

KAIKKIEN KORKEAKOULU?

Raportti OHO!-hankkeessa vuonna 2018 tehdyistä
korkeakoulujen saavutettavuuskyselyistä

OHO!-hanke 2019

Reeta Lehto, Aleksi Huhta, Essi Huuhka

Sisällysluettelo

Alkusanat	3
Johdanto	4
Saavutettavuuden määrittelyä	5
Aiemmat selvitykset ja saavutettavuuden nykytilanne	6
Mikä on OHO!-hanke?	9
Kyselyiden toteuttaminen	10
Tavoite ja tutkimuskysymykset	10
Tutkimuksen toteuttaminen	11
Opiskelijakyselyn tulokset	13
Kyselyyn vastanneiden taustatietoja	13
Opintoja tukevat tekijät	20
Sosiaalinen tuki	20
Kannustava ja joustava opetus	22
Opiskelun tukipalvelut	25
Henkilökohtainen elämä ja hyvinvointi	28
Opintojen haasteet	29
Opetus	29
Rakenteisiin liittyvät haasteet	33
Oma hyvinvointi ja jaksaminen	34
Saavutettava korkeakoulu opiskelijoiden kuvaamana	36
Saavutettavuuden toteutuminen korkeakouluissa	38
Rakennukset ja tilat	38
Sähköiset järjestelmät	44
Opetus ja ohjaus	52
Korkeakoulun tuki	68
Toimintakulttuuri omassa korkeakoulussa	80
Saavutettavuuden kehittäminen	95
Opettajakyselyn tulokset	99
Miten korkeakouluopettajat määrittelevät saavutettavuuden?	102
Pedagoginen saavutettavuus opettajien näkemysten mukaan	104
Saavutettavuus opetuksen kehittämisessä	110
Arviot omasta osaamisesta ja resursseista	113
Korkeakoulun tuki saavutettavuuden kehittämiseen	118

Korkeakoulun toimintakulttuuri opettajien silmin.....	125
Miten saavutettavuus toteutuu? Ja missä asioissa se ei toteudu?	132
Korkeimman johdon kyselyn tulokset	136
Saavutettavuuden huomioiminen korkeakoulujen strategioissa	136
Budjetoiminen saavutettavuuteen	138
Johdon näkemykset henkilöstön osaamisesta	140
Tilojen saavutettavuus	142
Sähköisten järjestelmien saavutettavuus	144
Terveys- ja hyvinvointipalveluiden toteutuminen	146
Kyselytuloksien yhteenvedot	148
Opiskelijakyselyn lyhyt yhteenveto	148
Fyysinen saavutettavuus	148
Pedagoginen saavutettavuus	149
Korkeakoulun tuki ja toimintakulttuuri	150
Opettajakyselyn lyhyt yhteenveto	151
Johdon kyselyn lyhyt yhteenveto	152
Pohdintaa.....	153
Pieniä eroja ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä	153
Korkein johto näkee asiat positiivisessa valossa	155
Fyysinen saavutettavuus toteutuu jo kohtuullisesti	156
Osaamisen kehittäminen puhuttaa.....	156
Asenteissa on vaihtelua - ja parannettavaa	157
Joustavuuden ongelma	158
Lopuksi.....	160
Pieni sanasto	161
Kirjallisuus ja lähteet	163
Liitteet	165
Kyselyiden vastauksien jakaumat.....	165
Kyselylomakkeet.....	174

Alkusanat

Tämä raportti on syntynyt osana OHO!-hanketta, joka on opetus- ja kulttuuriministeriön vuosina 2017–2019 rahoittama kärkihanke. Raportti liittyy hankkeen kolmanteen osioon, joka keskittyy korkeakoulujen saavutettavuuden edistämiseen ja toteutettiin Tampereen ammattikorkeakoulun ja Turun yliopiston vetämänä. Hanketyö on ollut innostunutta ja asiantuntevaa. Hankkeessa on koettu saavutettavuuskysymykset hyvin tärkeiksi, ja toivottavasti tämäkin raportti luo lukijalle kuvan siitä, miten laajasta kentästä saavutettavuudessa on kyse. Kuten hankekoordinaattori Aleksi Huhta pitämässään webinaarissa sanoi: Saavutettavuus on muutakin kuin invaluisia.

Kiitos kaikille, jotka vastasivat tutkimuskyselyihin vuoden 2018 aikana. Erilaisia tutkimuksia, kyselyjä ja gallupeja nykymaailmassa riittää, joten kiitos teille, jotka koitte OHO!-hankkeen saavutettavuuskyselyn aiheen tärkeäksi ja löysitte aikaa siihen vastaamiseen. Juuri teidän vastauksienne pohjalta tämä raportti on koostettu.

Saavutettavuus on esillä julkisissa keskusteluissa sekä korkeakoulujen arjessa kenties enemmän kuin koskaan ennen. On selvää, että asia koskee monia - oikeastaan se koskee meitä kaikkia. Saavutettavuus kuvaakin sitä, miten korkeakoulujen tulisi olla hyviä opiskelu- ja työpaikkoja kaikille: Saavutettavuus tarkoittaa, että toimijoiden moninaisuus huomioidaan korkeakoulun käytännöissä. Luomalla korkeakouluista saavutettavia mahdollistetaan se, että kaikkien kyvyt tulevat käyttöön. Asioiden suhteen onkin vielä paljon tehtävää, mutta jo asian esillä pitäminen vie saavutettavuutta eteenpäin; onhan usein kyse asenteista, ei vain fyysisistä rakenteista.

Saavutettava korkeakoulu on hyvä kaikille!

Turussa marraskuussa 2019

Reeta, Aleksi ja Essi

Johdanto

Tervetuloa lukemaan, minkälaiseksi korkeakoulujen saavutettavuus koettiin vuonna 2018!

Nyt edessäsi on raportti vuonna 2018 tehdyistä saavutettavuuskyselyistä. Kyselyt tehtiin osana opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa OHO!-kärkihanketta. Ne kartoittivat saavutettavuuden nykytilannetta korkeakoulujen eri henkilöryhmien näkökulmista. Kyselyissä selvitettiin suomalaisten korkeakoulujen opiskelijoiden, opetushenkilöstön sekä korkeimman johdon näkemyksiä saavutettavuudesta.

Saavutettavuudesta puhutaan suomalaisissa korkeakouluissa ja koko yhteiskunnassa luultavasti enemmän kuin koskaan ennen. Samaan aikaan monelle saavutettavuus merkitsee silti melko kapeasti fyysisiä asioita: sähköisiä ovia, invaluisia, hissiä ja invavessaa, joita voivat hyödyntää lähinnä pyörätuolilla tai muilla apuvälineillä kulkevat ihmiset. Näin ajateltuna saavutettavuus on välttämätöntä joillekin ihmisille, muttei enemmistölle. Todellisuudessa saavutettavuus koskettaa kaikkia ihmisiä tavalla tai toisella.

Korkeakouluissa opiskelee ja työskentelee moninainen joukko ihmisiä. Korkeakouluun pääsevät opiskelemaan aiempaa useammin myös hakijat, joilla on jokin vamma, pitkäaikaissairaus tai mielenterveyden haaste. Silloin tällöin korkeakouluopettaja voi saada kurssilleen opiskelijan, joka kulkee opaskoiran kanssa tai rollaattorilla. Ihmisten monenlaisuus on kuitenkin paljon muutakin kuin silmin havaittavaa. Yhdellä on kotonaan hoidettavana leikki-ikäisiä lapsia, toinen käy työssä joka ilta tullakseen toimeen, kolmas kärsii masennuksesta ja neljäs pahasta sosiaalisten tilanteiden jännityksestä, viides tulee päivittäin kampukselle kahden tunnin ajomatkan takaa, seitsemäs on vasta saanut diagnoosin luku- ja kirjoitusvaikeuksistaan ja kahdeksatta pidetään aina ihonvärinsä vuoksi vaihto-opiskelijana, vaikka hän on tavallinen suomalainen tutkinto-opiskelija. Listaa voisi jatkaa pitkään.

Ei oikeastaan ole olemassa mitään tyypillistä korkeakouluopiskelijaa. Ihmisten elämäntilanteet eivät useinkaan näy päällepäin, mutta opetusryhmien jäsenet ovat moninainen joukko. Joidenkin kohdalle elämä tuo montakin hankalaa tilannetta tai huomioon otettavaa ominaisuutta. Ihminen voi tietysti myös ikään kuin siirtyä ryhmästä toiseen työuransa tai opintojensa aikana esimerkiksi vammautuessaan, tervehtyessään tai kohdatessaan muun muutoksen elämässään. Muuttuvat tai pysyvät elämäntilanteet ja ominaisuudet voivat hankaloittaa monen opiskelijan opintoja. Mutta tarvitseeko näin olla - onko korkeakouluissa sijaa kaikille?

Toimintaympäristön saavutettavuus on tärkeää, jotta jokainen pystyisi toimimaan potentiaalinsa mukaan. Korkeakoulun avoin, kannustava ilmapiiri tukee niin opiskelijoiden kuin opetus- ja muun henkilöstön hyvinvointia. Tällöin töissä ja opinnoissa jaksetaan paremmin.

Saavutettavuuden edistäminen ei ole yksinomaan oppilaitokselle kuluerä tai vaiva. Yksittäisen panostuksen kohdalla voidaan tarvita rahaakin esimerkiksi tilojen esteettömiksi remontoimisen yhteydessä, mutta saavutettavuuden kohdalla on kyse pitkälti asenteista. Kun korkeakoulu on saavutettava kaikille ihmisille heidän elämäntilanteistaan tai ominaisuuksistaan riippumatta, saadaan korkeakouluun myös parhaat opiskelijat ja henkilökunta. Olisi yhteiskunnan voimavarojen haaskausta, jos

tulevan huippututkijan tai innostavan opettajan ura tyssäisi siihen, ettei hän fyysisten, sosiaalisten tai psyykkisten rakenteiden vuoksi pääsisi osoittamaan kykyjään. Yhteiskunnan lisäksi tällainen on tietysti myös tragedia ihmiselle itselleen.

Saavutettavuudessa ei myöskään ole kyse vain ”erityisjärjestelyistä”, vaikka yksilölliset järjestelyt, kuten vaikkapa lisäajan tarjoaminen tenttitilaisuuteen onkin osa saavutettavuutta. Saavutettavuuden ideana on, että jos jokin tila, rakenne, materiaali tai käytäntö on saavutettava, silloin ei ole tarpeen tehdä yksilöllisiä järjestelyjä. Fyysiseen esteettömyyteen liittyvät tilaratkaisut ovat kaikkien käytettävissä. Sähköisesti avautuvia ovia eivät hyödynnä vain apuvälineillä liikkuvat ihmiset, vaan ne sopivat kaikkien käyttöön. Tilanteen mukaan ne ovat jopa välttämättömiä kelle tahansa, joka esimerkiksi on tulossa sisään painavaa kirjakasaa kantaen. Sama pätee muihinkin saavutettavuuden osa-alueisiin. Selkeät, saavutettavuusohjeiden mukaan laaditut tekstiaineistot ovat välttämättömiä heikkonäköisille, mutta hyvin näkeväkin henkilö lukee todennäköisesti mieluummin selkeää, jäsenneltyä tekstiä kuin suttuista tulostetta.

Saavutettavuuden määrittelyä

Toteutetuissa kyselyissä saavutettavuus ymmärretään laajasti. Saavutettavuus on läpäisevää, ja se tulisi ottaa huomioon kaikessa toiminnassa. Se kattaa paitsi fyysisen esteettömyyden myös sosiaalisen ja psyykkisen ulottuvuuden. Saavutettavassa korkeakoulussa korkeakoulun tilat, sähköiset järjestelmät, oppimisympäristöt, opetusmenetelmät ja asenneilmapiiri mahdollistavat henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan monenlaisten ja erilaisissa elämäntilanteissa elävien opiskelijoiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden. Yksilöllisillä tarpeilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi terveydentilasta, iästä, kieli- tai kulttuuritaustasta johtuvia tarpeita.

Fyysisellä saavutettavuudella tarkoitetaan pelkästään tilaratkaisuja ja sähköisiä järjestelmiä, vaikka niihin on aiemmin tulkittu liittyvän myös muun muassa oppimateriaalit ja opetusmenetelmät. Psyykinen saavutettavuus taas kuvaa korkeakoulun asenteellista ilmapiiriä ja esimerkiksi yhdenvertaisuuden ja osallisuuden kokemuksia sekä suhtautumista erilaisuuteen. Sosiaalisella saavutettavuudella tarkoitetaan tässä selvityksessä erilaisia saavutettavuutta edistäviä käytäntöjä (myös opetusmenetelmät ja oppimateriaalit), virallisia strategioita ja suunnitelmia. Luonnollisesti kyseessä on keinotekoinen jäsennys, sillä todellisuudessa saavutettavuuden eri tasot ovat päällekkäisiä ja yhteydessä toisiinsa.

Viime aikoina saavutettavuus on käsitteenä liitetty usein digitaalisuuteen, mikä johtunee pitkälti saavutettavuusdirektiivistä. Saavutettavuusdirektiivi velvoittaa julkishallinnon toimijoita, siis myös korkeakouluja, huolehtimaan siitä, että niiden verkkopalvelut ovat saavutettavia. Direktiivi astui voimaan huhtikuussa 2019. Saavutettavuusdirektiivi kattaa nimenomaan digitaalisten palveluiden ja sisältöjen saavutettavuuden. Saavutettavuuden käsitettä on kuitenkin jo pidempään käytetty paljon laajemmassa merkityksessä kattaen digitaalisuuden lisäksi fyysisiä, sosiaalisia ja psyykkisiä ulottuvuuksia. Tässä merkityksessä ”saavutettavuutta” on käytetty myös aiemmissa selvityksissä (Laaksonen 2005; Penttilä 2012; Villa & Kivisalmi 2016).

Hankkeessa ja tässä raportissa käytämme saavutettavuuden ohella termiä fyysinen esteettömyys. Tällä tarkoitetaan tilojen fyysistä käytettävyyttä kaikenlaisille ihmisille. Fyysisen esteettömyyden käsitettä käytetään melko vakiintuneesti tässä

merkityksessä esimerkiksi ympäristöministeriön rakentamista koskevissa asetuksissa. Siitä, millainen on esteetön tila, on säädetty hyvin tarkasti, ja tietoihin voi perehtyä esimerkiksi *Esteetön rakennus ja ympäristö* -teoksen kautta (Ympäristöministeriö 2018). Kuten olemme jo edellä esittäneet, tässä raportissa saavutettavuus kattaa kuitenkin käsitteenä myös fyysisen esteettömyyden – eli fyysinen esteettömyys on osa saavutettavuutta.

Esteettömyyden ja saavutettavuuden käsitteitä käytetään usein arkikielessä toistensa synonyymeinä. Käsitteiden käyttö on tässä mielessä toisinaan kirjavaa. Samalla se, onko jokin saavutettavaa tai saavuttamatonta, riippuu aina myös yksilöstä. (Kähärä & Pietilä 2015) Kun portaat eivät yhdelle ole kummoinenkaan este rakennuksessa liikkumiselle, pysähtyy toisen kulku niihin kokonaan. Usein jonkin tekijän saavutettavuutta tuleekin arvioida vasta silloin, kun se vaikuttaa suoraan omiin toimintamahdollisuuksiin.

Aiemmat selvitykset ja saavutettavuuden nykytilanne

Esteettömästä korkeakoulutuksesta on keskusteltu Suomessa 1970-luvulta lähtien, jolloin Helsingin yliopiston vammaiset opiskelijat ryhtyivät vaatimaan tasavertaisia opiskelumahdollisuuksia. Uranuurtajana vammaisten opiskelijoiden edunvalvontatyössä toimi vuonna 1973 perustettu Kynnys ry. Esteettömän korkeakouluopiskelun edistäminen olikin pitkään lähinnä kolmannen sektorin toimijoiden kontolla. Vasta 2000-luvun alussa esteettömyydestä tuli näkyvämpi osa suomalaista korkeakoulupolitiikkaa. Tärkeä kirittäjä oli vuonna 2004 voimaan tullut yhdenvertaisuuslaki, joka velvoitti korkeakouluja kohentamaan vammaisten opiskelijoiden edellytyksiä koulutukseen pääsemiseksi ja opinnoissa selviämiseksi. Esteettömän korkeakoulutuksen mahdollisuuksista keskusteltiin 2000-luvun alkuvuosina etenkin Stakesin koordinoimassa Design for All -verkostossa.

Ensimmäinen suomalaisten yliopistojen esteettömyyttä kartoittanut selvitys toteutettiin syksyllä 2004. Elina Laaksosen (2005) opetusministeriölle tuottama tutkimusraportti *Esteetön opiskelu yliopistossa* selvitti yhdenvertaisuuden ja esteettömyyden toteutumista yliopisto-opiskelussa ja muussa yliopistojen toiminnassa. Laaksonen tarkasteli esteettömyyttä paitsi fyysiseen myös sosiaaliseen ja psyykkiseen ympäristöön liittyneenä kysymyksenä. Esteettömyys määriteltiin koko yliopistoyhteisöä koskevaksi asiaksi, joka oli kuitenkin erityisen tärkeä vammaisille, ikääntyneille sekä kielellisiin ja kulttuurisiin vähemmistöihin kuuluville yhteisön jäsenille. Esteettömyyden näin laajasti hahmottanut selvitys osoitti, että esteettömyyden toteutuminen yliopistoissa oli vielä monin osin puutteellista. Se nähtiin pääosin fyysisiin tiloihin liittyvänä kysymyksenä. Laaksonen kirjoitti selvityksessään, että yliopistoissa tehdyt kartoitukset ovat koskeneet pitkälti juuri rakennettua ympäristöä: ”Lisäksi tiloihin liittyviä esteitä pidetään pääsääntöisesti suurimpina ongelmina ja esteettömyys nähdään ennen kaikkea tiloja koskevana asiana. Opintoasioissa ja viestinnässä esteettömyyttä ei ole pyritty aktiivisesti kehittämään kuin muutamassa yliopistossa.” (Laaksonen 2005, 4)

Tilajärjestelyihin olikin kiinnitetty huomiota, mutta opintoasioita, viestintää, henkilöstökoulutusta tai suunnittelutoimintaa oli vain harvassa yliopistossa kehitetty esteettömyyden näkökulmasta. Laaksonen suositteli yliopistoja laatimaan kattavia es-

teettömyyskartoituksia ja toimenpidesuunnitelmia esteettömyyden systemaattiseksi edistämiseksi sekä kehittämään sidosryhmäyhteistyötä muun muassa vammaisjärjestöjen kanssa (Laaksonen 2005).

Näiden suositusten pohjalta käynnistettiin vuonna 2006 Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa -hanke, tuttavallisemmin ESOK. Kaksikymmentä organisaatiota ja kymmenen pilottikorkeakoulua yhdistänyt projekti teki esteettömyysajattelua tunnetuksi korkeakoulumaailmassa muun muassa seminaarein, suosituksin ja oppain. Sen puitteissa myös jatkettiin korkeakoulujen esteettömyyden kartoittamista. Paula Pietilä (2007) selvitti ESOK:n toimeksiannosta korkeakouluissa käytössä olevia esteettömyyteen liittyviä hyviä käytäntöjä ja kehittämisideoita. Valmiita ja koeteltuja käytäntöjä kyselyssä ilmeni vasta vähän, ja ne liittyivät lähinnä opiskelun erityisjärjestelyihin. Selvitys osoitti esteettömyysajattelun kuitenkin monipuolistuneen: opiskelun esteitä tunnistettiin fyysisten tilojen lisäksi enenevästi myös sosiaalisessa ja psyykkisessä ympäristössä. Esteettömyyttä ei yhdistetty enää vain vammaisiin ja erilaisiin oppijoihin, vaan se nähtiin laajasti koko korkeakouluyhteisöä koskevana asiana. Kehityskohteita tunnistettiin muun muassa ajanhallintaa helpottavissa opintojärjestelyissä, henkilöstökoulutuksessa ja sähköisen opiskelun mahdollisuuksissa. (Pietilä 2007)

Myös erityisryhmien¹ kokemuksia korkeakouluopinnoista ryhdyttiin selvittämään laajemmin. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otuksen Anna Niemelä (2007) tarkasteli opetusministeriön rahoittamassa tutkimuksessa vammaisten ja kuurojen nuorten koulutuspolkuja. Vammaisuuden yhteiskunnallista rakentuneisuutta ja kokemuksellista näkökulmaa painottanut selvitys osoitti koulutuspolkujen muotoutuvan yksilöllisten ja sosiaalisten tekijöiden ristivaikutuksessa. Olennaisiksi tekijöiksi koulutuspolkujen urkenemisessa osoittautuivat opiskelijan henkilökohtaiset voimavarat ja opiskelutaidot, opiskeluympäristön asenteellinen ja fyysinen esteettömyys sekä vammaispalvelut ja muu yhteiskunnan tuki. Koulutuspolkuja mutkistivat puolestaan muun muassa oppilaitosten asenteelliset esteet ja yhteiskunnan riittämättömät vammaispalvelut (Niemelä 2007). Lukihäiriöisten opiskelijoiden kohtaamia haasteita ESOK-hankkeelle kartoittanut Elina Taskinen toi raportissaan esiin samankaltaisia asenteellisia ja rakenteellisia ongelmia, kuten yhtenäisten käytäntöjen ja tukipalvelujen puutetta sekä lukihäiriöihin liitettyjä sitkeitä ennakkoluuloja. Ongelmavyöhydin ratkomista ei Taskisen mukaan tullut sälyttää yksittäisten opiskelijoiden tai opettajien kontolle, vaan se vaati laajempia yhteiskunnallisia ratkaisuja (Taskinen 2008).

Johanna Penttilän vuonna 2012 opetus- ja kulttuuriministeriölle tuottamassa selvityksessä todettiin, että korkeakoulujen saavutettavuuteen liittyvät käytännöt olivat lähestyneet toisiaan. Toisaalta saavutettavuuden eteen tehtyä työtä kiusasivat yhä systemaattisuuden ja resurssien puute sekä siihen yhdistetty marginaalisuuden leima. Aikaisemmassa tutkimuksessa esiin tulleita asenteellisia ongelmia ilmeni myös Penttilän selvityksessä. Etenkin lukihäiriöisten sekä mielenterveyden ja jaksamisen kanssa kamppailevien opiskelijoiden huomioinnissa oli puutteita, minkä lisäksi erityisryhmiin kuuluvat opiskelijat kokivat itsensä monesti ulkopuolisiksi ja ohitetuiksi. Kehittämistä Penttilä löysi erityisesti korkeakoulujen strategiatyöstä, pedagogisesta koulutuksesta ja sähköisestä viestinnästä. Huolestuttavaa myös oli, että pitkään saavutettavuustyön

---

¹ Erityisryhmien osalta katso pieni sanasto raportin lopussa.

kärjessä ollut fyysisen esteettömyyden kehittäminen näytti seisahtuneen. (Penttilä 2012)

Erityisryhmien kokemukset korkeakoulutuksen saavutettavuudesta ovat olleet myös erillisten tutkimusten kohteena. Esimerkiksi Tiia Villa ja Elina Lavikainen (2015) ovat selvittäneet erityisiä haasteita, joita ADHD- ja Aspergerin oireyhtymädiagnoosin saaneet henkilöt ovat kohdanneet opiskeluissaan, ja minkälaisiksi heidän koulutus- ja urapolkunsä ovat muodostuneet.

Tammikuussa 2015 voimaan tullut uusi yhdenvertaisuuslaki täsmensi entisestään koulutuksen järjestäjien saavutettavuuteen liittyviä velvoitteita. Niiden on uuden lain mukaan laadittava suunnitelma yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi (Yhdenvertaisuuslaki 2014). Myös vuonna 2012 voimaan tulleiden SORA-säädösten (Soveltumattomuuden Ratkaisuja) on ollut tarkoitus kohentaa yhdenvertaisia koulutusmahdollisuuksia, joskin säädöksiä on käytetty myös epäämään opintoihin pääsy terveydentilansa tai toimintakykynsä vuoksi soveltumattomiksi katsotuilta hakijoilta (Jauhola & Vehviläinen 2015, 71–72).

Viimeksi korkeakoulujen saavutettavuutta ovat tarkastelleet Tiia Villa ja Sanna Kivisalmi Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otukselle vuonna 2016 tekemässään selvityksessä. Tutkimuksen mukaan saavutettavuuden kokemisessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia Penttilän kuvaamaan 2010-luvun alun tilanteeseen verrattuna. Erityisryhmiin kuulumattomat opiskelijat olivat saavutettavuuden toteutumiseen tyytyväisempiä kuin erityisryhmiin kuuluvat, joskin myös joidenkin erityisryhmien, kuten ikääntyneiden, suhtautumisessa saavutettavuuteen oli tapahtunut muutoksia. Tyytyväisimpiä oltiin opiskelijavalintojen, tilojen ja opiskelijajärjestötoiminnan saavutettavuuteen, kun taas työharjoittelujärjestelyiden sekä politiikan ja sosiaalisen vuorovaikutuksen saavutettavuus koettiin heikoimmin toteutuvaksi. Kehityskohteita nähtiin paljon. Opiskelijat kokivat, että eniten kehittämistä olisi tiedottamisessa, joustavoittamisessa, opinto-ohjauksessa ja perehdyttämisessä, henkilöstön tavoitettavuudessa, yleisessä vuorovaikutuksessa, asenneilmapiirissä, it-laitteissa ja -järjestelmissä, tilojen saavutettavuudessa sekä toiminnan laadun tasaisuudessa. Selvityksissä läpi 2000-luvun havaitut asenneilmapiirin ongelmat näyttivät myös säilyneen. Siinä missä esimerkiksi 80 % kaikista vastaajista koki olevansa yhdenvertainen muiden opiskelijoiden kanssa, oli luku erityisryhmiin kuuluvien kohdalla noin 30 prosenttiyksikköä matalampi (Villa & Kivisalmi 2016).

Eri korkeakoulut ovat lisäksi 2000-luvulla selvittäneet itse oman toimintaympäristönsä saavutettavuutta (esim. Kemppainen 2017; Kähärä & Pietilä 2015). Tässä OHO!-hankkeen kyselyraportissa ei tehdä vertailuja yksittäisten korkeakoulujen välillä, mutta aiempien selvityksien kautta voi tutustua myös joidenkin yksittäisten korkeakoulujen saavutettavuuteen.

Aikaisemmissa saavutettavuusselvityksissä on tarkasteltu lähinnä opiskelijoiden näkemyksiä. Penttilän (2012) selvitys oli kohdistettu sekä opiskelijoille että korkeakoulujen asiantuntijoille. OHO!-hankkeen saavutettavuuskyselyissä haluttiin opiskelijoiden näkemysten lisäksi tarkastella myös korkeakouluopettajien ja korkeakoulujen johdon näkemyksiä saavutettavuudesta, sillä valtaosasta aiemmista selvityksistä nämä näkökulmat ovat puuttuneet.

Mikä on OHO!-hanke?

OHO! oli opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama kärkihanke vuosina 2017–2019. Hankkeessa haettiin ratkaisuja korkeakouluopiskelijoiden opiskelukyvyn, hyvinvoinnin ja osallisuuden parantamiseksi. Näistä sanoista tuli myös hankkeen nimi OHO: Opiskelukyky, hyvinvointi ja osallisuus.

OHO!-hankkeessa oli mukana yksitoista suomalaista korkeakoulua: Aalto yliopisto, Hämeen ammattikorkeakoulu, Itä-Suomen yliopisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylän yliopisto, Lapin yliopisto, Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Oulun yliopisto, Tampereen ammattikorkeakoulu, Tampereen teknillinen yliopisto (joka yhdistyi Tampereen yliopistoksi 1.1.2019) sekä Turun yliopisto.

Hanke jakautui kolmeen osaan. Hankkeen **Hyvään alkuun** -osassa etsittiin menetelmiä opintojen alun haasteisiin muun muassa kehittämällä johdantokursseja ja opettaja- ja vertaistutorointia sekä panostamalla uraohjaukseen opintojen alusta alkaen. Hankkeen toisessa osassa taas kehitettiin tutkimuksen avulla pedagogisia välineitä hyvinvoinnin edistämiseen korkeakouluissa. **Pedagogiikalla hyvinvointia** -osiossa kehitettiin esimerkiksi oppimisanalytiikkaa tukemaan opetusta, ohjausta ja oppimista.

Tässä raportoitavat saavutettavuuskyselyt tehtiin osana OHO!-hankkeen kolmatta osiota, jossa paneuduttiin opiskelijoiden moninaisuuteen, osallisuuteen ja koulutuksen saavutettavuuteen. Tässä **Kaikkien korkeakoulu** -osiossa panostettiin esimerkiksi korkeakouluopettajien saavutettavuusosaamisen kehittämiseen. Lisäksi hankkeessa on kehitetty **saavutettavuuskriteeristö**, joka on väline korkeakoulujen saavutettavuuden arvioimiseksi. Kriteeristöä pilotoitiin syksyn 2019 aikana. Nyt käsillä oleva saavutettavuuskysely on toteutettu paitsi saavutettavuustilanteen kartoittamiseksi myös tukemaan saavutettavuuskriteeristön kehittelyä.

Kaikkien korkeakoulu -osiota ovat koordinoineet Tampereen ammattikorkeakoulu (TAMK) ja Turun yliopisto (TY). Muut Kaikkien korkeakoulu -työpaketissa mukana olleet korkeakoulut olivat Jyväskylän yliopisto (JY), Hämeen ammattikorkeakoulu (HAMK) ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu (JAMK). Kyselyitä ovat olleet hankkeessa suunnittelemassa ja toteuttamassa: Heli Antila (TAMK), Seija Eskola (JAMK), Sari Hanska (TAMK), Aleksi Huhta (TY), Essi Huuhka (TY), Reeta Lehto (TY), Anneli Muuronen (JAMK), Paula Pietilä (TY), Hannu Puupponen (JY), Päivi Pynnönen (HAMK) sekä Antti Raike (Aalto yliopisto). Hankkeen ja siinä tehdyn saavutettavuustyön pohjalla vaikuttaa vahvasti vuosien 2006–2011 ESOK eli Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa –hanke. ESOK:n keskeinen tavoite oli kehittää korkea-asteen opetuksen ja opiskelun fyysisistä, psyykkistä ja sosiaalista esteettömyyttä niin, että jokainen voi ominaisuuksistaan riippumatta opiskella yhdenvertaisesti muiden kanssa. OHO!-hankkeessa osin samat toimijat ovat voineet jatkaa pitkäjänteistä työtään saavutettavuuden edistämiseksi.

Kyselyiden toteuttaminen

Tavoite ja tutkimuskysymykset

Saavutettavuuskyselyiden tavoitteena oli kartoittaa yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen saavutettavuustilannetta opiskelijoiden, opetushenkilökunnan sekä korkeimman johdon eli rehtorien ja vararehtorien näkökulmasta. Erityisen tärkeänä pidettiin eri vastaajaryhmien näkemysten kuulemistä. OHO!-hankkeen kyselyt erosivat edellisessä luvussa esitellyistä edeltäjistään, sillä nyt ensimmäisen kerran selvitettiin opiskelijoiden, opettajien ja korkeimman johdon näkemyksiä samaan aikaan.

Tarkoituksena oli selvittää, miten korkeakouluissa toimivat henkilöt kokevat oppilaitostensa, opiskeluidensa ja opetuksensa saavutettavuuden laajasta näkökulmasta. Saavutettavuuden laajaan määritelmään kuuluu tässä fyysinen saavutettavuus, sähköisten ympäristöjen saavutettavuus, opetuksen ja ohjauksen saavutettavuus, korkeakoulun tarjoama tuki saavutettavuuteen sekä saavutettavuutta edistävä toimintakulttuuri.

Opiskelijakyselyssä saavutettavuutta lähestyttiin vastaajan omien kokemusten näkökulmasta. Opettajakyselyssä näitä teemoja tarkasteltiin kokemusten lisäksi myös käytäntöjen, asenteiden sekä käytettävissä olevien resurssien ja osaamisen perspektiiveistä. Korkeimmalle johdolle tehdyssä kyselyssä taas kysyttiin korkeakoulun rakenteista ja yleisistä linjauksista ja toimintatavoista saavutettavuuteen liittyen. Näiden selvitysten tavoitteena oli tuottaa tietoa korkeakoulujen saavutettavuustilanteesta pedagogisten välineiden kehittämiseksi ja saavutettavuuskriteeristön laatimiseksi.

TASOT TEEMAT	KOKEMUKSET	KÄYTÄNNÖT	ASENNE, TAHTOHTILA	OSAAMINEN RESURSSIT
	Miten toteutuu?	Mitä tehdään oikeasti?	Mikä on tärkeää, mitä halutaan tehdä?	Onko käytännössä mahdollista toteuttaa?
PEDAGOGINEN SAAVUTETTAVUUS	opiskelijat	opettajat johto	opettajat johto	opettajat johto
FYYSINEN SAAVUTETTAVUUS	opiskelijat	johto	johto	johto
KORKEAKOULUN TARJOAMA TUKI SAAVUTETTAVUUTEEN	opiskelijat opettajat	johto	johto	johto
SAAVUTETTAVUUTTA EDISTÄVÄ TOIMINTAKULTTUURI	opiskelijat	johto	opettajat johto	opettajat

Kuvio 1. Kyselyiden teemat ja kysymyksenasettelun tasot kohderyhmittäin

Edellä kuviossa 1 on kuvattu kyselyiden teemat ja se, millä tasolla asioita on kysytty eri kohderyhmiltä, esimerkiksi missä suhteessa saavutettavuutta selvitettiin kokemuksien sekä toteutuvien käytäntöjen tasolla.

Opettaja- ja opiskelijakyselyissä keskityttiin seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä saavutettavuus opiskelijoiden ja opettajahenkilöstön mielestä on?
2. Miten saavutettavuus toteutuu opiskelijoiden ja opetushenkilöstön mielestä?
3. Millaisia kehitysehdotuksia opiskelijoilla ja opetushenkilöstöllä on?

Korkeimmalle johdolle eli rehtoreille suunnatussa kyselyssä taas selvitettiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Mikä korkeakoulun saavutettavuuden nykytila on?
2. Miten saavutettavuuden tilanne tulee tulevaisuudessa kehittymään?

Kyselylomakkeiden kysymyksenasettelut ovat kuvattuina liitteissä tämän raportin lopussa.

Tutkimuksen toteuttaminen

Opiskelijoiden ja opettajien saavutettavuuskyselyt toteutettiin keväällä 2018 ja johdolle suunnattu kysely syksyllä 2018. Kyselyiden suunnittelu aloitettiin syksyllä 2017. Suunnittelun tukena käytettiin aikaisempia korkeakoulujen saavutettavuusselvityksiä (Laaksonen 2005; Penttilä 2012; Villa & Kivisalmi 2016), mikä mahdollistaa kyselyn tulosten vertailun aikaisempiin tutkimuksiin. Kyselyn suunnittelussa hyödynnettiin myös roadmap-teemoittelua, jota kehiteltiin Jyväskylän ammattikorkeakoulun koordinoimassa TILE-hankkeessa (Towards Inclusive Learning Environments). Roadmap-teemoittelussa oppilaitosten inklusiivisuutta arvioidaan hallinnolliseen toimintaan, toimintakulttuuriin ja arjen toimintoihin liittyvien indikaattorien avulla (Smith & Bell 2015).

Kyselyt toteutettiin sähköisellä Webropol-verkkolomakkeella. Tieto kyselystä ja kutsu vastaamaan lähetettiin suomalaisten korkeakoulujen viestintäpalveluihin, jotka välittivät kyselystä tietoa eteenpäin. Valitettavasti tieto kyselystä ei kiertänyt kaikissa korkeakouluissa samalla tavalla, minkä tuloksena joistain korkeakoulussa saatiin vain yksittäisiä vastauksia, kun taas muutamasta korkeakoulusta saatiin toista sataa vastausta, mukaan lukien kyselyt toteuttanut Turun yliopisto. Tämän vuoksi saadut vastaukset eivät tasapuolisesti edusta kaikkia korkeakouluja. Opiskelijakyselyssä haettiin vastauksia kaikilta opiskelijoilta, eikä sitä siis kohdennettu nimenomaisesti esimerkiksi vammaisille tai erilaisiin vähemmistöihin kuuluville opiskelijoille, kuten osassa aiemmista selvityksistä oli tehty. Tältä osin kyselyn lähtökohta erosi hieman aiemmista selvityksistä.

Eri vastaajaryhmille räätälöitiin omat kysymykset, mutta kyselyiden rakenne oli samanlainen. Kyselyt jaettiin eri teemoihin ja ne koostuivat väittämistä, joita vastaajan tuli arvioida, sekä avokentistä, joihin vastauksen sai kirjoittaa vapaasti. Vastaajan oli

myös mahdollista jättää kysymyksiin vastaamatta. Väitteitä pyydettiin arvioimaan asteikolla 1-5, ja mukana oli myös "en osaa sanoa" -vaihtoehto.

Taustamuuttujiksi kerättiin tietoja opiskelijoilta sekä opettajilta. Johdon edustajilta vastaavia taustamuuttujia ei kysytty. Lisäksi opiskelija- ja opettajakyselyissä kysyttiin avoimia kysymyksiä muun muassa saavutettavuuden määrittelystä, kohdatuista haasteista sekä siitä, missä asioissa saavutettavuus toteutuu ja missä ei. Opiskelijoiden, opettajien ja johdon kyselyiden laajuudet erosivat toisistaan siten, että opiskelijakyselyssä kysymyksiä oli eniten, johdon kyselyssä taas vähiten. Kyselyyn oli mahdollista vastata suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi.

Opiskelijakyselyn tulokset

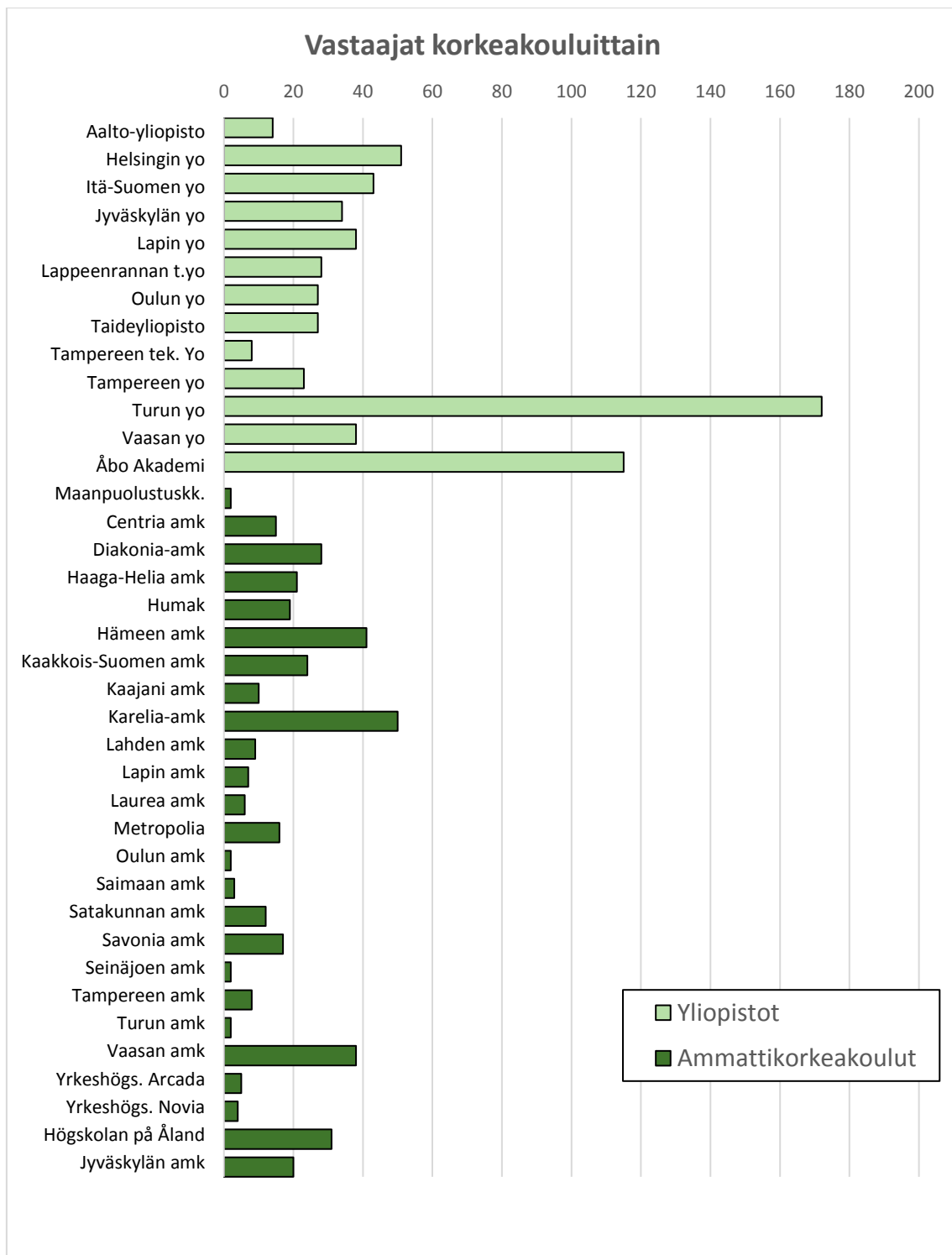
Kyselyyn vastanneiden taustatietoja

Opiskelijoille suunnattuun kyselyyn vastasi yhteensä 1011 henkilöä. Vastaajista opiskeli yliopistossa 61 % (n=620) ja ammattikorkeakoulussa 39 % (n=390). Opetushallinnon tilastopalvelun mukaan yliopistoissa opiskeli kaikista läsnäolevista korkeakouluopiskelijoista 52 %, ammattikorkeakouluissa 49 % (Vipunen 2018). Yliopisto-opiskelijoiden osuus vastaajista on siis kymmenisen prosenttiyksikköä suurempi kuin heidän osuutensa kaikista korkeakouluopiskelijoista, mikä kertoo kyselyn tavoittaneen yliopistoissa opiskelevat hieman paremmin kuin ammattikorkeakouluissa opiskelevat.

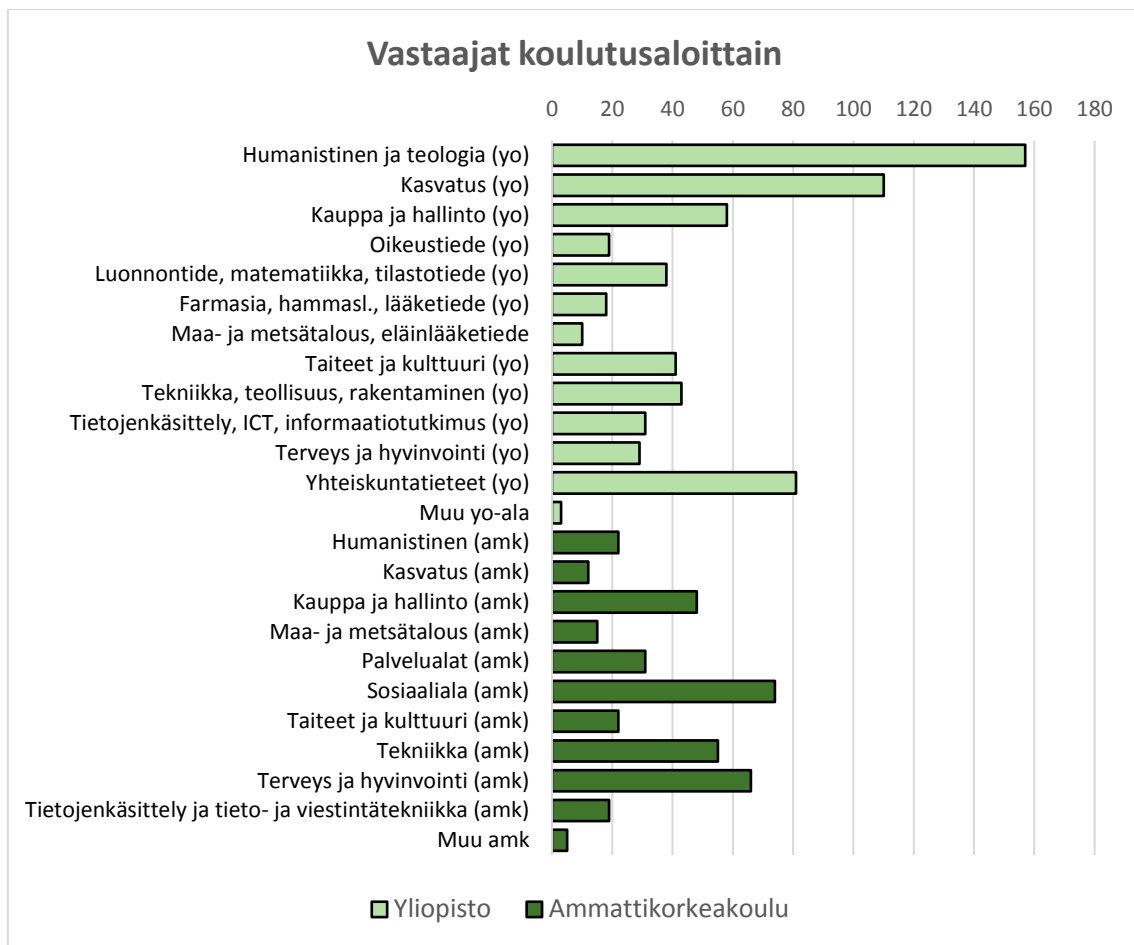
Myös yksittäisten korkeakoulujen välillä oli suuriakin eroja vastausprosentteissa (kuvio 2). Yliopistoista selvästi eniten vastaajia saatiin Turun yliopistosta ja Åbo Akademiasta. Ammattikorkeakoulujen osuudet ovat jakautuneet tasaisemmin kuin yliopistojen, mutta myös niiden vastausprosentteissa oli vaihtelua. Eniten vastauksia saatiin Karelialan, Hämeen, Vaasan ja Ahvenanmaan ammattikorkeakouluista. Kysely ei siis tavoittanut eri korkeakoulujen opiskelijoita tasaisesti, minkä vuoksi vastausprosentteissa on vaihtelua.

Vaikka tässä selvityksessä ei tehdä vertailuja eri korkeakoulujen välillä, on tulosten tulokinnassa syytä pitää mielessä nämä aineistossa olevat vinoumat.

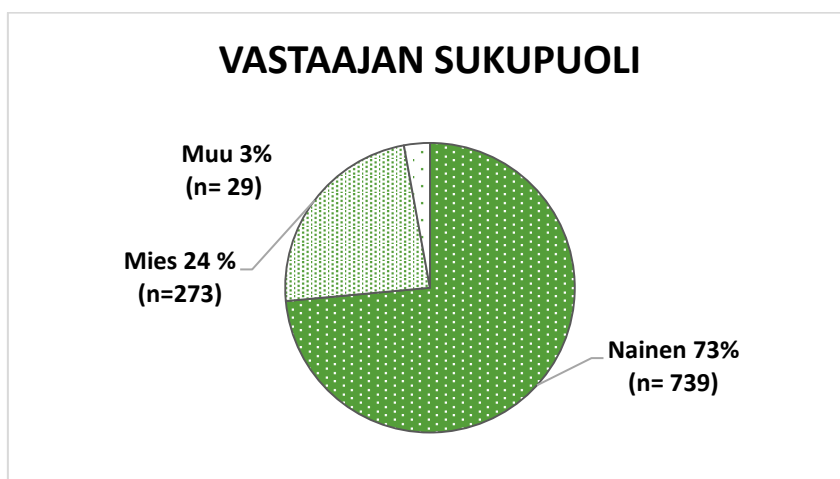
Vastaajia oli liki kaikilta korkeakoulutusaloilta, joskin yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa ihmistieteillä ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden parissa sosiaali- ja terveysalan opiskelijoilla oli yliedustusta (kuvio 3). Opiskelualansa maininneista yliopisto-opiskelijoista (n=638) neljännes opiskeli humanistisia tieteitä, 17 % kasvatustieteitä ja 13 % yhteiskuntatieteitä. Muiden yliopistoalojen osuudet jäivät alle kymmenen prosenttiyksikön. Vastanneista ammattikorkeakouluopiskelijoista (n=369) viidennes opiskeli sosiaaliaalaa, 18 % terveysalaa, 15 % teknistä alaa ja 13 % kaupan ja hallinnon alaa. Muiden amk-alojen osuudet jäivät alle kymmenen prosenttiyksikön. Naisia kaikista kyselyyn vastanneista oli 74 %, miehiä 24 % ja muunsukupuoliseksi itsensä identifioineita 3 %. Naisten osuus vastaajista oli siis hivenen suurempi kuin heidän osuutensa kaikista korkeakouluopiskelijoista. Opetushallinnon tilastopalvelun mukaan syksyllä 2017 läsnäolleista korkeakouluopiskelijoista naisia oli 54 %, miehiä 46 % (Vipunen 2018).

Kuvio 2. Opiskelijakyselyyn vastanneiden jakautuminen korkeakouluittain

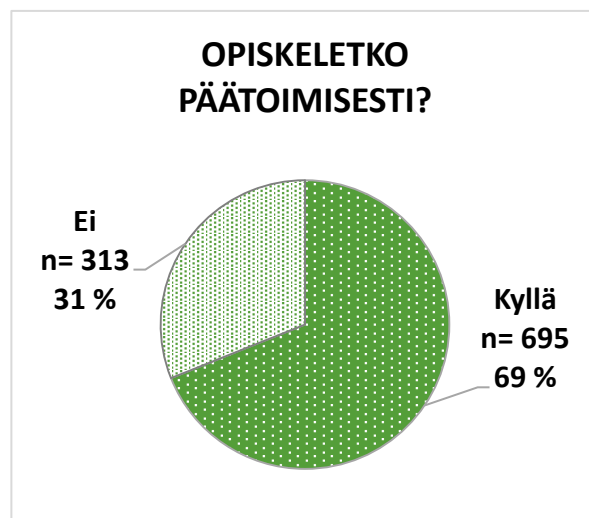
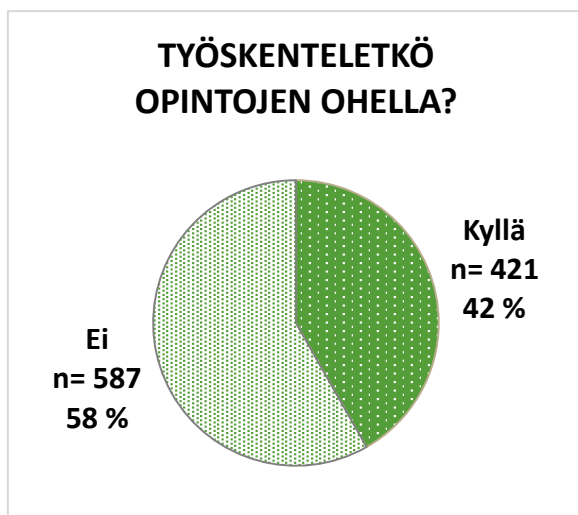
Kuvio 3. Opiskelijakyselyyn vastanneiden jakautuminen koulutusaloittain

Kuvio 4. Opiskelijakyselyyn vastanneiden jakautuminen sukupuolen mukaan

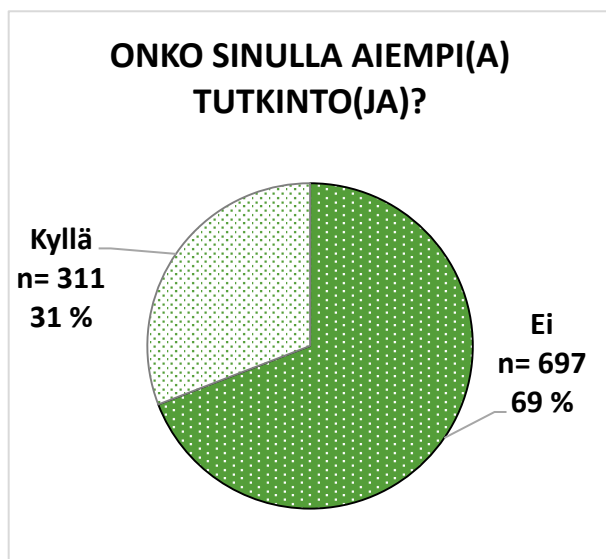

Kyselytutkimukseen vastanneilta tiedusteltiin lisäksi heidän elämäntilanteeseensa liittyviä seikkoja. Vastanneista 69 % kertoi opiskelevansa päätoimisesti, 31 % osa-aikaisesti (kuvio 5). Töitä opintojensa ohessa teki 42 % vastanneista (kuvio 6). Aikaisempi tutkinto oli 31 %:lla ja 69 % suoritti ensimmäistä tutkintoaan (kuvio 7). Huollettavia lapsia oli 13 %:lla vastaajista (kuvio 8). Sairaslomalla kertoi olevansa 2 % vastaajista (kuvio 9) ja opintojaan terveydellisistä syistä osa-aikaisesti suorittavia 4 % (kuvio 10).

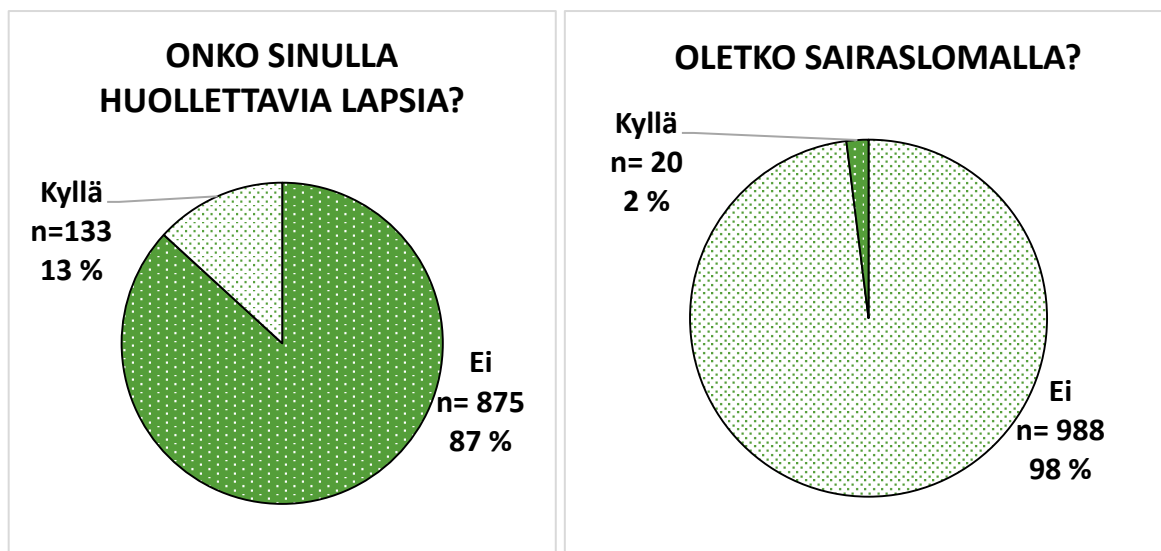

Kuvio 5. Opiskelijakyselyyn vastanneiden jakautuminen sen mukaan opiskeleeko vastaaja päätoimisesti

Kuvio 6. Opiskelijakyselyyn vastanneiden jakautuminen sen mukaan työskenteleekö vastaaja opintojen ohella

Kuvio 7. Opiskelijakyselyyn vastanneiden jakautuminen sen mukaan miten suurella osalla vastaajista oli suoritettuna aiempi tutkinto tai tutkintoja

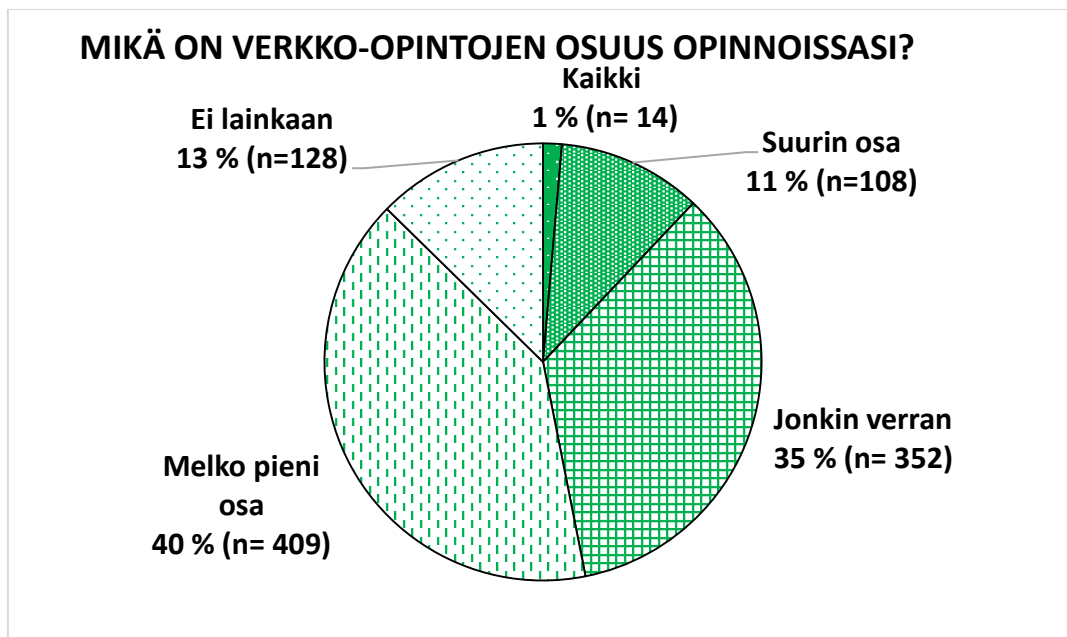
Kuvio 8. Opiskelijakyselyyn vastanneiden jakautuminen sen mukaan onko vastaajalla huollettavia lapsia

Kuvio 9. Opiskelijakyselyyn vastanneiden jakautuminen sen mukaan onko vastaaja sairaslomalla

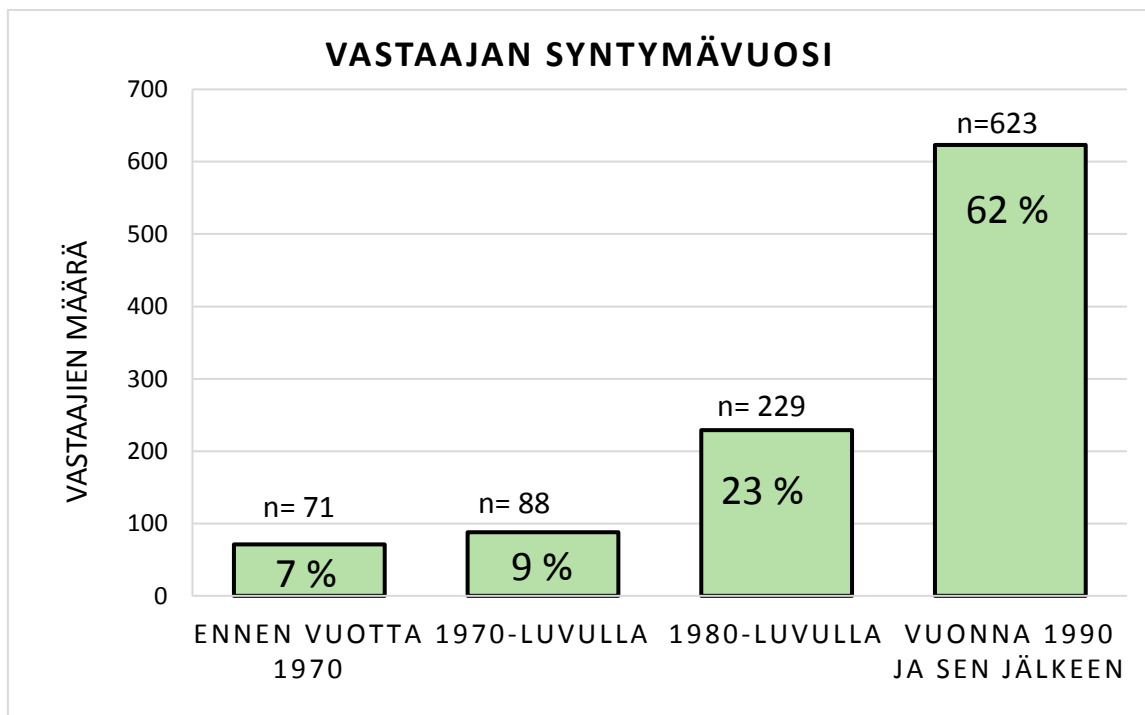
Kuvio 10. Opiskelijakyselyyn vastanneiden jakautuminen sen mukaan opiskeleeko vastaaja terveydellisistä syistä osa-aikaisesti

Taustakysymyksenä kysyttiin lisäksi, miten suuri osa vastaajan opinnoista oli verkko-opintoja (kuvio 11). Vastaajista kymmenes kertoi suurimman osan opinnoistaan olevan verkossa, reilun kolmanneksen ilmoittaessa opinnoistaan jonkin verran olevan sähköisissä ympäristöissä. Vain yhdellä prosentilla vastaajista kaikki opinnot olivat verkossa. Noin 40 % ilmoitti pienen osan opinnoistaan olevan verkossa, kun taas useammalla kuin joka kymmenennellä vastaajalla ei verkko-opintoja ollut lainkaan.

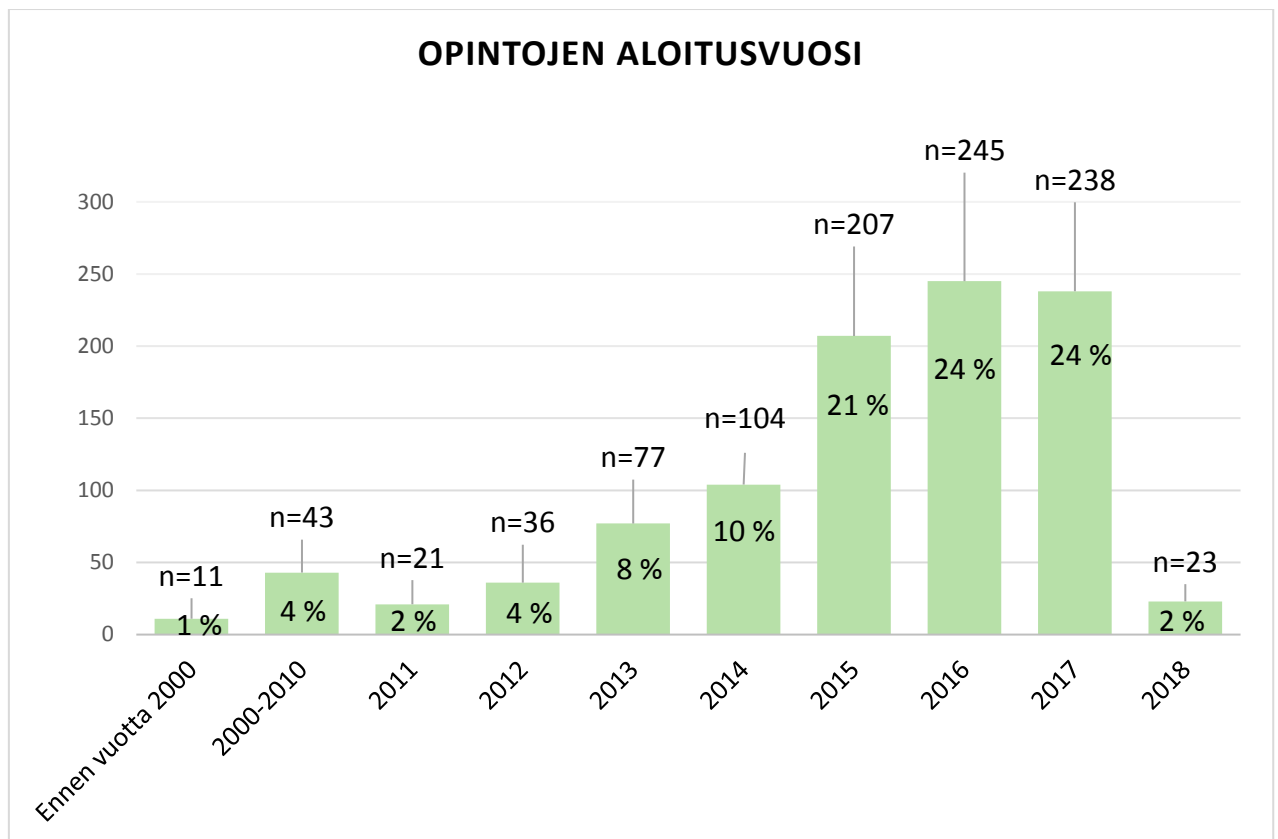

Kuvio 11. Opiskelijakyselyyn vastanneiden jakautuminen sen mukaan miten suuri osuus vastaajan opinnoista on verkko-opintoja

Vastaajilta kysyttiin taustatietona myös syntymävuotta (kuvio 12). Suurin osa syntymävuotensa kertoneista vastaajista oli syntynyt vuonna 1990 tai sen jälkeen (62 %). 1980-luvulla syntyneitä oli 23 % vastaajista, 1970-luvulla syntyneitä 9 %, ja ennen vuotta 1970 syntyneitä 7 % vastaajista. Opintojen aloitusvuotta kysyttäessä tähän kysymykseen vastanneista enemmistö oli aloittanut opintonsa vuonna 2016 (24 %) ja lähes yhtä moni vuonna 2017 (24 %) (kuvio 13.) Ensimmäisen vuoden opiskelijoita oli 26 % ja näistä keväällä 2018 aloittaneita 2 %. Aikaisin ilmoitettu opintojen aloitusvuosi oli 1973.

Kuvio 12. Opiskelijakyselyyn vastanneiden jakautuminen syntymävuoden mukaan

Kuvio 13. Opiskelijakyselyyn vastanneiden jakautuminen opintojen aloitusvuoden mukaan

Vastaajat saivat myös kertoa, mitkä ovat heidän pääasiallisimpia opiskeluympäristöjään (rakennuksia tai verkkoympäristöjä). Verkko-oppimisympäristöistä useimmin mainittiin Moodle.

Aineiston analyysissä on käytetty sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä. Monivalinta- ja asteikollisissa kysymyksissä aineistoa on ristiintaulukoitu ja tarkasteltu jakaumittain. Vastaajat jakautuivat hyvin epätasaisesti eri taustamuuttujaryhmiin, joten ainoat vastaajaryhmien vertailut suoritettiin yliopisto- ja ammattikorkeakoulu-opiskelijoiden välillä. Näiden ryhmien vastauksia likert-asteikollisiin kysymyksiin vertailtiin käyttäen järjestyslukujen keskiarvojen vertailuun perustuvaa epäparametrista Mann-Whitney U-testiä. Tilastollisesti merkitsevien jakaumaerojen kohdalla testin tulos on ilmoitettu suluissa. Tarkemmat testitulokset on ilmoitettu liitteissä 1-4. Tilastollisesti merkitseviä ryhmien vastausten eroja tarkasteltaessa suljettiin ”en osaa sanoa” -vaihtoehto pois tarkasteluista. Ristiintaulukoinneissa tarkasteltiin sen sijaan kaikkia vastausvaihtoehtoja. Kyselytutkimuksen avoimet vastaukset on analysoitu teemoittelemalla ja sisällönanalyysillä.

Tässä raportissa tehdään jonkin verran vertailua aiempiin selvityksiin, etenkin Penttilän (2012) sekä Villan ja Kivisalmen (2016) aikaisempiin tutkimuksiin korkeakoulujen saavutettavuudesta. Selvityksien toisistaan eroavat tutkimusasetelmat asettavat joitain rajoitteita vertailulle. Toisin kuin aikaisemmissa korkeakoulujen saavutettavuutta kartoittaneissa selvityksissä, tässä tutkimuksessa ei kerätty vastauksia erikseen erityisryhmiin kuuluvilta opiskelijoilta. Selvitys ei täten tuo seurantatietoa erityisryhmien kokemuksista korkeakoulujen saavutettavuuden suhteen. Sen sijaan tutkimus tuo lisävalotusta siihen, miten korkeakouluopiskelijoiden kokemukset

saavutettavuudesta sekä erot yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden kokemuksissa ovat yleisesti kehittyneet vuosien 2012 ja 2016 jälkeen. Tulosten yleistettävyyteen on kuitenkin suhtauduttava varoen. Vastaajajoukon jakautuminen esimerkiksi korkeakoulusektorin, korkeakoulun ja sukupuolen perusteella poikkeaa perusjoukosta, minkä vuoksi selvityksen tuloksia ei voi ongelmitta yleistää koskemaan kaikkia korkeakouluopiskelijoita.

Opintoja tukevat tekijät

Opiskelijoille suunnatun kyselyn aluksi selvitettiin avoimella kysymyksellä, miten korkeakoulujen opiskelijat itse määrittelevät saavutettavuuden ja mitä he itse pitävät opintojensa edistymistä edistävinä tai haittaavina tekijöinä. Vastaukset auttavat hahmottamaan opiskelijoiden käsityksiä siitä, millaiselta osallisuutta ja yhdenvertaisuutta edistävä korkeakoulu näyttäisi.

Kun opiskelijoita pyydettiin kirjoittamaan, mitkä asiat ovat tukeneet heidän opintojaan, kysymystä täsmennettiin kertomalla, että vastauksessa sai mainita sekä korkeakouluun liittyviä että muita asioita. Liki yhdeksän kymmenestä (n=884) lomakkeen täyttäneestä vastaajasta kirjoitti tähän kohtaan avoimen vastauksen. Avoimet vastaukset järjestettiin niissä esiintyneiden laajempien teemojen mukaan, jotka ovat: sosiaalinen tuki, kannustava ja joustava opetus, opiskelun tukipalvelut sekä henkilökohtainen hyvinvointi.

Sosiaalinen tuki

Yleisin mainittu opintoja tukeva seikka oli opiskelukavereiden tuki ja yhteisöllisyys, jonka otti vastauksessaan esiin 40 % (n=360) avovastauksen kirjoittaneista. Opiskelutovereita pidettiin opiskelua tukevana asiana etenkin heiltä saadun vertaistuen vuoksi. Opiskelutovereilta saatu tuki saattoi olla konkreettista opintotehtävissä avustamista, mutta vielä useammin se oli keskustelua opiskelujen haasteista. Moni koki tärkeänä sen, että omia opiskelussa kohtaamiaan ongelmia pystyi purkamaan muiden samassa tilanteessa olevien kesken. Tärkeäksi koettiin nimenomaan epämuodollinen yhdessäolo, sillä muihin opiskelijoihin luennoilla ja muussa opetuksessa saadut kontaktit saatettiin kokea pinnallisiksi:

”Kavereiden kanssa pidetyt laskentasessiot. Käytännössä kaikki vaikeimmat tentit olen opiskellut yhdessä kavereideni kanssa saman pöydän ääressä, jossa ratkomme tehtäviä yhdessä.”

”Ilman opiskelukavereiden vertaistukea hajoaisin ahdistukseen, mutta on aina lohdullista kuulla miten muutkaan eivät ole ehtineet tehdä asioita tai saaneet mitään aikaan.”

”Studielivet [ger] sociala kontakter som gör det mycket roligare att gå på föreläsningar. (under själva föreläsningen är det svårt att bli vän med någon även om man diskuterar i grupper etc.).”

Viitisenkymmentä vastaajaa mainitsi järjestäytyneempiä yhdessäolon muotoja, kuten ainejärjestötoiminnan, opintojaan tukeneeksi seikaksi. Opintojen alkuvaiheen tuutoritoiminnalla koettiin olevan keskeinen merkitys opintoihin ja opiskeluelämään orientoitumisessa sekä ryhmäytymisessä. Ainejärjestötoiminta koettiin tärkeäksi muun muassa sen antamien sosiaalisten valmiuksien ja verkostojen vuoksi. Toisaalta esimerkiksi ainejärjestöjen järjestämät tapahtumat ja niiden yhteiset tilat, kuten kahvihuoneet, luovat yhteishenkeä ja tukevat siten opinnoissa jaksamista.

”Utan min ämnesförening skulle jag aldrig ha fått de vänner och det sociala nätverket och stödverket jag har idag. Specialföreningar och föreningsverksamheten har gett mig sociala kompetenser och andra färdigheter som man inte kan få via endast universitetsstudier. Jag vet inte om jag skulle ha valt att fortsätta studera det jag gör nu (eller ens på samma universitet) om det inte vore för föreningslivet.”

”Jag är glad att ämnesföreningen vid mitt ämne har fått behålla sitt eget studierum, det har spelat en jätteviktig roll som samlingsplats och som utrymme för t.ex. grupparbeten.”

”Järjestötoiminta on hyvin aktiivista ja auttaa oma-aloitteisia opiskelijoita verkostoitumaan samanhenkiseen porukkaan.”

Vaikka järjestäytyneen opiskelijatoiminnan kautta syntyneet sosiaaliset kontaktit koettiin monessa vastauksessa tärkeiksi, tuli muutamassa vastauksessa esiin myös opetustilanteissa syntyneiden sosiaalisten suhteiden keskeisyys. Osa vastaajista oli tutustunut opiskelijakavereihinsa nimenomaan opiskelun alkuvaiheen ryhmätöiden ja muun yhteisopetuksen kautta. Vastauksessa saatettiin esimerkiksi kuvailla, kuinka ensimmäisenä opiskeluvuotena ryhmätöiden tekemiseen organisoidut opintoryhmät auttoivat läpi opiskeluvuosien kantaneiden ystävyyssuhteiden muodostumisessa. Toiselle vastaajalle taas pari- ja pienryhmätyöskentelyyn perustuva kieltenopetus oli ollut tärkeä sosiaalisten suhteiden mahdollistaja. Opetustilanteissa hankitut sosiaaliset suhteet voivatkin olla erityisen tärkeitä niille opiskelijoille, joilla on muutoin vaikeuksia ryhmäytyä opiskelijayhteisöön esimerkiksi ainejärjestötoiminnan tai epämuodollisemman yhdessäolon kautta. Ryhmässä opiskelun tärkeys korostunee opintojen alkuvaiheessa, jolloin riski syrjäytymiseen ja opiskelijayhteisöstä sivuun jäämiseen on suuri. Vaikka ainejärjestö- ja muu opiskelijayhdistystoiminta oli monelle tärkeää, koki suuri osa vastaajista epämuodollisemmat yhdessäolon muodot myös tärkeiksi.

Neljännes avovastauksen jättäneistä (n=232) mainitsi korkeakoulun ulkopuolisen tukiverkostonsa, kuten puolison, perheen tai sukulaiset, opiskeluaan tukevana asioina. Perheeltä saatua tukea kuvattiin usein joustavuudeksi, kannustukseksi tai kiinnostuneisuudeksi, mutta toisinaan myös taloudelliseksi tueksi. Perheellisissä vastaajissa olikin niitä, joiden päätoiminen opiskelu oli mahdollista vain puolison antaman taloudellisen avun turvin. Perheen korkeakoulutukseen kannustava ilmapiiri saatettiin myös kokea keskeiseksi tekijäksi siinä, että he olivat ylipäättään hakeutuneet korkeakoulutukseen. Korkeakoulutetuissa perheissä tuki saattaa olla myös varsinaisessa opiskelussa avustamista ja neuvomista:

”Opintojani ovat tukeneet myös kotoa saatu kannustus korkeakoulutuksen kannattavuudesta. Olen saanut myös rahallista tukea vanhemmilta.”

”Veljestä on ollut paljon apua, koska hän on opiskellut jo parissakin yliopistossa ja hän ymmärtää paremmin tehtävänannot ja osaa auttaa esim. lähdeviittausten tekemisessä ym.

”Työssäkäyvä puoliso, jonka taloudellinen tuki on mahdollistanut täysipäiväisen opiskelun ja osa-aikaisen työnteon. Tällä hetkellä minun ei olisi mahdollista opiskella ilman puolisoni tukea.”

Aina korkeakoulun ulkopuoliset tukiverkostot eivät ole kuitenkaan perhe- tai ystäväverkostoja, vaan esimerkiksi kansalaisjärjestöjä ja muita tukiryhmiä. Näiden järjestöjen tuki saattaa olla erityisen tärkeää vammojen, sairauksien tai muiden opiskelua hankaloittavien tekijöiden kanssa painiville. Eräs vastaaja esimerkiksi nimesi näkövammaisten opiskelijoiden Facebook-ryhmän opiskeluaan edistäväksi vertaisryhmäksi.

Kannustava ja joustava opetus

Sosiaalisen tuen lisäksi myös itse opetuksen sisällöllä ja opetusjärjestelyillä on luonnollisesti keskeinen merkitys opintojen etenemisessä. Liki kolmannes (n=282) avovastauksen kirjoittaneista mainitsi opettajien merkityksen opintojen etenemisessä. Opiskelua edistävän opettajan ominaisuuksiksi mainittiin muun muassa joustavuus, avuliaisuus, ymmärtäväisyys ja kannustavuus. Kannustavaa ja ymmärtävää asennetta arvostettiin oppimisen tukemisessa, mutta myös erilaisten tarpeiden ja elämäntilanteiden tunnistamisessa. Erilaisten elämäntilanteiden vaatimien tarpeiden tunnistaminen saattaa olla esimerkiksi lisääjän antamista tehtäviin tai pienen lapsen läsnäolon sallimista opetustilanteissa. Korkeakouluopiskelijat arvostivat sitä, että heitä kohdellaan yksilöinä. Opetustilanteeseen mukavan ilmapiirin luoneet opettajat koettiin myös lähestyttäväksi ja saavutettaviksi, mikä osaltaan helpotti esimerkiksi tiedonkulkua ja oppimista. Helposti lähestyttävien opettajien kanssa oli mahdollista sopia esimerkiksi kahdenkeskisistä ohjausajoista tai vaihtoehtoisista, omiin tarpeisiin tai elämäntilanteeseen soveltuvista suoritustavoista. Lähestyttävyyden kuvattiin olevan konkreettisesti muun muassa palautteen antamista tai nopeaa vastaamista sähköposteihin.

”Also, when the administrative staff like the academic counselors and teachers are kind and treat everyone as individuals with their own strengths and weaknesses, and not treat the whole group as if everyone were just programmable robots.”

”Tillgängliga lärare som kan svara på frågor och förklara uppgifter närmare då man behöver det har uppskattats mycket.”

”Asiantuntevat ja miellyttävät opettajat monipuolisine oppimissisältöineen, ei pelkkiä kalvosulkeisia luennoilla.”

”Opintojani on tukenut se, että opettajat ovat olleet ystävällisiä ja helposti lähestyttäviä. Asioista on tiedotettu monipuolisesti ja lisäksi ilmapiiri on muutenkin ollut kannustava.”

Erityisesti pienten oppiaineiden ja yksiköiden koettiin luovan lähestyttävyyden ja saavutettavuuden ilmapiiriä. Kun opiskelijoita oli vähän, oppivat opettajat tuntemaan opiskelijansa ja heidän tarpeensa paremmin kuin suuremmissa yksiköissä. Yksi vastaaja kertoi: ”Pienen ammattikorkeakoulun etu on ehdottomasti se, että opettajat tuntevat opiskelijat, asioita on helppo heidän kanssaan selvittää ja kysyä apua, jos on tarvista. Heihin saa hyvin yhteyden myös spostilla, useimmiten siihen vastataankin.”

Myös yksilöllisen ohjauksen antaminen on pienemmissä yksiköissä helpompaa kuin suurissa. Monelle vastaajalle opettajatuutori tai omaopettaja oli ollut tärkeä opintojen edistäjä. Vastausten perusteella omaopettaja- tai opettajatuutoritoimintaa voi pitää toimivana opinto-ohjauksen elementtinä. Myös opettajien asiantuntevaa otetta sekä opetuksen laadukkuutta ja mielenkiintoisuutta arvostettiin. Tässä yhteydessä mainittiin toisinaan myös vierailevat asiantuntijat ja luennoitsijat, jotka toivat tärkeää lisää oppimiseen esimerkiksi työelämäkokemuksensa tai erityisen asiantuntemuksensa kautta.

Opettajien kannustavuuden ja lähestyttävyyden lisäksi vastauksissa mainittiin usein opintojen joustavuus ja itselle sopivat suoritusmuodot opintoja tukevin tekijöinä. Viidennes vastaajista näki sopivien suoritusmuotojen olleen keskeinen opintojen sujuvoittaja. Erityisesti sähköisen tenttimisen ja verkko-opetuksen koettiin helpottavan opiskelua, sillä ne mahdollistavat joustavamman opintoaikataulun suunnittelun kuin aikaan ja paikkaan sidottu lähiopetus. Verkkokurssit ja akvaariotentit mahdollistavat ajasta ja paikasta ainakin osittain vapaan opiskelun. Etenkin työssäkäyville, perheellisille sekä muualla kuin opiskelupaikkakunnallaan asuville opiskelijoille sähköisen opiskelun tuoma joustavuus oli tärkeää. Verkko-opetuksessa nähtiin muitakin etuja: Moodlen ja muiden verkko-opetusalustojen käyttö mahdollistaa esimerkiksi vapaamman pääsyn opetusmateriaaleihin sekä monipuolisemman materiaalin käytön, kuten videoluennot.

Toisaalta vastauksissa nousee esiin myös kontaktiopetuksen arvostus. Kaikki opinnot eivät sovellu suoritettaviksi etäopiskeluna, eikä opiskelijoiden ja opettajan välinen vuorovaikutus toimi välttämättä verkkoympäristöissä yhtä kitkattomasti kuin kontaktiopetuksessa. Opettajan ja opiskelijoiden välinen vuorovaikutus on seminaarisaleissa tai luokkahuoneissa monesti luontevampaa ja tiiviimpää kuin verkossa, mikä mahdollistaa paremmin myös kysymysten esittämisen ja palautteen antamisen. Lisäksi lähiopetus antaa mahdollisuuden tavata muita opiskelijoita ja on näin ollen tärkeää korkeakouluyhteisöön integroitumisen kannalta. Moni vastaaja kiitteli toimivaa tasapainoa etä- ja kontaktiopetuksen välillä:

”Joustavat tavat ja ajat suorittaa opintoja ovat tärkeitä elämäntilanteiden muuttuessa. Välillä on ollut hyödyllistä, että opintoja voi suorittaa itsenäisesti, mutta myös kontaktiopetus on tärkeää, sillä silloin tapaa muita opiskelijoita, mikä on henkisen hyvinvointini ja jaksamiseni kannalta olennaista.”

”Nätföreläsningar där man själv kan kolla igenom föreläsningen och sedan senare under ett övningstillfälle eller en träff få svar på frågor med mera.”

”Yliopistossa opintojaksojen erilaiset suoritustavat; voi esimerkiksi käydä tentissä, kirjoittaa oppimispäiväkirjan tai esseen tai opiskella ryhmässä. Joustavat tehtävien palautusajankohdat.”

Toki opiskelijalle sopivissa kursseissa on osittain kyse myös yksilöllisistä preferensseistä. Siinä missä yksi toivoo enemmän etäopetusta ja verkkokursseja, toivoo toinen lähiopetuksen tai ryhmätöiden lisäämistä. Kyse on myös oppialakohtaisista eroista. Esimerkiksi sairaanhoitajakoulutukseen verkko-opetus ja etäoppiminen soveltuvat verrattain huonosti, kuten eräs lähiopetuksen vähenemisestä huolestunut sairaanhoitajaopiskelija vastauksessaan totesi.

Tärkeäksi koettiin kuitenkin opiskelijan mahdollisuudet vaikuttaa itse suoritustapoihin. Joustavuus opintojen suunnittelussa ja suorittamisessa mainittiin useammassa kuin joka kymmenennessä avoimessa vastauksessa (n=120). Joustavuus helpotti opintojen suunnittelua sekä opintojen ja muun elämän yhteensovittamista, mikä korostui erityisesti perheellisten, työllisten ja muualla kuin opiskelupaikkakunnallaan asuvien opiskelijoiden kohdalla. Joustavat opiskelujärjestelyt mahdollistavat myös opiskelijan elämäntilanteen tai hyvinvoinnin paremman huomioimisen. Toisaalta joustavuus saatettiin kokea myös merkiksi opettajien arvostuksesta opiskelijoita kohtaan:

”Mahdollisuus valita kursseja oman kiinnostuksen mukaan ja rakentaa opiskelurytmi hieman vaihtelevien elämäntilanteiden ja hyvinvoinnin mukaan.”

”Teachers' flexibility with assignments deadlines, considering we are adults and there for the sole purpose of learning a profession the fact of having pressure with deadlines only hinders learning. The courses with open deadlines of the kind of 'do everything before the final exam on your own pace' are the very best.”

”Etenemistahdin saa itse määrittää. Mahdollisuus tehdä hyvin paljon etänä kotoa käsin. [...] Tenttimismahdollisuudet joustavia nykyään, kun suuri osa niistä tehdään sähköisessä tenttiluokassa, jonne saa varata aikoja useisiin eri ajankohtiin.”

Monessa vastauksessa (n=36) tuotiin esiin myös opetusmateriaalin saavutettavuus. Sähköisesti saatavilla olevaa materiaalia, kuten e-kirjoja tai verkko-opetusympäristöön ladattuja diaesityksiä ja videoita, on mahdollista käyttää ajasta ja paikasta riippumatta, mikä tekee opiskelusta joustavampaa.

Joustavissa ja opiskelijan elämäntilanteen huomioivissa opetusjärjestelyissä ei ole siis kyse yksittäisten patenttiraatkaisujen löytämisestä, vaan monien tekijöiden summasta. Verkko-opetuksen ja sähköisten tenttimismahdollisuuksien lisääminen saattaa epäilemättä sujuvoittaa opintopolkua, mutta ne eivät vielä itsessään joustavoita opiskelua. Pikemminkin joustavuutta voi katsoa lisäävän monipuolinen opintotarjonta, jossa opiskelija voi valita vaihtoehtoisten suoritustapojen väliltä ja itse vaikuttaa suorittamisen tapoihin. Moni vastaaja toikin esiin opetusmuotojen lisäksi sopivat opetusjärjestelyt opintojaan edistävänä seikkana. Opetusjärjestelyissä arvostettiin tutkintorakenteen ja opintosuunnitelman selkeyttä sekä toimivaa tiedotusta, mutta myös joustavuutta. Esimerkiksi valinnanvapaus opintojaksojen suoritustapojen järjestyksessä

saattaa merkittävästi edistää opintojen sujuvaa etenemistä. Kuten eräs vastaaja tuo esiin, joustava opiskelukulttuuri muodostuu monista tekijöistä – paitsi vapaudesta valita suoritusmuotojen väliltä myös esimerkiksi vapaasta sivuaineoikeudesta ja opintojaksojen suoritusjärjestyksestä:

“Meillä ei ole juurikaan ns. pullonkaulakursseja, jotka pitäisi käydä ennen seuraavia opintoja: tämä mahdollistaa sen, että voin suorittaa kursseja haluamassani järjestyksessä ja itselleni sopivina ajankohtina. Sivuaineiden opintoja on mahdollista suorittaa itsenäisesti esim. esseillä, luentopäiväkirjoilla tai kirjatenteillä. Kurssit, joissa ei ole läsnäolopakkoa, tukevat myös opintojen järjestelyä. Verkkoympäristöjen monipuolinen hyödyntäminen esim. luentodiojen tallennuspalveluna ja kurssisuorituksen palautuskanavana helpottaa käytännön järjestelyjä opinnoissa.”

Toisaalta joillekin vastaajille nimenomaan valmiina annettu opintosuunnitelma oli myös opiskelun suunnittelua helpottava tekijä. Opintojen struktuuri koetaan siis tärkeäksi, mutta myös joustavuutta kaivataan.

Moni vastaaja (n=78) mainitsi opintojen ohjauksen opiskeluaan tukevana asiana. Opinto-ohjaus koettiin tärkeäksi etenkin opintojen alkuvaiheen henkilökohtaisen opintosuunnitelman tekemisessä, mutta myös matalan kynnyksen keskusteluapua arvostettiin. Opinto-ohjauksen helppo saavutettavuus ei tarkoita pelkästään henkilökohtaisia tapaamisia opinto-ohjaajan tai omaopettajan kanssa, vaan myös toimivaa sähköistä neuvontaa. Esimerkiksi tiedekuntien tai muiden yksiköiden opinto-ohjaajien yhteissähköpostiosoitteet voivat olla toimiva tapa madaltaa opintoneuvonnan kynnystä sekä yksittäisen ohjaajan taakkaa. Vastauksissa mainittiin esimerkiksi Turun yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan opinto-ohjaajien yhteissähköpostiosoite ”eduopo” toimivana opintoneuvonnan kanavana.

Opiskelun tukipalvelut

Varsinaisen opetuksen ja opintojen ohjauksen lisäksi opintojen sujuvuutta tukevat monet korkeakoulujen tarjoamat tukipalvelut. Opintohallinnon tarjoama tuki koettiin tärkeäksi monessa vastauksessa – joka kuudennes vastaaja toi esiin hallinnolliselta henkilökunnalta saamaansa apua. Tiedekunnan kanslian, oman yksikön opintosihteerin, kansainvälisten palveluiden ja muiden hallinnollisten tahojen työssä arvostettiin etenkin lähestyttävyyttä, joustavuutta ja asiain sujuvuutta. Moni oli myös hyötynyt korkeakoulunsa tarjoamista opintopsykologin tai kuraattorin palveluista. Erityisjärjestelyjä tarvitsevat opiskelijat olivat usein saaneet tukea korkeakoulunsa esteettömyys- tai vammaisyhdyshenkilöltä.²

Terveystietä huolen pitäminen sekä avunsaanti terveyden ongelmiin ovat myös keskeisessä roolissa opintojen etenemisessä. Vastauksissa viitattiin usein (n=61) terveydenhuollon palveluihin – sekä Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiöön (YTHS) että kunnalliseen terveydenhuoltoon. Usein tuki on liittynyt mielenterveydellisiin ja neuropsykologisiin ongelmiin: vastauksissa mainittiin esimerkiksi masennuksen,

² Erityisjärjestelyiden osalta katso pieni sanasto raportin lopussa.

ahdistuneisuuden ja ADHD:n hoitoon saatu lääke- ja terapiatuki. Terveysongelmien kanssa kamppailevat kokivat tärkeäksi paitsi terveydenhuollosta saamansa hoidon, myös korkeakoulunsa esimerkiksi erityisjärjestelyin ja opintopsykologipalveluin osoittaman tuen. Opiskelua edistäviksi erityisjärjestelyiksi mainittiin mm. lisäaika tenteissä, vaihtoehtoiset opintojaksojen suoritusmuodot, apuvälineiden käyttö (esim. kannettava tietokone ruudunlukuohjelmalla³, puhesyntetisaattorilla ja pistenäytöllä), henkilökohtaisen avustajan käyttö sekä mahdollisuus tuoda opaskoira korkeakoulun tiloihin.

Erityisjärjestelyiden toteutumisessa tarvitaan usein sekä korkeakoulun institutionaalista tukea että opiskelijan omaa aktiivisuutta. Seuraava ote kertoo, miten erityisjärjestelyiden käytännön toteutuminen on usein monen tekijän summa. Esimerkin opiskelijan kohdalla erityisjärjestelyt olivat lopulta toteutuneet aktiivisen saavutettavuusvastaavan, ymmärtävän opintokoordinaattorin ja oman aktiivisuuden tuloksena:

”Olen suuren kiitoksen velkaa [korkeakouluni] saavutettavuus-vastaavalle. Hänen tukensa ansiosta sain opintojen alussa kirjallisen suosituksen, jonka mukaan oppimisympäristöt tulisi valita siten, että pystyn häiriöttä osallistumaan kursseille (luentosalien mahdolliset vaihdot tarpeen vaatiessa ja esim. mahdollisuus suorittaa tentti muista erillisessä tilassa, jos tenttitila ei minulle sovi). Kyseisestä dokumentista ei tietenkään olisi ollut hyötyä, ellei opintokoordinaattorimme olisi ottanut asiaani hienosti vastaan ja auttanut luentosalivaihdosten tekemisessä ja muissa joustoissa. Kiitos ehdottomasti myös hänelle! Apuna on toiminut myös se, että [korkeakouluni] pääkampusalueella on useita erilaisia rakennuksia, joten erilaisia luentosaleja on saatavilla. Kaikkien rakennusten salit eivät esimerkiksi ole sähköistettyjä (ovien sähkölukitus) tai ikkunattomia. Vahvuus on myös itsevarmuuteni; uskallan puhua häiriöstäni avoimesti. Ujon ihmisen olisi varmasti äärettömän vaikeaa kamppailla saman asian kanssa.”

Ne vastaajat, jotka toivat esiin erityisjärjestelyt opintojaan tukevana seikkana, kiittelivät usein korkeakoulunsa henkilökunnan joustavuutta ja ymmärtäväistä asennetta. Opetus oli esimerkiksi saatettu siirtää erillisestä pyynnöstä saavutettaviin tiloihin, mikäli alkuperäinen opetustila oli osoittautunut esteelliseksi. Erään vastaajan kohdalla tällaiset erityisjärjestelyt olivat edellyttäneet ”inttamista” ja ”vaatimista”, mutta kuten yllä olevasta lainauksesta käy ilmi, oli toisilla henkilökunnan asenteista positiivisempia kokemuksia. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että erityisjärjestelyjä tarvitsevat opiskelijat joutuvat usein olemaan itse aktiivisia tuen saamiseksi (Villa & Lavikainen 2015).

Yksilöllisiä järjestelyjä tarvitsevien opiskelijoiden vastauksista tuleekin esiin henkilökunnan asenteiden merkitys. Vaikka järjestelyt ja apuvälineet ovat itsessään keskeinen osa opintojen edistymistä, on myös näiden järjestelyjen mutkaton järjestäminen tärkeää. Opettajien ja muun henkilökunnan joustava ja myönteinen suhtautuminen järjestelyihin – sekä niiden ottaminen huomioon jo opintotilanteita

³ Ruudunlukuohjelma on etenkin näkövammaisten käyttämä ohjelma, joka lukee ääneen esimerkiksi tietokoneen ruudulla olevaa sisältöä.

suunniteltaessa – onkin ensiarvoisen tärkeää yksilöllisiä järjestelyjä tarvitsevien opiskelijoiden hyvinvoinnin kannalta. Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kunnioittavan ilmapiirin tähdellisyyttä korostettiinkin muutamassa vastauksessa. Sen voi myös nähdä ongelmallisena, että järjestelyiden toteutuminen on monen niitä tarvitsevan mukaan kiinni omasta aktiivisuudesta ja henkilökunnan joustavuudesta. Joustojen ja järjestelyiden vaatiminen saattaakin viedä opiskelijalta paljon henkisiä resursseja, eivätkä varautuneemmat opiskelijat välttämättä uskalla vaatia tällaisia järjestelyjä lainkaan.

Myös korkeakoulun tiloilla on roolinsa opintojen etenemisessä. Opiskelijat kertoivat, että esimerkiksi ryhmätyötilat ja rauhalliset tilat lukemiseen tai tietokoneella työskentelyyn auttoivat opintojen edistämisessä. Joustavat kulkujärjestelyt kampusalueella – esimerkiksi ympärivuorokautinen pääsy opiskelutiloihin kulkuavaimella – koettiin joissain vastauksissa tärkeäksi. Esteettömien tilojen merkitystä korostettiin myös muutamissa vastauksissa. Lisäksi esimerkiksi kahvihuoneiden ja muiden sosiaalisten tilojen merkitys tuotiin esille. Tilojen viihtyisyydessä on kyse sekä fyysisistä tilaratkaisuista (esimerkiksi tarpeellisesta määrästä lukutiloja ja ryhmätyöhuoneita) että niiden sosiaalisesta ulottuvuudesta:

”Se, että oppimisympäristö on kätevien yhteyksien päässä ja täydellinen tarpeisiini. Löydän aina tietokoneen, pöytätilaa ja/tai hiljaisen tilan itsenäistä opiskelua varten.”

”Kafferummet, att träffa andra studerande och diskutera studierna. Både med äldre studeranden, kurskamrater och yngre. Det har varit viktigt att kunna reflektera och diskutera olika saker.”

Myös korkeakoulun sijainnilla saattaa olla suuri merkitys siinä, miten helppoa opintoja on edistää. Mikäli opiskelu edellyttää paljon läsnäoloa, on opintojen suorittaminen vaivattomampaa hyvien kulkuyhteyksien päässä olevassa korkeakoulussa.

Kirjastojen palveluita pidetään myös usein opintojen etenemistä tukevana asiana. Kirjastoissa opiskelijat pitivät arvossa erityisesti rauhallisia lukutiloja, tietokoneen käyttömahdollisuuksia, tietokantoja ja muita verkkomateriaaleja sekä opintomateriaalien saatavuutta. Myös kirjaston tiedonhakukoulutuksista on ollut apua opiskeluissa. Korkeakoulukirjastojen lisäksi monet käyttävät opiskelunsa tukena myös opiskelu- tai asuinpaikkakuntansa kunnallista kirjastoverkkoa.

Korkeakoulujen sähköisillä järjestelmillä ja laitteilla voi olla keskeinen rooli opintojen edistymisessä. Näin koki vajaa kymmenes vastaajista. Sähköisistä järjestelmistä tärkeiksi koettiin esimerkiksi langaton internet, kirjastojen tietokannat ja muut digitaaliset materiaalit sekä verkko-oppimisympäristöt, kuten Moodle ja Optima. Selkeät ja helposti navigoitavat internet- ja intranetsivut auttavat myös tiedon löytämisessä ja edesauttavat siten opintoja. Laitteista etenkin tietokoneet, tulostimet ja skannerit nähtiin tähdellisiksi:

”Koulu tarjoaa kiitettävästi erilaisia lisenssien takana olevia ohjelmia opiskelijoiden käyttöön ihan ilmaiseksi, ja myös kotoa käsin työskennellessä VPN-yhteydellä.”

”Moodlemiljön underlättar när man ska hålla koll på vilka uppgifter som skall utföras i en kurs och vad man missat om man varit borta en föreläsning.”

Fyysisten ja sähköisten oppimistilojen sekä kirjastopalveluiden lisäksi vastauksissa mainittiin usein opiskelijaruokailu ja opiskelija-asuminen opintoja edistävinä seikkoina.

Henkilökohtainen elämä ja hyvinvointi

Myös opiskelijoiden henkilökohtaisella elämällä ja hyvinvoinnilla nähtiin olevan keskeinen merkitys opintoja tukevana asiana. Erityisen tärkeäksi koettiin oma motivaatio, minkä mainitsi noin joka kymmenes vastaaja. Motivaatiota perusteltiin yleensä mielenkiinnolla opiskeltua alaa kohtaan sekä henkilökohtaisilla ominaisuuksilla, kuten päättäväisyydellä, pitkäjänteisyydellä ja päämäärätietoisuudella. Mielenkiinto ja motivaatio näkyi esimerkiksi siinä, että osa vastaajista kertoi seuraavansa alaansa myös varsinaisen opiskeluajan ulkopuolella, muun muassa lukien omaehtoisesti ja seuraten tiedotusvälineitä. Motivaatioon liittyi läheisesti aktiivisuus: moni kertoi aktiivisen otteensa olleen tärkeä opintoja eteenpäin vienyt asia. Motivaatio opintoja kohtaan ja aktiivisuus niiden edistämiseksi eivät kuitenkaan synny tyhjiössä, vaan opetuksen sisällöllä ja puitteilla on niissä keskeinen osansa, kuten eräs vastaaja pohdiskeli:

”Henkilökohtaisesti olen tuntenut olevani oikealla alalla ja oikeassa yliopistossa koko opintojeni ajan, joten tietysti motivaatio on tukenut opintojani ja niiden etenemistä. Toki myös asiantuntevalla ja kannustavalla opetushenkilökunnalla on ollut vaikutusta motivaation ylläpitämiseen.”

Vajaa kymmenes (n=87) kyselyyn vastanneista mainitsi taloudellisen toimeentulon opintojaan keskeisesti edistäneenä seikkana. Suurin osa toimeentulon esiin tuoneista vastaajista kertoi opintotuen (opintoraha, asumislisä ja opintolaina) olleen tärkeässä osassa opintojen edistymistä. Muita mainittuja päätoimista opiskelua mahdollistaneita toimeentulon muotoja olivat aikuiskoulutustuki, työttömyystuki, toimeentulotuki, kuntoutustuki, apurahat, omat säästöt tai varallisuus sekä puolison tarjoama taloudellinen avustus. Yleensä toimeentulo muodostuu kuitenkin useammista puroista:

”Ensimmäisenä tulee mieleen raha, eli opintotuki ja asumislisä. Opintotukikuukauteni tosin loppuivat vuosi sitten, joten nykyään saan vain asumistukea ja teen satunnaisesti siivousduunia ja oman alan projekteja osuuskunnan kautta. Olen myös nostanut tuhansia euroja opintolainaa ja kahtena ensimmäisenä lukuvuonna sain eräältä säätiöltä apurahaa.”

Kuten tästäkin vastauksesta käy ilmi, moni yhdisti yhteiskunnalta ja perheeltä saadun taloudellisen tuen osa-aikaisiin töihin. Moni opintotuen varassa elävä vastaaja kertookin tuen olevan tärkeä, joskin yksinään riittämätön, taloudellisen vakauden turvaaja.

Vaikka osa-aikainen työ on tärkeä osa monen opiskelijan toimeentuloa, on työpaikan opiskelijalle tarjoamassa tuessa kyse muustakin kuin pelkästä palkkatulosta.

Etenkin iäkkäämmille, jo päätoimisessa työssä oleville opiskelijoille työpaikka on paitsi toimeentulon myös sosiaalisen tuen lähde. Monen myöhäisemmässä elämänvaiheessa opiskelunsa aloittavan on opiskeltava päätoimisen työn ohessa tai sen lomassa, esimerkiksi opintovapaaajärjestelyn avulla. Näin ollen työnantajan ja työyhteisön joustavuudella ja muulla sosiaalisella tuella voi olla keskeinen merkitys opintojen edistymisessä. Ei olekaan yllättävää, että 48 vastaajaa mainitsi työpaikkansa opiskelua edistävänä seikkana. Työpaikan tuessa arvostettiin esimerkiksi joustavuutta työaikajärjestelyissä, mahdollisuutta opintovapaaaseen sekä työnantajan ja työyhteisön kannustavaa asennetta opiskeluun.

Moni vastaaja (n=46) koki myös aikaisemman työ- ja opiskelukokemuksensa tärkeänä opintojensa sujuvoittajana. Esimerkiksi aikaisemmin suoritettua ammattikorkeakoulututkinnon koettiin helpottavan opiskelua yliopistossa, sillä aiempi tutkinto oli kehittänyt opiskelutaitoja ja itseohjautuvuutta. Myös esimerkiksi lukion IB-linjan tai kansalaisopiston opintojen suorittamisen saatettiin kokea hyödyttäneen korkeakouluopinnoissa. Moni työelämästä opintojen pariin siirtynyt koki myös työkokemuksensa antavan heille näkemyksellisemmän kuvan opiskelusta alasta kuin opintonsa vasta alkaneiden tapauksessa. Kokemus työelämästä toi mukanaan myös monia yleisiä taitoja, joista on hyötyä suunnitelmallisessa ja päämäärätietoisessa opiskelussa, kuten ”kahdeksasta neljään” -työajan hyödyntäminen. Vastauksissa nousi esiin myös työkokemuksen opinnollistaminen opintoja edistävänä resurssina. Osa iäkkäämmistä vastaajista koki yleisen elämäkokemuksensa tuoneen hyötyjä korkeakouluopinnoissa.

Terveiden elämäntapojen, kuten liikunnan, levon ja ulkoilun, merkitystä korostettiin useassa vastauksessa. Vapaa-ajan liikkumisen ja ulkoilun koettiin tuovan tärkeää vastapainoa opiskelun stressille ja kuormittavuudelle. Vaikka suuri osa opiskelijoista varmasti liikkuu omatoimisesti, on korkeakoulujen järjestämällä liikuntamahdollisuuksilla keskeinen osa opiskelijoiden arjessa. Moni vastaaja mainitsikin korkeakoulunsa huokeahintaiset ja monipuoliset liikuntamahdollisuudet opiskelua edistävänä tekijänä. Lepo, vapaapäivät ja loma koettiin myös monessa vastauksessa tärkeäksi vastapainoksi opiskelulle. Myös ajan- ja elämäntaidon hallinnan taidoilla koettiin olevan osansa opintojen etenemisessä.

Opintojen haasteet

Yhteensä 909 kyselyyn vastaajaa kirjoitti avoimen vastauksen kysymykseen, jossa tiedusteltiin opinnoissa kohdattuja haasteita. Kuten opintoja tukevia seikkoja, myös haasteita paikannettiin niin opetuksen sisältöön, opetusjärjestelyihin, sosiaalisiin suhteisiin kuin henkilökohtaiseen elämään.

Opetus

Opetukseen liittyvistä haasteista nostettiin esiin erityisesti sopimattomat opetusmuodot, opetuksen heikko laatu, opetusaikataulujen ja suoritusmuotojen

joustamattomuus sekä opintojen liiallinen haasteellisuus. Suurimmaksi opetukseen liittyväksi haasteeksi koettiin opetuksen heikko laatu ja opetusjärjestelyihin liittyvät haasteet. Vaikka sisällöllisesti heikkolaatuisesta tai laadultaan epätasaisesta opetuksesta valitettiin, useammin arvostelu liittyi opetuksen suunnittelemattomuuteen. Opetukseen suunnattu kritiikki koski usein esimerkiksi oppimistavoitteiden ja kurssisisältöjen kohtaamattomuutta tai kurssien liian suureksi koettua työmäärää niistä saatuihin opintopisteisiin suhteutettuna. Myös esimerkiksi epäselvä ohjeistus sai arvostelua osakseen. Vastauksissa arvosteltiin muun muassa epäselviä tehtävänantoja ja ohjeistuksia, liian nopeaa opetustahtia sekä opettajien puutteellisia it-taitoja. Opetuksen heikon laadun takana nähtiin esimerkiksi opettajien motivaationpuutetta, kiirettä sekä resurssipulaa. Turhauttavaksi koettiin se, ettei opiskelijoiden antamalla palautteella ollut vaikutusta opetuksen laatuun:

”Kurssipalautteen tärkeyttä painotetaan ensimmäisestä opiskeluvuodesta alkaen, mutta silti palautteet eivät johda käytännössä minkäänlaiseen kehitykseen vaan kurssit toteutetaan vuodesta toiseen samalla sapluunalla.”

Opetuksen koettu laaduttomuus ei välttämättä tarkoittanut opettajien asiaosaamisen kyseenalaistamista, sillä moni vastaaja kohdisti kritiikkinsä lähinnä opetushenkilökunnan pedagogisiin taitoihin ja esiintymisvalmiuksiin. ”Many times it feels like teachers need a lot of presentation skills and audience engagement courses”, eräs opiskelija totesi. Toisaalta heikon opetuksen taustalla saatettiin nähdä myös rakenteellisempia seikkoja, kuten korkeakoulujen resurssien leikkaamista: ”Koulun heikko taloudellinen tilanne näkyy radikaalisti opetuksen laadussa ja määrässä, me opiskelijat olemme valitettavasti joutuneet kärsimään usealta kantilta tilanteesta.”

Monelle vastaajalle soveltumattomat opetustavat tai -menetelmät olivat ongelma. Suuri osa vastaajista arvosteli erityisesti etäopiskelumahdollisuuksien puutetta. Etenkin työssäkäyvien, perheellisten ja muualla kuin opiskelupaikkakunnallaan elävien vastauksissa korostui verkko-opetuksen ja muun etäopetuksen tarpeellisuus:

”Vissa föreläsningars närvaroplikt är en utmaning p.g.a att för det första bor jag inte i Åbo, och för det andra så måste jag jobba vid sidan om studierna för att studiestödet och studielånet inte räcker till. Jag förstår att vissa föreläsningar kräver att man är fysiskt på plats, men det skulle vara bra om man skulle kunna studera hemifrån via t.ex. Moodle i större utsträckning än nu, och kanske försöka ha mindre t.ex. grupparbeten.”

”Opettajilla tuntuu olevan asennevamma etäosallistumiseen ja verkkotehtäviin, vaikka se olisi teknisesti mahdollista ja sopisi opiskelun luonteeseen. Etäyhteyden mahdollisuuden pitäisi olla itsestäänselvyys, johon opettajat on perehdytetty. Varsinkin nyt maisterivaiheessa suuri osa opiskelijoista asuu tai on töissä/harjoittelussa eri paikkakunnalla kuin missä yliopisto on. Yhteensä 800 km päiväreissut 2h luennon takia tuntuvat turhilta ja vievät paljon rahaa ja aikaa.”

Toisaalta osassa vastauksissa toivottiin nimenomaan enemmän kontaktiopetusta ja harmiteltiin opintojen liiallista siirtymistä verkkoon. Lähiopetuksen vähäisyyttä

arvosteltiin esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteen opinnoissa, joissa kontaktiopetuksen koettiin olevan välttämätöntä ammatillisen asiantuntemuksen kehittämisessä. Toisaalta lähiopetuksen vähäisyyden koettiin lisäävän myös yksinäisyyden tunnetta ja haittaavan sosiaalisten suhteiden ja yhteisöllisyyden tunteen muodostumista:

”Opiskelu yhteisölliseen ammattiin on ollut todella epäyhteisöllistä ja yksinäistä. Asioita, jotka tulisi harjoitella ihmisten kanssa, on siirretty verkkoon, vaikka niitä ei yksinkertaisesti voi opiskella verkossa.”

”Opintojen loppua kohden säästöt ovat näkyneet lähituntien määrään koulussa, mikä on lisännyt omatoimista opiskelua. Alamme on kuitenkin sellainen, ettei oppiminen voi olla omatoimisen opiskelun varassa ja lähitunteja tarvitaan, jotta oppiminen olisi tehokasta. Kun lähitunteja ei ole, erot valmistuvien hoitajien tietämyksessä voivat olla suuria, mikä sitten heijastuu työelämään ja potilasturvallisuuteen.”

”Det har kännats jätte ensamt att studera eftersom det finns så lite närstudietillfällen. Det finns överlag lite social interaktion mellan lärare och studerande och studerande sinsemellan. Allt fler nätkurser gör det opersonligt och omänskligt att studera.”

”Mycket självstudier har varit både utmanande och fördelaktiga. När fokus är på utmaningar, så har självstudierna varit svåra ibland när man själv tar till sig studierna och inte har desto större möjlighet att fråga professorer eller diskutera materialet. I det fallet är det också ibland utmanande med självdisciplinen.”

Kritiikkiä sai osakseen myös ryhmätyöskentely. Osa vastaajista koki ryhmätyöt hankaliksi niihin liittyvän aikataulujen yhteensovittamisen vuoksi, mikä teki ryhmätyöhön osallistumisesta vaikeaa esimerkiksi perheellisille opiskelijoille. Ryhmätyöt saatettiin kokea epämieluisaksi opiskelumuodoksi myös passiivisten opiskelijatovereiden tai sosiaalisten tilanteiden jännittämisen vuoksi:

”Olen myös kokenut yksinäisyyttä sekä kärsin sosiaalisten tilanteiden pelosta ja masennuksesta minkä takia ryhmätöiden tekeminen on yhtä helvettiä minulle ja ryhmätyökurssien välttely on hidastanut opintojeni etenemistä.”

Osassa vastauksissa toivottiin myös opintojen tiiviimpää linkittämistä työelämään esimerkiksi työelämäprojektien hyödyntämisen avulla.

Keskeiseksi ongelmaksi opetuksessa ja opetusjärjestelyissä todettiin joustamattomuus. Asian mainitsi noin joka kymmenes vastaaja. Opettajia arvosteltiin erityisesti joustamattomuudesta palautusaikatauluissa tai läsnäolovelvollisuudessa. Opetushallinnollisissa rakenteissa nähtiin myös tarpeetonta jähmeyttä, esimerkiksi liittyen kurssi-ilmoittautumisiin, opiskeluajan rajaamiseen, opintovaatimuksiin ja hyväksilukemisiin. Joustamattomuus saattoi aiheuttaa vaikeuksia etenkin perheellisille, terveysongelmista kärsiville ja työssäkäyville opiskelijoille, jotka joutuvat sovittamaan opiskelunsa yhteen esimerkiksi päivähoidon, sairaslomien tai vuorotyön kanssa. Myös opiskelijat, jotka asuivat muualla kuin opiskelupaikkakunnallaan, kokivat joustamattomat järjestelyt monesti hankaliksi.

”Opinnoissa saisi olla enemmän joustoa, esim. jos ei pysty osallistumaan jollekin kurssille tiettyinä ajankohtana, niin se voi aiheuttaa etenemisesteen monelle muulle kurssille ja viivästyttää valmistumista.”

”Joidenkin opettajien joustamattomuus on käsittämätöntä. Jos tiedossa on poissaolo syystä tai jokin suoritus puuttuu, olisi suotavaa mieluummin antaa korvaavia tehtäviä tms., eikä yrittää lykätä opiskelijan valmistumista vuodella.”

”Meillä OKL:ssä usein on läsnäolopakollisia luentoja ja demoja, eikä niiltä voi olla pois. Kaikista ei ole mahdollista saada edes korvaustehtävää. Joissain tapauksissa lehtori kertoo, että tervetuloa ensi vuonna uudestaan. Monet vaativat lääkärintodistusta ja jotkut eivät hyväksy hautajaisia hyväksyttävänä syynä olla pois. Tämä on mielestäni turhan joustamatonta. Vaikka opiskelu onkin päätyöni, on minullakin muuta elämää. Onneksi omalle kohdalleni ei ole osunut poissaoloja, joita ei ole voinut korvata esimerkiksi esseellä tms.”

”Byrokratian joustamattomuus pitkäaikaissairaana korkeakouluopinnoissa: tasapainottelu sairasloman ja opiskelun välillä on taloudellisesti todella raskasta ja jatkuva hakemusten täyttäminen vie aikaa ja energiaa.”

”Minulla on useita pieniä lapsia ja pitkäaikaissairas lapsi. Lukumäärät ja aikataulut on kaikki suunniteltu perheittömille. On todella haastavaa pysyä lukutahdissa kun suuri osa ajasta menee lapsen sairaanhoitoon ja kuntoutukseen. Luen kaiken muun ajan, en ole viettänyt vapaapäiviä edes viikonloppuisin pitkiin aikoihin. Välillä olen aivan uupunut, mutta mitään joustoa tai edes hyvää aikataulujen suunnittelua ei tule yliopistolta. Esimerkiksi vaadittiin kymmenen sivun essee kirjoitettavaksi viikossa (kaksi kertaa). Kun luennolla kysyttiin olisiko aikaa mitenkään voinut pidentää, opettaja vastasi että ei, koska hän nyt vaan päättänyt niin eikä halunnut muuttaa sitä. Istuin kaikki yöt sinä viikkona kun olin saanut lapset iltaisin nukkumaan ja kirjoitin, myös koko viikonlopun aamusta iltaan. En usko että nuorella opettajalla oli käsitystä siitä, minkälaisissa elämäntilanteissa osa opiskelijoista opiskelee.”

Myös opetushenkilökunnan hankala lähestyttävyyys sekä ohjauksen puute koettiin monessa vastauksessa ongelmaksi. Opetushenkilökunnan vastuualueet saatettiin kokea epäselviksi, eikä esimerkiksi mahdollisuuksista opinto-ohjaukseen ollut aina tiedotettu riittävästi. Vastuuta opintojen suunnittelusta oli monen vastaajan mukaan säilytetty liiaksi opiskelijoiden itsensä kontolle, eikä tuki opintojen suunnitteluun korkeakoulun puolelta ollut riittävä. Osan kohdalla liialliseksi koettu etä- ja verkko-opiskelu saattoi pahentaa ongelmaa: kun opettajia ei tavannut kasvokkain, jäivät myös opintoja koskevat kysymykset helposti esittämättä.

”Opinto-ohjauksen ja tutkinnon rakenteen opastuksen puute. Tutkinnon rakenne pitää luoda itse puutteellisella ymmärryksellä korkeakoulu-opintojen sekä työelämän oleellisista vaatimuksista. Opintoja tai niiden edistymistä ei seurata osaavan henkilön toimesta vasta kuin ongelmatilanteissa, jolloin Kela ryhtyy yleensä tukien takaisinperintään.”

”Ohjausta ei ole saanut, silloin kun sitä on tarvinnut, vaan vastaanottoaika on mennyt pitkän ajan päähän. Saatu tuki ei ole ollut riittävää vaan ylimalkaista ja

välillä kylmääkin. Meni monta vuotta, ennen kuin aloin hokata, miten yliopistossa pitäisi opiskella, miten pitää kantaa itse vastuuta, mitä sivuaineita kannattaa lukea jne. Asioista on joutunut itse ottamaan hirveän paljon selvää sen sijaan, että joku olisi heti yliopistossa aloittaessa kertonut, miten asioita kannattaa oikeasti hoitaa.”

Rakenteisiin liittyvät haasteet

Opetuksen, opinto-ohjauksen ja opintojärjestelyiden ongelmien lisäksi moni vastaaja nosti esiin korkeakoulunsa organisaatioon laajemmin liittyviä haasteita. Noin joka kymmenes (n=89) vastaaja mainitsi huonon tiedotuksen tai puutteellisen tiedonkulun haasteena opinnoissaan. Kehnon tiedottamisen koettiin vaikeuttavan opintojen suunnittelua. Ensinnäkin puutteellinen tiedotus kurssien suoritusajankohdista ja sisällöistä vaikeutti henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman tekemistä. Toiseksi epätietoisuus siitä, mistä opinto-ohjausta on mahdollista saada, hankaloitti myös opintojen suunnittelua: ”Opiskelijanohjauspalvelut ovat olleet todella epäselvät. Kuka on vastuussa mistäkin käytännön asioista ja mistä ja miten heidät tavoittaa on erittäin epäselvää monien opiskelijoiden keskuudessa”, eräs vastaaja kirjoitti.

Opiskelijoilla voi olla myös muita syitä siihen, miksi opetustilanteista toivotaan etukäteistietoa. Esimerkiksi jännittämisestä tai sosiaalisten tilanteiden peloista kärsivät opiskelijat toivovat, että keskustelutehtävien tai muiden sosiaalista kommunikaatiota edellyttävien harjoitusten pitamisestä oppitunneilla kerrotaisiin etukäteen. Osa opiskelijoista saattaa myös kokea, etteivät he pääse osallisiksi siitä opiskeluun liittyvästä hiljaisesta tiedosta, joka kulkee epämuodollisempien kanavien kautta. Tästä tiedosta etenkin opiskelijayhteisöstään syrjässä olevat opiskelijat voivat jäädä helposti osattomiksi:

”Aikuisopiskelijana ja yksinhuoltajana koen jääneeni akateemisesta yhteisöstä täysin ulkopuoliseksi, koska en voi osallistua toimintaan iltaisin tai viikonloppuisin, eikä olisi aikaakaan, joten en pääse edes kasvamaan uuteen kulttuuriin. [...] Hiljaisella tiedolla on suuri merkitys pärjäämisessä. Tietoa itselle ja omille vahvuuksille sopivista opintokokonaisuuksista, tutkinnoista, aikatauluista ym. on vaikea saada yksin etsimällä.”

Saatavilla olevan tiedon koettiin myös joissain vastauksissa olevan suunnattu vain osalle opiskelijoista. Aikuisopiskelija saattoi kokea informaation olevan suunnattu vain vasta lukioista valmistuneille nuorille, sivuaineopiskelija taas arvosteli tiedonkulun suuntaamista vain pääaineopiskelijoille. Vammainen vastaaja puolestaan valitti sitä, että erityisjärjestelyjen selvittäminen oli jätetty hänen omalle vastuulleen. Yksilöllisiä järjestelyjä kaipaavat opiskelijat hyötyisivätkin selkeistä ohjeista, jotka olisivat niin opiskelijoiden kuin henkilökunnan tiedossa. Yleiset ohjeet palvelisivat etenkin niitä opiskelijoita, jotka eivät esimerkiksi jännittämisen tai ahdistuneisuuden vuoksi uskalla kysyä järjestelyistä erikseen jokaiselta opettajaltaan.

”Opettajien kanssa on voinut jonkin verran sopia joustavammista suorituksista tai palautuksista, mutta yleisiä ohjeita tai hyviä käytäntöjä ei ole olemassa

tiedekunnalla saati yliopistolla. Mikäli on, minulle ei niistä ole kerrottu tai niiden käyttöön ohjattu.”

”Toisaalta, en ole edes tohtinut kysyä henkilökunnalta, jos olisin voinut suorittaa kurssin eri tavalla kuin on sovittu. Vaikka henkilökunta on ollut ymmärtäväistä, tuntuu silti siltä, että olen aika yksin näiden vaikeuksieni kanssa, enkä uskalla pyytää erikoiskohtelua, sillä en tiedä, mitä oikein voisin pyytää.”

Osa vastaajista koki myös, ettei tiedonkulku toiminut toiseen suuntaan, opiskelijoilta korkeakoulun henkilökunnalle. Palautetta ei joko voinut antaa tai sitä ei otettu asianmukaisesti vastaan. Eräs vastaaja kertoi, ettei ollut ”kertakaan tuntenut, että opetuksesta antamani hyvinkin suora palaute olisi vaikuttanut millään tapaa asioihin. Tiedekuntamme johto kokee, ettei opiskelijoiden palautteeseen tarvitse reagoida, eikä sillä ole heille mitään merkitystä.”

Myös tutkinto- ja organisaatiomuutosten yhteydessä opiskelijat olisivat usein toivoneet korkeakouluiltaan parempaa kommunikaatiota opiskelijoiden kanssa. Vastaajat kokivat, että organisaatiomuutosten aiheuttamista muutoksista opintovaatimuksissa, kurssien sisällössä tai tutkintojen rakenteissa ei usein tiedotettu tarpeeksi. Organisaatiomuutoksilla saattoi olla myös muunlaisia käytännön opiskelua hankaloittavia seurauksia, kuten oppiaineen henkilökunnan muuttaminen vaikeammin saavutettaviin tiloihin. Esimerkiksi Helsingin yliopiston Iso pyörä -uudistus ja Vaasan yliopiston kieliaineiden siirto Jyväskylään saivat osakseen kritiikkiä kehnosta tiedotuksesta ja epäselvästä toteutuksesta. Resurssien puutteen katsottiin myös näkyvän muun muassa opetuksen vähentymisenä, opettajien kiireen kasvuna ja opetushenkilökunnan vaihtuvuutena.

Korkeakoulujen fyysiset ja sähköiset ympäristöt koettiin usein opintojen sujuvaa etenemistä haittaaviksi. Fyysisten tilojen esteellisyys aiheutti edelleen ongelmia liikunta- ja näkövammaisille opiskelijoille, minkä lisäksi sisäilmaongelmat hankaloittivat monen opintoihin osallistumista. Myös rauhallisten luku- ja kirjoitustilojen, ryhmätyötilojen sekä vapaiden tietokonetyöpisteiden vähäisyyttä moitittiin. Muutamassa vastauksessa tuotiin esiin myös luentosalien tuolien epäergonomisuus ja sukupuolineutraalien wc-tilojen puute. Sähköisten järjestelmien, kuten verkko-oppimisalustojen tai internetsivujen, toimimattomuus ja epäselvyys koettiin myös monesti opiskelua hankaloittavaksi asiaksi. Häiriöt langattoman verkkoyhteyden toimivuudessa saatettiin myös kokea haasteellisiksi. Usean päällekkäisen järjestelmän käyttäminen sai osakseen kritiikkiä. Osa opiskelijoista kokee omat it-taitonsa puutteellisiksi, ja kaipaisi syvällisempää perehdytystä korkeakoulunsa sähköisten järjestelmien ja laitteiden käyttöön.

Oma hyvinvointi ja jaksaminen

Vajaa puolet kaikista avovastauksen jättäneistä (n=428) mainitsi vastauksessaan omaan hyvinvointiinsa tai jaksamiseensa liittyviä seikkoja opintojaan haitanneina tekijöinä. Tällaisia seikkoja olivat työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen opiskeluiden kanssa, ajankäyttöön ja keskittymiseen liittyvät haasteet, terveydelliset ongelmat, yksinäisyys ja ulkopuolisuus, stressi ja uupuminen, motivaation puute sekä pelot tulevaisuudesta.

Terveydelliset ongelmat mainittiin noin joka kymmenennessä vastauksessa. Erityisesti opintoja haittaaviksi ongelmiksi koettiin mielenterveydelliset häiriöt ja sairaudet, kuten masennus ja ahdistuneisuus. Myös neurologiset häiriöt, kuten autismin kirjo, sekä erilaiset oppimisvaikeudet, kuten lukihäiriö, nousivat vastauksissa esiin. Terveysongelmien koettiin hidastavan opiskelua, koska ne aiheuttivat poissaoloja, heikensivät keskittymiskykyä sekä vaikuttivat jaksamiseen ja motivaatioon. Mielenterveysongelmiin usein liittyvät sosiaalisten tilanteiden pelot ja ahdistustilat saattoivat myös vaikeuttaa opetukseen osallistumista ja ryhmätyötehtävien tekemistä. Erityisen pulmallisiksi terveysongelmat muuttuivat, mikäli hoidon saaminen oli viivästynyt esimerkiksi YTHS:n jonojen vuoksi. Myös korkeakoulun tarjoaman tuen puutetta moitittiin. Suhtautuminen etenkin mielenterveydellisiin ongelmiin saatettiin kokea ennakkoluuloiseksi, eikä erityisjärjestelyjen sopiminen ollut aina helppoa joko tiedon puutteen, resurssien vähäisyyden tai ennakkoluuloisten asenteiden vuoksi:

”Mielenterveyskuntoutujana opinnot etenevät hitaammin kuin muilla, mutta vaatimukset ovat silti samat. Resurssien loppuessa opiskelijoita yritetään patistaa opiskelemaan yhä nopeammin, mikä aiheuttaa ylimääräistä stressiä ja uupumista. Monesti tuntuu, että pitäisi olla niin sairas että ei käytännössä pysty ollenkaan opiskelemaan, jotta voisi saada kuntoutusrahaa ja muita helpotuksia/tukea opiskeluun.”

”Mielenterveysongelmat sekä loppuunpalaminen. Häpeä ja pelko siitä, että olen vaivaksi, ovat estäneet kysymästä opettajilta mahdollisuutta erityisjärjestelyihin, jotka auttaisivat kuormituksen tasaamista.”

”En ole edes tohtinut kysyä henkilökunnalta, jos olisin voinut suorittaa kurssin eri tavalla kuin on sovittu. Vaikka henkilökunta on ollut ymmärtäväistä, tuntuu silti siltä, että olen aika yksin näiden vaikeuksieni kanssa, enkä uskalla pyytää erikoiskohtelua, sillä en tiedä, mitä oikein voisin pyytää.”

Mielenterveysongelmien koettiin toisinaan vaikeuttaneen sosiaalisten suhteiden solmimista muihin opiskelijoihin. Toisaalta yksinäisyyteen vaikuttaviksi tekijöiksi mainittiin myös muun muassa raittius, introvertti luonne, perheellisyys ja ikäero opiskelutovereihin nähden. Myös kansainväliset opiskelijat saattoivat kokea olonsa ulkopuoliseksi korkeakouluyhteisössä, jossa valtaosa opiskelijatapahtumista oli suomeksi ja välit suomalaisiin opiskelijoihin pinnalliset.

Opiskeluiden ja muun elämän yhteensovittamisen koettiin myös varsin yleisesti hankaloittavan opintoja. Perheellisille opiskelijoille esimerkiksi päivähoitoaikataulujen ja usein joustamattoman lähiopetuksen yhdistäminen arjessa oli haastavaa. Lapsien sairastelu tai lastenhoidon haasteet saattoivat tehdä täysipainoisen opiskelun mahdottomaksi. Lastenhoitoon liittyvistä ongelmista kertoivat lähinnä naisopiskelijat. Työn ja opiskelun yhteensovittaminen koettiin monesti haasteelliseksi. Ongelmia aiheuttivat niin korkeakoulujen kuin työnantajienkin joustamattomuus sekä suuresta työmäärästä aiheutunut uupumus. Myös odottamattomat elämänmuutokset, kuten läheisten sairastumiset tai kuolemantapaukset, saattoivat tuoda opiskeluun katkoksia tai vaikeuttaa opintoihin keskittymistä. Muita paljon mainintoja saaneita opintoihin liittyneitä haasteita olivat motivaation puute, korkeakoulun etäinen tai syrjäinen sijainti sekä kieleen liittyneet ongelmat.

Monet yllä mainituista hankaluuksista aiheuttivat jaksamiseen ja stressiin liittyviä ongelmia. Jaksaminen ja stressi nousikin esiin monessa vastauksessa. Usein nämä ongelmat ovat läheisesti yhteydessä terveydellisiin ongelmiin, mutta voivat liittyä myös haastaviksi koettuihin opintoihin, liian suureen työmäärään tai opintojen ja muun elämän yhteensovittamiseen. Stressiä aiheuttivat myös riittämättömyyden tunne ja pyrkimys perfektionismiin.

Saavutettava korkeakoulu opiskelijoiden kuvaamana

Opiskelijoita pyydettiin kyselyssä kertomaan, millainen on heidän mielestään saavutettava korkeakoulu. Tähän kysymykseen vastasi 554 vastaajaa. Saavutettava korkeakoulu on opiskelijoiden mielestä ensisijaisesti monimuotoisia opintojen suoritustapoja tarjoava, aikatauluissa ja läsnäolovaatimuksissa joustava sekä kunkin opiskelijan elämäntilanteen (perhe, työ, sairaus), iän sekä taustan huomioiva. Opintoja toivotaan voitavan suorittaa opiskelijan omaan aikatauluun sopivasti ja joustavasti niin lähi-, verkko- kuin iltaopintoina. Tietojärjestelmien sekä opiskelumateriaalien hyvä saavutettavuus on tärkeää erityisesti niille, jotka suorittavat monimuoto-opintoja. Saavutettava korkeakoulu sallisi itsenäisen, omaan elämäntilanteeseen sopivan opiskelun nykyistä paremmin tarjoamalla myös pakollisia kursseja tiheämmin, käyttämällä digitaalisia sovelluksia kuten luentojen suoratoistoa sekä monipuolistamalla opintojen suoritustapoja, esimerkiksi antamalla opiskelijan valita tentin ja esseen väliltä.

Korkeakoulun tilojen fyysinen esteettömyys koettiin huomattavasti tärkeämmäksi kuin esimerkiksi korkeakoulun psyykinen, sosiaalinen tai kulttuurillinen saavutettavuus. Tilojen esteettömyyttä hahmotettiin liikunta- ja aistivammaisten kulkemisen puolesta, mutta tilojen suunnittelussa toivottiin huomioitavan myös opiskelumutojen ja -tapojen moninaisuus. Moni toivoi esimerkiksi enemmän ryhmätyötiloja tai rauhallisia lukutiloja. Myös viihtyisien yleisten tilojen merkitys korostui. Sähköavainjärjestelmän koettiin myös parantavan yleistä liikkuvuutta. Yllättävän monissa vastauksissa pidettiin korkeakoulun hyvää sijaintia sekä toimivaa julkista liikennettä tärkeänä saavutettavuuden kannalta. Saavutettava korkeakoulu oli hyvien kulkuyhteyksien päässä, eikä sinne saapumiseen tarvittu esimerkiksi omaa autoa — joskin myös autoille löytyi parkkitilaa. Esimerkiksi muunsukupuolisten huomioimista toivottiin muutamissa vastauksissa lisäämällä sukupuolineutraaleja wc-tiloja.

Vastauksissaan opiskelijat arvostivat paljon ihmisten tasa-arvoista, yhdenvertaista ja syrjimätöntä kohtelua sekä korkeakoulun avointa ja arvostavaa ilmapiiriä. Opiskelijoiden erilaisuuden ja vähemmistöjen huomioiminen on tärkeää. Kenenkään ei tulisi tuntea itseään ulkopuoliseksi esimerkiksi sukupuolen, terveydentilan, toimintakyvyn, seksuaalisen suuntautumisen tai etnisen taustansa vuoksi. Myös persoonallisuuserojen ymmärtämistä toivottiin. Etenkin moni ujompi opiskelija koki, että nykyopiskelijalta odotetaan jopa yltiöpäistä sosiaalisuutta. Sallivan asenneilmapiirin toivottiin lisäksi näkyvän korkeakouluissa konkreettisesti esimerkiksi monikielisinä opasteina, henkilökunnan moninaisuutena ja sensitiivisenä kielenkäyttönä:

“En högskola som gör det möjligt att studera fast man lider av psykisk ohälsa (lärarna ska inte anklaga en för att man inte orkar/försöker tillräckligt), har

funktionshinder (utrymmen och undervisningsmetoder som är tillgängliga för alla), tillhör en minoritet (sluta anta att alla är heterosexuella) eller på något annat vis avviker från bilden för hur en "typisk studerande" ser ut. Alla ska kunna studera och ingen ska känna att det är något fel på en. I en tillgänglig högskola är det tillåtet att ha avvikande åsikter och det är tillåtet att tvivla på om man är på rätt ställe eller inte. I en tillgänglig högskola lyssnar personalen på en och tar en på allvar."

"Saavutettava korkeakoulu ei syrji ketään. Se on hyvä paikka opiskella niin rikkaalle kuin köyhälle, lyhyelle kuin pitkälle, suomalaiselle kuin ulkomaalaiselle. Korkeakoulu voisi painaa kaikki opasteet ja tärkeimmät tiedotteensa ainakin suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi, mutta ehkä myöskin saameksi ja pistekirjoituksella."

"Sådan där ingen diskrimineras (gäller även språkbruk så att man säger/skriver t.ex. "bästa studerande" i stället för "mina damer och herrar" och talar sensitivt om ämnen som kan vara svåra för några, t.ex. invandring)."

Henkilökunnan toivottiin olevan helposti tavoitettavissa ja lähestyttävissä sekä tarjoamassa erilaista yksilöllistä apua, tukea, neuvontaa ja hyvää ammattitaitoista ohjausta opiskelijoille. Viihtyisät tilat, monipuoliset oppimisympäristöt ja opetusmenetelmät tukevat korkeakouluopintojen saavutettavuutta samoin kuin opiskelijoiden yksilöllisen tuen tarpeen huomioiminen opetuksessa. Saavutettavaa korkeakoulua pidettiin myös opiskelijoita osallistavana ja kuuntelevana. Eräs liikuntavammainen opiskelija kertoi turhautumisestaan siihen, miten opetusta siirrettiin saavuttamattomista saleista saavutettaviin vasta näiden opiskelijoiden itse nostaessa asian esiin. Opiskelijan mukaan osallistamalla opiskelijoita salivalintoihin ja muihin opiskelijajärjestelyihin jo varhaisessa vaiheessa näiltä pulmilta voitaisiin välttyä:

"Vastaavat tilanteet voisi välttää sillä, että erityistarpeiset oppilaat huomioitaisiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa salivarauksia. Olen tiiviissä yhteistyössä oman opintokoordinaattorini kanssa, joten kohtalaisen mutkattomasti olemme päässeet vaihtamaan saleja etu- ja jälkikäteen. Mikäli en itse olisi asiassa aktiivinen, tarpeitani ei otettaisi huomioon."

Hyvää monikanavaista tiedottamista peräänkuulutettiin aktiivisesti. Opiskelijat kokivat tiedon vaivattoman löytämisen, proaktiivisen tiedottamisen sekä opettajien ja muun henkilökunnan lähestyttävyyden tekevän opiskelusta saavutettavaa. Pahimmassa tapauksessa vaikeasti löydettävän tiedon ja kehnon tiedotuksen koettiin vaikeuttavan paitsi opiskelua myös opintoihin hakeutumista – korkeakouluun hakijat eivät löytäneet tarvitsemiaan tietoja. Kansainväliset opiskelijat toivoivat myös laajempaa monikielistä tiedotusta ja opetusta.

Saavutettava korkeakoulu ymmärrettiin siis paitsi fyysisten tilojensa puolesta esteettömäksi myös sosiaaliselta ilmapiiriltään avoimeksi ja erilaisuuden hyväksyväksi, opetuksen ja ohjauksen puolesta joustavaksi sekä toiminnastaan lähestyttävästi ja monikanavaisesti tiedottavaksi. Kuva opiskelijoiden näkemyksistä

tarkentui, kun kyselyssä tiedusteltiin tarkemmin, miten he näkivät näiden saavutettavuuden osa-alueiden korkeakouluissaan toteutuvan.

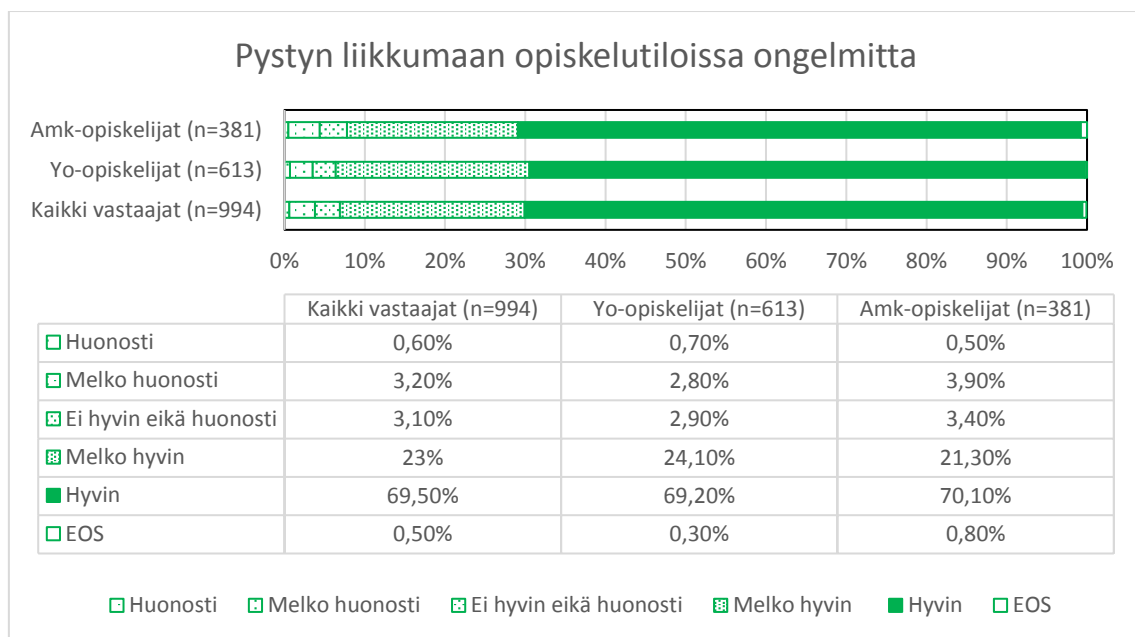
Saavutettavuuden toteutuminen korkeakouluissa

Rakennukset ja tilat

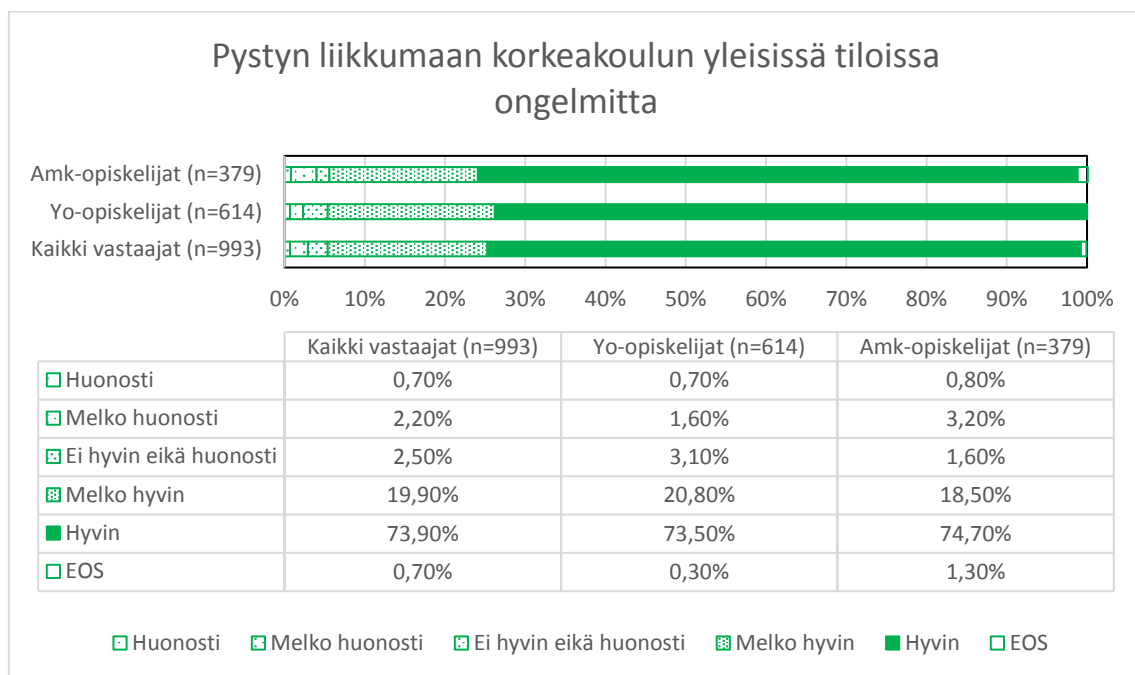
Opiskelijoille suunnatussa kyselyssä korkeakoulujen fyysistä saavutettavuutta tiedusteltiin viidellä väittämällä. Opiskelijoita pyydettiin arvioimaan saavutettavuutta niissä rakennuksissa, joissa he kyselyn hetkellä opiskelivat. Heitä pyydettiin arvioimaan sekä fyysistä liikkuvuutta että kykyään osallistua ja toimia korkeakoulunsa tiloissa. Lisäksi he saivat avoimessa kentässä kertoa, miksi jokin asia ei toteutunut saavutettavalla tavalla. Avoimeen kysymykseen vastasi 313 opiskelijaa. Kysymys oli muotoiltu muotoon ”Jos edellä mainitut asiat eivät toteudu kohdallasi hyvin, kerro miksi”. Kysymyksellä haettiin siis nimenomaan lisätietoa asioista, joiden opiskelija ei koe toteutuvan hyvin.

Kuten esimerkiksi Anna Niemelä (2007) on vammaisia ja kuuroja opiskelijoita koskevassa tutkimuksessaan todennut, fyysinen liikkuvuus on läheisesti yhteydessä laajempaan osallistumis- ja toimintakykyyn. Huonosti liikuttavat tilat voivat muodostaa esteitä opiskelulle esimerkiksi siten, ettei vammaisen opiskelija pääse opetustiloihin tai opetustiloissa kykene saavuttamaan opetusta esimerkiksi puutteellisen akustiikan tai näkyvyyden vuoksi. Toisaalta esteellinen fyysinen ympäristö rajoittaa osallistumista myös muilla tavoin. Se saattaa esimerkiksi haitata sosiaalisten suhteiden muodostumista ja vaikuttaa kielteisesti yleiseen viihtyvyyteen (Niemelä 2007, 43–46).

Opiskelijat arvioivat korkeakoulunsa fyysisen saavutettavuuden yleisesti ottaen hyväksi. Yli yhdeksän kymmenestä koki liikkumisen sekä opiskelutiloissa, esimerkiksi luentosaleissa ja luokahuoneissa, että yleisissä tiloissa toteutuvan joko hyvin tai melko hyvin (kuviot 14 ja 15). Huomionarvoista kuitenkin on, että kolmisen prosenttia vastaajista ei ole tyytyväisiä liikkumismahdollisuuksiinsa. Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden vastausten välillä ei ole eroa siinä, miten opiskelijat kokevat liikkumismahdollisuuksien toteutumisen korkeakoulujensa opetus- ja yleisissä tiloissa (liite 1).

Kuvio 14. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen miten hyvin pystyy liikkumaan opiskelutiloissa.

Kuvio 15. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen miten hyvin pystyy liikkumaan korkeakoulun yleisissä tiloissa.

Vaikka rakennusten saavutettavuus koetaan yleisesti hyväksi, liittyy korkeakoulutiloissa kulkemiseen yhä monia vaikeuksia. Näitä vaikeuksia eriteltiin avoimissa vastauksissa. Moni vastaaja (n=31) kertoi kulkemisen korkeakoulun tiloissa olevan heille vaikeaa jonkin vamman tai sairauden vuoksi. Näitä ongelmia tuotiin esiin erityisesti vanhojen rakennusten, kuten Turun ja Helsingin yliopistojen iäkkäämpien kiinteistöjen kohdalla. Yleisiin tiloihin kulkua saattavat haitata liian raskaat ovet, joiden avaaminen voi olla haasteellista esimerkiksi kepein tai pyörätuolissa kulkeville.

Raskaiden ovien lisäksi liikuntavammaisille ongelmia tuottivat esimerkiksi kynnykset, vaikealukuiset opasteet sekä inva-WC:den puute tai niiden vaikea saavutettavuus. Myös muut kuin liikuntavammaiset toivat kuitenkin esiin kulkemiseen liittyviä esteitä. Remonttien suunnittelussa esimerkiksi ei aina oteta huomioon vapaaseen kulkemiseen liittyviä seikkoja. Myös sähköiset kulkujärjestelmät voivat tuottaa hankaluuksia. Esimerkiksi kulkuoikeuksien liiallinen rajaaminen voi vaikeuttaa korkeakoulun tiloissa liikkumista ilta-aikaan ja viikonloppuisin.

Moni vastaaja (n=40) koki ahtaat tilat liikkumistaan ja opiskeluaan haittaavaksi asiaksi. Täynnä olevat tietokoneluokat, kirjaston lukupisteet ja muut opiskelutilat tekivät itsenäisen opiskelun vaikeaksi. Ahtaus saatettiin kokea ongelmaksi myös opetustiloissa, kuten seminaarihuoneissa ja luentosaleissa, joissa ahtaus häiritsi opetukseen keskittymistä ja heikensi ilmanlaatua. Tunne ihmisiä täynnä olevasta tilasta oli erityisen ahdistava ahtaiden paikkojen tai sosiaalisten tilanteiden kammosta kärsiville. Myös opetus- ja yleisten tilojen meluisuus voi muodostaa esteitä opiskeluun osallistumiselle. Hiljaisten opiskelupaikkojen puutteesta voivat kärsiä kaikki opiskelijat, mutta erityisen haitallista rauhattomat opiskelupaikat ovat aistiyliherkille ja ahdistushäiriöistä kärsiville opiskelijoille:

”Kampusta vaivaa jatkuva melu varsinkin ruokalassa ja isoissa luentosaleissa, missä on liikaa ihmisiä kerralla. Edes kirjastossa ei melulta vältty ja hyvin harvoin löytyy sopivaa työskentelytilaa.”

”Massaluennoilla minulle on välillä hyvinkin vaikeaa keskittyä melun ja muiden häiriötekijöiden vuoksi. Mainittakoon siis, että itselläni ei ole keskittymishäiriötä, ainoastaan masennukseen ja ahdistuneisuuteen + misofoniaan liittyviä ongelmia keskittymisessä. Istun massaluennoilla lähes aina reunassa tai ylärivissä, jotta pääsen ulos, mikäli alkaa ahdistaa tai keskittymisestä ei tule mitään.”

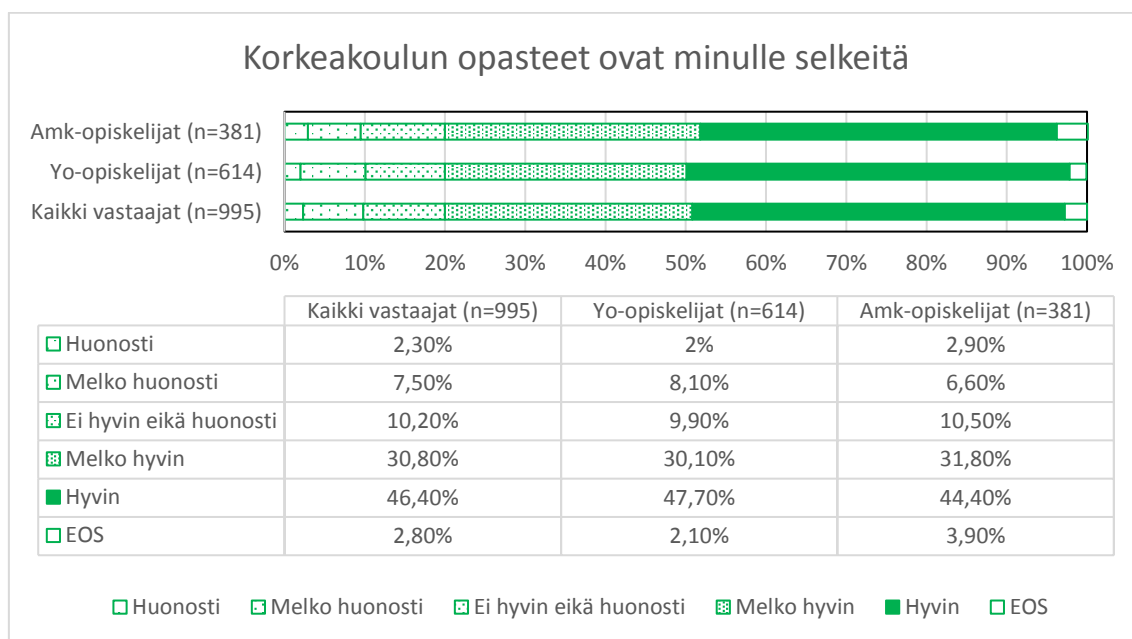
”Opiskelutilanteet, joissa on paljon sosiaalista ihmisten kohtaamista, ovat minulle uuvuttavia. Monissa tiloissa (kirjastojen työskentelytiloja lukuun ottamatta) on liikaa hälinää.”

Monessa avovastauksessa toivottiin monipuolisempia opiskelutiloja. Lisää toivottiin sekä rauhallisia lukutiloja että ryhmätyöskentelyyn tarkoitettuja tiloja. Myös tietokoneavusteisen opiskelun mahdollisuuksiin toivottiin lisäpanostuksia. Sähköisen ja tietokoneavusteisen opiskelun lisääntyessä tietokoneluokista ja latauspistokkeista sekä tulostimista, skannereista ja muista teknisistä laitteista on tullut yhä tärkeämpi osa opiskelua. Avovastauksissa (n=26) nostettiin esiin sähköisiin ja teknisiin laitteisiin liittyviä saavutettavuushaasteita. Saatavilla olevia laitteita saatettiin moittia toimimattomuudesta tai vanhentuneisuudesta. Pistorasioiden ja yleisessä käytössä olevien tietokoneiden puutteen koettiin hankaloittavan tietokoneavusteista opiskelua.

Moni vastaaja (n=47) koki sisäilmaongelmien haittaavan opetus- ja yleisissä tiloissa liikkumistaan. Pahimmillaan sisäilmaongelmat olivat estäneet kokonaan lähiopetukseen osallistumisen. Lievemmissäkin tapauksissa sisäilmaongelmat häiritsivät oppimista muun muassa aiheuttamalla päänsärkyä ja pahoinvointia. Sisäilmaongelmien syiksi mainittiin huono ilmastointi, mutta myös homevaurioita epäiltiin. Lisäksi muiden opiskelijoiden hajusteiden käyttö aiheutti joillekin vastaajille hengitysvaikeuksia ja huonovointisuutta.

Muita avovastauksissa esiin tulleita rakennuksien tiloihin liittyneitä saavutettavuusongelmia olivat muun muassa kalusteiden epäergonomisuus (n=19), yleisten tilojen puute tai epäviihtyisyys (n=8) sekä ääni- ja kuvatekniikkaan liittyvät ongelmat (n=6). Opetuksessa käytetyn äänentoiston ja kuvatekniikan ongelmat ovat erityisen hankalia kuulo- ja näkövammaisille opiskelijoille. Puutteellinen äänentoisto tai videotykki saattaa tehdä opetuksen seuraamisesta erittäin hankalaa. Joissakin vastauksissa arvosteltiin myös yleisten tilojen puutetta tai niiden epäsiisteydestä tai ahtaudesta johtuvaa epäviihtyisyyttä. Yleisten tilojen ja opetustilojen saavutettavuuteen liittyy läheisesti myös helpoksi koettu pääsy WC-tiloihin. WC-tilojen saavutettavuusongelmat nousivat esiin muutamassa (n=12) vastauksessa. Näissä arvosteltiin inva-WC:den vähäisyyttä ja toivottiin sukupuolineutraalien WC-tilojen lisäämistä. Valaistus mainittiin muutamassa (n=8) avoimessa vastauksessa. Suurin osa vastaajista arvosteli liian himmeää valaistusta, mutta myös liiallisen kirkas valaistus saattaa haitata aistiylherkkiä opiskelijoita. Varastotilaa toivoivat lisää etenkin sellaiset opiskelijat, joiden opiskelu edellyttää välineiden ja varusteiden, kuten maalausvälineiden tai musiikki-instrumenttien mukana kantamista.

Korkeakoulujen opasteet koettiin vähemmän saavutettaviksi kuin fyysiset tilat yleisesti (kuvio 16.). Vain hieman reilu kolme neljästä vastaajasta koki korkeakoulunsa opasteet selkeiksi esimerkiksi niiden koon, kontrastin ja digitaalisen luettavuuden puolesta. Noin joka kymmenennen mielestä opasteiden selkeys toteutui joko melko huonosti tai huonosti. Kuten kysymyksissä liikkumisesta opetus- ja yleisissä tiloissa, myös kysymyksessä opasteiden selkeydestä yliopisto- ja amk-opiskelijoiden vastaukset olivat liki yhteneväiset (liite 1).

Kuvio 16. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen miten hyvin pystyy liikkumaan korkeakoulun yleisissä tiloissa.

Opasteiden itse rakennuksia heikommaksi koettu saavutettavuus tuli esiin myös avoimissa vastauksissa. Opasteet olivat avovastauksissa selvästi eniten (n=104)

kommentoitu rakennusten saavutettavuuteen liittyvä yksittäinen seikka. Korkeakoulujen opasteita moitittiin muun muassa pienitekstisiksi, huonosti sijoitelluiksi, väärällä korkeudella oleviksi ja graafiselta toteutukseltaan epäselviksi. Useampikin vastaaja mainitsi ongelmaksi myös pistekirjoitettujen opasteiden ja kohokarttojen puutteen. Näkövammaisille tarkoitettujen opasteiden puute on havaittu ongelmaksi myös korkeakoulujen saavutettavuusasiantuntijoiden keskuudessa. Penttilän selvityksessä peräti 88 % asiantuntijoista oli tyytymätön korkeakoulujensa saavutettavuuden toteutumiseen pistekirjoitettujen opasteiden osalta (Penttilä 2012, 22).

Myös opasteiden kieleen kiinnitettiin huomiota. Englanninkielisissä vastauksissa kaivattiin lisää englanninkielisiä opasteita, mutta myös kotimaisten kielten puutetta arvosteltiin muutamissa vastauksissa:

”En del skyltar finns bara på finska och engelska, var är det svenskspråkiga skyltarna i högskolan?”

”Osa korkeakoulun opasteista on myös tarjolla vain englanniksi. Olisi hyvä, että yliopisto pitäisi jatkossakin huolta siitä, että kaikkien opasteiden informaatio olisi yhtä vaivatta saatavissa myös suomeksi.”

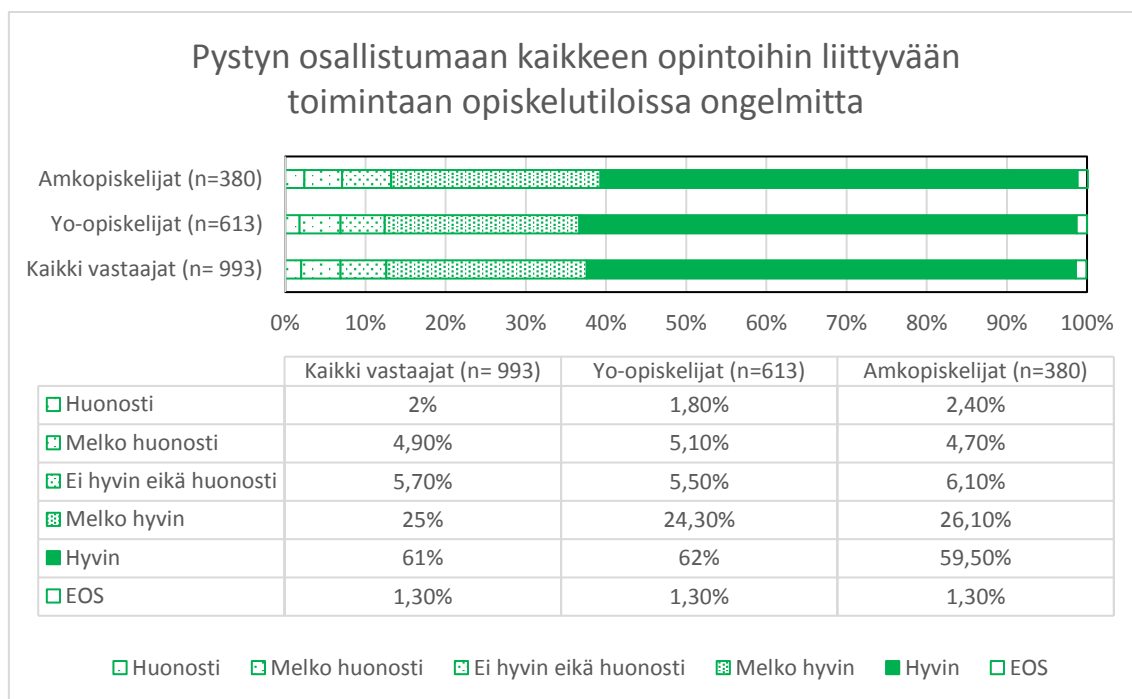
Opasteiden yhteydessä mainittiin usein myös korkeakoulurakennusten ja opetustilojen numeroinnin epäloogisuus, joka on pelkkiä opasteita laajempi ongelma. Ongelmaksi koettiin, ettei numeroinnin perusteella voinut päätellä rakennuksen tai luentosalin sijaintia. Muutama vastaaja (n=19) lisäksi moitti korkeakoulunsa pohjaratkaisun yleistä epäselvyyttä ja sokkelomaisuutta. Opetustilojen löytäminen koettiin hankalaksi. Erityisesti pohjaratkaisultaan vaikeaselkoisissa tiloissa tulisikin kiinnittää huomiota selkeään ja näkyvään opastukseen.

Opasteisiin liitetyn kritiikin osalta kysely tukee aikaisemmissa selvityksissä havaittua puutteellisuutta korkeakoulujen opasteissa. Opasteiden pienuus, pienitekstisyys ja epäselvyys oli todettu ongelmaksi jo Elina Laaksosen (2005, 21) selvityksessä. Johanna Penttilän 2010-luvun alussa toteuttama selvitys korkeakoulujen saavutettavuudesta antoi samansuuntaisia tuloksia. Korkeakoulujen saavutettavuusasiantuntijat pitivät yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opasteita edelleen huonosti saavutettavina, etenkin pistekirjoituksella kirjoitettujen opasteiden osalta (Penttilä 2012, 22). Penttilän selvityksessä ammattikorkeakoulujen saavutettavuusasiantuntijat arvioivat opasteensa selkeämmiksi kuin yliopistojen vastaavat (Penttilä 2012, 22). Omassa kyselyssämme yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijat arvioivat opasteita hyvin samansuuntaisesti, eikä heidän vastaustensa väliltä löytynyt tilastollisesti merkitsevää eroa. Opasteiden heikkoa saavutettavuutta voi siis edelleen pitää koko korkeakoulusektoria lävistävänä epäkohtana.

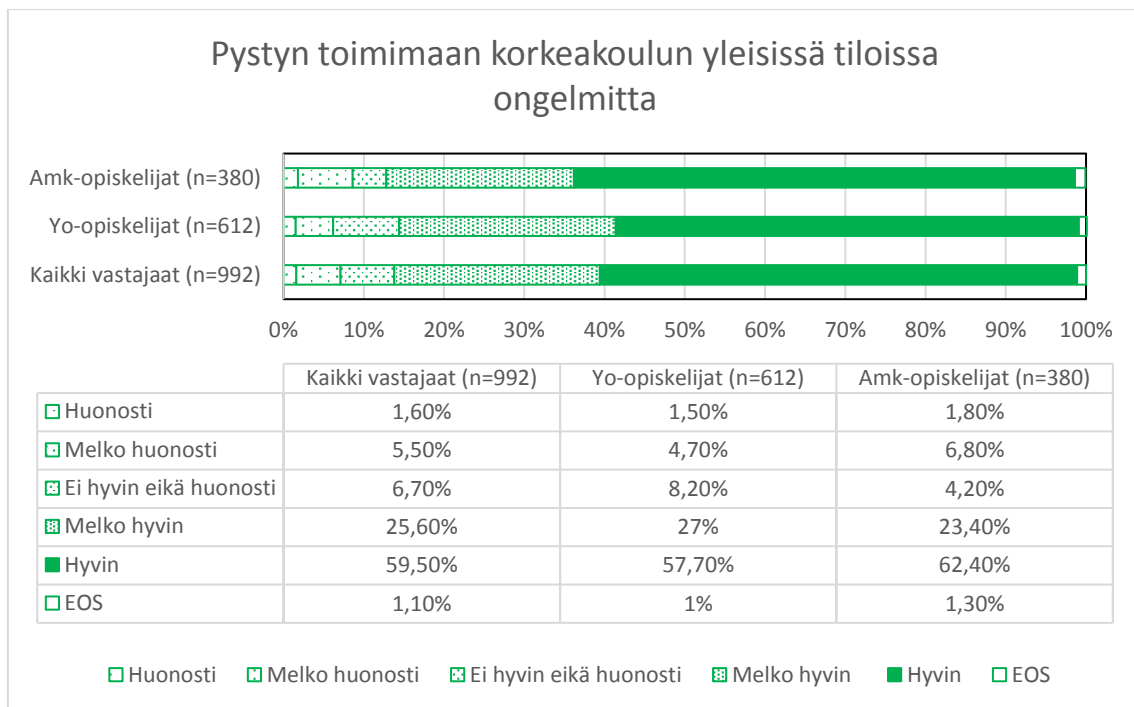
Kyselyssä fyysisen saavutettavuuden toteutumista tiedusteltiin myös osallistumis- ja toimintakykyyn liittyvillä väittämillä. Osallistumismahdollisuudet koettiin yleisesti ottaen hyviksi. Yli 85 % vastaajista koki voivansa osallistua kaikkeen opiskeluun liittyvään toimintaan (kuvio 17) ja toimimaan ongelmitta korkeakoulunsa yleisissä tiloissa (kuvio 18). Seitsemisen prosenttia vastaajista koki osallistumis- ja toimintakykynsä heikoksi. Näihinkin kysymyksiin yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijat vastasivat hyvin samansuuntaisesti (liite 1). Fyysisesti

saavutettavat korkeakouluympäristöt näyttävät siis luovan pohjaa osallisuutta ja toimintakykyä edistävälle opiskelukulttuurille.

Yleisesti ottaen fyysinen saavutettavuus näyttää siis toteutuvan korkeakouluissa melko hyvin. Kyselyn tulos vastaa tältä osin esimerkiksi Villan ja Kivisalmen selvitystä, joka myös totesi tilojen saavutettavuuden olevan yksi opiskelijoiden mielestä parhaiten toteutuvista saavutettavuuden osa-alueista. Heidän selvityksensä mukaan 70 % opiskelijoista oli tyytyväisiä tilojen saavutettavuuteen (Villa & Kivisalmi 2016, 24). Tässä tutkimuksessa saatujen tulosten mukaan tilojen saavutettavuuteen liittyvän tyytyväisyyden voisi siis katsoa jopa nousseen vuodesta 2016, mutta vertailua rajoittavat erilaiset kysymyksenasettelut sekä vastaaja-aines. Villan ja Kivisalmen tutkimuksessa vastaajiksi kerättiin erityisryhmiin, kuten liikunta- ja aistivammaisiin, kuuluvia vastaajia, mikä on epäilemättä lisännyt tilojen saavutettavuuteen kriittisesti suhtautuvien määrää. Kun otetaan huomioon vain erityisryhmiin kuulumattomat vastaajat, oli tilojen saavutettavuuteen Villan ja Kivisalmen tutkimuksessa tyytyväisiä 75 % vastaajista (Villa & Kivisalmi 2016, 24).

Kuvio 17. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen miten hyvin pystyy osallistumaan opintoihin liittyvään toimintaan opiskelutiloissa.

Kuvio 18. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen miten hyvin pystyy toimimaan korkeakoulun yleisissä tiloissa.

Vaikka kyselyjen vertailukelpoisuuteen on siis suhtauduttava varauksella, tutkimuksemme tukee aikaisemmissa selvityksissä esiin tullutta havaintoa korkeakoulujen tilojen saavutettavuuden kohentumisesta. Fyysisen saavutettavuuden parantumiseen on vaikuttanut erityisesti se, että saavutettavuustyö on korkeakouluissa pitkään nähty nimenomaan fyysisten tilojen esteettömyyden kautta. Korkeakouluissa onkin panostettu esimerkiksi luiskiin, hisseihin, sähköisiin oviin ja muihin liikkumista helpottaviin ratkaisuihin. Avovastauksissa esiin nostetut ongelmat esimerkiksi opastuksen puutteellisuudesta ja vanhojen rakennusten esteellisyydestä kertovat kuitenkin fyysistenkin tilojen saavutettavuuden eteen tehdyn työn olevan yhä kesken.

Sähköiset järjestelmät

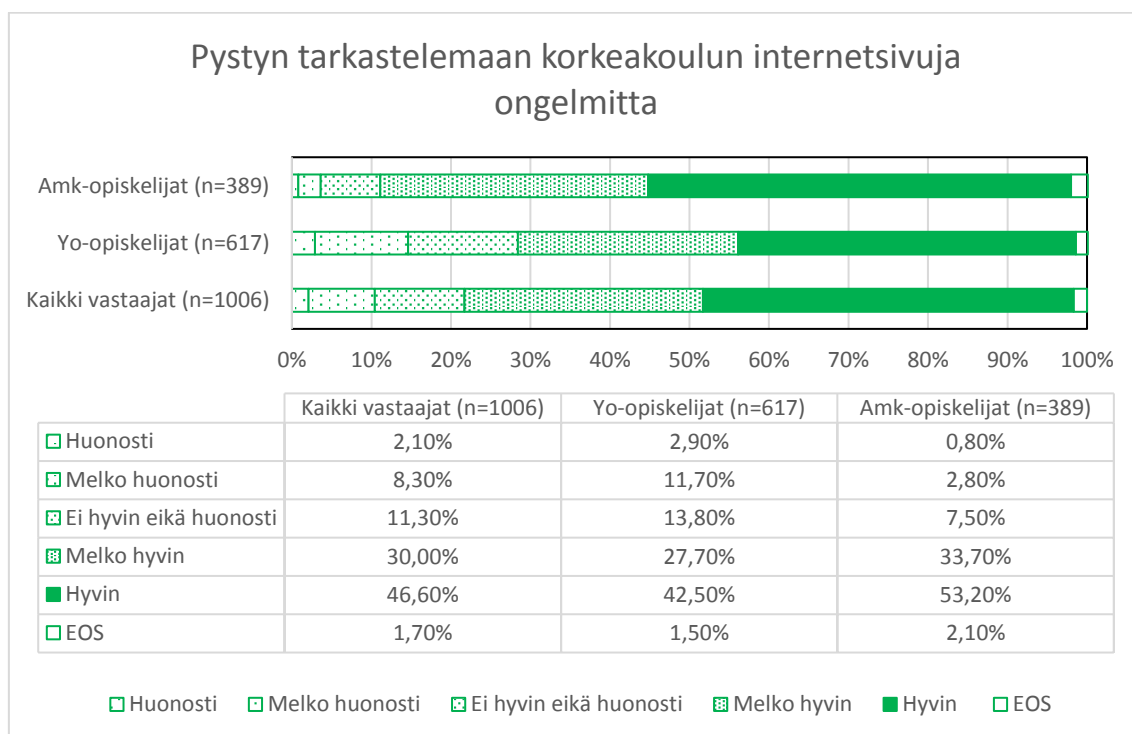
Sähköisistä opiskeluympäristöistä on tullut viime vuosina yhä merkittävämpi osa korkeakouluopiskelun arkea. Opiskelijoille suunnatussa kyselyssä sähköisten opiskeluympäristöjen saavutettavuutta tiedusteltiin seitsemän väittämän avulla. Väittämät liittyivät sekä korkeakoulujen verkkosivujen ja muiden verkkojärjestelmien käytettävyyteen että sähköisen opiskelun mahdollisuuksiin. Lisäksi vastaajat saivat kertoa avoimessa vastauskentässä tarvittaessa, jos jonkin osa-alueen saavutettavuus ei heidän mielestään toteudu hyvin.

Suurin osa korkeakouluopiskelijoista oli tyytyväisiä opinahjonsa verkkosivuihin, mutta tyytymättömyyttäkin ilmeni. Yliopisto-opiskelijat olivat verkkosivuja kohtaan kriittisempiä kuin ammattikorkeakouluissa opiskelevat toverinsa ja ero oli tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,000$) (liite 1). Ulkoiseen viestintään tarkoitettuja korkeakoulun internetsivuja piti joko hyvin tai melko hyvin saavutettavina kolme neljästä vastaajasta.

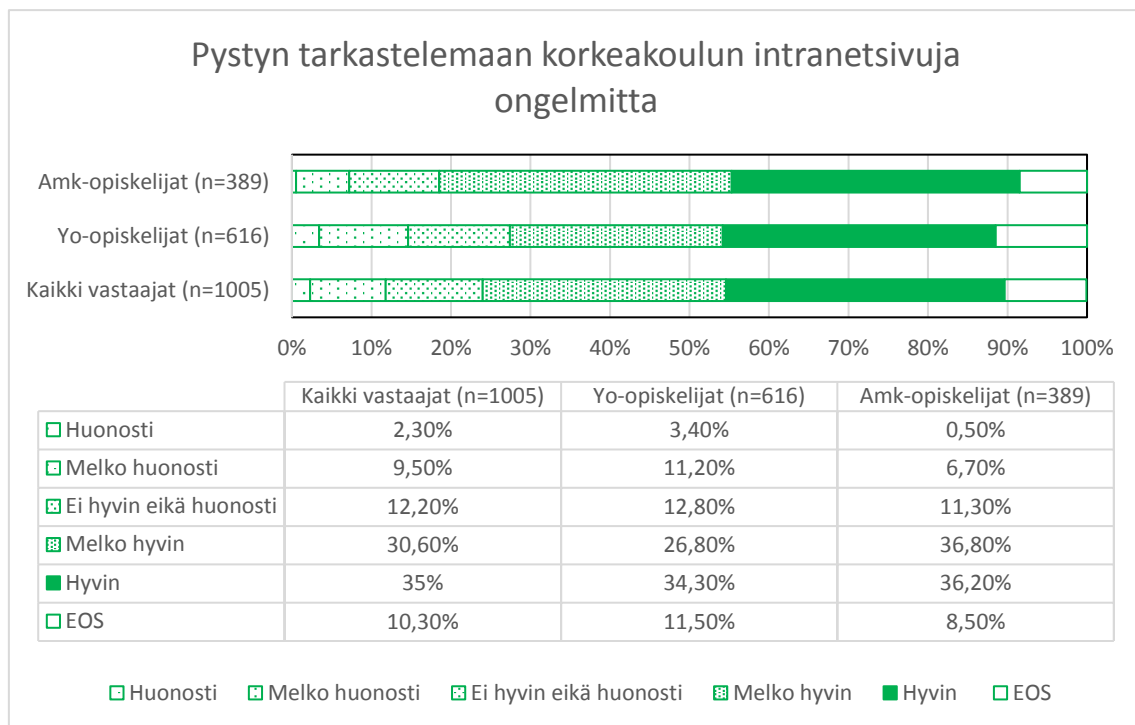
Ammattikorkeakouluopiskelijoiden kohdalla osuus nousi liki yhdeksään kymmenestä – heistä vain 3 % arvioi saavutettavuuden huonoksi tai melko huonoksi. Yliopisto-opiskelijoista taas vain 70 % oli tyytyväinen internetsivujen saavutettavuuteen, tyytymättömien osuuden ollessa 14 % (kuvio 19).

Sisäiseen tiedottamiseen tarkoitetut intranetsivut saivat opiskelijoilta varautuneemman vastaanoton kuin ulkoiset internetsivut. Niiden saavutettavuuden arvioi hyväksi tai melko hyväksi noin 65 % vastaajista, reilun kymmenesosan pitäessä käytettävyyttä melko huonona tai huonona. Kuten internetsivujenkin kohdalla, myös intranetiä arvioidessaan yliopisto-opiskelijat olivat ammattikorkeakoulu-opiskelijoita kriittisempiä ja ero oli tilastollisesti merkitsevä ($p=0,001$) (liite 1). Intranetsivujen saavutettavuuden hyväksi tai melko hyväksi arvioineiden osuus oli ammattikorkeakouluopiskelijoiden keskuudessa kymmenisen prosenttiyksikköä korkeampi (73 %) kuin yliopisto-opiskelijoiden joukossa (61 %). Vajaa kuudennes yliopisto-opiskelijoista arvioi saavutettavuuden joko huonoksi tai melko huonoksi, vastaavan osuuden ollessa ammattikorkeakouluopiskelijoiden joukossa reilu kymmenes.

Kiinnostavaa on, että suuri osa vastaajista ei osannut muodostaa intranetsivuista selvää mielipidettä. Yli viidennes kaikista vastaajista ei joko osannut vastata kysymykseen tai valitsi neutraalin vastausvaihtoehdon, ”ei hyvin eikä huonosti”. Osuudet olivat liki samat yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden keskuudessa. Tämä kielii siitä, etteivät intranetsivut ole tuttuja suurelle osalle opiskelijoista, mitä voi pitää merkinä niiden verrattain heikosta saavutettavuudesta. (kuvio 20)

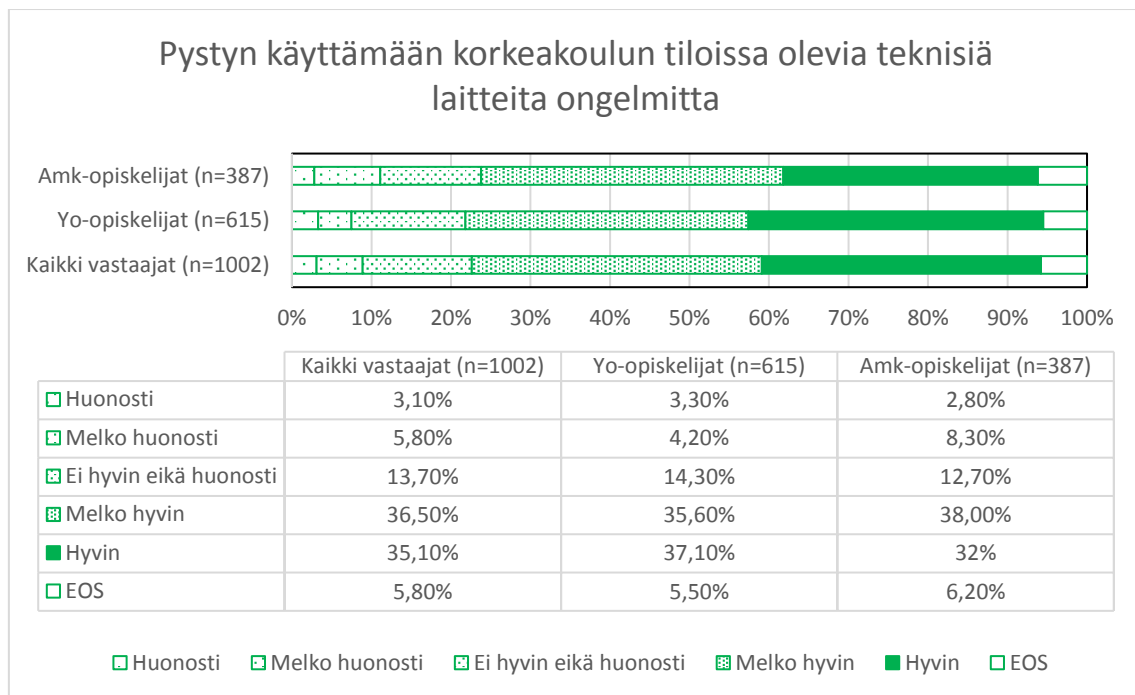
Kuvio 19. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen miten hyvin pystyy tarkastelemaan korkeakoulun internetsivuja.

Kuvio 20. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen miten hyvin pystyy tarkastelemaan korkeakoulun intranetsivuja.

Internetin ja intranetin ongelmat mainittiin 187 avoimessa vastauksessa. Intranetin käyttöä kokeilleet moittivat sivustojen suurta tiedon määrää ja epäselvää rakennetta. Halutun tiedon löytäminen koettiin hankalaksi, mihin keskeiseksi syyksi mainittiin intranetin keuhko hakutoiminto. Avoimissa vastauksissa tuli ilmi sekin, ettei moni vastaaja ollut käyttänyt intranetiä lainkaan. Intranetin merkitystä opiskelijan työkaluna ei osattu välttämättä hahmottaa. Osaa taas piti poissa sen koettu hankalakäyttöisyys. ”Intranettiin en edes osaa mennä vaikka olen diginatiivi”, eräs vastaaja totesi. Toinen taas kiteytti monen tunnot: ”Intranettiä en ole edes jaksanut yrittää käyttää, sillä se näyttää niin vaikealta ja on täynnä opintojeni kannalta turhaa asiaa”.

Korkeakoulun tiloissa olevia teknisiä laitteita kertoi käyttävänsä ongelmitta yli 70 % vastaajista. Noin viidennes joko ei osannut vastata kysymykseen tai valitsi neutraalin ”ei hyvin eikä huonosti” –vaihtoehdon (kuvio 21). Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden väliltä ei löytynyt tilastollisesti merkitsevää eroa teknisten laitteiden saavutettavuuskokemuksissa (liite 1).

Kuvio 21. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen miten hyvin pystyy käyttämään korkeakoulun tiloissa olevia teknisiä laitteita.

Avoimissa vastauksissa tulikin esiin, että osalla korkeakouluista on käytössä paljon laitteistoja, kun taas osassa käytetään opiskelijoiden omia laitteita. Omien laitteiden käyttöön liittyy vastausten perusteella sekä haittoja että hyötyjä. Osa kuvailee omien laitteiden toimivan korkeakoulun laitteita paremmin, toiset taas eivät tule kunnolla toimeen pelkällä omalla laitteistollaan. Korkeakoulun tekninen laitteisto mainittiin yhteensä 113 avoimessa vastauksessa. Koulun yhteiset tilat ja laitteet sekä verkko saavat jonkin verran kritiikkiä toimimattomuudestaan.

Korkeakoulunsa verkko-oppimisympäristöjä kertoi voivansa käyttää ongelmitta yli neljä viidestä vastaajasta. Yhtä suuri osa vastaajista kertoi myös verkko-oppimisympäristöihin liitettyjen materiaalien, kuten tekstien ja videoiden, olevan melko hyvin tai hyvin saavutettavia. Yliopisto-opiskelijat kokivat verkko-oppimisympäristöjen saavutettavuuden ammattikorkeakouluopiskelijoita paremmaksi ($p < 0,000$) (liite 1). Verkko-oppimisympäristöjen saavutettavuuteen tyytyväisiä kertoi olevansa 84 % yliopisto-opiskelijoista ja 82 % ammattikorkeakouluopiskelijoista. Myös verkko-oppimisympäristöjen materiaalien saavutettavuuteen yliopisto-opiskelijat suhtautuivat positiivisemmin ($p < 0,000$) (liite 1), sillä 81 % yliopisto-opiskelijoista ja 77 % ammattikorkeakouluopiskelijoista koki niiden saavutettavuuden toteutuvan hyvin. Kun tarkastellaan vastausten jakautumista vaihtoehtojen ”melko hyvin” ja ”hyvin” välillä huomataan, että ammattikorkeakouluopiskelijoista selvästi suurempi osa valitsi maltillisemman ”melko hyvin” -vaihtoehdon kuin vahvempaa tyytyväisyyttä ilmaisevan ”hyvin” -vaihtoehdon. Yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa vahvempi ”hyvin” -vaihtoehto oli suosittu (kuviot 22 ja 23).

Avoimissa vastauksissa tuotiin kuitenkin esiin alustojen käytössä koettuja ongelmia. Verkko-oppimisympäristöt ja korkeakoulujen käyttämät verkkosovellukset mainittiin 199 avoimessa vastauksessa. Vastauksissa painottui verkkosovellusten koettu

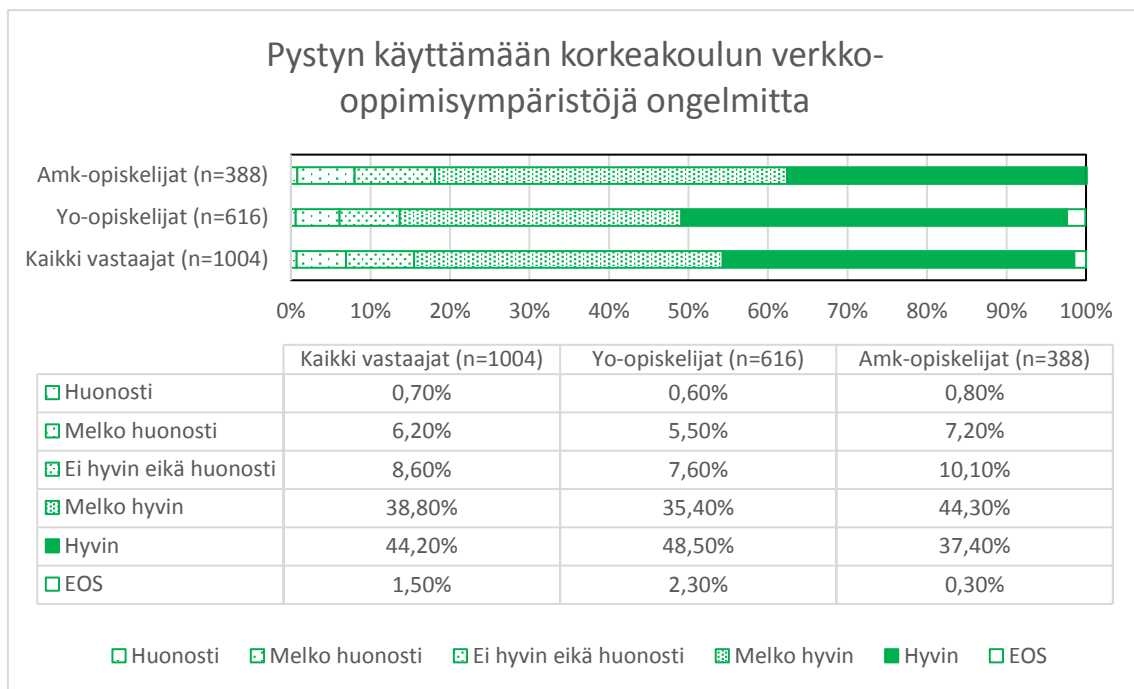
kankeus ja epäselvyys. Oppimisympäristöistä esimerkiksi Optima, Ville ja Moodle saivat moitteita epäselvästä rakenteestaan ja raskaskäyttöisyydestään.

Yksittäisten ohjelmien vajavaisuuksien lisäksi moni vastaaja moitti yhtenäisyyden ja johdonmukaisuuden puutetta korkeakoulujen verkkoympäristöissä. Usean eri alustan ja sovelluksen samanaikainen käyttö koettiin monimutkaiseksi: "There are so many web platforms in use: korppi, koppa, Optima, Moodle etc... It makes it confusing from the outset as every course is somewhere else. It's a change having come from a university with one online platform". Moni vastaaja toivoi myös parempaa perehdytystä alustojen ja sovellusten käyttöön.

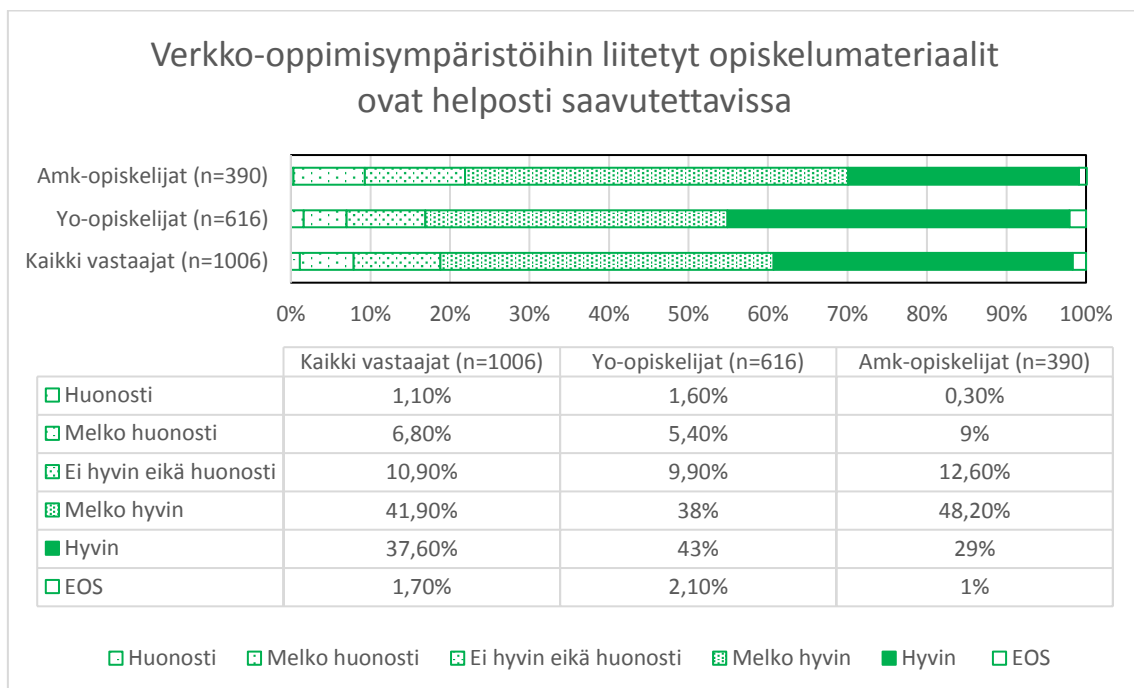
Käyttäjäkokemukset ovat yksilöllisiä. Esimerkiksi Moodle sai sekä kehuja selkeydestä että moitteita sekavuudesta. Osassa vastauksia tuotiinkin esiin, että opetuksessa käytettyjen verkkoalustojen selkeys riippui paljolti opettajan valmiuksista ja viitseliäisyydestä, ei alustoista sinänsä. "Luennoitsijat eivät selvästi tunnista, että opetuksen ja materiaalien siirtyminen verkkoon tarkoittaa, että heidän työnsä on organisoida tieto sinne selkeästi ja se on osa opetusta", eräs vastaaja kritisoi. "Om nåt krånglar i Moodle är det ofta pga. att läraren som använder det inte vet hur hen ska göra, det är inget fel på Moodle i sig", toinen totesi.

Verkko-oppimisympäristöjen suunnitteluun toivottiin siis pedagogisempaa otetta, mutta myös yksilöllisten tarpeiden huomioimista toivottiin. Esimerkiksi eräs vastaaja kertoi kuuroja opiskelijoita koskevasta saavutettavuusongelmasta luentotallenteiden käytössä:

"Viittomakielisenä kuurona minun on vaikeaa suorittaa etäluentoja luentotallenteiden tekstitysten puutteen takia. Tulkkien kanssa aikataulujen sovittaminen teettää kaksinkertaista työtä, mikä ei aina suju luontevasti. Lisäksi tämä estää joustavuutta opiskeluun, sillä on oltava jossain tietyssä ajassa ja paikassa suorittamassa etäluentoja tulkin kanssa. Tämän kanssa on taisteltu vuosia tuloksetta, joten viittomakielisten saavutettavuus ei toteudu tässä."

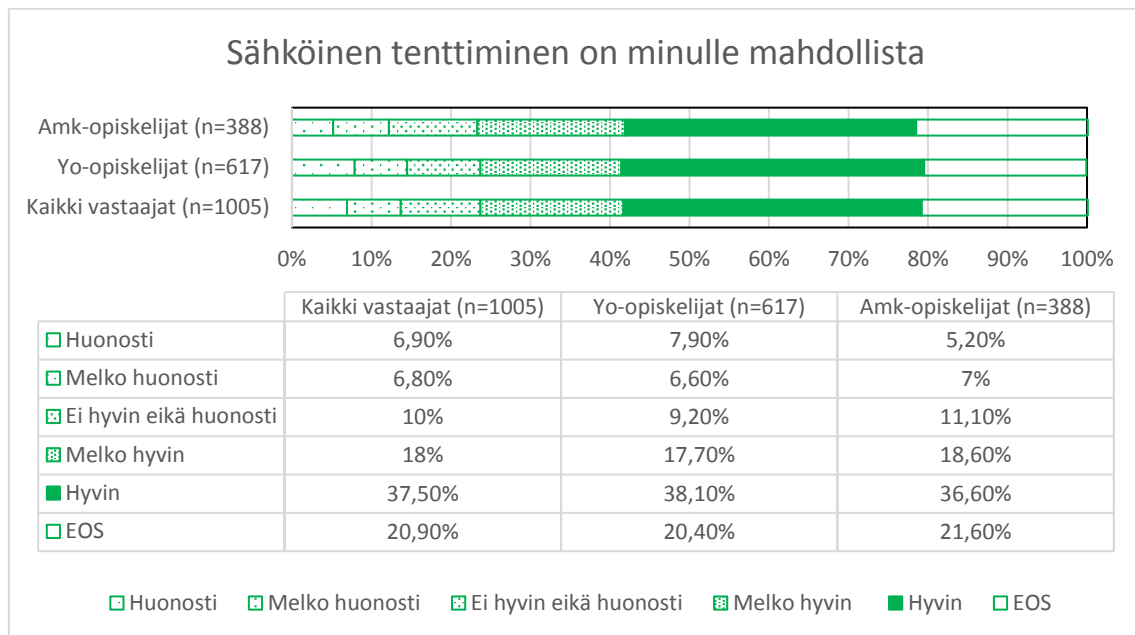
Kuvio 22. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen miten hyvin pystyy käyttämään korkeakoulun verkko-oppimisympäristöjä.

Kuvio 23. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka helposti verkko-oppimisympäristöihin liitetyt opiskelumateriaalit ovat saavutettavissa

Sähköisen tenttimisen mahdollisuus on viime vuosina noussut keskeiseksi osaksi suomalaisten korkeakoulujen opetusympäristöä. Tämä näkyi myös kyselyssä, joskin

mahdollisuudet sähköiseen tenttimiseen vaihtelivat yhä korkeakoulusta ja oppiaineesta toiseen. Yli puolet vastaajista koki, että sähköisen tenttimisen mahdollisuus toteutui heidän kohdallaan joko melko hyvin tai hyvin. Reilu kymmenes oli sähköisen tenttimisen mahdollisuuksiin tyytymättömiä, mutta huomionarvoinen on myös kantaa ottamattomien suuri osuus. Vajaa kolmannes joko ei osannut vastata kysymykseen tai valitsi neutraalin ”ei hyvin eikä huonosti” –vaihtoehdon (kuvio 24). Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden arviot sähköisen tenttimisen mahdollisuuksista olivat hyvin samansuuntaisia (liite 1).

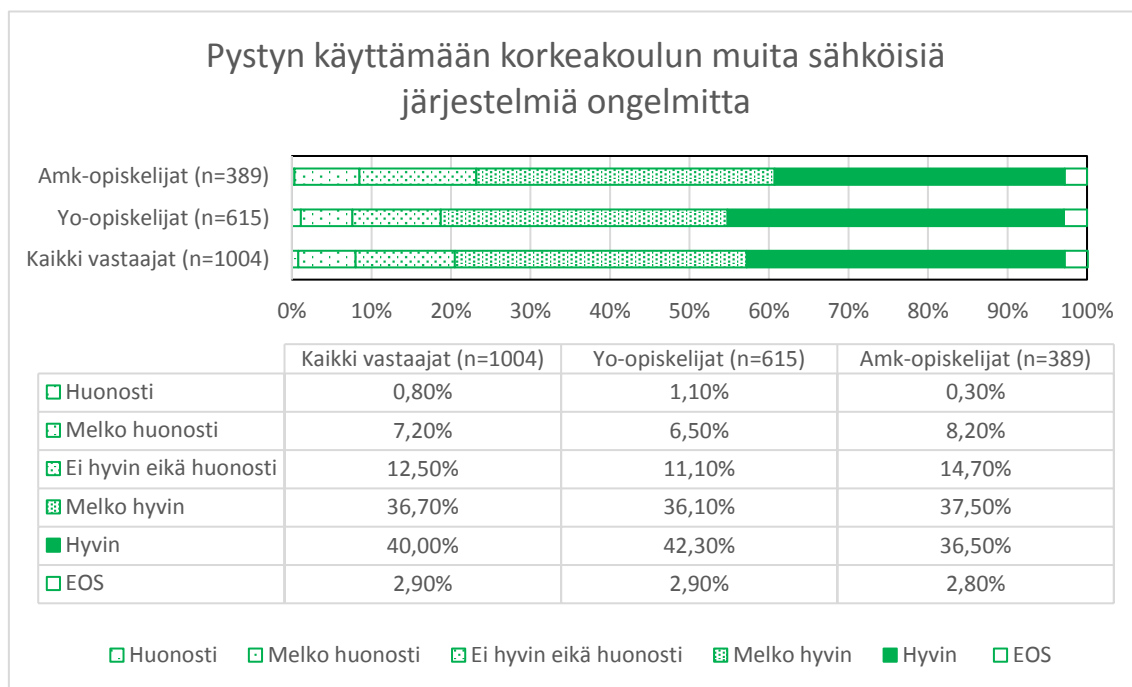

Kuvio 24. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen onko sähköinen tenttiminen mahdollista

Kantaa ottamattomien suuri osuus kertonee siitä, ettei tiedottaminen sähköisen tenttimisen mahdollisuuksista ole aina onnistunut. Tämä tuli esiin myös avoimissa vastauksissa: ”Jag har hört ryktesvägen att elektroniska tentamina är möjliga, men mitt ämne har aldrig informerat om saken.” Avointen vastausten perusteella sähköinen tenttiminen ei ole monessa korkeakoulussa vielä laajasti yleistynyt käytäntö – tai jos mahdollisuus siihen on järjestetty, eivät käytössä olevat tilat vastaa todellista kapasiteettia. Muutama vastaaja kritisoi sähköistä tenttiä myös paikkaan sidotuksi. Tenttiminen saattaa onnistua ainoastaan omassa oppilaitoksessa, eikä etätentti tai toisen korkeakoulun tenttitilassa tehty tentti ole mahdollinen. Esimerkiksi useampi Turun yliopiston muualla kuin Turussa asuva opiskelija kritisoi sähköisen tenttimisen rajallisia mahdollisuuksia Turun ulkopuolella. Tähän on Exam-tenttijärjestelmässä kuitenkin kiinnitetty huomiota, ja asia on kohentunut kyselyn teon jälkeen.

Korkeakoulut käyttävät sähköisiä järjestelmiä myös muihin tarkoituksiin kuin opetukseen. Esimerkiksi henkilökohtaisen opintosuunnitelman tekeminen, opintasuoritusten rekisteröiminen sekä kurssi- ja tentti-ilmoittautumiset ovat siirtyneet liki täysin verkkoon. Täysipainoinen opintoihin osallistuminen edellyttää siis näiden järjestelmien helppoa saavutettavuutta. Onkin positiivista, että valtaosa

opiskelijakyselyyn vastanneista kokee korkeakoulunsa sähköisten järjestelmien käytön ainakin melko ongelmattomaksi. Kolme neljästä vastaajasta näki sähköisten järjestelmien saavutettavuuden toteutuvan joko melko hyvin tai hyvin, alle kymmenes melko huonosti tai huonosti (kuvio 25). Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden kokemukset eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi (liite 1).

Kuvio 25. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka hyvin pystyy käyttämään korkeakoulun muita sähköisiä järjestelmiä

Avoimissa vastauksissa tulee kuitenkin esiin sähköisiin järjestelmiin liittyviä ongelmia. Sähköiset oppimisympäristöt saivat kritiikkiä epäselvyydestä. Hankaluutta aiheuttaa se, että opettajien käytännöt ja osaaminen eroavat toisistaan suuresti. Kun käytössä on useita erilaisia järjestelmiä, joutuu opiskelija myös tekemään moninkertaisia kirjautumisia niihin. Pieni osa vastaajista perusteli sähköisten järjestelmien hankaluutta sillä, ettei heitä ole perehdytetty ja ohjattu niiden käyttöön riittävästi. Moni kirjoittaja koki järjestelmät vaikeaselkoisiksi ja hankalakäyttöisiksi. Nimeltä mainittiin usein esimerkiksi Helsingin yliopiston Flamma-alusta sekä Åbo Akademin Minplan, jota käytetään opiskelijoiden henkilökohtaisten opintosuunnitelmien tekoon. Alustojen ja sovellusten yleisen raskassoutuisuuden lisäksi avoimissa vastauksissa tuli esiin myös erityisempiä epäkohtia. Esimerkiksi eräs vastaaja kritisoi korkeakoulunsa järjestelmien yhteensopimattomuutta ruudunlukuohjelman kanssa, mikä oli vaikeuttanut opintosuunnitelman tekemistä.

Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että verkkosovellusten toimivuutta voitaisiin parantaa merkittävästi paremmalla perehdytyksellä. Ohjausta sovellusten ja laitteiden käyttöön tulisi antaa sekä opiskelijoille että opetushenkilöstölle. Muutamassa vastauksessa todetaan huonon toimivuuden syyksi se, etteivät opettajatkaan osaa hyödyntää niiden ominaisuuksia parhaalla mahdollisella tavalla. Vastauksista välittyi myös se, että sovellusten käytön merkitys ja sisältö eivät ole kaikille opiskelijoille selviä.

Heille on ohjattu, että intraa pitää käyttää, mutta he eivät tiedä miksi ja mitä sieltä löytyy.

Opetus ja ohjaus

Opiskelijakyselyssä kysyttiin opiskelijoiden mielipiteitä saamansa opetuksen ja ohjauksen saavutettavuudesta. Opetuksen ja ohjauksen saavutettavuutta tiedusteltiin kymmenen väittämän avulla, minkä lisäksi vastaajat saivat avoimessa vastauskentässä kertoa tarkemmin, jos jonkin asian saavutettavuus ei heidän mielestään toteudu.

Opetushenkilökunnalta saamaansa ohjaukseen oli tyytyväisiä vajaa 70 % kaikista vastaajista. Reilun kuudenneksen mukaan ohjaus toteutui joko huonosti tai melko huonosti (kuvio 26). Korkeakoulusektoreiden väliltä ei vastauksissa löytynyt merkittäviä eroja (liite 2). Noin joka kymmenes vastaaja kommentoi ohjauksen saavutettavuutta avoimessa vastauksessa. Vastauksissa kritisoitiin puutteelliseksi nähtyä opintojen ohjausta, mihin syiksi mainittiin usein opetushenkilökunnan kiire ja resurssien puute. Resurssivaje näkyi erityisesti tilanteissa, joissa yhtä ohjaajaa kohden oli liian monta opiskelijaa. Tapaamisia ohjaajan kanssa oli vain harvoin, eikä yksilöllistä ohjausta opintoihin saanut:

”Opettajilla ei ole tarpeeksi aikaa paneutua yksilölliseen ohjaukseen, koska he ovat niin ylityöllistettyjä jo pakollisten hommien vuoksi.”

”Opettajilla on tosi kiire ja ohjausta saa niukasti. Näkee, että opettajilla on liikaa hommia. Meillä on lisätty opiskelijoiden tulomäärää, siinä on vielä enemmän tekemistä.”

”Leikkaukset näkyvät arjessa ja siksi joskus tuntuu, että tarvittavaa opintoihin liittyvää ohjausta ei aina ajallaan ehdi saada, kun kiire on kova.”

Aina koettu ohjauksen puute ei kuitenkaan johtunut vain opetushenkilökunnan kiireestä ja vajavaisista resursseista, vaan myös tiedon puutteesta. Epäselvää oli, keneltä ohjausta voisi saada ja minkälaiseen opintojen ohjaukseen opiskelijalla oli oikeus. Usein myös koettiin, että ohjaukseen hakeutuminen oli liiaksi opiskelijan itsensä vastuulla – mikäli opiskelija ei ollut aktiivinen ohjauksen pyytämisessä, ei sitä hänelle tarjottu. Opetushenkilökunnankin keskuudessa saattoi olla epäselvää, kenen vastuualueeseen ohjauksen antaminen kuului, mikä voi johtaa opiskelijan pomputteluun. Pahimmassa tapauksessa opiskelijan ohjauksen tarvetta saatetaan väheksyä:

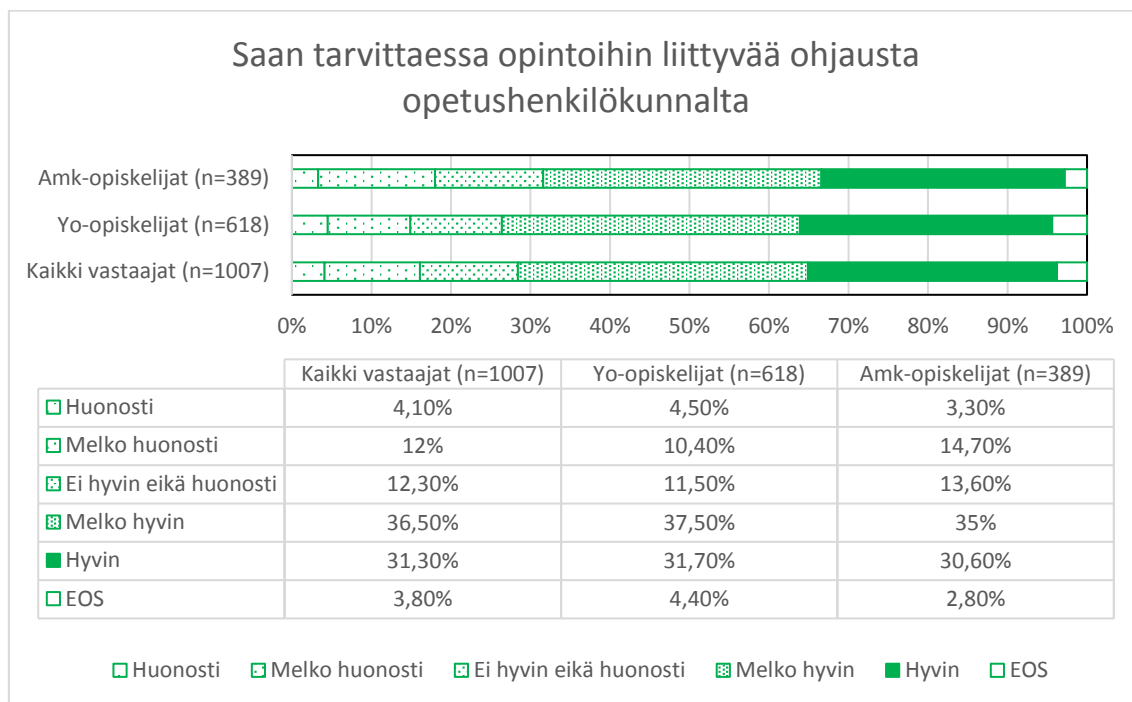
”Om man frågar lärarna något gällande kurser/planering, brukar de säga att man skall fråga studierådgivaren, som ibland säger att man skall fråga lärarna, så ibland verkar det som om ingen vet någonting.”

”Opintoihin liittyvä ohjaus: kukaan ei ole koskaan perillä kaikesta. Ohjataan aina kysymään seuraavalta.”

”Ohjausta ja palautetta saa liian vähän. Usein tuntuu siltä, että ei saisi edes pyytää ohjausta, koska se, että kokee tarvitsevänsä lisää ohjausta, on jo merkki siitä, että on huono opiskelija. Olen myös kuullut useamman kerran, että

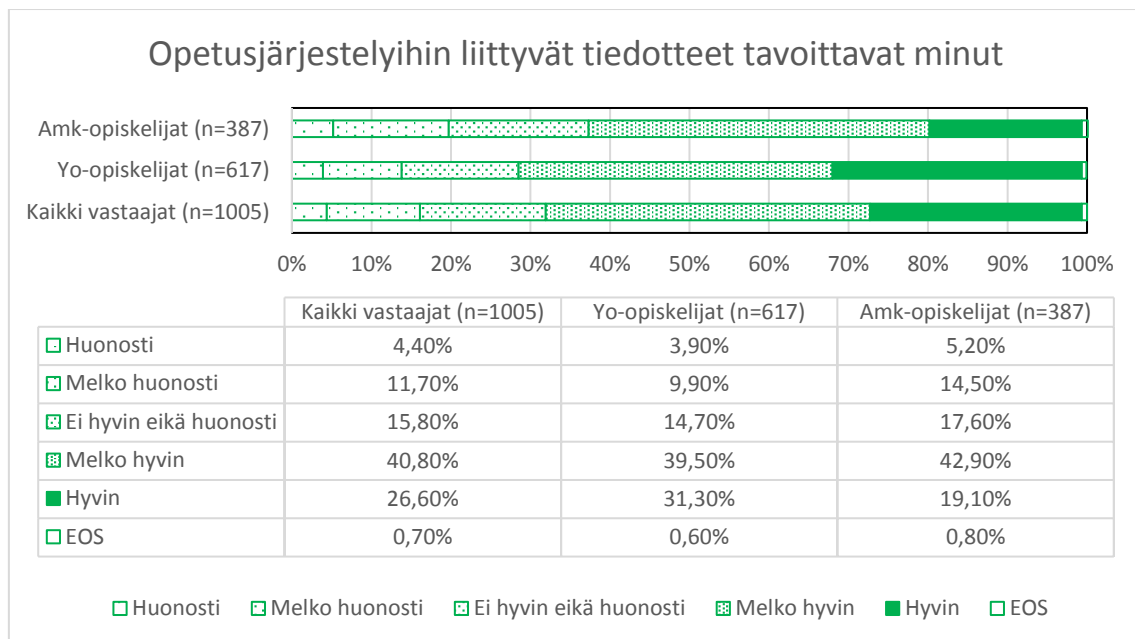
opettaja sanoo, että ohjauksen antaminen ei ole hänen tehtävänsä. Eikä se silloin ole sitten ollut kenenkään tehtävä ja koska ohjausta ei ole saanut, niin työ on jäänyt tekemättä tai hidastunut merkittävästi.”

Osa vastaajista oli myös tyytymättömiä opinnäytteidensä ohjaamiseen. He kokivat, etteivät heidän kandidaatin-, gradun- tai muun opinnäytetyönsä ohjaajat olleet antaneet heille tarpeeksi yksilöllistä ohjausta.

Kuvio 26. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka hyvin toteutui opintoihin liittyvän ohjauksen saaminen opetushenkilökunnalta

Kysyttäessä opetusjärjestelyihin liittyvistä tiedotteista, vastaajista reilu 65 % kertoi tiedotteiden tavoittavuuden olevan joko hyvä tai melko hyvä. Vastakkaista mieltä oli jälleen reilu kuudennes vastaajista. Ammattikorkeakouluopiskelijat suhtautuivat tähän negatiivisemmin kuin yliopistoissa opiskelevat ($p < 0,000$) (liite 2), sillä ammattikorkeakouluopiskelijoista liki viidennes koki, etteivät opetusjärjestelyihin liittyvät tiedotteet tavoittaneet heitä hyvin, kun yliopisto-opiskelijoiden vastaava osuus oli 13,8 % (kuvio 27). Ero oli näkyvissä myös Villan ja Kivisalmen vuonna 2016 tekemässä selvityksessä, jossa yliopisto-opiskelijoista tyytyväisiä tiedotukseen oli 63 % ja ammattikorkeakouluopiskelijoista vain 59 % (Villa & Kivisalmi 2016, 22).

Kuvio 27. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka hyvin opetusjärjestelyihin liittyvät tiedotteet tavoittivat vastaajat

Tiedonkulkua kommentoitiin avoimissa vastauksissa. Vajaa kymmenes kaikista kyselyyn vastanneista kommentoi tiedonkulkuun liittyviä ongelmia. Erityisesti opetusaikatauluihin liittyvää tiedonkulkua moitittiin. Monen vastaajan mielestä kurssiaikataulujen julkistamista pantattiin liiaksi, mikä vaikeutti opiskelujen suunnittelemista lukukausien alussa. Myös yksittäisten kurssien opetusaikatauluihin tulleista muutoksista tiedottamiseen oli moni tyytymätön. Perutuista tai siirretyistä luennoista tiedotettiin vain tunteja ennen opetuksen määrättyä alkamisaikaa, jos silloinkaan, mitä moni piti turhauttavana. Tiedonkulun koettiin usein olevan opiskelijoiden omien verkostojen varassa, minkä vuoksi sosiaalisten verkostojen ulkopuolelle jääneille tiedon saaminen voi olla vaikeaa. Kuten vaillinaisen ohjauksen, myös katkonaisen tiedotuksen taustalla nähtiin opetushenkilökunnan kiirettä ja resurssien puutetta.

”Ändringar i tidtabellen har tyvärr ibland glömts bort att meddelas säkert pga att personalen har för mycket att göra och på grund av olika specialarrangemang med hur kurserna ordnas (t.ex. så att vissa studenter bara deltar i en halv kurs och därför av misstag inte får info om förändringar i tidtabellen).”

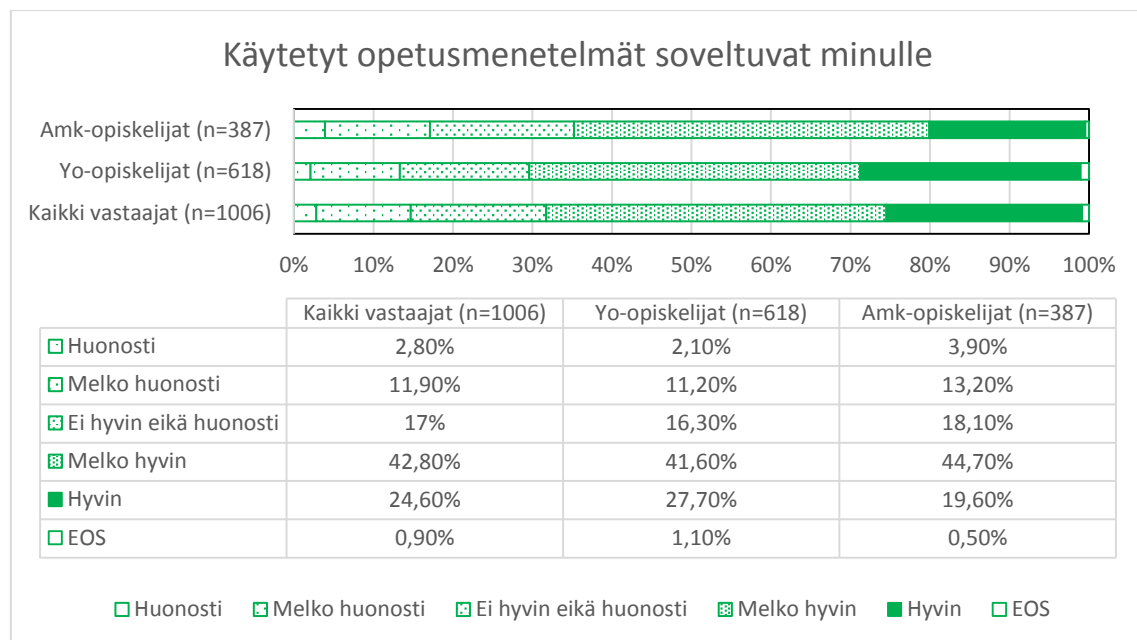
Korkeakoulujen yhdistymishankkeiden ja muiden organisaatiomuutosten nähtiin myös aiheuttavan tiedonkulkua haittaavaa epätietoisuuden ilmapiiriä:

”Apua Ison Pyörän tuomiin muutoksiin ei saa. Kukaan ei tiedä miten uusia vaatimuksia sovelletaan. Niiden selvittämiseen menee yhtä paljon aikaa joka kurssilla aina uudestaan kuin itse opiskeluun, kirjaimellisesti päiviä.”

”Lieneekö syynä tuore yhdistyminen [...] ja se, että osa käytännöistä opettajillekin uusia ja vieraita, mutta ajoittain opastuksen ja ohjeiden saaminen tuntunut epävarmalta tai ohjeet olleet epäselviä.”

Tiedotuksen kohentamiseksi monet toivoivat tiedottamisen keskittämistä selkeästi yhteen kanavaan. Epäselvyyttä aiheutti monen tiedotuskanavan, kuten sähköpostin, Moodlen ja intranetin, päällekkäinen käyttö. Vain yhden kanavan käyttö selkiyttäisi tiedottamista. Myös siirtymistä sähköpostista tekstiviesteillä tiedottamiseen ehdotettiin.

Opetusmenetelmiä arvioitaessa vastaajista vajaa 70 % arvioi opetuksessa käytetyt opetusmenetelmät itselleen soveltuviksi ja vajaa kuudennes joko huonosti tai melko huonosti soveltuviksi. Korkeakoulusektorien väliltä löytyi pientä poikkeavuutta: ammattikorkeakouluopiskelijat olivat hivenen tyytymättömämpiä käytettyihin opetusmenetelmiin kuin heidän yliopistoissa opiskelevat toverinsa ($p=0,004$) (liite 2). Vahvinta tyytyväisyyttä ilmaiseva ”hyvin” -vaihtoehto valittiin yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa selvästi useammin kuin amk-opiskelijoiden joukossa (kuvio 28).

Kuvio 28. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka hyvin käytettyjen opetusmenetelmien koettiin soveltuvan itselle

Avoimissa vastauksissa opetusmenetelmiä arvosteltiin yhtäältä passivoiviksi, toisaalta opiskelijoita liiaksi holhoaviksi. Opetukselta toivottiin lisää aktiivisuutta ja luottamusta opiskelijoihin. Monissa vastauksissa arvosteltiin perinteisen luento-opetuksen mallia, jossa oppiminen nähdään tiedonsiirtona opettajalta opiskelijalle. Yksisuuntaiseen tiedonsiirtämiseen perustuva opetusmalli koettiin paitsi puuduttavaksi myös epätarkoituksenmukaiseksi, etenkin aloilla jotka edellyttivät opiskelijoilta sosiaalisen vuorovaikutuksen tai muiden käytännön taitojen oppimista:

”Käytetyt opiskelumenetelmät sopivat minulle huonosti, koska opiskelu on pitkälti yksinäistä puurtamista. Odotin opinnoilta paljon enemmän, varsinkin kun meille on useaan otteeseen koulussa sanottu, että sosionomi on myös yhteiskunnallinen vaikuttaja tänä päivänä. Koulutuksen sisällössä se ei mielestäni

näy mitenkään. Meille ei ole annettu mitään välineitä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Harvemmin myöskään keskustelemme opiskelijoiden kesken opintoihin liittyvän materiaalin herättämistä ajatuksista ryhmätöitä tehdessämme.”

”Minun on vaikea keskittyä, joten perinteinen opettaja näyttää dioja ja lukee ne kuulijoille -opetusta on vaikeaa seurata. Toisaalta on paljon uudempia (nuorempia) opettajia, jotka luennoivat eläväisesti ja silti strukturoidusti ja tekevät hyvin informoivia, luentoja tukevia materiaaleja, jolloin seuraaminen on paljon helpompaa.”

”Pelkkä luennoijan monologi ilman mitään yleisön aktivointia (esim. kysymyksillä) on hyvin puuduttavaa eikä sovi itselleni, sillä tarkkaavaisuus ei pysy yllä eikä siten opi parhaimmalla mahdollisella tavalla. Sen sijaan ryhmäopetus / demot ovat parempia tai sellaiset luennot, joilla yleisö selkeästi huomioidaan.”

”De flesta lektionerna går endast ut på att sitta och skriva av texter som läraren har på tavlan, medan läraren pratar. Svårt att hänga med en sak och skriva av en annan sak samtidigt. Gammaldags lärosätet. Dessa avskrivna texter är nästan alltid de enda materialet vi får att läsa på.”

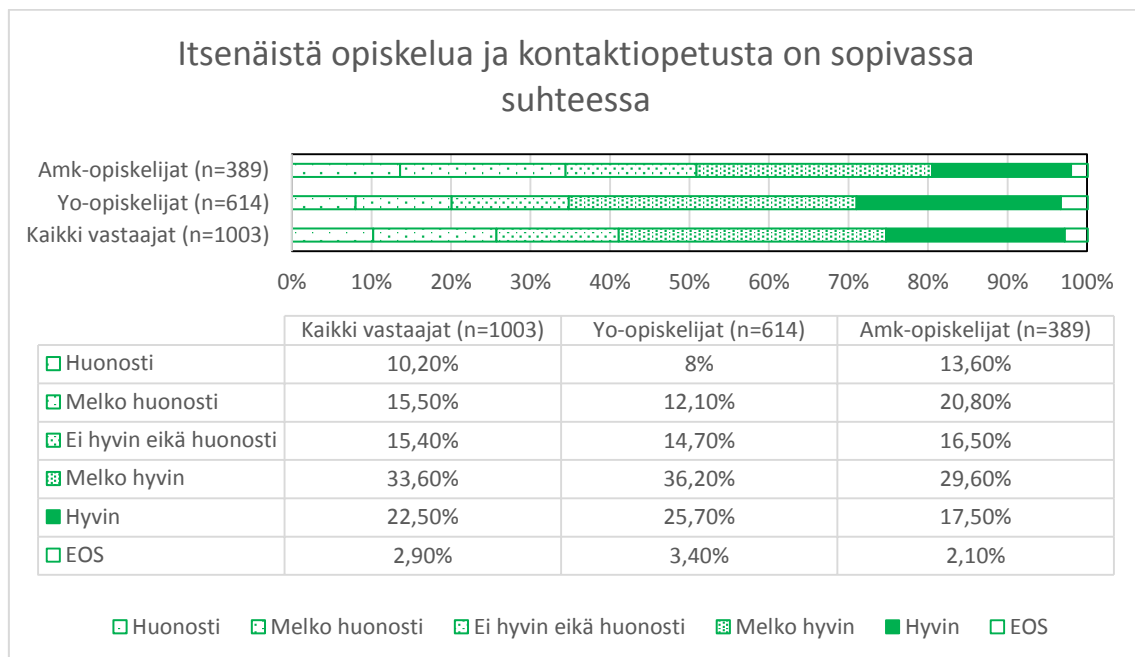
Toisaalta ryhmätyöt ja aktivoiva opetus saatettiin kokea myös epätarkoituksenmukaiseksi tai epämiellyttäväksi. Ryhmätöiden tekemisessä näreä aiheuttivat käytännön järjestelyt, kuten aikataulujen yhteensovittamisen vaikeus sekä vapaamatkustajailmiö. Ryhmätöiden tai aktivoivien keskustelutehtävien tekeminen saattaa olla erityisen epämukavaa sosiaalisten tilanteiden pelosta ja ahdistuksesta kärsiville:

”Käytetyt opetusmenetelmät eivät aina ole parhaita mahdollisia, esimerkiksi ryhmätyöt ovat minulle yhtä helvettiä sosiaalisten tilanteiden pelon ja oman päämäärätietoisuuteni vuoksi. Kaverin kanssa keskustelu luennoilla on yleensä ihan turhaa ajanhukkaa ja kaverin etsiminen isossa luentosalissa jossa en tunne ketään ahdistaa.”

”Usealla kurssilla on paljon ryhmätyöskentelyä, joka aiheuttaa minulle liikaa ahdistusta. Olen joutunut jättämään kurseja kesken tai kokonaan valitsematta.”

Moni opiskelija toivoi myös itsenäisen opiskelun mahdollisuuksien laajentamista muun muassa verkkokurssein tai muin etäopiskelumuodoin. Itsenäisen opiskelun mahdollistamisen koettiin palvelevan etenkin perheellisten, työssäkäyvien ja muualla kuin opiskelupaikkakunnallaan asuvien opiskelijoiden opintojen etenemistä. Pieni osa opiskelijoista arvosteli myös opettajiensa asenteellisuutta tai asiaosaamisen puutetta. Muutamissa vastauksissa esitettiin myös laajempaa kritiikkiä opetusjärjestelyistä, kuten esimerkiksi heikosta opetusohjelmien laadinnasta sekä kankeasta hallinnosta. Kritiikin kohdistaminen yleisesti opetusmenetelmiin ja pedagogiseen osaamiseen oli kuitenkin huomattavasti yleisempää kuin yksittäisten opettajien taitoihin tai koko korkeakouluorganisaatioon kohdistuva arvostelu.

Tyytyväisyyttä käytettyihin opetusmenetelmiin tiedusteltiin kyselyssä myös kontakti- ja itsenäisen opiskelun suhteeseen liittyneellä kysymyksellä. Itsenäisen opiskelun ja kontaktiopetuksen tasapainoon oli tyytyväisiä yli puolet kaikista korkeakouluopiskelijoista. Neljänneksen mielestä itsenäinen opiskelu ei kuitenkaan ollut tasapainossa kontaktiopetuksen kanssa. Ammattikorkeakouluopiskelijat olivat tyytymättömämpiä itsenäisen opiskelun ja kontaktiopetuksen tasapainoon kuin yliopisto-opiskelijat ($p < 0,000$) (liite 2). Ammattikorkeakouluissa opiskelevista vain 47 % oli tasapainoon tyytyväisiä, kun taas tyytymättömiä oli liki kolmannes. Yliopisto-opiskelijoiden kohdalla vastaavat luvut olivat noin 62 % ja 20 % (kuvio 29).

Kuvio 29. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka sopivaksi koki itsenäisen opiskelun ja kontaktiopetuksen tasapainon

Avoimissa vastauksissa tyytymättömyys kontakti- ja itsenäisen opiskelujen suhteeseen tuli esiin selvästi. Vaikka vastaajissa oli monia, jotka toivoivat opintoihinsa enemmän itsenäistä etäopiskelua, olivat kontaktiopetuksen lisäämistä toivoneet kuitenkin enemmistönä. Lisää kontaktiopetusta toivottiin 127 avoimessa vastauksessa. Kontaktiopetuksen puutteen taustalla nähtiin resurssien puutetta. Erityisen huolestuneita kontaktiopetuksen puutteesta olivat käytännön aloja opiskelevat, jotka kokivat alansa oppimisen edellyttävän itsenäisen opiskelun oheen tarpeeksi tiivistä kontaktiopetusta. Tämä saattaakin selittää sitä, miksi nimenomaan ammattikorkeakouluopiskelijat olivat erityisen tyytymättömiä kontakti- ja itsenäisen opiskelun väliseen tasapainoon. Riittävä kontaktiopetus koettiin kuitenkin tärkeäksi myös muissa kuin ammattikorkeakoulu- ja yliopistojen professioammattien opinnoissa. Kontaktiopetus nähtiin keskeiseksi ammatillisen ja asiantuntijaidentiteetin kehittämisessä.

”Resurssien takia kontaktiopetus nykyään minimissä ja se näkyy siinä että opettajat joutuvat valikoimaan mitä aiheita käyvät tunneilla: heikentää

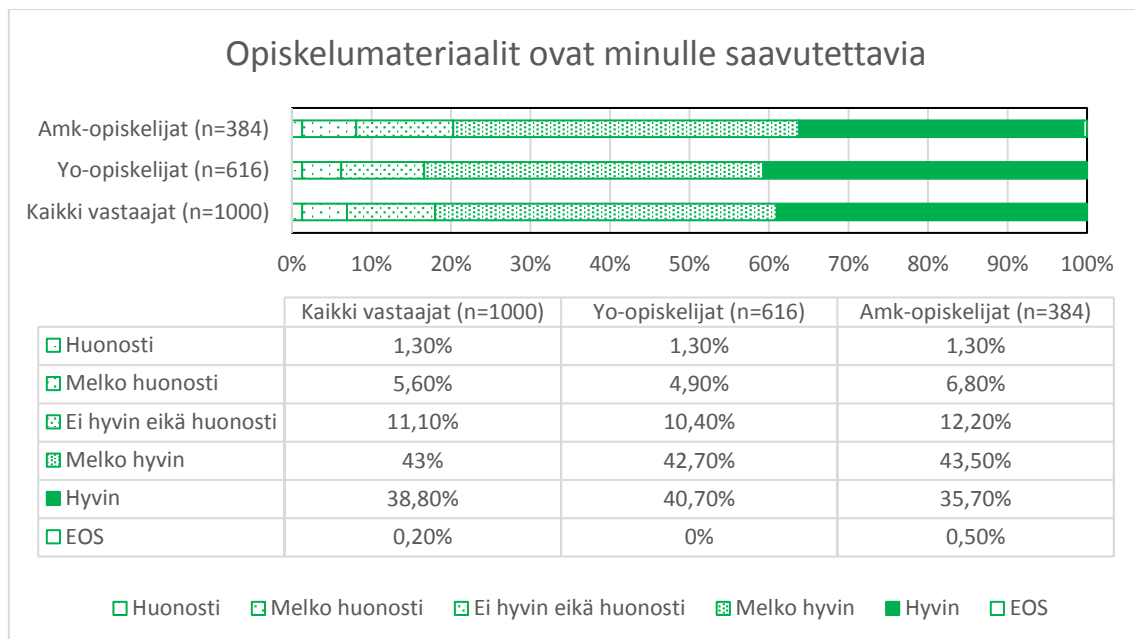
oppimista ja kokemusta pätevydestä, vuorovaikutuksen kautta se oppiminen kuitenkin tapahtuu, joten itsenäinen opiskelu ei korvaa puuttuvia tunteja.”

”Itsenäistä opiskelua on ollut maisteriopintojeni aikana jopa liikaa. Vaikka opetus onkin sotatieteellistä, tutkinto on ensi sijassa ammattiin valmistava. Monet asiakokonaisuudet ovat sellaisia, ettei niitä voi opetella pelkästään lukemalla kirjoja tai opetuspaketteja, vaan ’syvemmän’ tiedon oppiminen vaatii asiantuntijaluentoja, johdettujen harjoitustehtävien tekemistä (tai ainakin tehtäviä, joihin perusteet annetaan suullisesti) ja ryhmäkeskustelua. Jokainen sotilas on nykyään erikoistunut johonkin ja osaa jotakin, mitä muut eivät osaa. Tämän tiedon jakaminen vaatii läsnäoloa. Pidän järjestelystä, missä tiiviit lähiopetusjaksot ja hyvin ohjeistettut etätehtävät vuorottelevat.”

”Itsenäistä opiskelua liikaa. Alkaa jo vähä pelottaa olenko edes pätevä tekemään työtäni kun valmistun, vai haluaako Amk vaan rahat ja puskee meidät ulos mahdollisimman nopeesti välittämättä osataanko me mitään. Kun opetus tapahtuu verkossa ja itsenäisesti ei voi jutella ja kysellä opettajalta onko oikeesti ymmärtänyt opiskeltavan asian tai tehdä jatkokokysymyksiä.”

Villan ja Kivisalmen vuonna 2016 tekemässä selvityksessä opetusjärjestelyihin toivottiin lisää joustavuutta ja verkko-opiskelu nähtiin eräänä tärkeimpänä välineenä tämän saavuttamiseen (Villa & Kivisalmi 2016, 16). Samat tuntemukset näkyivät myös keväällä 2018, mutta kontaktiopetusta ja itsenäistä opiskelua koskevassa kommentoinnissa painottui huoli nimenomaan *kontaktiopetuksen* vähäisyydestä. Eräs syy tähän saattaa olla korkeakouluissa tehtyjen säästöjen näkyminen opetushenkilökunnan ja kontaktiopetuksen vähenemisenä sekä teeman esilläolo julkisessa keskustelussa.

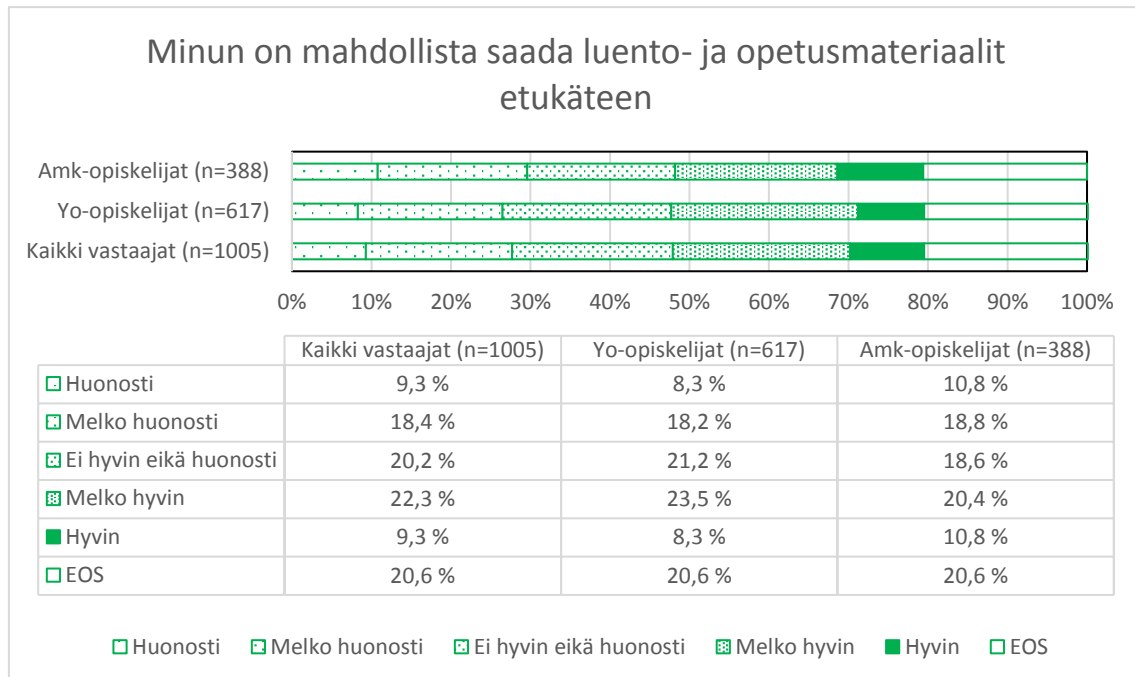
Opiskelumateriaaleja arvioitaessa neljä viidestä vastaajasta piti materiaalien saavutettavuutta hyvänä tai melko hyvänä. Vajaa seitsemän prosenttia vastaajista piti saavutettavuutta huonona tai melko huonona; joka kymmenes oli sitä mieltä, ettei materiaalin saavutettavuus ollut hyvä eikä huono (kuvio 30). Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden vastausten välillä ei ollut suurta eroa (liite 2). Avoimissa vastauksissa materiaalien saavutettavuuden ongelmat liittyivät lähinnä kurssikirjojen heikkoon saatavuuteen. Kilpailu kurssikirjoista saattaa olla kovaa, eikä kirjastoilla ole kurssikirjoja riittävästi. Pula kurssikirjoista vaikuttaa olevan erityisen yleistä korkeakoulujen sivukampuksilla, joissa kirjastopalvelut ovat pääkampusaluetta vaatimattomammat. Pula kurssikirjoista saattoi luoda tilanteita, joissa opiskelijan oli ostettava kurssikirjansa, mikä on monelle taloudellisesti vaikeaa. Osassa vastauksia kommentoitiin myös muunlaisia materiaaliin liittyviä saavutettavuusongelmia, kuten liian pienen fontin käyttämistä luentokalvoissa sekä materiaalien kieleen liittyviä seikkoja. Englanninkielinen materiaali saatettiin kokea haastavaksi; ahvenanmaalaiselle opiskelijalle taas suomenkielinen materiaali voi olla hyvin vaikeasti sisäistettävää. Videoluentojen käyttöä toivottiin muutamassa vastauksessa lisättävän.

Kuvio 30. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka saavutettaviksi koki opiskelumateriaalit

Verrattain harvalla opiskelijalla on mahdollisuuksia saada opetusmateriaalia käyttöönsä etukäteen. Etukäteistutustuminen opetusmateriaaliin oli mahdollista vain vajaalle kolmannekselle vastaajista, reilun neljänneksen pitäessä mahdollisuuksia tähän kehnoina. Yli 40 % opiskelijoista ei kuitenkaan osannut sanoa kantaansa asiaan tai he valitsivat vaihtoehdon ”ei hyvin eikä huonosti”, mikä saattaa kertoa asian etäisyydestä monelle opiskelijalle (kuvio 31). Eri korkeakoulusektoreiden vastaajien välillä ei ollut suuria eroja (liite 2). Avoimissa vastauksissa moni vastaaja toikin esiin, ettei ollut kuullutkaan mahdollisuudesta saada luentomateriaaleja käyttöönsä etukäteen. Useassa vastauksessa kuitenkin myös toivottiin tällaisen käytännön lisäämistä. Luentodiojen saaminen etukäteen auttaa keskittymään luennointiin ja helpottaa muistiinpanojen tekemistä, kun omat merkinnät voi tehdä luentodiojen yhteyteen. Erityisen tärkeää luentomateriaalien saaminen etukäteen on aistivammaisille opiskelijoille, joille luentodiojen seuraaminen itse luentotilanteessa saattaa olla hankalaa.

Vastausten perusteella voi kuitenkin päätellä, ettei luentomateriaalien toimittaminen opiskelijoiden käyttöön ennen kontaktiopetusta ole vakiintunut käytäntö. Vaikka vastauksissa tätä harmiteltiin, moni kuitenkin ymmärsi, ettei opettajilla aina kiireeltään ollut mahdollisuutta valmistella opetusmateriaaleja ennakoon. Vastauksissa kuitenkin toivottiin, että opetusmateriaalit saatettaisiin opiskelijoiden käyttöön edes opetuksen jälkeen. Aina tämäkään ei ole toteutunut, vaan opettajat ovat pitäneet luentodiansa ja muun opetusmateriaalin itsellään. Tämän epäiltiin johtuvan siitä, että opettajat haluavat näin kannustaa opiskelijoitaan osallistumaan kontaktiopetukseen. Mikäli opetusmateriaali olisi saatavilla verkossa, eivät opiskelijat välttämättä saapuisi luennolle.

Kuvio 31. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka hyvin toteutui luento- ja opetusmateriaalien saaminen etukäteen

Kun vastaajat arvioivat mahdollisuuksiaan opintojen yksilölliseen suorittamiseen, 44 % heistä koki pystyvänsä suorittamaan opintojaksoja tai kurseja yksilöllisellä tavalla. Reilu neljännes vastaajista oli yksilöllisen opetuksen toteutumiseen tyytymätön, hieman vajaan neljänneksen vastatessa neutraalisti joko ”ei hyvin eikä huonosti” tai ”en osaa sanoa” (kuvio 32). Ammattikorkeakouluopiskelijat olivat hieman tyytyväisempiä yksilöllisen suorittamisen mahdollisuuksiin kuin yliopisto-opiskelijat ja ero oli tilastollisesti merkitsevä ($p=0,004$) (liite 2).

Avoimissa vastauksissa reilu kymmenes vastaajista kommentoi yksilöllisen suorittamisen mahdollisuuksia. Vastauksissa yleensä harmiteltiin sitä, ettei suoritusvaihtoehtoisissa ollut valinnanvaraa, vaan kurssit oli suoritettava yhdellä ennalta määritellyllä tavalla. Erityisen ongelmalliseksi koettiin pakollisen läsnäolon vaatimus, aikaisempien opintojen huomioimattomuus hyväksilukemisissa sekä kykenemättömyys vaikuttaa kurssin arvostelutapaan, kuten valintaan tentin tai esseesuorituksen välillä. Suoritustapa oli monen mukaan suunniteltu keskiverto-opiskelijaa silmällä pitäen, jolloin esimerkiksi sairaat, perheelliset tai muualla kuin opiskelupaikkakunnallaan asuvat opiskelijat saattoivat helposti unohtua.

”Opintojaksojen suoritustavoissa pitäisi olla erilaisia vaihtoehtoja vaikkapa aina, koska esim. perheellisenä minun on toisinaan helpompi suorittaa kurseja esseinä kuin luennoilla istumalla ja luentojen jälkeen tentin suorittamalla.”

”Kurssien sisältöä ei ole mahdollista muokata omien oppimistapojen mukaisiksi (esim. itse en koe tenttien tekemistä osaamistani tukevaksi toiminnaksi). Kurssien kanssa vaikeaa saada joustoa esimerkiksi sairaspöissaolojen ajaksi tai muiden henkilökohtaisten haasteiden takia.”

”Studier har till stor del obligatorisk närvaro och det har varit mycket problem med att studerande missar en föreläsning, t.ex. pga. sjukdom, och inte kan göra ersättande uppgifter, utan hamnar tenta om kursen, vilket kan leda till att man utexamineras senare än planerat. Onödigt stelt system enligt min åsikt.”

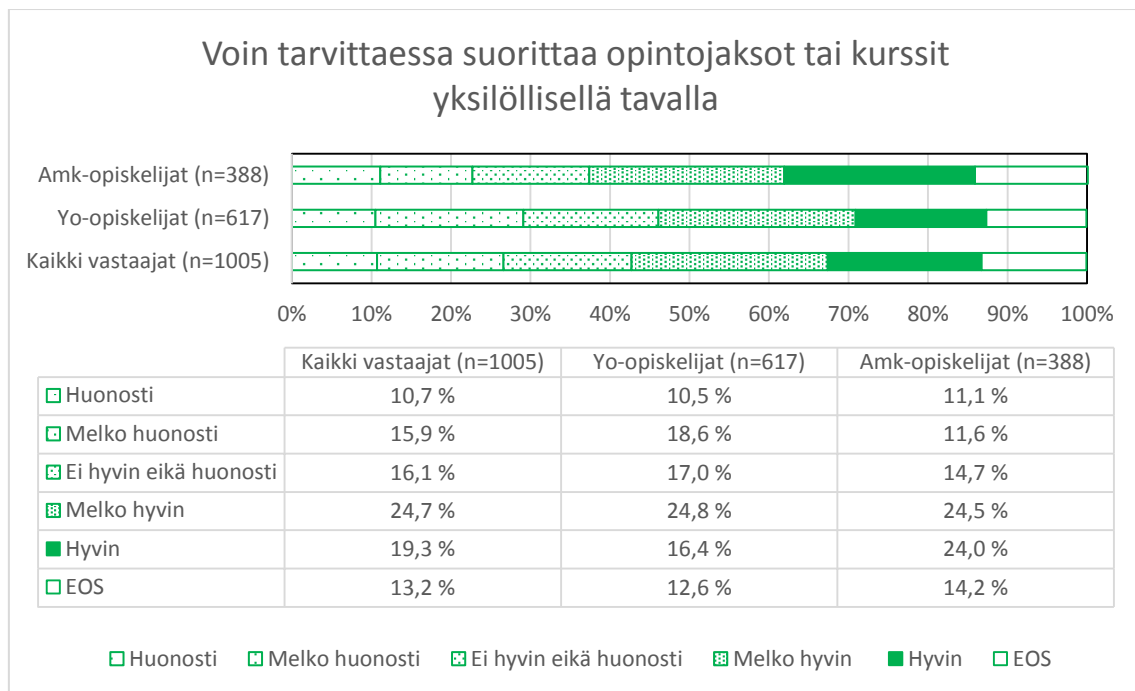
”Kursseille on vähäisesti, jos ollenkaan, vaihtoehtoisia korvaavia suoritustapoja. Suoritustapoja on vaikea neuvotella. Joko ryhmätehtäviä tai itsenäisesti suoritettavia, joissa ei saa taas tarpeeksi kontaktiohjausta (vrt. neurokirjon toiminnanohjauksen haasteet).”

Vastaajissa oli myös niitä, jotka kokivat itsensä henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopimattomiksi korkeakouluopiskelijalta odotettuun muottiin. Esimerkiksi oppimisvaikeuksista kärsivät tai persoonaltaan ujommat opiskelijat saattavat tuntea ”normaalilta” opiskelijalta odotetun suoriutumisen vaikeaksi.

”Mielestäni koulussamme on hyväksyttävää olla vain tietynlainen oppija. Sellainen, joka on ulospäinsuuntautunut, puhelias ja sosiaalinen ja pärjää paineen alla. Tämän takia itse tunnen aika usein olevani liian tyhmä ja huono tähän kouluun.”

”Jag känner att min presentation bedöms på sätt som hindrar mig från att prestera. Som någon med svårigheter att uttrycka mig till min fulla förmåga i skrift så har jag försökt att kunna på något sätt komplettera mitt arbete i alla mina kurser på muntligt sätt, men de olika lärarna har inte kommit med stöd för detta. Detta är också ett område där mer individuellt anpassade sätt att genomföra och avklara kurser skulle kunna vara användbart.”

Avoimissa vastauksissa siis toivottiin paitsi enemmän joustavuutta opintojen suorittamiseen myös asenteellisia muutoksia opiskelijoiden erilaisuuden tunnustamiseksi.

Kuvio 32. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka hyvin voi tarvittaessa suorittaa opintojaksot tai kurssit yksilöllisellä tavalla

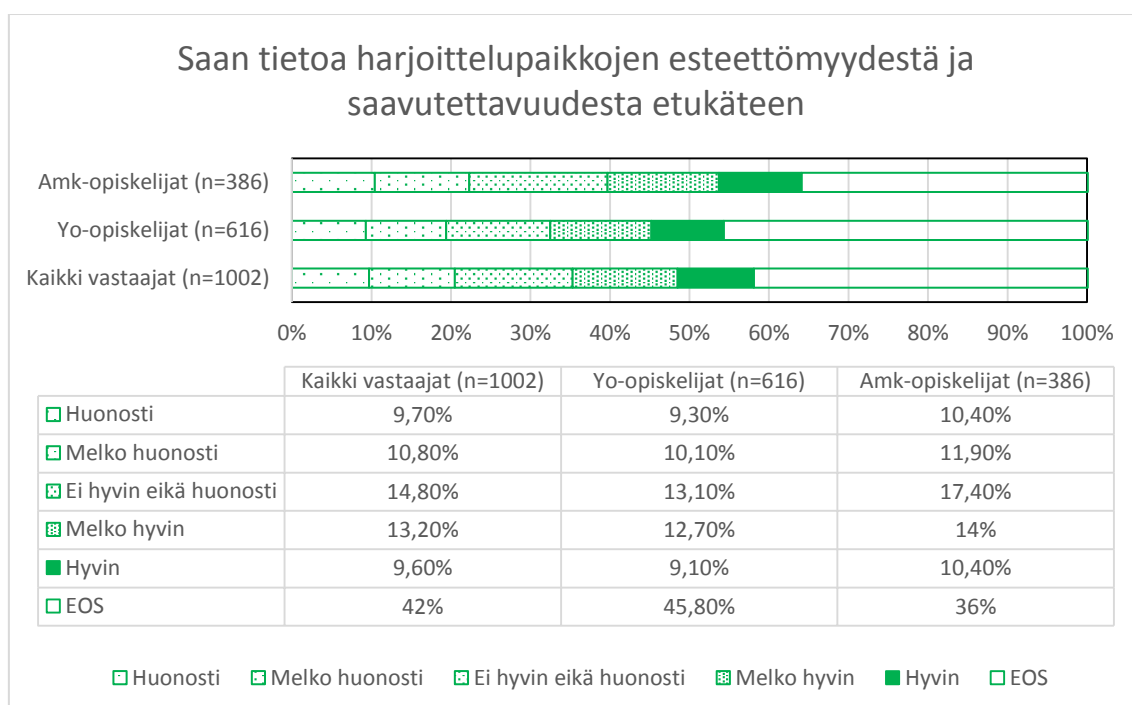
Harjoittelu kuuluu pakollisena suoritukseksi suureen osaan korkeakouluopintoja, minkä vuoksi tässä selvityksessä tarkasteltiin myös korkeakouluharjoittelun toteutumista saavutettavalla tavalla. Reilu viidennes vastaajista koki saavansa hyvin tai melko hyvin tietoa harjoittelupaikkojen esteettömyydestä tai saavutettavuudesta. Vastakkaista mieltä oli vajaa viidennes vastaajista, mutta peräti 42 % vastaajista ei osannut kertoa mielipidettään kysymykseen (kuvio 33). Tämä kertonee siitä, ettei suuri osa vastaajista ole kokenut tarvetta harjoittelupaikkojen saavutettavuutta koskevalle tiedolle. Myös Villan ja Kivisalmen selvityksessä työharjoittelun saavutettavuutta koskevaan kysymykseen tuli paljon ”en osaa sanoa” ja ”ei hyvin, ei huonosti” -vastauksia (Villa & Kivisalmi 2016, 18). Eri korkeakoulusektoreiden opiskelijoiden vastausten välillä ei ollut suurta eroa (liite 2).

Myös avoimissa vastauksissa kävi ilmi, ettei moni opiskelija ole osannut ajatella harjoittelupaikkahakua saavutettavuuden näkökulmasta tai asia ei ollut heille vielä ajankohtainen. Vain viitisen prosenttia vastaajista kommentoi harjoittelupaikkojen saavutettavuutta avoimessa vastauksessa. Osa kertoi, ettei heillä ole ollut tarvetta tällaiselle tiedolle tai etteivät he olleet ajatelleet, että tietoa voisi olla saatavilla. ”Harjoittelupaikkojen esteettömyydestä en ole kuullut mitään”, eräässä tyypillisessä vastauksessa todettiin. Vastauksissa tuli esiin myös korkeakoulujen rajallinen mahdollisuus vaikuttaa harjoittelupaikkojen saavutettavuuteen tai asiasta saatavilla olevaan tietoon, sillä harjoittelupaikat hankittiin pääsääntöisesti itsenäisesti vapailta työmarkkinoilta:

”Valitsin väittämässä ’Saan tietoa harjoittelupaikkojen esteettömyydestä ja saavutettavuudesta etukäteen’ kohdan ’Toteutuu huonosti’, sillä tähän on aika mahdotonta tilanteessa, jossa harjoittelupaikkaa haetaan suoraan

työmarkkinoilta, eli yliopistollani ei ole ainakaan minun alallani mitään vakiintuneita tai korvamerkittyjä harjoittelupaikkoja.”

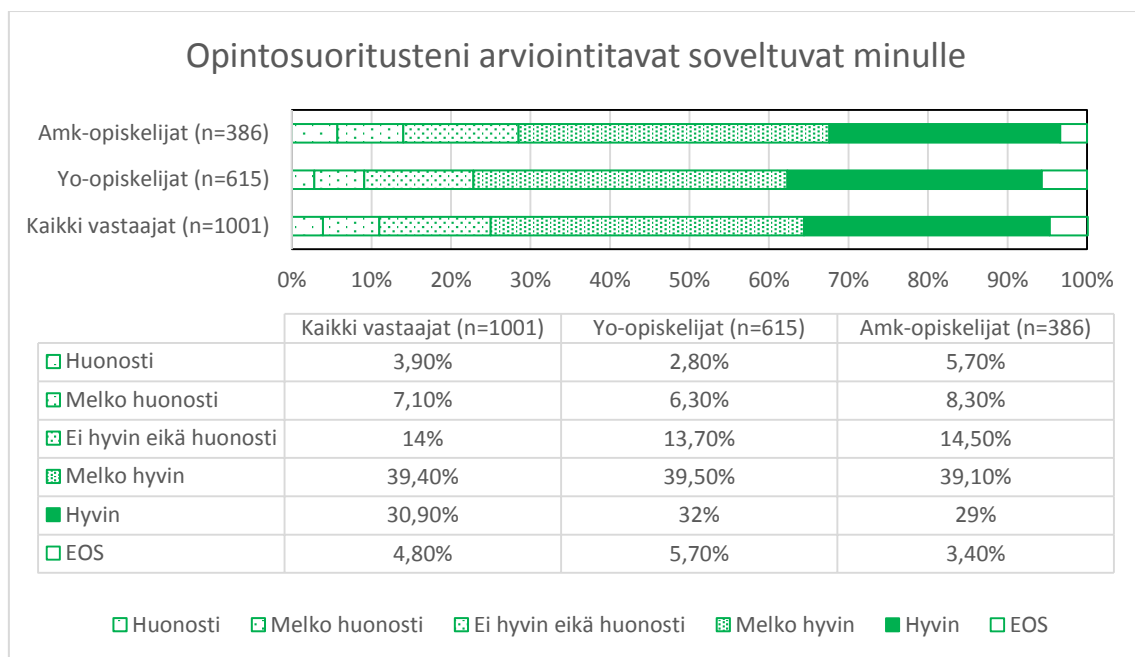
Vastauksissa mainittiin myös muita harjoitteluun liittyviä saavutettavuusongelmia. Muutamissa vastauksissa koettiin ongelmalliseksi harjoittelupaikkojen ilmoittaminen sellaisissa verkkoympäristöissä, jotka eivät olleet kaikille opiskelijoille saatavilla, kuten Facebookissa. Myös harjoittelupaikkahaun nopeatempoisuus koettiin haastavaksi, etenkin mikäli potentiaalisen harjoittelupaikan esteettömyyden kartoittaminen oli tarpeen. Sairausten viivästyttämät opinnot saattavat myös muodostua ongelmaksi harjoittelupaikan haussa, mikäli opinnoissa etenemisen riipeys on harjoittelupaikan saamiseen vaikuttava kriteeri. Harjoittelupaikkojen hakuun kaivattiin lisäksi lisää tukea korkeakouluilta, sillä moni koki paikkojen itsenäisen haun haastavaksi.

Kuvio 33. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka hyvin saa tietoa harjoittelupaikkojen esteettömyydestä ja saavutettavuudesta etukäteen

Opiskelijat olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä opintojensa arviointikäytäntöihin. Liki 70 % vastaajista koki opintosuoritustensa arviointitavat itselleen soveltuviksi. Noin joka kymmenes vastaaja oli arviointitapoihin tyytymätön (kuvio 34). Yliopisto-opiskelijat olivat arviointitapoihin hivenen tyytyväisempiä kuin ammattikorkeakouluopiskelijat ($p=0,043$) (liite 2).

Kuvio 34. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka hyvin opintosuoritusten arviointitavat soveltuvat vastaajalle

Avoimissa vastauksissa arviointikäytäntöihin liittyvä kritiikki oli yhteydessä palautteesta annettuihin kommentteihin. Arvostelukäytäntöjä kommentoineet vastaajat pitivät pelkkää numeerista arviointia ilman sanallista tai suullista palautetta riittämättömänä. ”Numero ei yksinään kerro missä on parannettavaa”, eräs opiskelija kiteytti. Osa vastaajista arvosteli myös arvostelun koettua epäoikeudenmukaisuutta. Ryhmätyöstä saatu yhteinen arvosana tuntuu epäreilulta, jos kaikki ryhmän jäsenet eivät ole panostaneet työhön yhtä paljon. Myös opettajien erilaiset arvostelukäytännöt voivat herättää hämmennystä. Erityisesti näin on silloin, kun arviointikriteereitä ei ole selkeästi eritelty tai esitelty. Moni vastaaja arvostelikin arvostelun läpinäkymättömyyttä. Myös arvostelukäytäntöjen monipuolistamista ja arviointiaikojen nopeuttamista toivottiin:

”Arviointiajat pitkiä ja arviointi usein mietityttää, koska palautetta ei saa. Graduohjaaja ilmoitti, ettei hän ole ikinä antanut arvosanaa 4 tai 5, ja kolmoseen on tehtävä valtava työ (ei motivoi, kun tietää, että toiselta ohjaajalta olisi saanut vähemmällä työllä paremman numeron).”

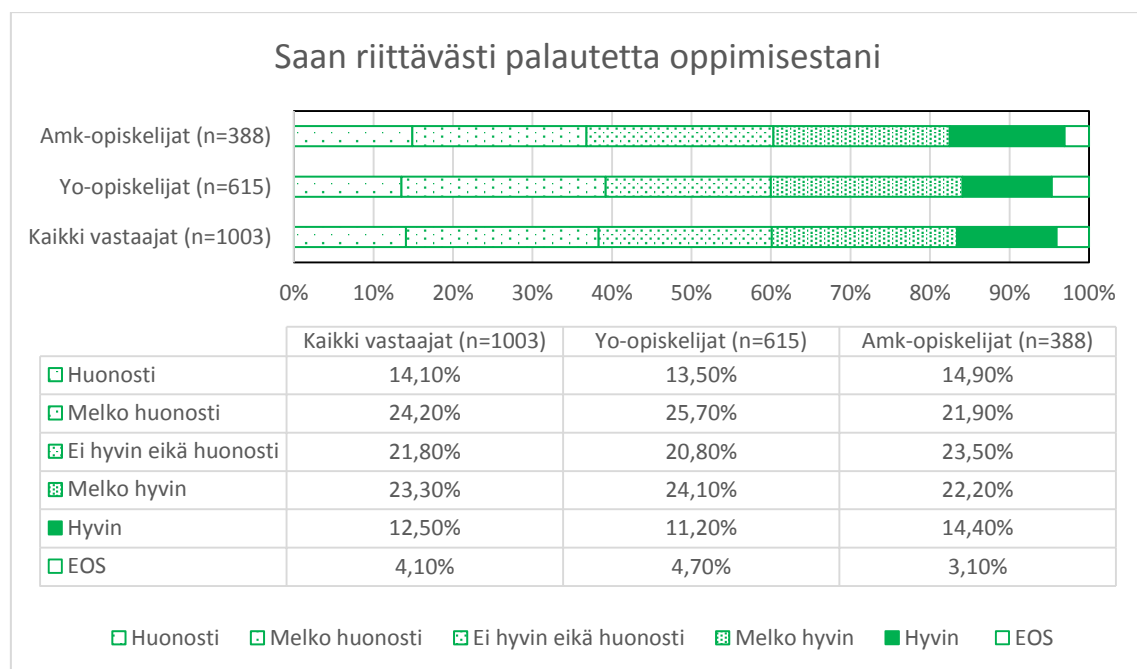
”Opintojen arvioinnin tulisi perustua vielä enemmän myös yleiseen osaamiseen ja mielenkiinnon osoittamiseen. Myös yksittäisten tehtävien kohdalla voisi mahdollistaa hyväksiluvun osaamisen saavuttamisesta muualla.”

”Arvioinnissa toisinaan ihmetyttää, ettei kurssin suorittaneista ole saanut kukaan 5. Mietin onko tällöin arvioitu toteutuneita tavoitteita vai mihin arvioinnissa on kiinnitetty huomiota. Luulisi, että edes joku koko kurssin opiskelijamäärästä yltäisi erinomaiseen suoritukseen. Lisäksi toivoisin enemmän kirjallista palautetta numeroarvioinnin rinnalle. Pelkkä numero ei kerro oikeastaan mitään. Tätä kyllä meille opetetaan, muttei itse saada opetuksen mukaista arvioita osaamisestamme.”

”[Högskolan] har för många kurser där du arbetar en hel period på en kurs, men vitsordet baserar sig på en enda tent. Alla är inte bra på tenter även om de jobbat flitigt under hela kursen. Tenter borde inte vara 100% av vitsordet!”

Arviointikäytäntöjen saavutettavuuden edistäminen edellyttäisi siis arvostelukriteerien läpinäkyvyyden lisäämistä, arvostelutapojen monipuolistamista sekä palautteen lisäämistä arvostelun yhteyteen.

Arviointia koskeneet kommentit liittyivät usein palautteen saamiseen: moni opiskelija koki suoritustensa arvioinnin epäselväksi ja hyödyttömäksi ilman palautetta. Kyselyssä suuri osa opiskelijoista koki saamansa palautteen määrän liian vähäiseksi. Riittävästi palautetta oppimisestaan koki saavansa vain reilu kolmannes vastaajista. Liki 40 % vastaajista ei ollut tyytyväinen oppimisestaan saamansa palautteen määrään (kuvio 35). Eri korkeakoulusektoreiden vastaajien välillä ei ollut juurikaan eroa siinä, miten palautteen määrään suhtauduttiin (liite 2).

Kuvio 35. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko saavansa riittävästi palautetta oppimisestaan

Palautteeseen liittyvät kysymykset korostuivat myös avoimissa vastauksissa. Palaute oli eniten kommentoitu teema opintoja ja ohjausta koskevissa avoimissa vastauksissa: palautteen mainitsi avovastauksessaan melkein neljännes (n=230) kaikista kyselyyn vastanneista. Vastaajien mukaan tehtävistä tai kursseista ei saanut tarpeeksi palautetta, mikä koettiin vaikeuttavan oppimista ja oppijana kehittymistä. Palautetta sai monen opiskelijan mukaan vain pyydettyä, jos silloinkaan. Moni toivoi palautteen antamisesta normaalia käytäntöä, jota opiskelijoiden tarvitsisi erikseen pyytää tai jonka pyytämisen kynnyksiä madallettaisiin:

”Kaikista tehtävistä ei saa mielestäni kunnolla palautetta, mikä oli hyvää ja mikä huonoa. Kaikille palaute on sama copy + pastella toteutettu lause. Se ei ole mielestäni riittävää eikä kehitä minua mihinkään suuntaan.”

”Palautetta saa vain harvoilta opettajilta ja jos pyytää sitä erikseen niin se unohdetaan tai sanotaan, että aika ei riitä. Nämä palautteet auttavat kehittymään, joten toivon muutosta, että jokainen opettaja viitsisi edes pari lausetta kirjoittaa. Ei mene kovin paljoa aikaa kommentoida!”

”Opettajilta on lähes mahdoton saada rakentavaa palautetta oppimistehtävistä. ’Hieno suoritus!’ kiitettävän arvosanan selitteenä ei lämmitä mieltä, koska se ei tarjoa mitään ajateltavaa opiskelusta aiheesta jatkoa ajatellen.”

”Verkossa palautettavista esseistä saa palautteen, mutta se on usein hyvin ylimalkainen ja lyhyt, ei perusteltu esimerkein.”

”Palaute on lähinnä numeerinen ja sanallista palautetta saa metsästää sähköposteilla ja silloinkin sitä annetaan toisinaan nihkeästi. Mielestäni sanallisen palautteen tulisi olla automaattinen, jotta opiskelija voi kehittyä ja vielä oppia jälkeenkin päin.”

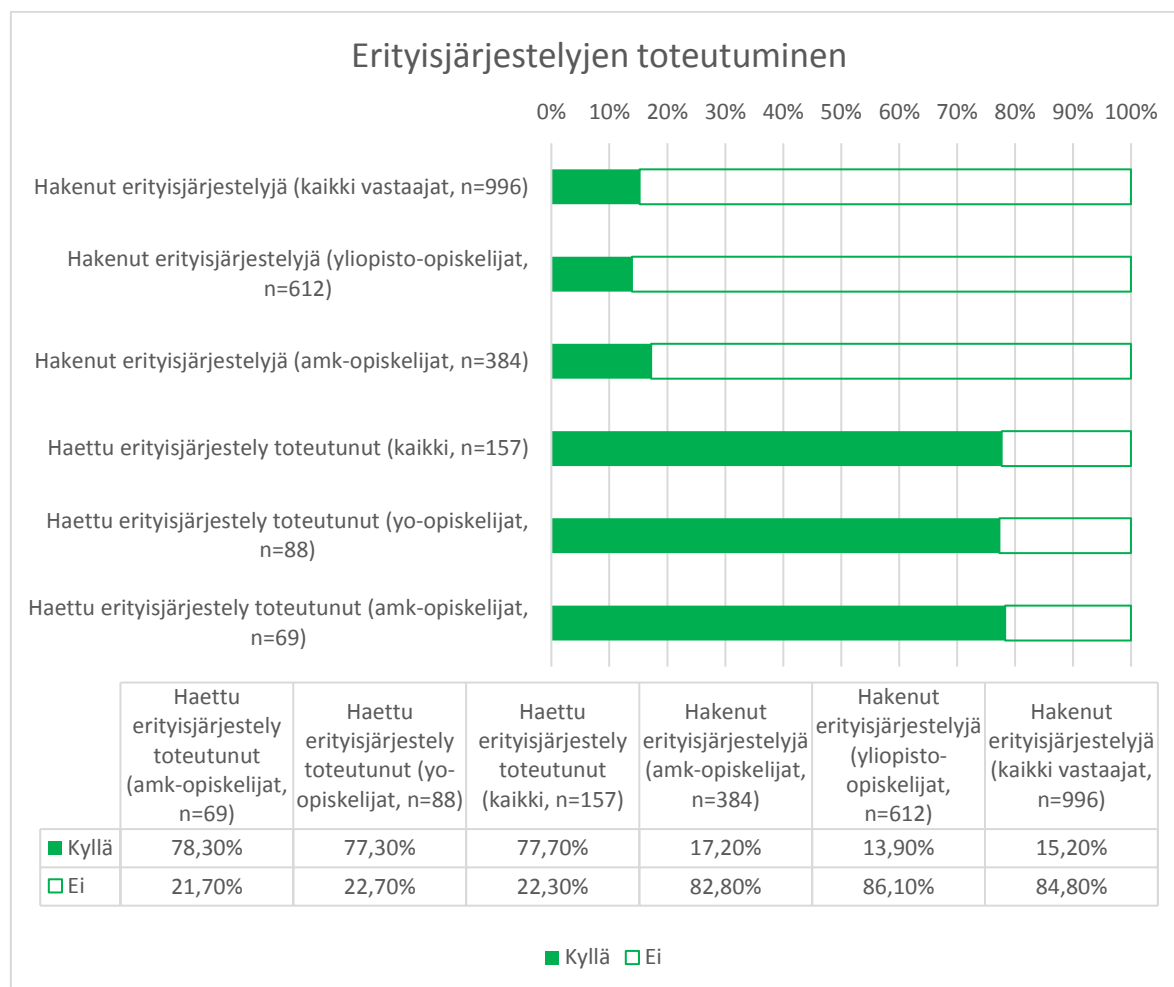
”Mielestäni nykyinen systeemi tenteissä on huono. Kurssien jälkeen on aina tentti, jonka jälkeen käydään katsomassa saatu numero netistä, WinhaWillestä. Tämän jälkeen asiasta ei enää puhuta. Mielestäni tentin pitäisi olla oppimiskokemus, sillä mistä sitä muuten tietää mitä on vastannut väärin? En jaksa enää kysellä tenttien perään ja kysellä, mikä meni pieleen, sillä saan aina vastauksen yleisellä tasolla ja sekin teettää lisätyötä jo kiireisille opettajille. Leikkaukset näkyvät arjessa ja siksi joskus tuntuu, että tarvittavaa opintoihin liittyvää ohjausta ei aina ajallaan ehdi saada, kun kiire on kova.”

”No consistency in grading system. Students were told the grading criteria before the exam, however, the final decision still depends on the lecturer's discretion (with no regards to the grading criteria given).”

Osa opiskelijoista koki opinnoistaan saamansa vähäisen palautteen olevan yhteydessä vähentyneeseen kontaktiopiskelun määrään. Kun kasvokkain käytävä vuorovaikutus opettajien kanssa on vähentynyt, on myös opiskelijoiden saama palaute muuttunut etäisemmäksi tai kadonnut kokonaan. Toisaalta vain kasvokkain annettavaan palautteeseen saattaa liittyä erityisiä ongelmia joidenkin opiskelijaryhmien kohdalla. Esimerkiksi viittomakielisille opiskelijoille se edellyttää aikatauluista sopimista tulkkien kanssa, kuten eräs vastaaja huomautti.

Muutamissa vastauksissa toivottiin myös palautteenannon vastavuoroisuutta. Opintojaksoista opettajille annetun palautteen vastapainoksi toivottiin opettajilta laajempaa palautetta opiskelijoiden suuntaan. Kitsaus palautteen antamisessa tulkittiin joissain vastauksissa opettajien vastenmieliseksi suhtautumiseksi palautteen laatimiseen. Useammin puutteellisen palautteenannon taustalla nähtiin kuitenkin kiirettä ja resurssipulaa. Ei ole yllättävää, että avoimissa vastauksissa toistui verrattain usein (n=47) arvostelu opetushenkilökunnan tavoittamisen vaikeudesta. Opettajat koettiin etäisiksi, eikä edes sähköpostitse tapahtuvaa kommunikointia pidetty aina sujuvana.

Erityisjärjestelyjä, kuten lisäaikaa tai oikeutta käyttää apuvälineitä, oli hakenut joka kuudes vastaaja. Erityisjärjestelyitä hakeneista suurin osa – yli kolme neljästä – oli myös saanut hakemansa järjestelyn. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut vaikuttavat noudattavan erityisjärjestelyiden myöntämisessä samansuuntaisia linjoja. Eri korkeakoulusektoreiden opiskelijoista liki yhtä suuri osa oli hakenut ja saanut erityisjärjestelyjä. On merkillepantavaa, ettei viidennes erityisjärjestelyjä hakeneista ollut saanut toivomaansa järjestelyä. Korkeakoulusektoreiden välillä ei ilmennyt merkittävää eroa: yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijat olivat hakeneet ja saaneet erityisjärjestelyjä likipitäen yhtä paljon (kuvio 36).

Kuvio 36. Erityisjärjestelyjen hakeminen ja toteutuminen eri korkeakoulusektorien vastaajaryhmissä

Kyselyn avoimista vastauksista ilmenee, että tenttitilanteiden ja opiskelun erityisjärjestelyt ovat varsin moninaisia. Yleisimpiä järjestelyjä ovat erilaiset tentteihin liittyvät järjestelyt, kuten lisäaika, mahdollisuus käyttää tietokonetta, omaa apuvälinettä tai mahdollisuus saada koetehtävät saavutettavassa muodossa. Monet vastaajat ovat saaneet järjestelyjä myös kouluaikanaan. Vastausten perusteella tyypillisin järjestely on mahdollisuus saada lisäaikaa tehtävien suorittamiseen. Muutamat vastaajat mainitsevat

myös opintoajan pidentämismahdollisuuden, esimerkiksi vanhempainvapaan tai sairauden vuoksi, opiskelun erityisjärjestelyinä.

Opiskeluajan erityisjärjestelyjen laajuudessa ja niiden saatavuudessa on huomattavaa vaihtelua. Muutamat vastaajat kertovat, että heille on tehty yksilöllinen opintosuunnitelma; eräs vastaaja kertoo, että hänellä oli mahdollisuus etätehtäviin ulkomailla opiskellessaan. Tavallisia opiskeluajan järjestelyjä ovat mahdollisuus korvata suorituksia, esimerkiksi yksilötehtävien tekeminen ryhmätehtävien sijaan, paniikkihäiriön vuoksi esityksen korvaaminen esseetehtävällä, mahdollisuus suorittaa kursseja omaan tahtiin ja niin edelleen. Saavutettavuutta edistävien järjestelyjen tekeminen, kuten tilan vaihtaminen sisäilmaltaan parempaan tai opiskelumateriaalien saaminen näkövammaiselle saavutettavassa muodossa, mainittiin myös vastauksissa.

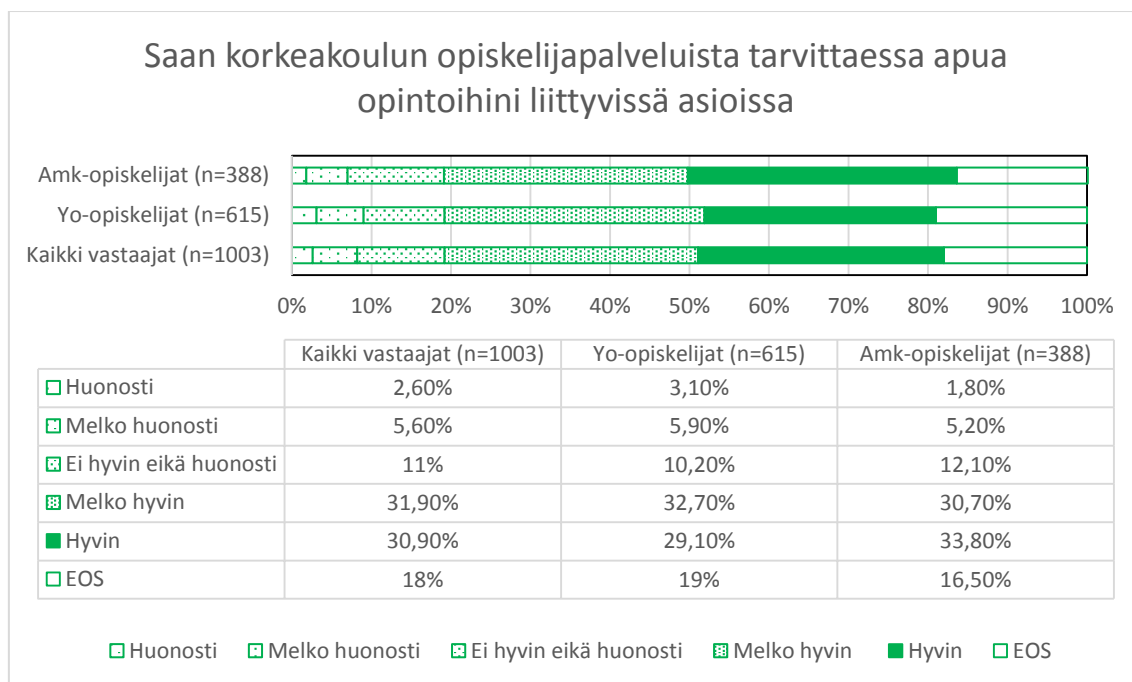
Avoimista vastauksista ilmenee, että monien kohdalla erityisjärjestelyt toteutuvat vain osittain: Tenttitilanteissa järjestelyjä on mahdollisuus saada, mutta opiskelussa ei. Eräs opiskelija kertoi, että järjestelyjen hakeminen oli sinällään helppoa, mutta niiden saaminen on ollut hankalaa. Joissain tilanteissa opettajien on vaikea hahmottaa opiskelijan erityisjärjestelyjen tarvetta. Esimerkiksi näkövammaisen opiskelija kertoo, että erityisjärjestelyistä huolimatta tenttien tehtävänantoon on saattanut sisältyä näköä edellyttäviä tehtäviä. Monet kokivat, että opettajilla ei ollut aikaa paneutua opiskelijan tilanteeseen eikä oppilaitoksella resursseja tehdä tarvittavia ratkaisuja.

Opiskelijalle tilanteet, jossa erityisjärjestelyt toteutuvat vain osittain tai eivät toteudu lainkaan, aiheuttavat stressiä. Eräs vastaaja kertoi pelkäävänsä tilanteita, jossa tarvitsee erityisjärjestelyjä jo etukäteen, koska ne toteutettiin vaihtelevilla tavoilla. Toinen kertoi, että on saanut tarvitsemiaan järjestelyjä tenttitilanteisiin, mutta joutuu toistuvasti etsimään tenttitilaa, jossa järjestelyt toteutetaan.

Korkeakoulun tuki

Korkeakouluopiskelijoita pyydettiin kyselyssä arvioimaan omalta korkeakoulultaan saamaansa tukea saavutettavuuteen liittyvissä asioissa. Korkeakoulun tukijärjestelmien toimivuutta tiedusteltiin kymmenen väittämän avulla. Lisäksi vastaajat saivat avoimessa vastauskentässä kertoa tarkemmin, jos jokin asia ei heidän mielestään toteutunut hyvin.

Korkeakoulunsa opiskelijapalvelusta apua opintoihin liittyvissä asioissa koki saavansa hyvin tai melko hyvin vajaan kaksi kolmesta vastaajasta. Alle kymmenes vastaajista koki tuen heikoksi, vajaan viidenneksen vastatessa ”en osaa sanoa”. Reilu kymmenes valitsi lisäksi vaihtoehdon ”ei hyvin eikä huonosti” (kuvio 37). Kantaa ottamattomien suuri osuus voi olla merkki siitä, etteivät opiskelijapalvelut ole tavoittaneet kaikkia opiskelijoita tai ettei monilla opiskelijoilla ole ollut näille palveluille tarvetta. Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden kokemusten väliltä ei löytynyt tilastollisesti merkitsevää eroa (liite 3). Villan ja Kivisalmen vuoden 2016 selvityksessä tuki- ja neuvontapalveluiden saavutettavuuteen tyytyväisten määrä oli noin kymmenen prosenttiyksikköä pienempi kuin omassa kyselyssämme (Villa & Kivisalmi 2016, 20).

Kuvio 37. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko saavansa korkeakoulun opiskelijapalveluista tarvittaessa apua opintoihin liittyviin asioihin

Avoimissa vastauksissa opiskelijapalveluita kommentoitiin vain kolmessakymmenessä vastauksessa. Vastauksissa opiskelijapalveluita moitittiin ruuhkautuneisuudesta, kehnosta tiedotuksesta, henkilökunnan vaihtuvuudesta ja kyvyttömyydestä auttaa opiskelujen pulmatilanteissa. Monessa vastauksessa tuli esiin etenkin sähköisen viestinnän ongelmia: sähköposteihin ei vastattu tai vastaukset viipyivät viikkoja tai kuukausia.

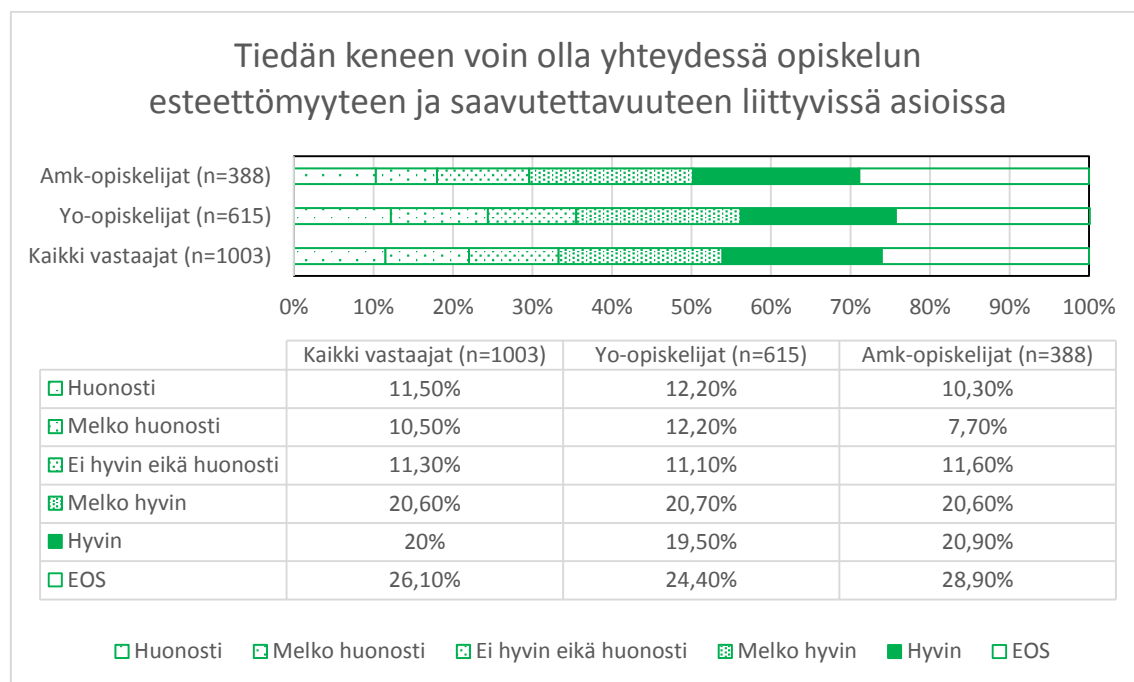
”Yleinen ilmapiiri on, ettei opiskelijapalveluita saa häiritä, jollei ole todellinen kriisi, koska palvelut ovat aina tukossa. Ajankohdat, kun niitä tarjottaisiin, ovat muutenkin surkeat. Kuten todettu, kaikki tieto on levitetty usealle eri sivustolle, joten tietoa on vaikea löytää. Kun tietoa ei löydy, niin ei sitä enää jaksa etsiäkään.”

”Opiskelijapalveluissa olen käynyt usein, mutta vastauksia en ole koskaan saanut. Kerran luvattiin selvittää asiani kahden viikon sisällä enkä ole saanut vastausta usean kuukauden jälkeenkään. Asia on aina tärkeä opintojeni kannalta.”

”Tukea on vaikea saada, eikä siitä tiedoteta, en tiedä kehen olla yhteydessä. Opiskelijapalvelusta vastataan hitaasti, monesti vastaus kestää monta viikkoa.”

Tiedotusongelmia vaikuttaa olevan myös erityisesti esteettömyys- ja saavutettavuuskysymyksiin liittyvän tuen saamisessa. Opiskelijat ovat verrattain epä tietoisia siitä, kenen puoleen he voivat kääntyä esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskeissa kysymyksissä. Kaikista vastaajista vain 40 % kertoi tietävänsä hyvin tai melko hyvin keneen olla yhteydessä esteettömyys- ja saavutettavuusasioissa. Viidenneksen

mukaan tietoa asiasta oli tarjolla huonosti tai melko huonosti. Lisäksi yli kolmannes ei joko osannut sanoa mielipidettään tai kertoi, ettei tiedonsaanti toteutunut hyvin eikä huonosti (kuvio 38). Kun 60 % vastaajista kertoo olevansa joko tyytymätön tai tietämätön esteettömyys- ja saavutettavuuskysymyksiin saatavasta tuesta, voi tilannetta pitää ongelmallisena. Tilanne on yhtä haastava molemmilla korkeakoulusektoreilla, sillä yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden vastauksista ei löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroja (liite 3). Myös Villan ja Kivisalmen (2016, 34) selvityksessä havaittiin, että korkeakouluopiskelijoista yli puolet ei tiedä, kenen puoleen saavutettavuusasioissa tulisi kääntyä.

Kuvio 38. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen tietääkö, keneen voi olla yhteydessä opiskelun esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvissä asioissa

Monessa avoimessa vastauksessa tuotiin esiin, että korkeakoululla oli esteettömyystukihenkilö tai -työryhmä, mutta näiden toiminnasta kaivattiin parempaa tiedotusta. Esteettömyystukihenkilöiden tukeen turvautuneet puolestaan pelkäsivät resurssien puutetta, minkä nähtiin vaarantavan palvelun saatavuuden tulevaisuudessa. Muutama vastaaja kertoi saavansa esteettömyys- ja saavutettavuusasioista parhaiten tietoa ja tukea omalta ainejärjestöltään.

”On esteettömyyssuunnittelija, mutta erityisjärjestelyistä ei kattavasti kerrota eikä varsinkaan niiden toteuttamisesta ja toteutumisesta käytännössä. On vaikea tietää, kehen tulee olla yhteydessä missäkin asiassa.”

”Kansainväliseen vaihtoon liittyy monta mutkia viittomakielisten kohdalla, sillä esteettömyydestä ei ole tietoa. Yliopistolla on esteettömyyssuunnittelija, joka on tällä hetkellä menossa eläkkeelle ja sijaista ei ole tiedossa ketään. Tämä

huolettua varsinkin meitä viittomakielisiä, että kuka valvoo nyt saavutettavuuden toteutumista ja ajaa kyseistä asiaa.”

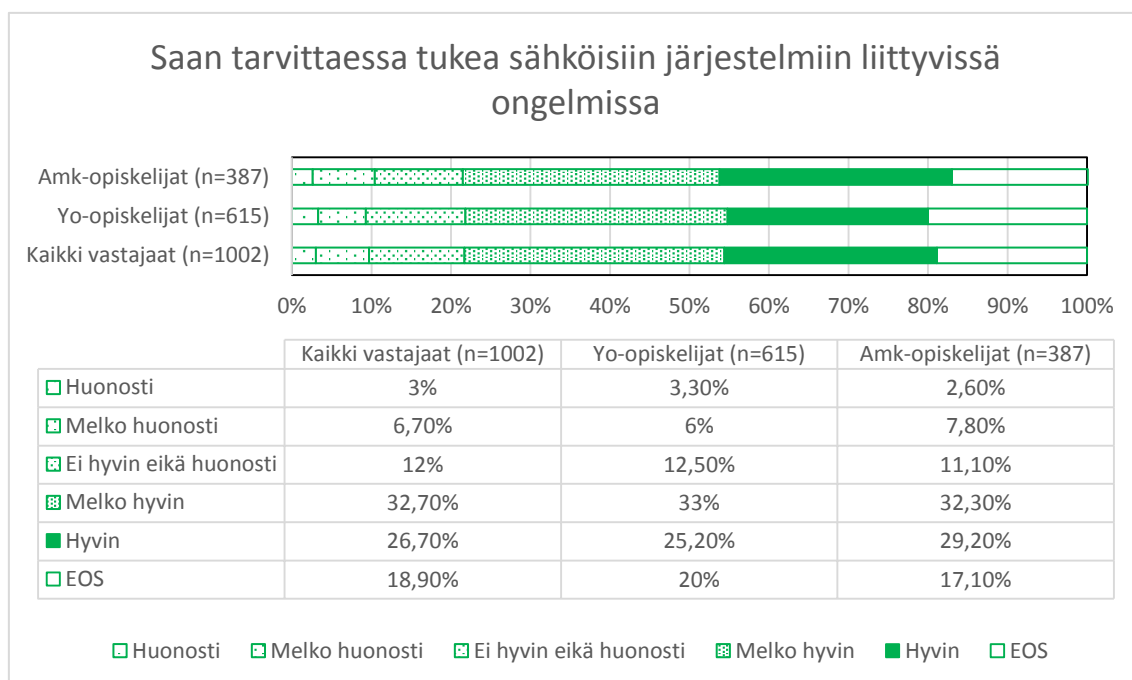
”Tiedän että korkeakoulussamme on esteettömyystyöryhmä, mutta en tiedä keneen varsinaisesti ottaisin näissä asioissa yhteyttä. Olen sen kuullut, mutta en muista kuka tämä henkilö on.”

Korkeakoulujen tuki sähköisten järjestelmien ongelmissa tunnettiin paremmin kuin tuki esteettömyysasioissa, mutta senkään toimintaa ei koettu täysin ongelmattomaksi. Liki 60 % korkeakouluopiskelijoista koki saavansa tarvittaessa tukea sähköisiin järjestelmiin liittyvissä ongelmissa joko hyvin tai melko hyvin. Vajaa kymmenes koki, että tukea on saatavilla huonosti tai melko huonosti (kuvio 39). Vajaalla kolmanneksella ei ollut kysymyksestä vahvaa mielipidettä (”ei hyvin eikä huonosti” ja ”en osaa sanoa”), mikä kertonee siitä, etteivät he olleet tarvinneet tukea sähköisten järjestelmien käytössä. Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden vastauksissa ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja (liite 3). Avoimissa vastauksissa ongelmia tuotiin esiin vain kolmessatoista vastauksessa. Nämä vastaajat kritisoivat lähinnä pitkiä odotusaikoja vastausten saamisessa sekä epäasiallista palvelua.

”Online systems support? Wait in line for some hours, maybe next week.”

”Toivoisin tietokoneohjelmistojen tukea olevan paremmin saatavilla. Tällä hetkellä service desk ei huomioi opiskelijoiden ongelmia ohjelmistojen kanssa, jotka ovat kuitenkin mallinnuksen opiskelun takia väistämättömiä ja niitä on paljon. Ongelmien selvittelyyn menee tuntikausia tai jopa päiviä aikaa varsinkin etäläiseltä kenellä ei ole mahdollisuutta kysyä apua keneltäkään.””

”I början försökte jag få tag i IT-supporten för att få hjälp med att printa, men de var aldrig till hands. Jag har gett upp på printandet.”

Kuvio 39. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen saako tarvittaessa tukea sähköisiin järjestelmiin liittyvissä ongelmissa

Opintopsykologin palveluiden saatavuudessa koettiin myös ongelmia. Noin neljäkymmentä prosenttia opiskelijoista koki saaneensa korkeakoulustaan tarvittaessa psykologin palveluita. Psykologin palveluiden saatavuuteen tyytymättömiä oli liki 14 % vastaajista (kuvio 40). Lopuilla ei ollut kysymyksestä vahvaa mielipidettä, mistä voi päätellä, etteivät he välttämättä olleet tarvinneet psykologin palveluita opiskeluidensa aikana. Kokemuksissa psykologipalveluista yliopisto- ja amk-opiskelijoiden vastaukset eivät eroa toisistaan tilastollisesti merkitsevästi (liite 3). Mielipidettään kertomattomien ("en osaa sanoa") osuus on ammattikorkeakouluopiskelijoiden joukossa kuitenkin kymmenen prosenttiyksikköä suurempi kuin yliopisto-opiskelijoiden ryhmässä. Tämä saattaa kertoa joko psykologien paremmasta saatavuudesta yliopistoissa tai siitä, että yliopisto-opiskelijat ovat kokeneet tarvitsevansa useammin psykologin palveluita kuin ammattikorkeakouluopiskelijat.

Opintopsykologin palveluiden saatavuutta kommentoitiin useassa avovastauksessa. Ongelmiksi koettiin ensisijaisesti ruuhka ja pitkät jonot. Mielenterveydellisiin ja muihin psykologisiin haasteisiin kaivattiin usein tukea nopeasti, mutta aikaa opintopsykologille täytyy odottaa yleensä pitkään. Vastauksissa tuotiin esille myös sitä, ettei kaikissa Suomen korkeakouluissa edelleenkään ole opintopsykologia (esimerkiksi Jyväskylän yliopisto). Ongelmiksi opintopsykologin palveluiden saatavuudessa koettiin lisäksi englanninkielisen tuen puute sekä tukisuhteen lyhytaikaisuus. Yleensä yhtä opiskelijaa kohden oli varattu viisi psykologikäyntiä, mikä koettiin liian lyhyeksi ajaksi ongelmien käsittelyyn. Yksittäisissä vastauksissa tuli esiin opintopsykologisiin epäasialliseksi tai epäammattimaiseksi käytökseksi tulkittuja tapahtumia.

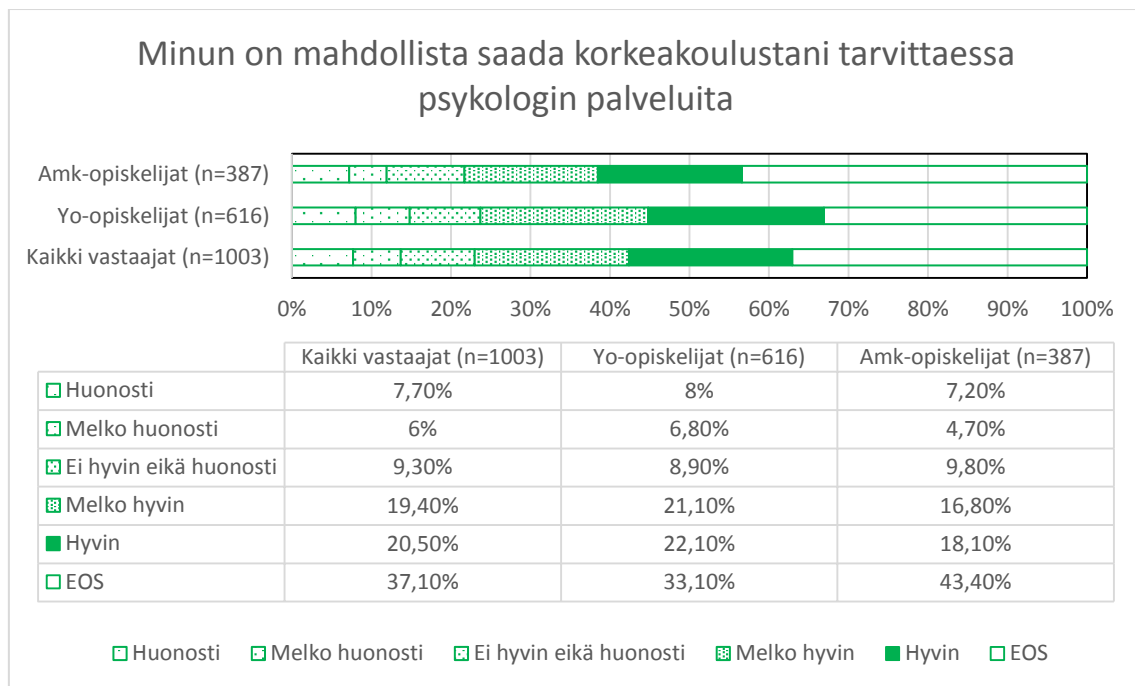
"Vad jag har förstått finns det bara en eller två psykologer i skolan, som båda har så långa köer att man kan hamna vänta i flera månader före man får en tid hos dem (eller så sade personalen på studieorienteringsveckan), och detta har gjort att jag inte ens har orkat kolla ifall det finns lediga tider hos dem och när, fast jag skulle kanske vilja tala med en psykolog."

"Tiedän, että opintopsykologilta saa apua, ja olen siellä itsekin käynyt, mutta heillä on liian vähän resursseja, jonotus on pitkä, eikä heillä ole ohjauksen aikana välttämättä mahdollista vastata viesteihin ajanpuutteen takia."

"It is not clear to me if I can get psychological help from the university, I have seen they have services but not in English."

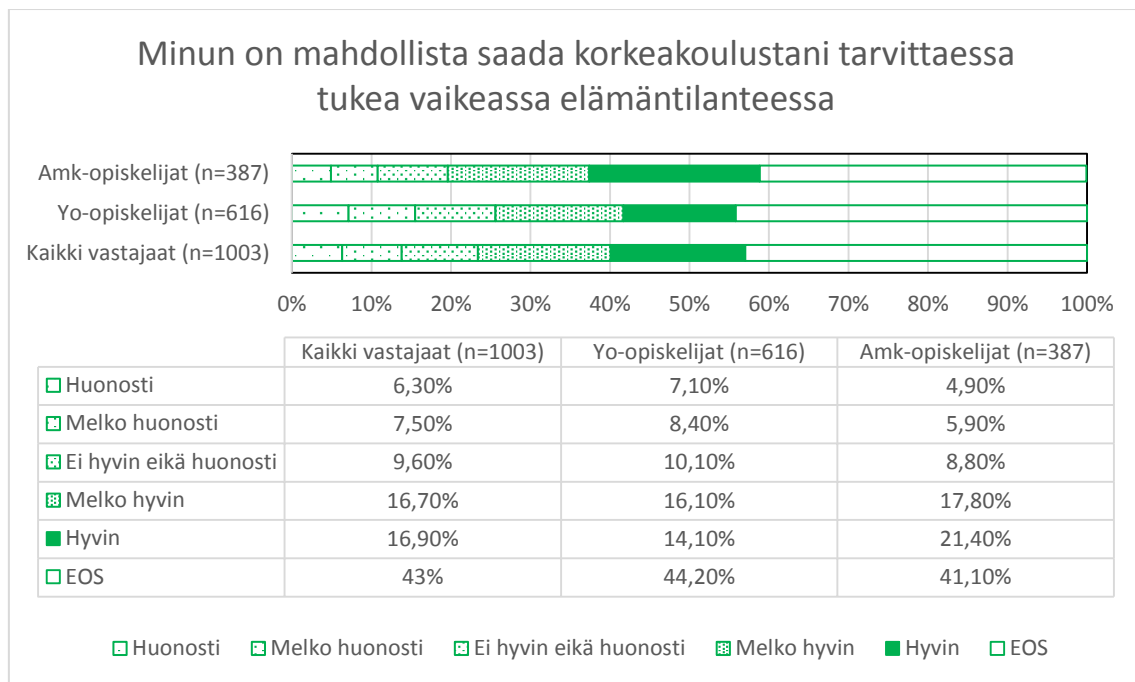
"Ahdistuneisuushäiriöni lisäksi elämäntilanteeni on vaikea tällä hetkellä. [...] Pyysin päästä psykologin puheille, koska yliopisto mainostaa kattavia psykologipalveluita. Järkytyksekseni sain selville, että 'kattavat psykologipalvelut' tarkoittavat todellisuudessa max. 5 psykologikäyntiä. Olen käynyt nyt kahdella. Viiden kerran tapaaminen ei luonnollisesti auta vielä ketään."

Tukea psykologisiin ongelmiin oli haettu usein myös YTHS:n puolelta, mutta myös sen palvelut koettiin ruuhkautuneiksi ja kankeiksi.

Kuvio 40. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen onko mahdollista saada korkeakoulusta tarvittaessa psykologin palveluita

Opintopsykologin palveluiden saatavuuden lisäksi opiskelijoilta tiedusteltiin, miten heidän korkeakoulunsa tuki yleisesti vaikeassa elämäntilanteessa olleita opiskelijoita. Suurimmalla osalla korkeakouluopiskelijoista ei ollut selkeää kuvaa siitä, miten korkeakoulu voisi heitä vaikeassa elämäntilanteessa tukea. Vain kolmannes vastaajista koki korkeakoulun tukeneen heitä hyvin tai melko hyvin vaikeassa elämäntilanteessa. Melkein joka kuudes näki tuen toteutuvan joko huonosti tai melko huonosti. Yli 40 % ei kuitenkaan osannut kertoa kysymykseen mielipidettään. Joka kymmenes oli sitä mieltä, ettei tuki toteutunut ”hyvin eikä huonosti” (kuvio 41). Puolet vastaajista vaikutti siis olleen tietämättömiä korkeakoulun vaikeisiin elämäntilanteisiin tarjoamasta tuesta. Ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoiden välillä oli havaittavissa tilastollisesti merkitsevä ero sen suhteen, miten hyvin he kokivat korkeakoulusta saatavan tukea vaikeassa elämäntilanteessa ($p=0,001$) (liite 3). Ammattikorkeakoulu-opiskelijat arvioivat saatavilla olevaa tukea hieman positiivisemmin kuin yliopisto-opiskelijat.

Kuvio 41. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen onko mahdollista saada korkeakoulusta tarvittaessa tukea vaikeassa elämäntilanteessa

Avoimissa vastauksissa tuli esiin, ettei opiskelijoilla ollut selvää käsitystä siitä, mitä korkeakoulujen vaikeissa elämäntilanteissa tarjoama tuki voisi olla. Vastauksissa toivottiinkin parempaa tiedottamista. Vaikeissa elämäntilanteissa tukea oli yleensä haettu opintopsykologilta tai opiskelijaterveydenhuollosta, ja tällöin tuen saantiin liittyi samoja ongelmia kuin mitä kyselyssä tuli esiin psykologipalveluiden saavutettavuuden yhteydessä: ruuhkia ja jonotusta. Opinto-ohjaajalle tai opettajatuutorille hankalasta elämäntilanteesta puhumista moni saattaa arkailla, sillä opintojen ulkopuolisten asioiden ei uskottu kuuluvan heille. Kuitenkin vastaajissa oli myös niitä, jotka kiittelivät esimerkiksi ohjaajaltaan elämäntilanteessaan saamaansa tukea.

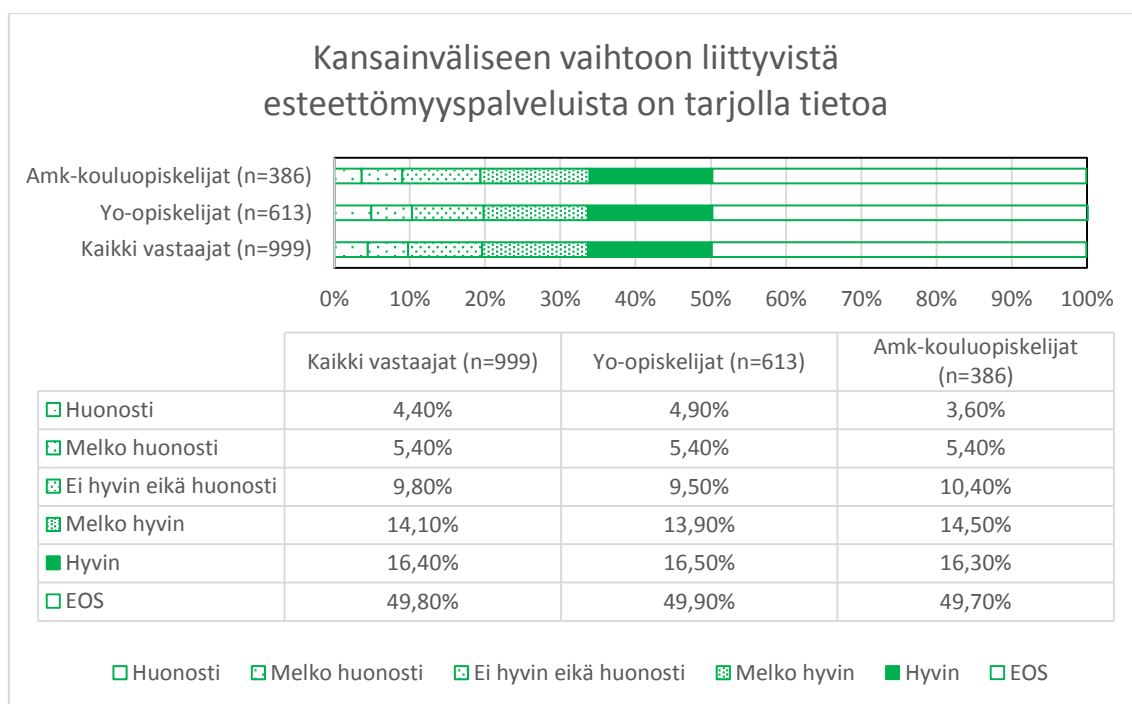
”Vaikeaan elämäntilanteeseen en tiedä olevan saatavilla tukea, ellei elämäntilanne ole ehtinyt johtaa sairauteen, jolloin opiskelijaterveydenhuolto voi auttaa.”

”En usko että korkeakoulullani on resursseja tai osaamista järjestää tukea vaikeissa elämäntilanteissa oleville. Olettaisin että tällaisia voisi olla erilaiset psyykkiset ongelmat, fyysiset ongelmat tai sairaudet, elämäntilanteen raju muutos vaikkapa toimeentulon katkettua ja ylipäättään perheelliset opiskelijat. Sellaista järjestelmää tai valmiutta ei taida yksinkertaisesti olla. Kriisiapua tiedän järjestettävän tietyissä tilanteissa, kuten opiskelutoverin äkillisestä kuolemasta johtuen tms.”

”Angående "svåra livssituationer" så vet jag inte riktigt om det finns någon som hjälper specifikt med sånt, men jag är själv just nu i en rätt så svår situation och min egenlärare/handledare har i alla fall erbjudit så mycket stöd hen har kunnat.”

Tiedon saatavuus nousi ongelmaksi myös tiedusteltaessa kansainväliseen vaihtoon liittyviä esteettömyyspalveluita. Puolet vastaajista molemmilla korkeakoulusektoreilla ei osannut sanoa, oliko kansainväliseen vaihtoon liittyvistä esteettömyyspalveluista saatavilla tietoa. Lisäksi kymmenes vastaajista valitsi vaihtoehdon ”ei hyvin eikä huonosti”. Vajaa kolmannes kertoi tietoa olevan tarjolla hyvin tai melko hyvin, reilu kymmenes oli tiedon saatavuuteen tyytymättömämpiä (kuvio 42). Tietoisuuden kansainväliseen vaihtoon liittyvistä esteettömyyspalveluista voi siis katsoa levinneen opiskelijoiden keskuuteen verrattain heikosti. Eri korkeakoulusektoreilla opiskelleiden vastaukset olivat hyvin lähellä toisiaan (liite 3).

Avoimissa vastauksissakin kansainväliseen vaihtoon liittyviä esteettömyysasioita kommentoitiin varsin vähän ja harvasanaisesti. Kysymys otettiin esiin vain viidessätoista vastauksessa ja niistäkin osassa tyydyttiin vain toteamaan, ettei vastaajalla ollut tietoa asiasta. Muutama vastaaja kuitenkin toivoi vaihtoon lähteville laajempaa tiedotusta vaihtopaikkojen mahdollisista esteettömyyden haasteista. Eräs opiskelija esimerkiksi koki kohtuuttomaksi sen, ettei vaihtokohteiden esteettömyysasioita voinut selvittää ennen kuin vaihtopaikasta oli saatu hyväksymisilmoitus.

Kuvio 42. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen onko tarjolla tietoa kansainväliseen vaihtoon liittyvistä esteettömyyspalveluista

Myös opiskeluun liittyvistä yksilöllisistä järjestelyistä oli opiskelijoiden joukossa epätietoisuutta. 40 % vastaajista ei osannut sanoa, oliko opiskeluun liittyvistä järjestelyistä, kuten lisääjän tai apuvälineiden hyödyntämisestä tenttitilanteessa,

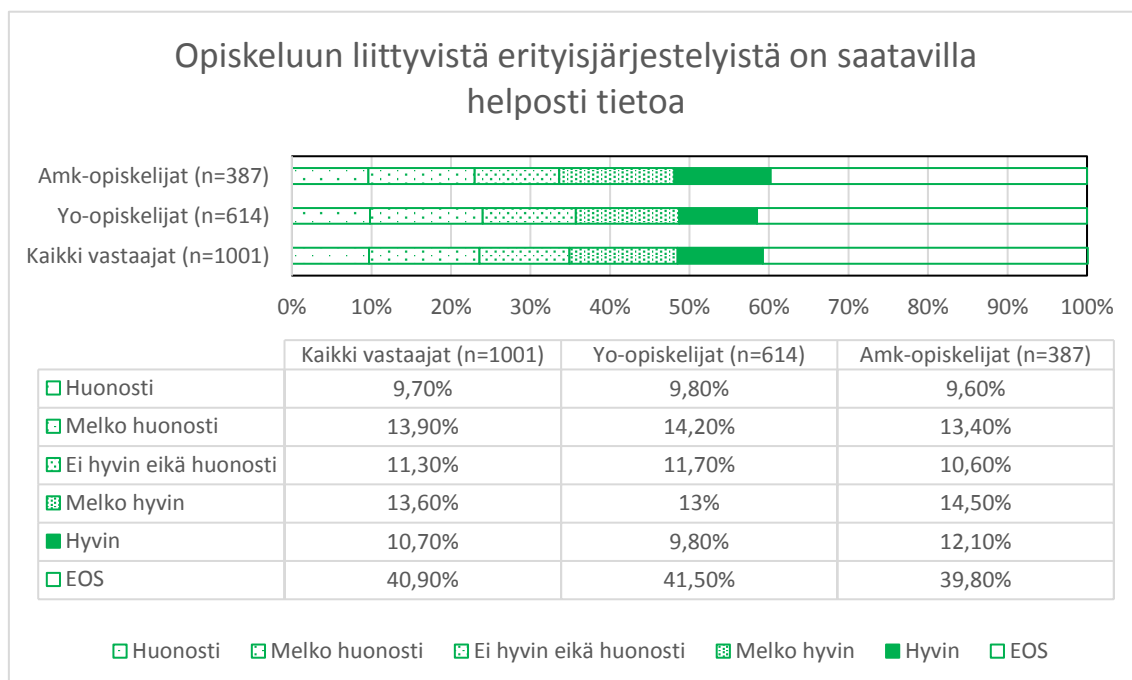
saatavilla tarpeeksi tietoa. Vain neljännes vastaajista oli sitä mieltä, että tietoa oli saatavilla hyvin tai melko hyvin – liki yhtä suuri osuus vastaajista oli vastakkaista mieltä (kuvio 43). Tiedon puutetta on molemmilla korkeakoulusektoreilla, sillä yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa opiskelevien vastausten väliltä ei löytynyt juurikaan eroa (liite 3).

Yksilöllisiin järjestelyihin liittyvän tiedon puute tuli esiin myös avoimissa vastauksissa. Vastauksen kirjoittaneissa oli niukasti erityisjärjestelyitä itse käyttäneitä, sen sijaan moni kommentoi pelkästään järjestelyistä saatavilla olleen tiedon saatavuutta. ”Erityisjärjestelyitä on kai saatavilla ihmisille, joilla on diagnosoitu esim. keskittymishäiriö tai lukihäiriö, mutta tietoon niistä en ole törmännyt, eikä niistä ole kertaakaan puhuttu”, eräs tyypillinen vastaaja kertoi. Myös muissa vastauksissa toistui taajaan toive paremmasta tiedotuksesta:

”Erityisjärjestelyistä esim. tenteissä tai kursseilla ei tunnu olevan tietoa yhtään missään ja kysyttäessä kaikilta tulee eri vastaus.”

”Kuulin vasta viime syksynä opiskelutoverilta, että minun olisi mahdollista saada lisää aikaa tentissä tai mahdollisuus käyttää tietokonetta tentin tekemiseen. Mistään viralliselta taholta tätä ei minulle ole kerrottu.”

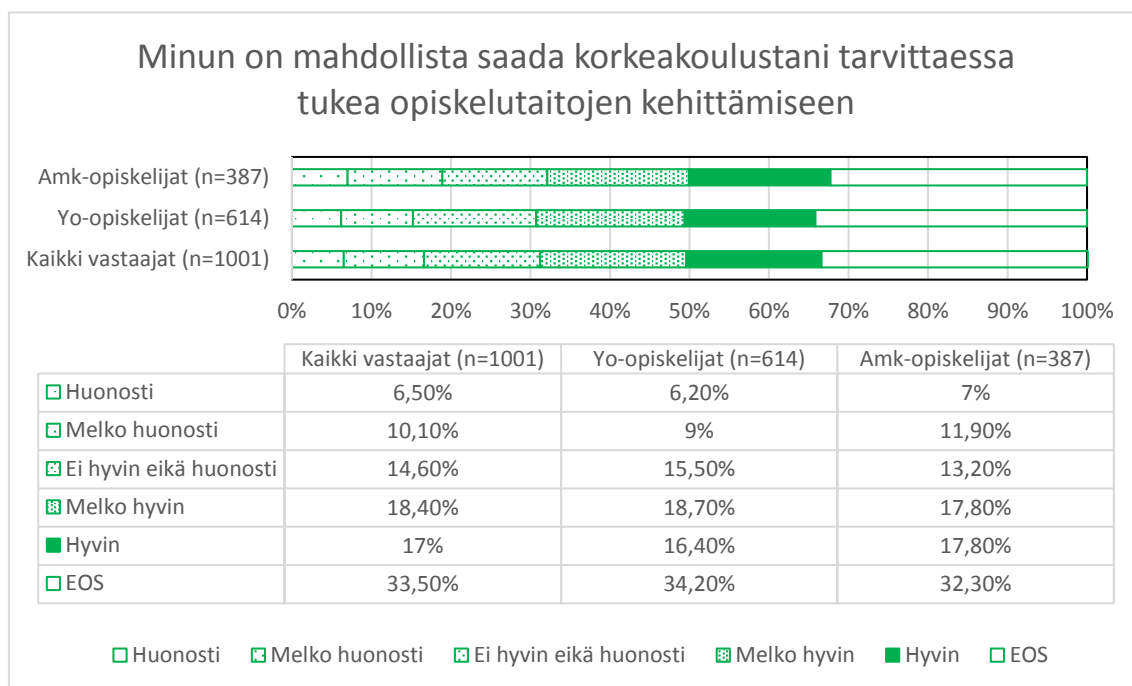
”Opiskeluun liittyvistä erityisjärjestelyistä ei kerrota kurssikuvauksissa. En ole kuitenkaan etsinyt tietoa muualta, koska siihen ei ole ollut tarvetta. Esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvissä asioissa en muista että olisi koskaan mainittu ketään yhteyshenkilöä tai vastuutahoa. Jos etsisin asiasta lisätietoa, kysyisin ensin ylioppilaskunnalta.”

Kuvio 43. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen onko opiskeluun liittyvistä erityisjärjestelyistä saatavilla helposti tietoa

Opiskelutaitojen kehittämiseen koki korkeakoulultaan tukea saavansa reilu kolmannes kaikista vastaajista. Tyytymättömiä oli kuudennes vastaajista, epätietoisia ("en osaa sanoa" ja "ei hyvin eikä huonosti") vajaa puolet (kuvio 44). Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden kesken ei erottunut vastauksissa merkittävää poikkeavuutta (liite 3). Opiskelutaitojen kehittämiseen saatu tuki koettiin siis hivenen saavutettavammaksi kuin esimerkiksi tieto erityisjärjestelyistä, mutta epätietoisten määrää voi silti pitää varsin merkittävänä. Tieto opiskelutaitojen kehittämiseen saatavilla olevasta tuesta ei siis ole saavuttanut merkittävää osaa opiskelijoista.

Avoimissa vastauksissa moni opiskelija kommentoi, ettei opiskelutaitojen kehittämiseen saatavilla ollut tukea tai he eivät olleet siitä ainakaan tietoisia. Vastauksien perusteella opiskelutaitoja hiottiin lähinnä yksin tai yhdessä opiskelukavereiden kanssa. Osa vastaajista muisti osallistuneensa yksittäisille akateemisia opiskelutaitoja harjaannuttaneille kursseille. Opiskelutaitoja oli saatettu käydä läpi myös opinnäytetyön tekemisen yhteydessä. Tukea opiskelutaitojen kehittämiseen kaivattiin kuitenkin laajemmin ja läpi opintojen keston, etenkin kontaktiopetuksen vähentyessä ja itsenäisen opiskelun lisääntyessä. Korkeakouluopiskelijalta vaaditun itseohjautuvuuden ja olemattoman opiskelutaitojen kehittämisen tuen välillä on ristiriita, kuten eräs vastaaja totesi.

Kuvio 44. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen onko mahdollista saada korkeakoulusta tarvittaessa tukea opiskelutaitojen kehittämiseen

Oppimisvaikeuksiin saatavasta tuesta opiskelijat tiesivät vielä vähemmän kuin opiskelutaitojen kehittämiseen saatavilla olevasta tuesta. Vain viidennes vastaajista oli tyytyväisiä korkeakoulun antamaan tukeen oppimisvaikeuksissa, reilun kymmenennen ollessa vastakkaista mieltä (kuvio 45). Erityisen merkittävä on kuitenkin jälleen epätietoisten osuus. Vastaajia, jotka eivät joko osanneet sanoa mielipidettään tai

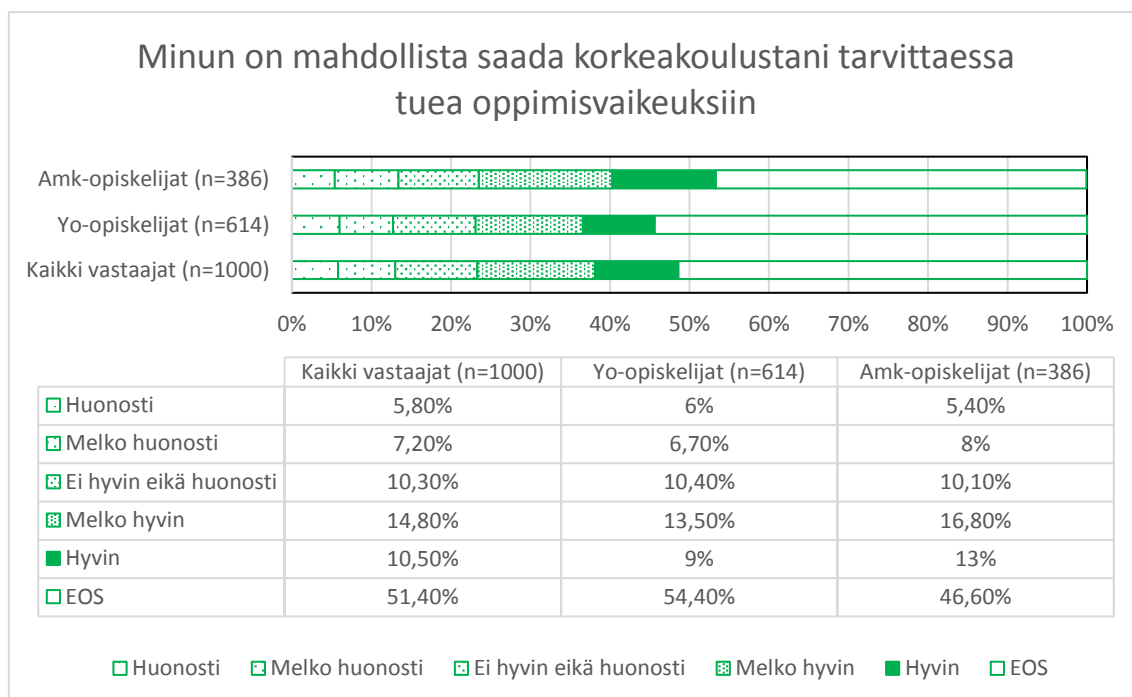
valitsivat vaihtoehdon ”ei hyvin eikä huonosti”, oli noin 60 % kaikista vastaajista. Osuudet jakautuivat melko yhteneväisesti eri korkeakoulusektoreilla opiskelleiden kesken, eikä tilastollisesti merkitseviä eroja ilmennyt (liite 3).

Avoimissa vastauksissa moni opiskelija toi esiin, ettei heillä ollut tietoa oppimisvaikeuksiin saatavilla olevasta tuesta. Oppimisvaikeuksista kärsivät vastaajat taas saattoivat kokea erityisjärjestelyiden hakemisen kiusalliseksi tai hankalaksi. Joidenkin kohdalla haasteena saattoi olla diagnoosin puute. Eräs vastaaja esimerkiksi toivoi lainaoikeutta kuuntelukirjoihin, mutta tähän olisi vaadittu todettu lukihäiriö. Joskus avun pyytämättömyys saattaa myös olla opiskelijan harkittu valinta. Toinen oppimisvaikeudesta kärsivä opiskelija esimerkiksi kertoi opintojensa olevan luonteeltaan sellaisia, ettei ole kokenut erityisjärjestelyjä tarpeelliseksi. Useammin avun pyytämättömyyteen näyttää kuitenkin liittyvän leimautumisen pelkoa:

”Lukivaikeutta ei tunneta. Ei ole mitään yleistä ohjeistusta erityisjärjestelyistä. Tätä kaivattaisiin tosi paljon. Pelkään leimautuvani lukivaikeuden takia yliopistossani vaikka olen lahjakas ja älykäs. Saan kurssini keskiarvoa parempia arvosanoja.”

”Tuntuu, että tietynlaisia ongelmia, kuten mielenterveys-, oppimisvaikeus- ja neurologisiin poikkeavuuksiin liittyviä ongelmia piilotellaan ja peitetään.”

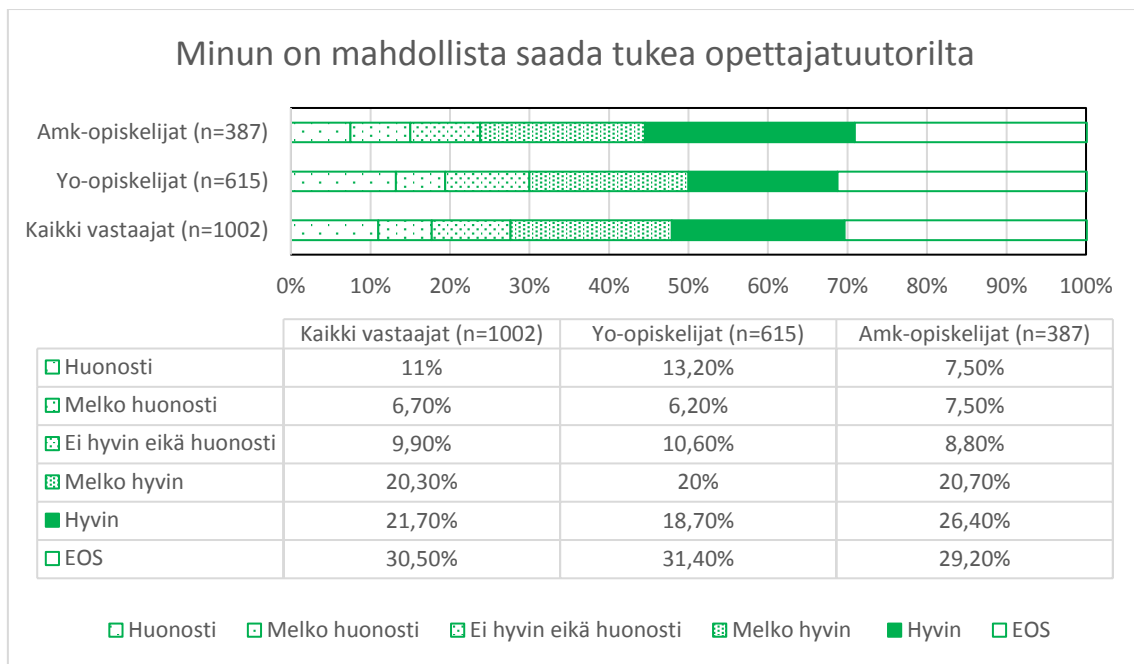
Aina oppimisvaikeuksista kärsivien opiskelijoiden erityisjärjestelyiden toteutumattomuudessa ei siis ole kyse vain tiedotuksen epäonnistumisesta tai opiskelijoiden tietämättömyydestä. Siihen saattaa liittyä myös asenteellisia ongelmia, kuten oppimishäiriöiden väheksyntää ja erityisjärjestelyihin liittyvää stigmaa. Nämä ongelmat ovat tulleet esiin myös aikaisemmissa tutkimuksissa, erityisesti Elina Taskisen selvityksessä lukihäiriöisten yliopisto-opiskelijoiden kohtaamista haasteista (Taskinen 2008). Kuten yllä olevassa lainauksessa tulee esiin, moni oppimisvaikeuksista kärsivä pelkää ympäristön arvostelua, mikäli heidän vaikeutensa tulee yleiseen tietoisuuteen. Tämä saattaa vaikeuttaa avun hakemista ja estää niiden opintoja helpottavien järjestelyiden käytön, joihin oppimishäiriöistä kärsivät ovat oikeutettuja.

Kuvio 45. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen onko mahdollista saada korkeakoulusta tarvittaessa tukea oppimisvaikeuksiin

Noin neljäkymmentä prosenttia vastaajista koki opettajatuutorilta saadun tuen saavutettavaksi. Kuitenkin varsin merkittävä osuus vastaajista joko koki opettajatuutorilta saadun tuen toteutumisen heikoksi (18 %) tai oli epätietoinen sen toteutumisesta (40 %) (kuvio 46). Yliopisto-opiskelijat olivat ammattikorkeakoulu-opiskelijoita tyytymättömämpiä opettajatuutorien saavutettavuuteen, ja vastausten välinen ero oli tilastollisesti merkitsevä ($p=0,001$) (liite 3). Yliopistoissa opiskelevista vain 39 % oli tyytyväisiä opettajatuutorilta saamaansa tukeen, kun ammattikorkeakouluissa opiskelevien kohdalla luku oli kymmenisen prosenttiyksikköä suurempi. Noin viidennes yliopisto-opiskelijoista oli tukeen tyytymättömiä, ammattikorkeakoulu-opiskelijoista vain joka kuudes. Myös epätietoisten vastaajien osuudet olivat yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa hivenen suuremmat kuin ammattikorkeakouluopiskelijoiden ryhmässä. Opettajatuutorien saavutettavuus näyttää siis toteutuvan ammattikorkeakouluissa paremmin kuin yliopistoissa.

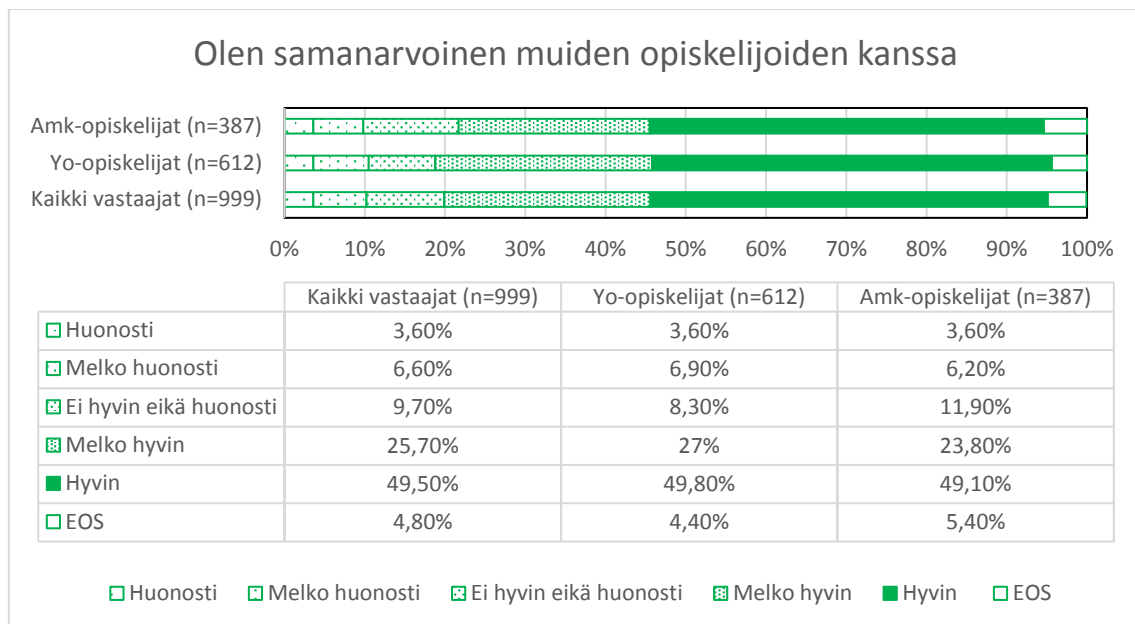

Kuvio 46. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen onko mahdollista saada tukea

Toimintakulttuuri omassa korkeakoulussa

Korkeakoulujen toimintakulttuuria saavutettavuusnäkökulmasta kartoitettiin kyselylomakkeessa viidentoista väittämän avulla. Väittämällä selvitettiin, miten yhdenvertaisena, sosiaalisesti avoimena ja osallistavana opiskelijat kokevat korkeakouluympäristönsä. Lisäksi vastaajat saivat avoimessa vastauskentässä kertoa tarkemmin, mikäli saavutettavuus ei jossain asiassa toteudu.

Valtaosa opiskelijoista koki olevansa samanarvoisia muiden opiskelijoiden kanssa. Näin kertoi ainakin jossain määrin tuntevansa kolme neljästä vastaajasta. Joka kymmenes koki samanarvoisuuden toteutuvan heikosti, joka kuudennella ei ollut kysymykseen selkeää mielipidettä (kuvio 47). Yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa opiskelevilla oli kysymyksestä hyvin samansuuntaiset tunnot – vastauksissa ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa korkeakoulusektoreiden välillä (liite 4). Mielenkiintoista on, että samanarvoisuuteen tyytyväisten osuus on hivenen pienempi kuin Villan ja Kivisalmen selvityksessä yhdenvertaisuuden toteutumiseen tyytyväisten määrä (noin 80 %).

Kuvio 47. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko olevansa samanarvoinen muiden opiskelijoiden kanssa

Avoimissa vastauksissa tuli esiin eriarvoisuuden kokemuksia, jotka liittyivät erityisesti opettajien väheksyvään asenteeseen opiskelijoita kohtaan. Muutamissa vastauksissa opettajien koettiin suosivan joitakin opiskelijoita muiden kustannuksella, esimerkiksi iän perusteella. Myös alojen tai tiedekuntien välistä eriarvoisuutta sekä sivuaineopiskelijan suhde pääaineopiskelijoihin nostettiin esiin. Muutama ammatillisen koulutuksen ennen yliopisto-opintojaan hankkinut koki opettajien suhtautuneen alentuvasti heidän koulutukselliseen taustaansa. Vastaukset tuovat esiin, että yhteiskunnassa vallitsevia syrjiviä rakenteita löytyy myös korkeakouluista. Vastauksissa tuotiin esiin esimerkiksi seksististä ja homofobista kielenkäyttöä.

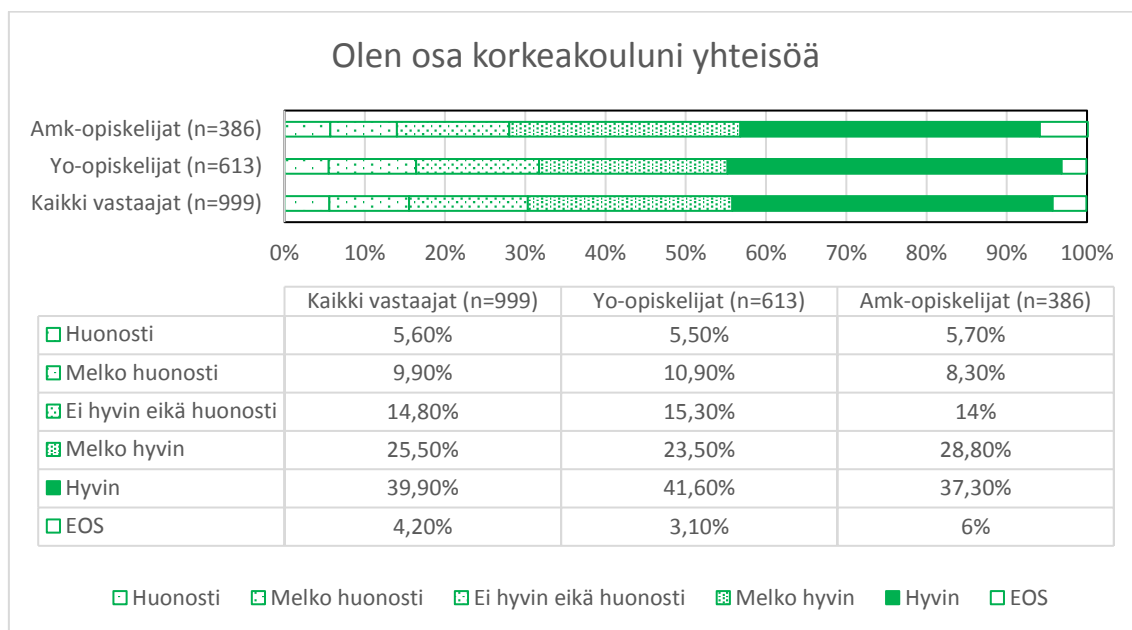
”Yliopistolla korostetaan kaikkien kuuluvaan samanarvoisina yliopistoyhteisöön, mutta useiden opettajien ja muun henkilökunnan käytöksestä ja puheesta käy selväksi, etteivät opiskelijat oikeasti kuulu heidän kanssaan samalle tasolle.”

”Yleinen henki tuntuu olevan se, että jos opiskelet mitä tahansa humanismiin viittaavaakaan, et ole samanarvoinen. Ihan kuin vain kovilla tieteillä olisi väliä koko maailmassa.”

”Välillä tuntuu, että kun on leima otsassa, että on ikuisuusopiskelija, ei kohdella yhtä arvostavasti kuin toisia. Ihmiset eivät ymmärrä myöskään, mitä rajoituksia se tuo, että on pienten lasten yksinhuoltajaäiti. Alkuvuosina oli enemmän ystäviä kanssaopiskelijoista, nykyään ystäväystyminen on vaikeaa. Nuoret opiskelijat voivat jopa syrjiä ja kiusata korkeakoulussa esimerkiksi ryhmän valintatilanteissa, kun on ryhmätöitä. Valitettavasti olen sitäkin kokenut, aika jäätävän törkeää käytöstä. Opettajat harvemmin tuntuvat välittävän tästä.”

”Somliga studerande är så homofoba att jag är rädd att vara i samma grupp som dem ifall de skulle få veta att jag är homosexuell.”

Korkeakoulun yhteisöllisyys koettiin opiskelijoiden keskuudessa hieman heikommin toteutuvaksi kuin samanarvoisuus. Noin kaksi kolmesta opiskelijasta koki olevansa osa korkeakoulunsa yhteisöä. Joka kuudes koki yhteisöllisyyden toteutuvan huonosti tai melko huonosti (kuvio 48). Eri korkeakoulusektoreilla opiskelevien vastausten välillä ei ollut tässäkään kysymyksessä tilastollisesti merkitseviä eroja (liite 4). Yhteisöllisyyteen tyytyväisten osuus on samansuuntainen kuin osallisuuteensa tyytyväisten osuus Villan ja Kivisalmen (2016, 40) selvityksessä.

Kuvio 48. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko olevansa osa korkeakoulunsa yhteisöä

Yhteisöllisyyden puute nousi melko vahvasti esiin avoimissa vastauksissa: sitä kommentoi seitsemänkymmentä opiskelijaa reilusta kolmestasadasta avovastauksen laatineesta. Kontaktiopetuksen väheneminen ja itsenäisen opiskelun lisääminen oli monen vastaajan mielestä vähentänyt yhteisöllisyyden tunnetta. Moni ulkopaikkakuntalainen opiskelija koki kuulumattomuutta korkeakouluyhteisönsä. Kuitenkin valtaosa vastauksista liittyi sosiaalsiin vaikeuksiin integroitumisessa opiskelijayhteisöön. Ainejärjestöissä ja muussa opiskelijatoiminnassa nähtiin parannettavaa, sillä moni vastaaja koki ainejärjestötoiminnan klikkiytyneeksi ja liiaksi alkoholinkulutuksen ympärillä pyöriväksi. Ainejärjestöjen ja opiskelijatoiminnan saavutettavuuteen liittyviä ongelmia käsitellään tarkemmin myöhemmin, opiskelijayhteisön toimintakulttuurin yhteydessä.

Korkeakouluyhteisöön kuulumattomuuden tunnetta aiheuttivat myös asenteet. Eräs työväenluokkaisesta perheestä tullut opiskelija esimerkiksi koki yliopistojen asenneilmapiirin keskiluokkaiseksi ja työväenluokkaisuutta ylenkatsovaksi. Moni vanhempi opiskelija puolestaan koki jäävänsä opiskelijayhteisön ulkopuolelle ikänsä tähden. Myös persoonallisuudella koettiin olevan vaikutusta muiden opiskelijoiden suhtautumiseen. Ujoiksi itseään kuvanneet opiskelijat kertoivat ryhmäytymisen vaikeuksista ja ulkopuolisuuden tunteesta. Myös kielelliset ja kulttuuriset seikat

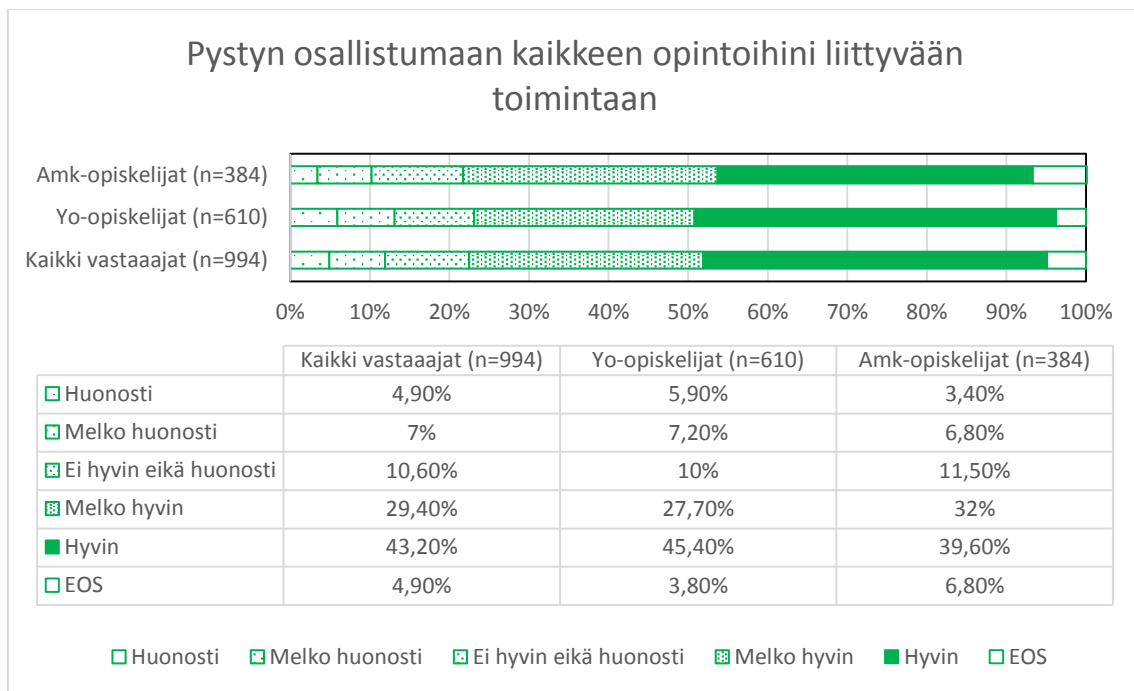
saattavat luoda ulkopuolisuuden tunnetta. Kansainväliset opiskelijat saattavat kokea suomalaisessa korkeakoulussa ulkopuolisuutta. Suomalaiset opiskelijat ja suomenkielinen opiskelijaelämä koetaan etäiseksi ja vaikeasti lähestyttäväksi:

”Social issues are not easy, reaching students in particular Finnish students is not easy, it takes a lot of time and sometimes the cultural differences can be too big.”

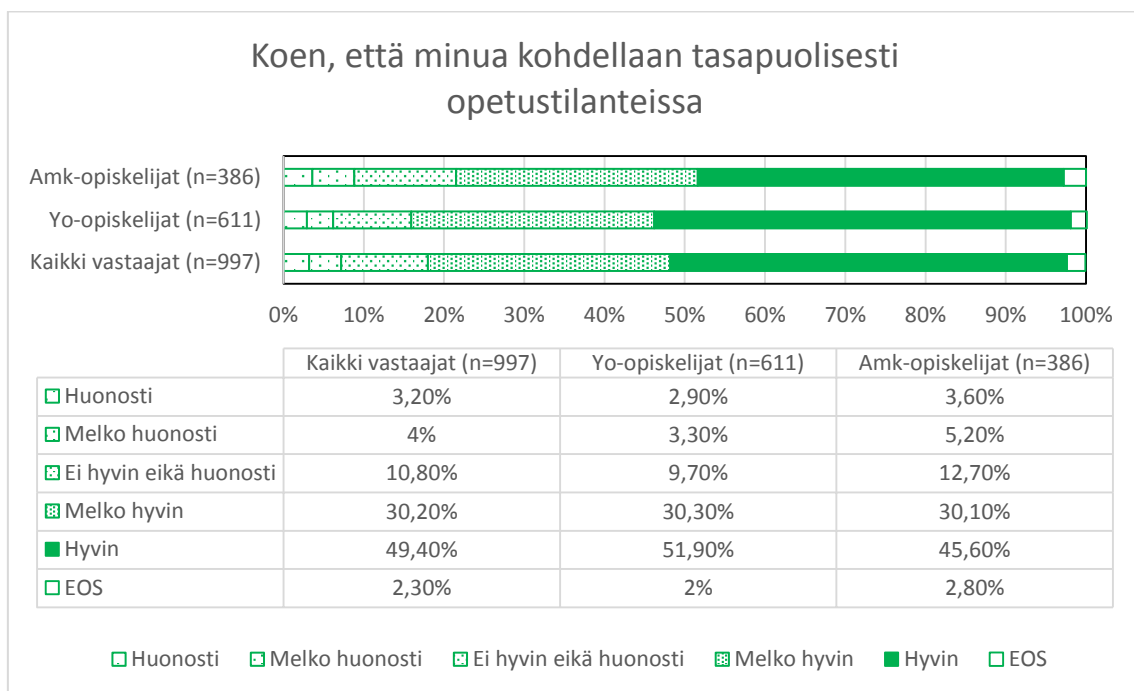
”I do not feel part of the university, because I am an exchange student and I am here only for 4 months. Many students have their friends group, I do not. However, during lunch breaks, sometimes I eat together with others, which is very nice.”

”International students seem to exist in a bubble separate from Finnish students. There are sometimes a handful in our classes but not many, and we are very rarely involved with our department student organisation. Take for example the overalls which Finnish students wear, I don't know any international student who is involved in Finnish social life like that. It is a shame because although I have come to Finland to study, I am finishing my studies with maybe only 3 or 4 Finnish friends.”

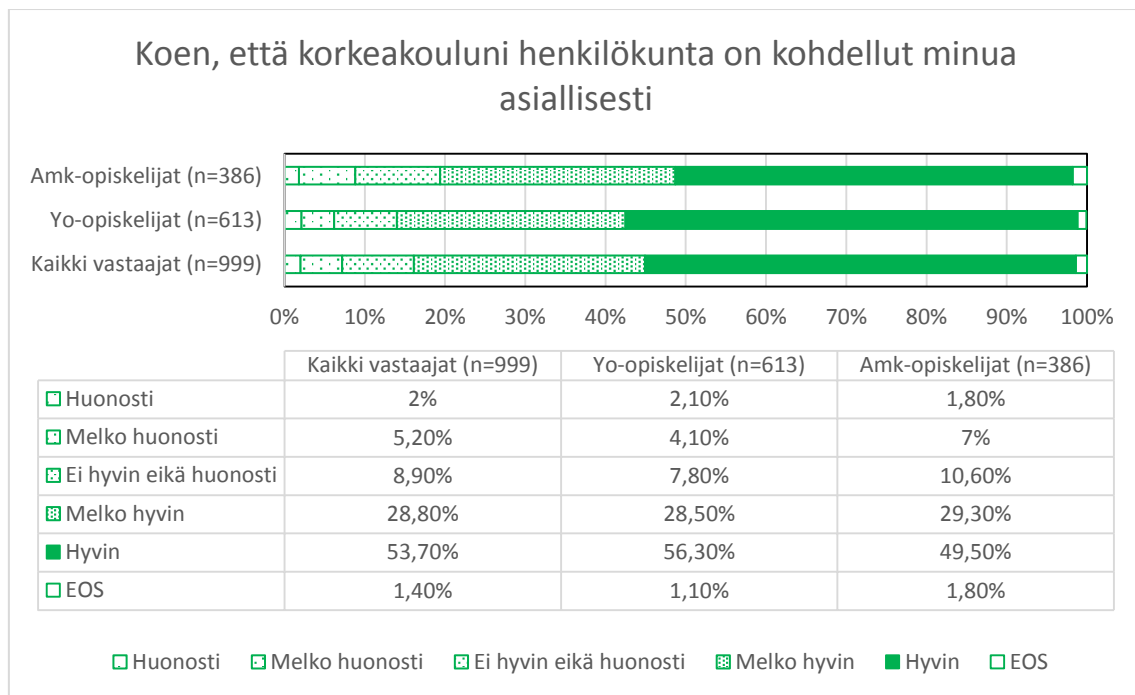
Kun opiskelijoilta kysyttiin heidän mahdollisuuksistaan osallistua kaikkeen opintoihinsa liittyvään toimintaan, yli 70 % kaikista vastaajista koki osallistumismahdollisuutensa joko hyviksi tai melko hyviksi. Reilu kymmenes koki osallistumismahdollisuutensa heikoiksi, noin joka kuudes ei ottanut kysymykseen selkeää kantaa (kuvio 49). Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijat vastasivat hyvin samansuuntaisesti arvioidessaan mahdollisuuksiaan osallistua opintoihin liittyvään toimintaan (liite 4). Selvästi suurin osa opiskelijoista koki opetustilanteet tasapuolisiksi. Opiskelijoista noin neljä viidestä kertoi kohtelunsa olevan opetustilanteissa tasapuolista, seitsemän prosentin pitäessä kohteluaan eriarvoisena. Reilu kymmenes vastaajista ei ottanut kysymykseen selvää kantaa (kuvio 50). Ammattikorkeakouluopiskelijat suhtautuivat opetustilanteiden tasapuolisuuteen hieman yliopisto-opiskelijoita negatiivisemmin ($p=0,024$) (liite 4). Tiedusteltaessa opiskelijoiden näkemyksiä siitä, onko heidän korkeakoulunsa henkilökunta kohdellut heitä asiallisesti, ovat vastaajien osuudet liki samat. Yli neljä viidestä vastaajasta kertoo henkilökunnan kohtelun olleen asiallista. Noin seitsemän prosenttia kokee kohtelun epäasialliseksi, minkä lisäksi vajaa kymmenes ei ota kysymykseen selvästi kantaa (kuvio 51). Ammattikorkeakouluopiskelijat ilmoittivat kokevansa epäasiallista kohtelua hieman enemmän kuin yliopisto-opiskelijat ($p=0,019$) (liite 4).

Kuvio 49. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen pystyykö osallistumaan kaikkeen opintoihin liittyvään toimintaan

Kuvio 50. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko, että kohdellaan tasapuolisesti opetustilanteissa

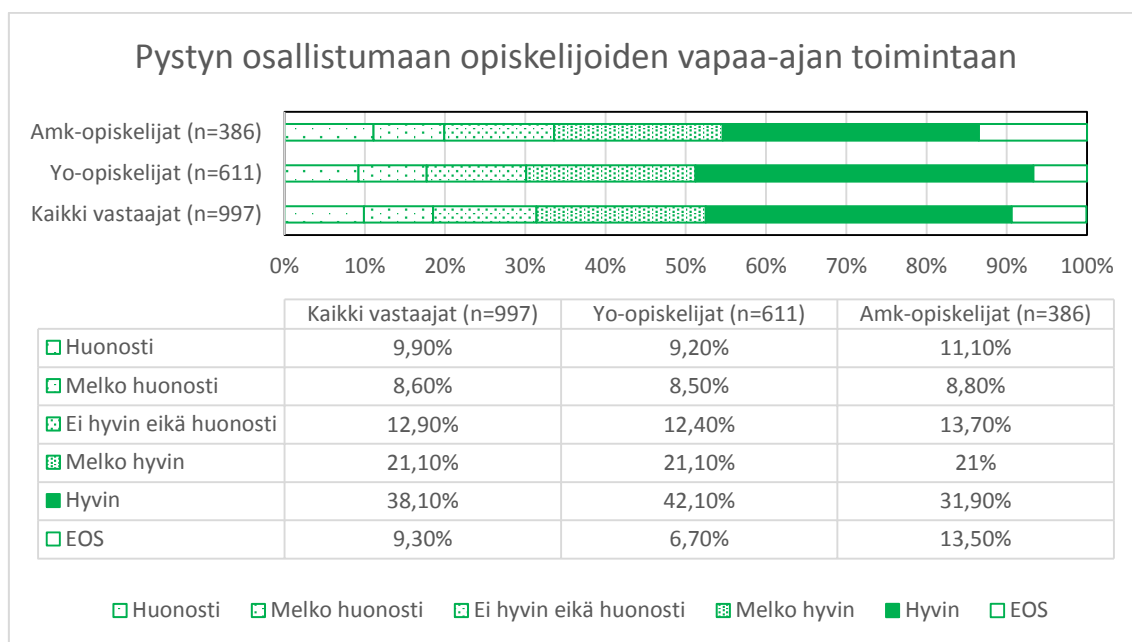
Kuvio 51. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko, että korkeakoulun henkilökunta on kohdellut asiallisesti

Opetushenkilökunnan asenteiden osalta kysely antaa varsin samansuuntaisia tuloksia kuin Villan ja Kivisalmen selvitys, jossa noin 75 % vastaajista piti henkilökunnan suhtautumista erilaisiin opiskelijoihin asiallisena (Villa & Kivisalmi 2016, 44). Villa ja Kivisalmi kuitenkin havaitsivat, että erityisryhmiin, kuten liikunta- ja aistivammaisiin, kuuluvat opiskelijat kokevat henkilökunnan asenteet vähemmän positiivisesti kuin näihin ryhmiin kuulumattomat. Erityisryhmiin kuuluvista vain 65 % koki kohtelunsa asialliseksi, kun muiden kohdalla osuus oli 81 % (Villa & Kivisalmi 2016, 44). Omassa selvityksessämme ei eroteltu erityisryhmiä muista opiskelijoista, mutta avoimissa vastauksissa usea vastaaja näki opettajien kohtelevan opiskelijoitaan eriarvoisesti mieltymystensä mukaan. Mieltymysten nähtiin perustuvan esimerkiksi ikään. Muutamissa vastauksissa koettiin, että opettajat toivat omat maailmankatsomukselliset tai uskonnolliset arvonsa liian näkyvästi ilmi opetuksessaan. Osa vastaajista koki, että opettajat usein olettivat liikaa opiskelijoidensa opintotaustoista ja lähtötasosta. Eräs vastaaja esimerkiksi kertoi opettajien monesti olettavan kaikkien opiskelijoidensa olevan lukion käyneitä. Yksittäisissä vastauksissa tuli esiin häiritsevää ja ahdistavaa käyttäytymistä, kuten seksististä tai homofobista kommentointia opetustilanteissa.

Vastauksissa toivottiin opiskelijoiden erilaisten elämäntilanteiden parempaa huomioimista keinona parantaa opintoihin osallistumista ja samanarvoisuuden kokemusta opetustilanteissa. Perheelliset ja erilaisista sairauksista kärsivät vastaajat esimerkiksi toivat esiin elämäntilanteidensa haasteita ja toivoivat opintoihinsa nämä tilanteet huomioon ottavia joustoja. Erilaisia oppimisen tapoja myös toivottiin huomioitavan paremmin.

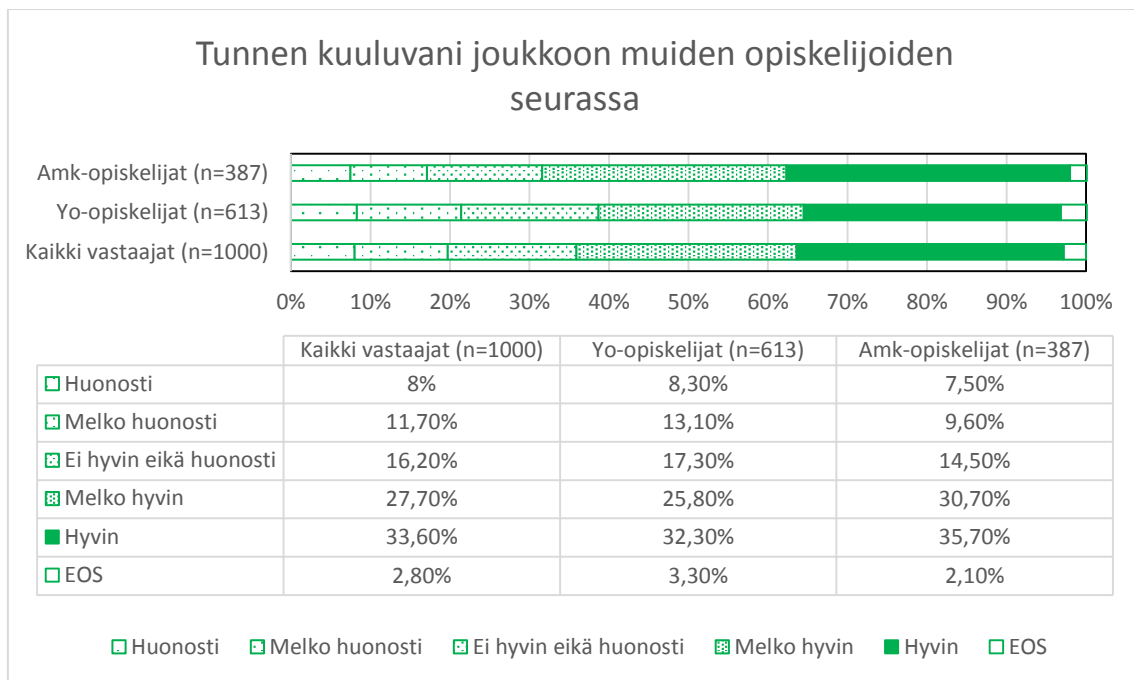
Opiskeluyhteisön toimintakulttuuria pidettiin opetustilanteiden toimintakulttuuria huonommin saavutettavana. Kyselyssä oli neljä väittämää, jotka liittyivät opiskelijakulttuurin saavutettavuuteen. Siinä missä 70 % vastaajista koki

pystyvänsä osallistumaan opintoihin liittyvään toimintaan, vain alle 60 % koki samoin vapaa-ajan toimintaan osallistumisesta. Liki viidennes piti osallistumisen mahdollisuuksiaan huonoina tai melko huonoina (kuvio 52). Vapaa-ajan toimintaan osallistuminen koettiin ammattikorkeakouluissa vaikeammaksi kuin yliopistoissa: ammattikorkeakoulu-opiskelijoista vain 52 % koki pystyvänsä osallistumaan vapaa-ajan toimintaan, yliopisto-opiskelijoista 63 %. Ero oli tilastollisesti merkitsevä ($p=0,019$) (liite 4). Ero on suurempi kuin Villan ja Kivisalmen selvityksessä, jossa tiedusteltiin, miten saavutettavaksi vastaajat kokivat vapaamuotoisen sosiaalisen vuorovaikutuksen muiden opiskelijoiden kanssa. Saavutettavuuteen tyytyväisten osuudet ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa olivat 59 % ja 60 % (Villa & Kivisalmi 2016, 28).

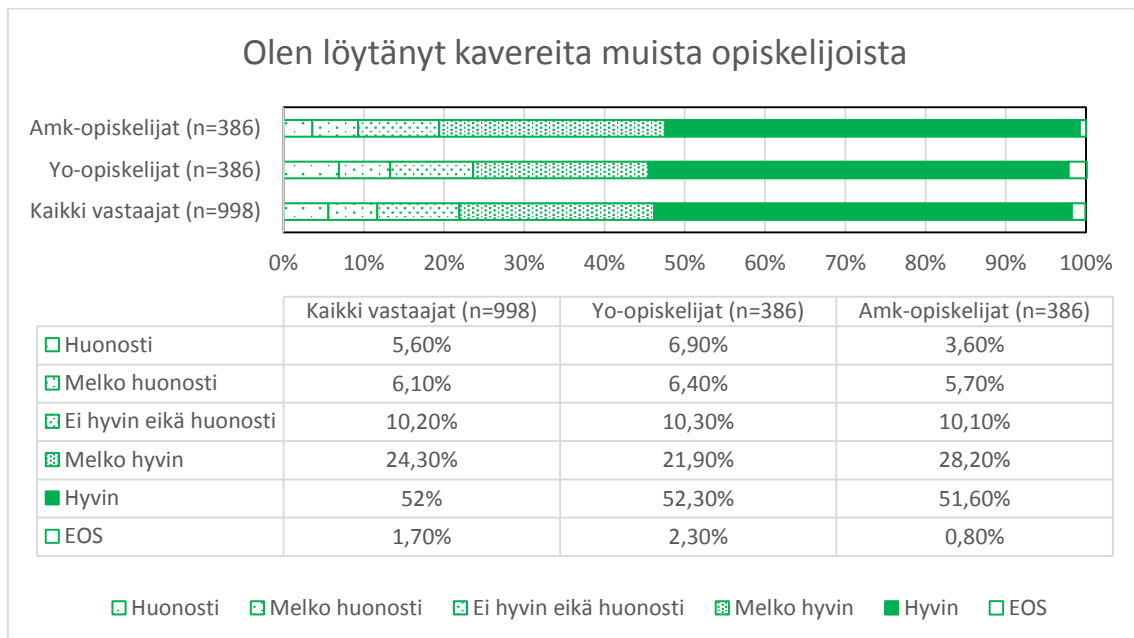
Kuvio 52. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko, että pystyy osallistumaan opiskelijoiden vapaa-ajan toimintaan

Kun opiskelijoilta kysyttiin, tunsivatko he kuuluvansa joukkoon muiden opiskelijoiden kanssa, reilu 60 % vastaajista vastasi myöntävästi (toteutuu hyvin tai melko hyvin). Joukkoon kuulumattomuutta opiskelijayhteisössä koki viidennes vastaajista (kuvio 53). Villan ja Kivisalmen kyselyssä n. 40 % opiskelijoista tunsivat itsensä erilaiseksi kuin muut korkeakoulunsa opiskelijat (Villa & Kivisalmi 2016, 42). Eroa selittää osin jälleen erilainen kysymyksenasettelu. Erilaiseksi itsensä kokeva opiskelija voi silti tuntea kuuluvansa joukkoon. Mielenkiintoinen kyselyjen välinen ero on joka tapauksessa se, että Villan ja Kivisalmen kyselyssä erilaiseksi itsensä kokevia oli enemmän ammattikorkeakouluopiskelijoissa. Omassa kyselyssämme taas joukkoon kuulumattomuutta tunsivat enemmän yliopisto-opiskelijat. Erot ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoiden välillä eivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä (liite 4).

Kuvio 53. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko kuuluvansa joukkoon muiden opiskelijoiden seurassa

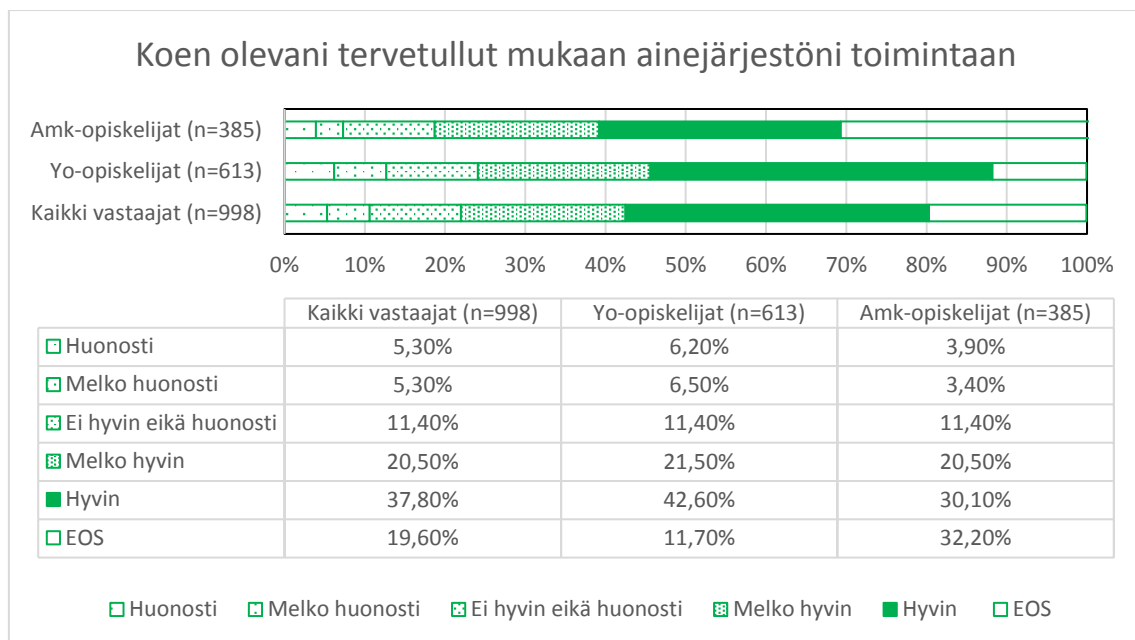
Kavereita muista opiskelijoista kertoo saaneensa yli kolme neljästä vastaajasta (kuvio 54). Ystävystyminen muihin opiskelijoihin koetaan hivenen haastavammaksi yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissa. Korkeakoulusektoreiden väliset erot vastauksissa ovat kuitenkin niin pieniä, etteivät ne ole tilastollisesti merkitseviä (liite 4).

Kuvio 54. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko löytäneensä kavereita muista opiskelijoista

Ainejärjestötoimintaan koki olevansa tervetullut liki 60 % vastaajista, kun noin joka kymmenes ei kokenut itseään tervetulleeksi (kuvio 55). Joka kolmas ammattikorkeakouluopiskelija ei osannut kertoa mielipidettään, mikä voi johtua ainejärjestötoiminnan vakiintumattomuudesta monessa ammattikorkeakoulussa. On kuitenkin merkillepantavaa, että myös yliopisto-opiskelijoista noin kymmenes ei osannut kertoa mielipidettään ja toinen kymmenes valitsi vaihtoehdon ”ei hyvin eikä huonosti”. Yliopistoissakin opiskelevista siis noin viidenneksellä ei ollut selvää kuvaa ainejärjestönsä toimintakulttuurista. Villan ja Kivisalmen kyselyssä teemasta kysyttiin laajemmalla, koko opiskelijajärjestötoiminnan, ei siis vain ainejärjestöjen, saavutettavuutta koskevalla kysymyksellä. Heidän selvityksessään opiskelijajärjestöt koki saavutettavaksi vähän vajaa 70 % vastaajista, mikä on enemmän kuin omassa kyselyssämme ainejärjestöjen toiminnan saavutettavuuteen tyytyväisten osuus (Villa & Kivisalmi 2016, 26).

Kuvio 55. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko olevansa tervetullut ainejärjestönsä toimintaan

Kyselyvastausten perusteella merkittävä vähemmistö opiskelijoista ei siis koe opiskelijayhteisönsä toimintakulttuuria saavutettavaksi. Tässä joukossa vapaa-ajan toimintaan osallistuminen koetaan vaikeaksi, muiden opiskelijoiden kanssa ei tunneta yhteenkuuluvuutta, ystävystyminen on hankalaa, eikä omaa ainejärjestöä koeta lähestyttäväksi. Näitä tuntemuksia selvennettiin avoimissa vastauksissa, joista merkittävä osa kommentoi juuri opiskelijayhteisön saavutettavuuteen liittyviä kysymyksiä. Osalla vastaajista opiskelutoimintaan osallistuminen oli vaikeaa heidän elämäntilanteensa vuoksi. Esimerkiksi monimuoto- ja etäopiskelijat, jotka usein myös asuivat muualla kuin opiskelupaikkakunnallaan, kokivat opiskelijayhteisönsä vieraaksi. Myös perheelliset ja työssä käyvät opiskelijat kertoivat haasteista opiskelijatoimintaan osallistumisessa. Vapaa-ajan toiminta sijoittui iltoihin, jolloin osallistuminen oli vaikeaa.

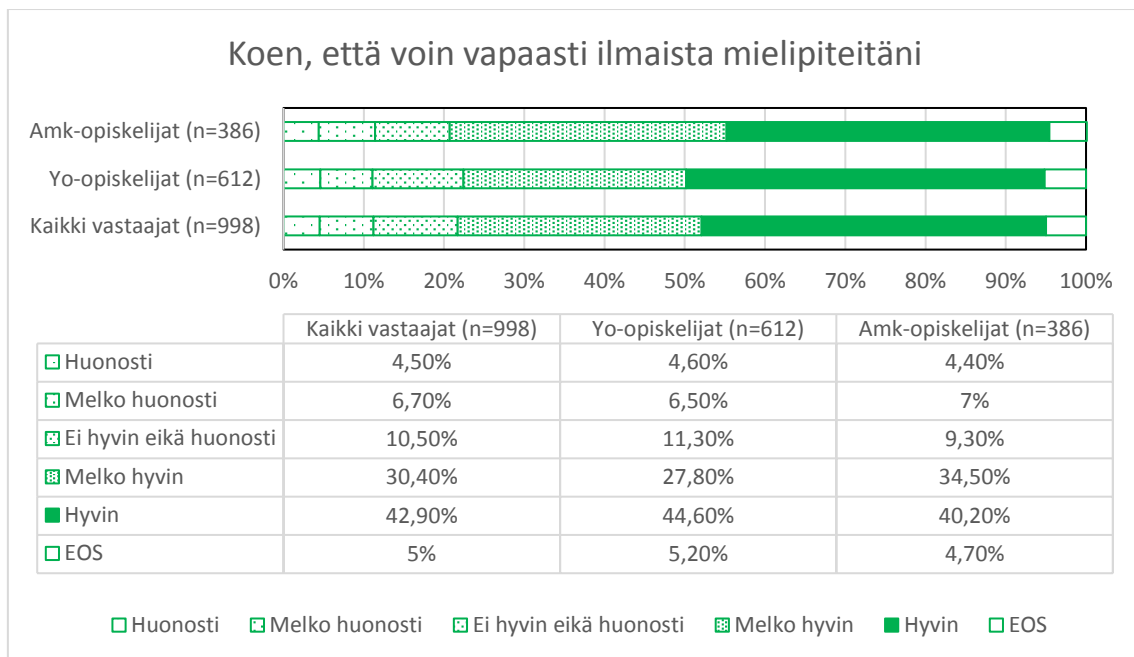
Vanhemmat opiskelijat saattoivat myös kokea opiskelijatoiminnan olleen kohdennettu lähinnä nuoremmille opiskelijoille.

Kaikki saavutettavuusongelmat eivät kuitenkaan liittyneet vain opiskelijoiden erilaisiin elämäntilanteisiin. Moni vastaaja kertoi muihin opiskelijoihin tutustumisen olevan vaikeaa ujouden tai sosiaalisten tilanteiden pelon vuoksi. Myös erilaiset sairaudet ja oireyhtymät, kuten masennus, ADHD tai Aspergerin syndrooma, voivat tehdä sosiaalisesta vuorovaikutuksesta kuormittavaa. Opiskelijatoiminnan tietyt piirteet voivat myös vaikeuttaa joidenkin opiskelijoiden ryhmäytymistä. Useassa ainejärjestötoimintaa kommentoineessa vastauksessa ainejärjestöjä moitittiin klikkiytyneiksi ja kuppikuntaisiksi. Monessa vastauksessa myös kritisoitiin järjestetyn opiskelijatoiminnan keskittymistä alkoholin kulutuksen ympärille:

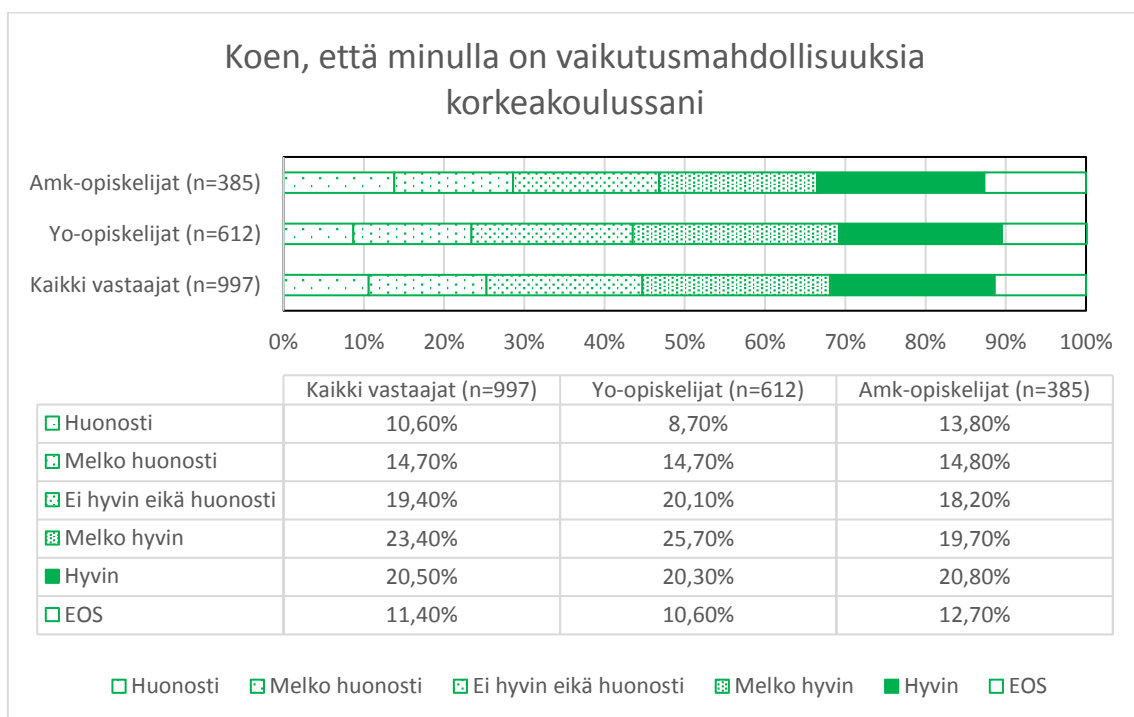
”Opiskelijakulttuuriin on vaikea päästä mukaan, jos ei ensimmäisenä vuotena käynyt opiskelijabileissä. Monet opiskelijatapahtumat pyörivät alkoholin ympärillä. Monet tapahtumat ovat maksullisia. Vapaa-ajan toimintaan on korkea kynnyks lähteä mukaan, jos ei tunne ketään etukäteen. Ensimmäisen vuoden jälkeen on vaikeaa hankkia ystäviä.”

”Ei ole yhtään ystävää koko yliopistolla tai opiskelukaupungissa. Alussa järjestettiin kyllä tutortoimintaa ja ainejärjestöjen toimintaa, mutta kovin oli kosteaa meininkiä. Ja kun itse en käytä alkoholia ollenkaan, ei kiinnostanut muiden ryyppäämisen katselu sitten yhtään. Koulussa ryhmätyöt ja muut sujuu ok, mutta niiden ulkopuolella olen yksin.”

Vastaajilta tiedusteltiin, kykenivätkö he ilmaisemaan mielipiteitään vapaasti korkeakoulullaan. Opiskelijoista noin kolme neljästä vastasi myöntävästi (hyvin tai melko hyvin). Reilu kymmenes koki mielipiteiden ilmaisun vaikeaksi (kuvio 56). Opiskelijoilta myös kysyttiin, oliko heillä mielestään vaikutusmahdollisuuksia korkeakoulussaan. Vastaajista noin 44 % koki, että mahdollisuuksia oli joko hyvin tai melko hyvin. Noin neljännes koki vaikutusmahdollisuudet huonoiksi tai melko huonoiksi (kuvio 57). Vaikutusmahdollisuuksien nähtiin siis toteutuvan heikommin kuin mielipiteiden vapauden: mielipiteitä kyettiin kyllä esittämään, mutta niillä ei aina koettu olevan konkreettista vaikutusta korkeakoulun toimintaan. Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden vastausten välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa kysyttäessä mielipiteiden ilmaisusta ja vaikutusmahdollisuuksista (liite 4).

Kuvio 56. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko voivansa vapaasti ilmaista mielipiteitään

Kuvio 57. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko, että on vaikutusmahdollisuuksia korkeakoulussaan

Avoimissa vastauksissa tämä mielipiteiden esittämisen vapauden ja vaikutusmahdollisuuksien välinen kuilu tuli myös esiin. Vastaajissa oli muutamia, jotka kertoivat, etteivät ideologisista syistä uskaltaneet tuoda mielipiteitään esiin lainkaan. Tavallisempaa kuitenkin oli, että vastaajalla oli kokemus omien mielipiteidensä

vähäisestä vaikuttavuudesta. Mielipiteitä ja palautetta sai esittää, mutta sitä ei riittävässä määrin kuunneltu. Tähän nähtiin syynä henkilökunnan ja hallintoelinten vaikeaa lähestyttävyyttä, puutteellinen tiedotus sekä suurten organisaatiomuutosten aiheuttama hämmennys. Ylhäältäpäin ohjautuvuus saatettiin tosin nähdä myös laajemmin yhteiskunnan ja työelämän ongelmaksi, jota korkeakoulut vain heijastivat:

”Koen, että minulla ei ole vaikutusmahdollisuuksia korkeakoulussani. Olemme useaan otteeseen tuoneet esiin tässäkin kyselyssä esiin nostamani asiat koulumme opettajille, muttei mikään ole sen seurauksena muuttunut. Meiltä opiskelijoilta kysytään mielipidettä jokaisesta kurssista palautelomakkeella kurssin päätyttyä, mutta ei se meidän opintojemme sisältöön enää siinä vaiheessa vaikuta, vaan meitä myöhemmin aloittaneiden opiskelijoiden – jos heidänkään.”

”Vissa beslut gällande utbildningsprogrammen (t.ex. våra nya magisterprogram), är omöjliga att påverka för studerande även om många reagerar och försöker. En av orsakerna är att informationen inte kommer ut i tid och besluten redan har fattats då studerande får informationen.”

”Koin vaikutusmahdollisuudet paremmiksi vielä viisi vuotta sitten. Yliopiston suuressa muutoksessa opiskelijat olivat heikosti mukana. Tällä hetkellä opiskelijaedustajat yrittävät tuoda opiskelijoiden ääntä kuuluviin, mutta sitä ei tunnuta ottavan kovin vakavasti.”

”Influencing VAMK is only happening if you are a business or a high-end corporation. Students have no say in that. Freedom of expression is only relevant if it is related to the course subject. Otherwise, very much like in the rest of Finland, politics, religion, gender and equality are talked through only at home.”

”Mielipiteeni voin kertoa, ja usein kerronkin, mutta positiivista vaikutusta opintoihini tai asioiden kehittymiseen sillä ei useinkaan ole vaikutusta. Kaikki eivät ota asiallisesti vastaan asiallistakaan palautetta. Tämä ongelma tosin ei kosketa ainoastaan koulua, vaan on yhteiskunnassa ja työelämässä yleinen asia.”

Myös opiskelijajärjestöjen toimintaan vaikuttamisen mahdollisuudet koettiin muutamissa vastauksissa heikoiksi. Opiskelijatoimintaan liittyvien epäasiallisten puolien, kuten alkoholikeskeisyyden tai loukkaavien juomalaulujen, esiin nostaminen voitiin kokea vaikeaksi myös leimautumisen pelossa:

”[Högskolan] har i allmänhet en hemskt obehaglig kultur av att allt beteende är ok så länge man kan skylla det på att man är full. Sitzvisor är fulla med sexistiskt och rasistiskt material och i psykologernas sitzvisor drivs det med psykisk sjukdom. Tar man upp något av det här så blir man nog ganska stämplad som jobbig.”

Vaikutusmahdollisuuksiin nähtiin vaikuttavan myös oma aktiivisuus ja persoonallisuus. Vaikuttaminen edellytti aktiivisuutta ja valmiutta lähestyä muita ihmisiä. Toisaalta

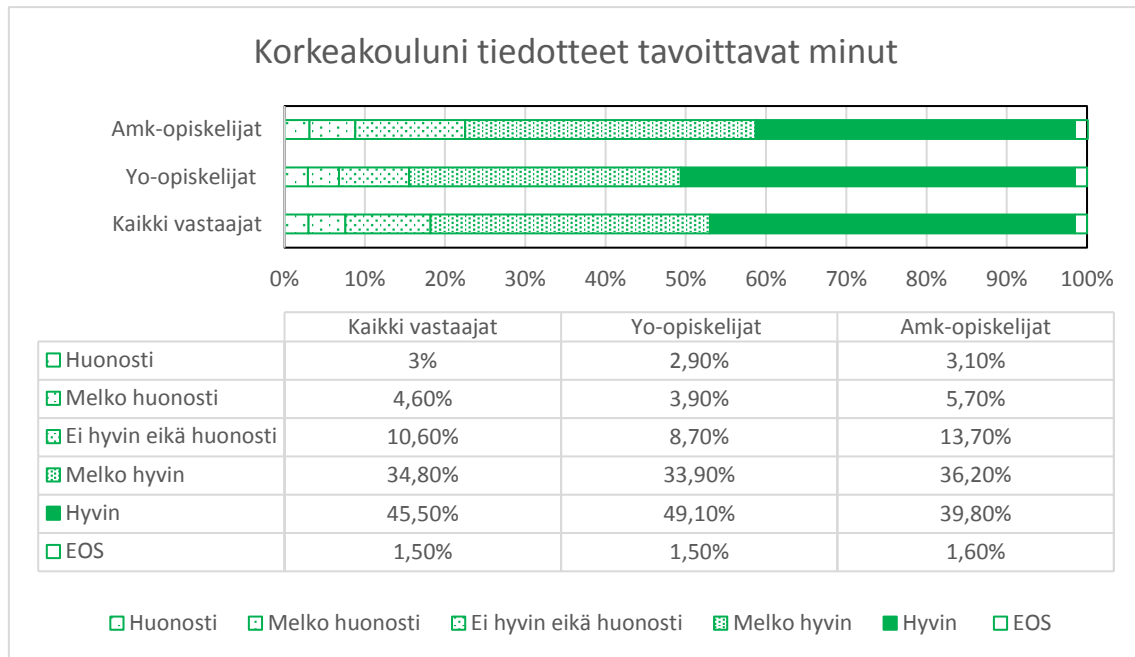
vaikuttaminen saattaa näyttäytyä joillekin opiskelijoille asiana, johon vain sosiaalisilla ja ulospäin suuntautuneilla opiskelijoilla on mahdollisuus:

”Vaikutusmahdollisuuksia on edustajistossa ja muissa toimielimissä hieman, mutta ei paljoa. Riviopiskelijan vaikuttamismahdollisuus riippuu siitä onko edustajisto ja muut vastaavat aktiivisia ja helposti lähestyttäviä ja haluaako itse olla aktiivinen. Vaikuttaminen on hankalaa jos on vähemmistössä.”

”Edellämainitut asiat toteutuvat kohdallani paljolti siksi, että sosiaaliset taitoni ovat erinomaiset ja olen hyvin aktiivinen ja oma-aloitteinen. Kaikkien kohdalla asianlaita ei tietenkään ole näin, ja tiedostan olevani sosiaalisesti erittäin etuoikeutettu. Olen myös valkoihoinen ja itsevarman oloinen ihminen, jolloin minua myös helposti kuunnellaan myös näiden etuoikeuksien takia.”

”Olin kiinnostunut keskustelusta ja vaikuttamisesta, mutta en uskalla hakea, koska muut ovat kokeneita ja sosiaalisia, enkä ehkä pääsisi osallistumaan kokouksiin ja epävirallisiin tapaamisiin.”

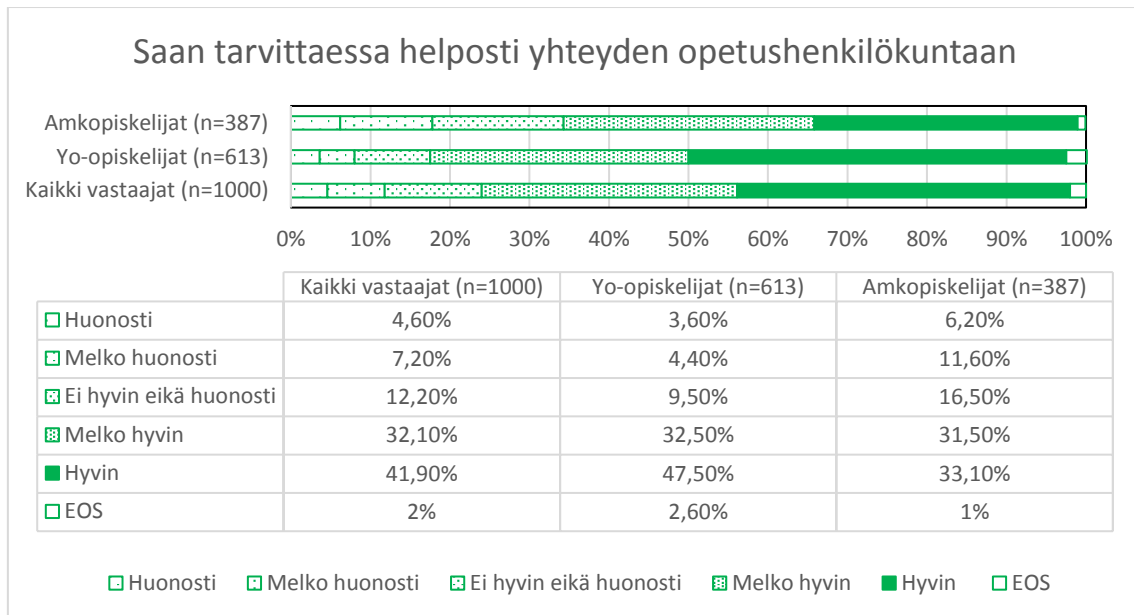
Opiskelijoiden vaikutusmahdollisuudet kytkeytyvät läheisesti tiedonkulkuun ja korkeakoulujen henkilökunnan lähestyttävyyteen. Näitä teemoja tiedusteltiin opiskelijoilta neljällä väittämällä. Opiskelijoilta kysyttiin, miten korkeakoulujen tiedotteet tavoittivat heidät. Tiedonkulku korkeakoulujen ja opiskelijoiden välillä kulkee pääosin hyvin. Neljä viidestä vastaajasta kertoo korkeakoulunsa tiedotteiden tavoittavan heidät joko hyvin tai melko hyvin. Tiedotteiden tavoittavuuteen tyytymättömiä oli vastaajista seitsemän prosenttia (”huonosti” tai ”melko huonosti”) (kuvio 58). Ammattikorkeakouluissa opiskelevat ovat yliopistoissa opiskelevia tyytymättömämpiä tiedotteiden tavoittavuuteen ($p=0,001$) (liite 4). Ammattikorkeakouluopiskelijoista tiedotteiden tavoittavuuteen tyytyväisiä on 76 %, yliopisto-opiskelijoista 83 %. Liki kymmenes ammattikorkeakouluopiskelijoista kertoo tiedotteiden tavoittavuuden olevan huono tai melko huono. Villan ja Kivisalmen selvityksessä tyytymättömyys tiedottamisen saavutettavuuteen oli selvästi vähäisempää, mutta myös heidän selvityksessään juuri ammattikorkeakouluopiskelijat olivat yliopisto-opiskelijoita tyytymättömämpiä tiedonkulkuun. Heidän selvityksessään ammattikorkeakouluopiskelijoista vain 59 % ja yliopisto-opiskelijoista 63 % piti korkeakoulun tiedottamista hyvin saavutettavana (Villa & Kivisalmi 2016, 22).

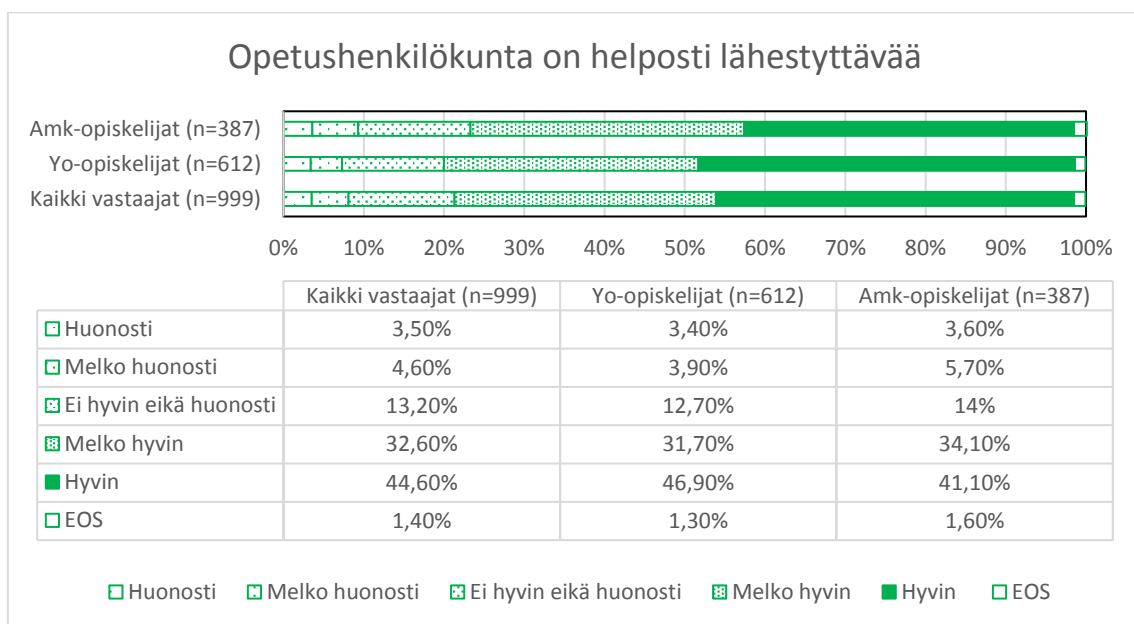
Kuvio 58. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko, että korkeakoulun tiedotteet tavoittavat vastaajan

Opetushenkilökunnan tavoitettavuuteen kertoi olevansa tyytyväisiä noin kolme neljästä vastaajasta. Reilu kymmenes koki yhteydenpidon opetushenkilökuntaan toteutuvan huonosti tai melko huonosti (kuvio 59). Erot korkeakoulusektoreiden välillä olivat tilastollisesti merkitseviä. Opetushenkilökunnan tavoitettavuuteen oltiin selvästi tyytymättömämpiä ammattikorkeakouluissa kuin yliopistoissa ($p < 0,000$) (liite 4). Siinä missä neljä viidestä yliopistoissa opiskelevista kertoi yhteydenpidon onnistuvan hyvin tai melko hyvin, oli vastaava luku ammattikorkeakouluissa opiskelevien keskuudessa vajaa 65 %. Tyytymättömien osuus oli ammattikorkeakouluopiskelijoiden keskuudessa liki 18 %, yliopisto-opiskelijoiden joukossa vain 8 %. Vastausten valossa opetushenkilökunnan tavoitettavuus vaikuttaa olevan erityinen ongelma ammattikorkeakouluissa.

Kun opiskelijoilta kysyttiin opetushenkilökunnan lähestyttävyydestä, kutistuu ero korkeakoulusektoreiden välillä, eikä vastausten välillä ole tilastollisesti merkitsevää eroa (liite 4). Kaikista vastaajista noin 77 % pitää opetushenkilökuntaa lähestyttävänä (toteutuu hyvin tai melko hyvin); 8 % näkee opetushenkilökunnan etäisenä (toteutuu huonosti tai melko huonosti) (kuvio 60). Osuudet ovat liki samat molemmilla korkeakoulusektoreilla. Tästä voi päätellä, että yllä esiin tullut ammattikorkeakouluopiskelijoiden kokema yhteydenpito-ongelma ei johdu niinkään henkilökunnan vaikeasta lähestyttävyydestä, vaan esimerkiksi yhteydenpitokanavien puutteesta tai institutionaalisista käytännöistä.

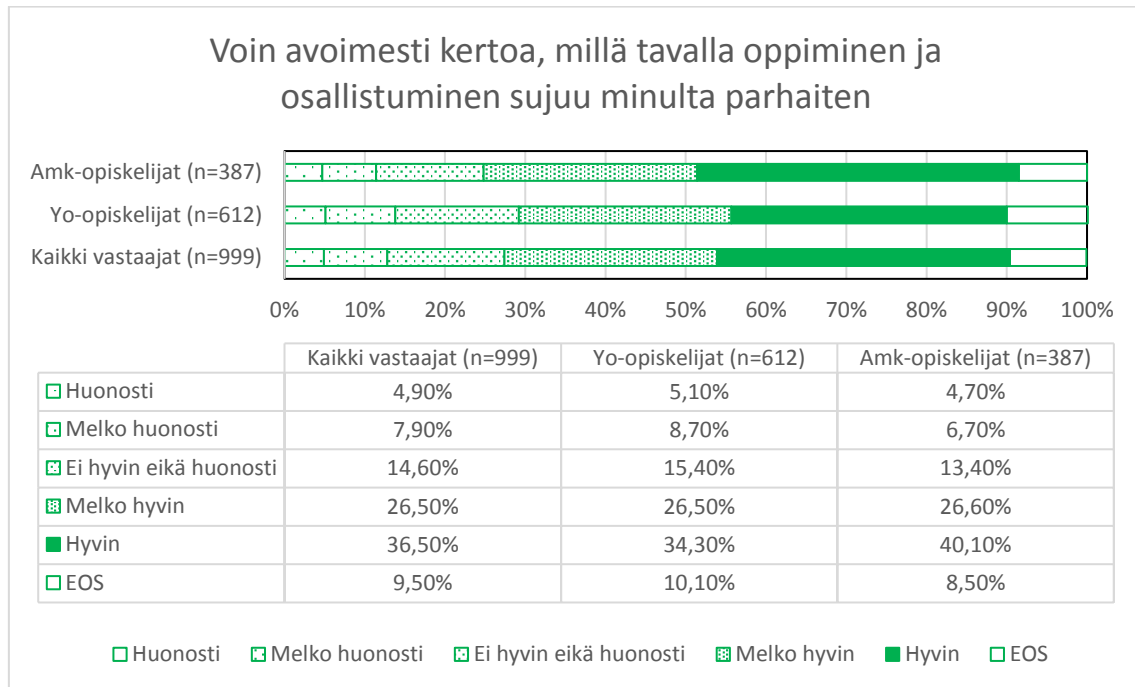
Kuvio 59. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko, että saa helposti yhteyden opetushenkilökuntaan

Kuvio 60. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko, että saa helposti yhteyden opetushenkilökuntaan

Kyselyssä opiskelijat arvioivat henkilökunnan saavutettavuuden selvästi paremmaksi kuin Villan ja Kivisalmen selvityksessä. Heidän kyselyssään vain 40 % vastaajista koki vapaamuotoisen sosiaalisen vuorovaikutuksen henkilökunnan kanssa saavutettavaksi (Villa & Kivisalmi 2016, 30). Suurta eroa selittää kuitenkin keskeisin osin kysymyksenasettelu. Suorittamassamme kyselyssä ei tiedusteltu vain vapaamuotoisen vuorovaikutuksen, vaan kaiken opetushenkilökunnan kanssa tapahtuvan vuorovaikutuksen saavutettavuutta.

Viimeisessä opiskelijoille esitetyssä väittämässä tiedusteltiin heidän mielipidettään siitä, voivatko he tuoda avoimesti esiin itselleen sopivia oppimis- ja osallistumistapoja. Vajaa kaksi kolmesta vastaajasta vastasi myöntävästi (hyvin tai melko hyvin). Reilu kymmenes kokee avoimen kommunikoinnin oppimis- ja osallistumistavoista toteutuvan huonommin, noin neljännes ei ota kysymykseen selvää kantaa (kuvio 61). Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden vastausten välillä ei ollut suurta eroa (liite 4).

Kuvio 61. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko, että voi avoimesti kertoa, millä tavalla oppiminen ja osallistuminen sujuu parhaiten

Avoimissa vastauksissa kommentoitiin verrattain taajaan tiedotukseen ja vuorovaikutukseen liittyviä ongelmia. Kontaktit henkilökuntaan mainittiin noin joka kolmannessa (n=108) avovastauksessa. Monessa vastauksessa etenkin sähköpostikommunikaatiota opettajien kanssa moitittiin hitaaksi: opettajien koettiin viivyttävän tarpeettomasti sähköposteihin vastaamisessa tai jopa kokonaan välttelevän opiskelijoilta tulevia sähköpostiyhteydenottoja. ”Opettajat ovat tuoneet esille, kuinka heitä ei pitäisi kuormittaa ’turhilla’ sähköposteilla, vaan opiskelijoiden kannattaa kysellä aluksi toisiltaan asioista. Mielestäni tässä on omat riskinsä, että kehoitetaan kääntymään puskaradion puoleen”, eräs vastaaja kommentoi.

Saavutettavuuden kehittäminen

Kyselyssä tiedusteltiin myös opiskelijoiden omia näkemyksiä siitä, miten saavutettavuus korkeakouluissa tällä hetkellä toteutuu (446 vastausta) ja miten sen heidän mielestään pitäisi toteutua (371 vastausta). Toteutuvia saavutettavuuden аспекteja tiedusteltaessa

saivat fyysiset tilat eniten mainintoja (147). Tilojen kohdalla saavutettavuuden nähtiin toteutuvan niin liikunta- ja aistivammaisten huomioimisessa (esimerkiksi rampit, hissit, liuskat, sähköiset ovet) sekä yleisempänä tilojen avoimuutena ja kulkemisen helppoutena korkeakoulussa (esimerkiksi sähköavaimet, ympärivuorokautiset lukutilat). Toisaalta fyysiset tilat mainittiin usein myös kehityskohteita tiedusteltaessa (98). Näissä vastauksissa toivottiin yleisen kulkemisen helpottamista korkeakouluissa muun muassa sähköisiä kulkulupajärjestelmiä kehittämällä, mutta myös liikunta- ja aistivammaisten laajempaa huomioimista toivottiin. Etenkin korkeakoulujen vanhat rakennukset saattavat olla yhä vaikeasti saavutettavia. Tämän lisäksi esimerkiksi sukupuolineutraalien wc-tilojen vähäisyys saattaa aiheuttaa ongelmia transsukupuolisille opiskelijoille. Näyttääkin siis siltä, että vaikka juuri fyysisten tilojen esteettömyys on pitkään ollut korkeakoulujen saavutettavuustyön keskiössä, on tilojen saavutettavuudessa vielä tehtävää.

Toiseksi eniten mainintoja (124) toteutuvasta saavutettavuudesta sai opetus- ja muun henkilökunnan saavutettavuus. Vastauksissa opettajien ja muun henkilöstön kerrottiin olevan lähestyttävää ja yhteydenpidon heihin olevan pääosin mutkatonta. Monessa vastauksessa kiiteltiin opettajien valmiutta vastata kysymyksiin, antaa ohjausta ja olla helposti lähestyttävissä opetus- ja muista kiireistä huolimatta. Opettajien saavutettavuus mainittiin verrattain monesti kuitenkin myös kehityskohteena (50). Näissä vastauksissa opettajien koettiin olevan vaikeasti lähestyttäviä joko kiireidensä tai opiskelijoita väheksyvän asenteensa vuoksi. Toteutuvista saavutettavuuden aspekteista kolmanneksi eniten mainintoja saivat kurssien opiskelumuodot ja opetusmuodot. Näissä vastauksissa kiiteltiin etenkin joustavuutta suoritusmuodoissa sekä mahdollisuuksia itsenäiseen opiskeluun. Itsenäisen opiskelun arvostus nivoutui usein yleisempään tunteeseen siitä, että opiskelija sai itse vaikuttaa opintojensa sisältöön. Opintojen joustamattomuus ja muutoin sopimattomat opiskelutavat tosin toistuivat myös kysyttäessä saavutettavuuden kehityskohteita (65).

Jo toteutuvana saavutettavuuden ulottuvuutena moni koki myös korkeakoulunsa hyväksyvän ilmapiirin (60). Näissä vastauksissa erityisesti arvostettavana asiana tuli esiin tasa-arvo, jolla viitattiin sekä opiskelijoiden keskinäiseen että opettajien ja opiskelijoiden väliseen tasa-arvoisuuteen. Erityisjärjestelyjä tarvitsevat opiskelijat arvostivat ilmapiiriä, jossa heidän tarpeensa huomioitiin ja jossa opettajat olivat valmiita oppimaan saavutettavuudesta. Huomionarvoista kuitenkin on, että asenneilmapiiri mainittiin verrattain usein (40) myös kehittämiskohteena. Näissä vastauksissa otettiin esiin vähemmistöryhmien ja sairauksista kärsivien kokemuksia epätasa-arvoisesta kohtelusta tai heitä vähättelevästä asenneilmapiiristä. Esimerkiksi sukupuolineutraalien wc-tilojen puute ja syrjivä (rasistinen, homofobinen) puhe mainittiin vastauksissa.

Vastaajissa oli verrattain paljon sellaisia, joiden mielestä sähköisten järjestelmien ja alustojen saavutettavuus toteutui heidän korkeakoulussaan (55). Myös sujuvan tiedotuksen ja tiedonkulun todettiin toteutuvan kymmenissä vastauksissa (45). Saavutettavaksi todettu tiedotus oli nopeaa ja tieto vaivattomasti löydettävissä, esimerkiksi korkeakoulun verkkosivuilta. Digitaalisten järjestelmien ja tiedotuksen saavutettavuus olivatkin monella tapaa yhteydessä toisiinsa. On kuitenkin huomioitavaa, että sekä digitaaliset järjestelmät että tiedotus mainittiin useammin kehityskohteita tiedusteltaessa. Sähköiset järjestelmät mainitsi 79 avovastauksen

jättänyttä, tiedotuksen 82. Digitaalisten järjestelmien osalta tuotiin esiin mm. verkkosivujen vaikeaselkoisuutta, mikä on myös tiedotukseen liittyvä ongelma. Digitaalisiin järjestelmiin panostamalla vaikutettaisiin siis olennaisesti myös tiedonkulun saavutettavuuteen.

Erityis- tai yksilölliset järjestelyt vastauksessaan mainitsi 31 opiskelijaa. Vastauksissa tuli esiin monenlaisia konkreettisia tapoja, joilla korkeakoulut olivat huomioineet opiskelijoiden moninaisuuden: pyörätuolipaikoin ja kontrastisäädettävien näytöin varustetuin tenttiakvaarioin, tenttiin saadiin lisääjoin sekä hissein, liuskoin ja sähköisin ovin helposti kuljettaviksi tehdyin tiloin. Samalla erityisjärjestelyjen toteutumisessa nähtiin monessa vastauksessa (36) myös kehitettävää. Näissä vastauksissa korkeakoulujen toivottiin kehittävän muun muassa vammaisten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden vertaistukiryhmiä. Tukea opiskelun haasteisiin kaipaivat ujoiksi ja sosiaaliset tilanteet kuormittaviksi kokeneet opiskelijat, jotka toivoivat esimerkiksi hiljaisia tiloja rauhoittumiseen. Näistä voisi olla apua myös erilaisista tarkkaavaisuuden häiriöistä kärsiville. Yleisesti erityisjärjestelyjen kehittämistä esiin nostaneet toivoivat, että korkeakoulut huomioisivat paremmin opiskelijoidensa moninaisuuden.

Vastauksissa tuli esiin myös monia muita osa-alueita, joilla opiskelijat kokivat korkeakoulujen olevan saavutettavia. Saavutettavuuden nähtiin toteutuvan sosiaalisissa suhteissa muihin opiskelijoihin (19 mainintaa), opintoneuvonnassa (19), opiskelijajärjestöjen toiminnassa (13), opintopalveluissa (11) ja terveydenhuoltopalveluissa (10). Toisaalta kehityskohteita tiedusteltaessa kaikilla näillä osa-alueilla nähtiin myös kohennettavaa. Opiskelijoiden ryhmäyttämisessä kehitettävää nähtiin 21 vastauksessa, opiskelijoiden osallistamisessa 16 vastauksessa, opiskelijajärjestöjen toiminnassa 19 vastauksessa ja terveyspalveluissa 14 vastauksessa. Kolmessakymmenessäyhdeksässä vastauksessa oltiin sitä mieltä, että korkeakoulun tuessa opintoihin oli vielä kehitettävää.

Saavutettavuuden kehittämistä tiedustelleissa avovastauksissa toistui myös muita kyselyn muillakin osa-alueilla esiin tulleita teemoja: ongelmia opintojen joustavuudessa (65 mainintaa), opetusmenetelmissä (44), opettajien saavutettavuudessa (50), opiskelumateriaaleissa (20), palautteen saamisessa (19). Saavutettavuuden toteutumista ja kehittämistä kartoittaneet kysymykset toivat esiin siis saman kuvan kuin kyselyn muutkin osa-alueet olivat tuoneet esille: vaikka korkeakouluopiskelun saavutettavuuden edistämiseksi on tehty viime vuosina paljon, ja vaikka tämän monialaisen työn tulokset myös näkyvät opiskelijoiden arjessa, on yhä paljon osa-alueita, joilla saavutettavuus ei täysin toteudu.

Näiltä osin kyselytulokset vahvistavat kuvaa, joka tuli esiin Villan ja Kivisalmen (2016) selvityksessä korkeakouluopiskelijoiden saavutettavuusnäkemyksistä. Villan ja Kivisalmen selvityksessä korkeakouluopiskelijat näkivät korkeakoulujen merkittävimiksi kehityskohteiksi tiedottamisen ja markkinoinnin, henkilökohtaisen opinto-ohjauksen ja perehdyttämisen, IT-laitteiden ja järjestelmien sekä henkilöstön saavutettavuuden. Lisäksi kehityskohteina mainittiin yhdenvertainen asenneilmapiiri, vuorovaikutuksellisuus, joustavat opiskelumahdollisuudet ja opetuksen tasainen laatu. Toisaalta Villan ja Kivisalmen selvityksessä moni vastaaja näki saavutettavuuden toteutuvan jo nyt hyvin korkeakoulujen tiedottamisessa, fyysisissä tiloissa, henkilökunnan lähestyttävyydessä, kirjastopalveluissa sekä asenneilmapiirissä (Villa & Kivisalmi 2016). Kuten Villan ja Kivisalmenkin tutkimus, myös tässä tutkimuksessa

toteutettu kysely kertoo moninaisista kokemuksista. Siinä missä korkeakoulut näyttäytyvät toisille opiskelijoille monelta kantilta hyvinkin saavutettavina, näkevät toiset samoilla osa-alueilla paljon kehitettävää. Eri opiskelijaryhmät kokevat saavutettavuuden eri tavoin. Esimerkiksi fyysisten tilojen saavutettavuuteen liittyvät puutteet tulevat usein näkyviksi vasta tilanteessa, jossa oma liikunta- tai toimintakyky on rajoittunut. Arvioitaessa korkeakouluopiskelijoiden saavutettavuuskokemuksia onkin pidettävä mielessä opiskelijoiden moninaisuus ja siitä kumpuava kokemusmaailmojen erilaisuus.

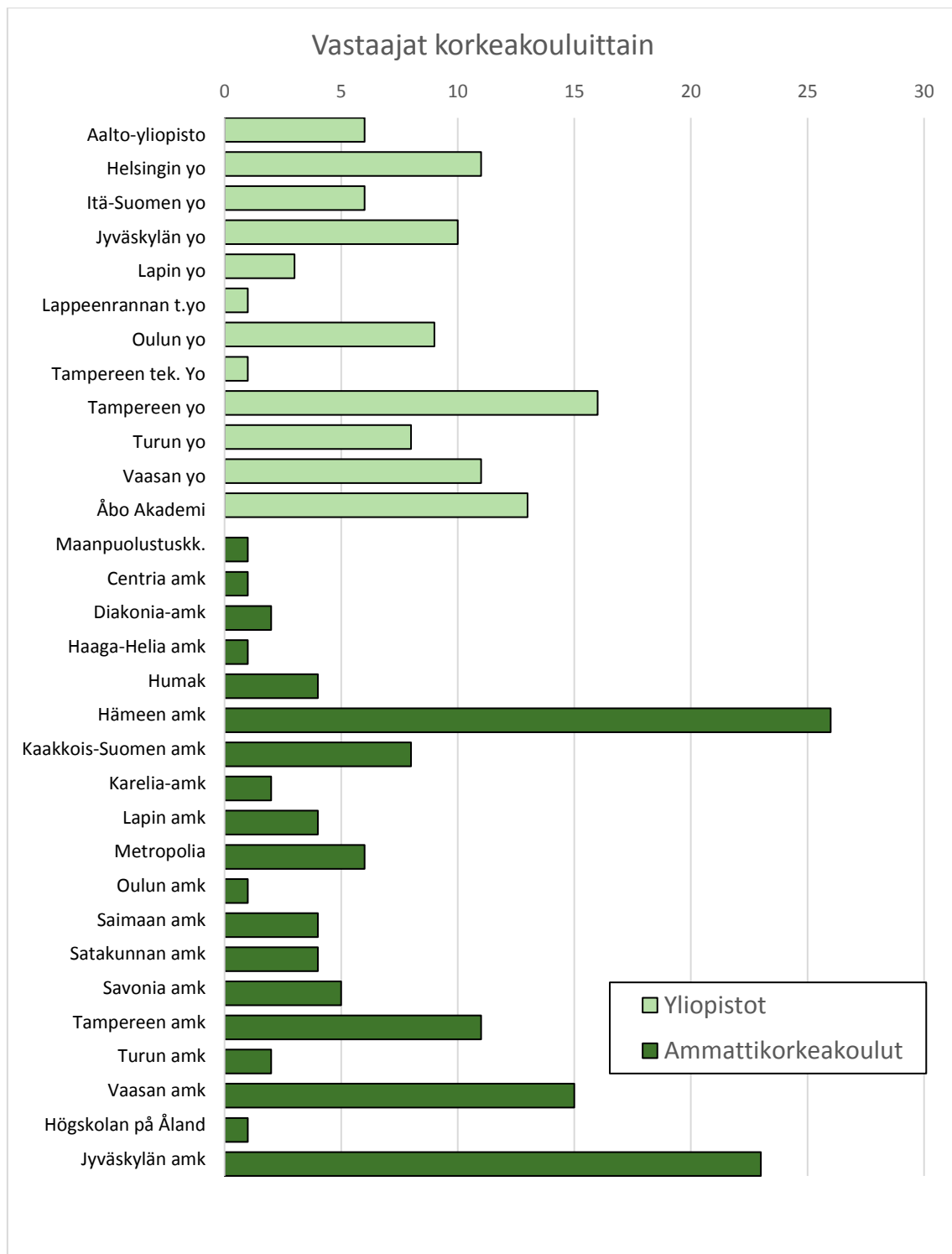
Opettajakyselyn tulokset

Opettajille suunnattu saavutettavuuskysely toteutettiin verkkolomakkeella keväällä 2018. Tieto kyselystä lähetettiin eri korkeakoulujen viestintäpalveluihin, jotka levittivät tietoa kyselystä muun muassa intranettien kautta. Vastauksia opettajakyselyyn saatiin yhteensä 216. Kyselyssä esitettiin väitteitä, joiden toteutumista arvioitiin asteikolla 1-5, ja mukana oli myös En osaa sanoa -vaihtoehto. Näiden lisäksi kyselyssä oli avokysymyksiä. Vastaaja saattoi jättää avokentän myös tyhjäksi.

Vastaajat edustivat 18 ammattikorkeakoulua sekä 13 yliopistoa (kuvio 62). Vastaajia saatiin niin suomen- kuin ruotsinkielisistä korkeakouluista. Vastauksia saatiin siis tässä mielessä kattavasti. Vastaajista yli puolet, noin 56 % (n=120) oli ammattikorkeakoulujen opettajia ja 44 % (n= 96) yliopistojen opettajia. Vastaajien määrä ei kuitenkaan jakautunut tasaisesti eri korkeakoulujen välille, vaan vastaamisaktiivisuudessa oli suuria eroja eri oppilaitosten välillä. Eniten vastauksia saatiin Hämeen ammattikorkeakoulusta (26 vastaajaa) ja Jyväskylän ammattikorkeakoulusta (23 vastaajaa). Yliopistoista parhaiten edustettuna on Tampereen yliopisto (16 vastaajaa). Useimmista korkeakouluista saatiin kuitenkin vain muutama vastaus, eikä monesta korkeakoulusta saatu yhtään vastausta. Korkeakoulut, joista ei saatu kyselyyn yhtään vastausta, olivat: Svenska handelshögskolan, Taideyliopisto, Kajaanin ammattikorkeakoulu, Lahden ammattikorkeakoulu, Laurea ammattikorkeakoulu, Poliisiammattikorkeakoulu, Seinäjoen ammattikorkeakoulu sekä ruotsinkieliset ammattikorkeakoulut Arcada ja Novia.

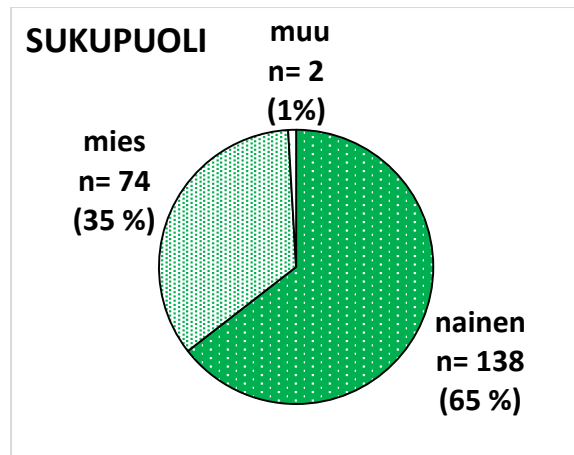
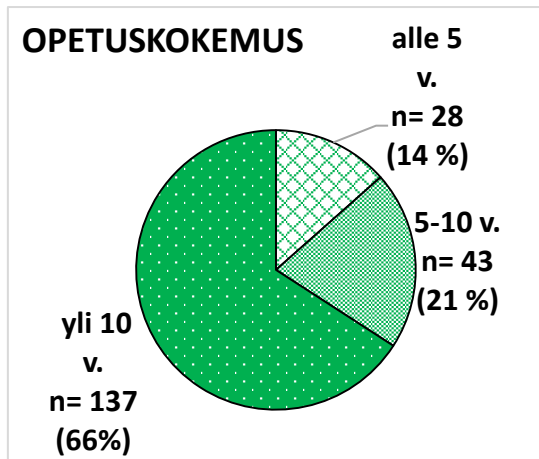
Vastaajien määrät jakoutuivat opettajakyselyssä eri korkeakoulujen välillä eri tavoin kuin opiskelijakyselyssä. Kun opiskelijakyselyssä selvästi eniten vastauksia saatiin Turun yliopistosta, oli Turun yliopisto opettajakyselyssä vastaamisaktiivisuudessa keskikastia. Eniten opettajien vastauksia saatiin Hämeen ammattikorkeakoulusta (HAMK) sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulusta (JAMK). Opiskelijakyselyssä nämä kaksi korkeakoulua eivät yltäneet aktiivisempien vastaajien joukkoon.

Erot vastaajamäärissä eri korkeakoulujen välillä selittynevät sillä, että korkeakoulut vastasivat itse kyselystä tiedottamisesta. Tämän vuoksi tieto kyselyistä on kulkenut eri korkeakouluissa eri tavalla, ja tieto kyselyistä on tavoittanut henkilöstöä ja opiskelijoita vaihtelevasti. Saatua vastauksia voidaan kuitenkin pitää sinänsä informatiivisina, ettei eri korkeakoulujen välillä juuri ollut merkittävää eroa vastauksien sisällössä. Voidaan siis katsoa, että saadut vastaukset kuvaavat korkeakoulujen saavutettavuutta melko hyvin, vaikka vastauksia onkin luettava tietyt reunaehdot silmällä pitäen.

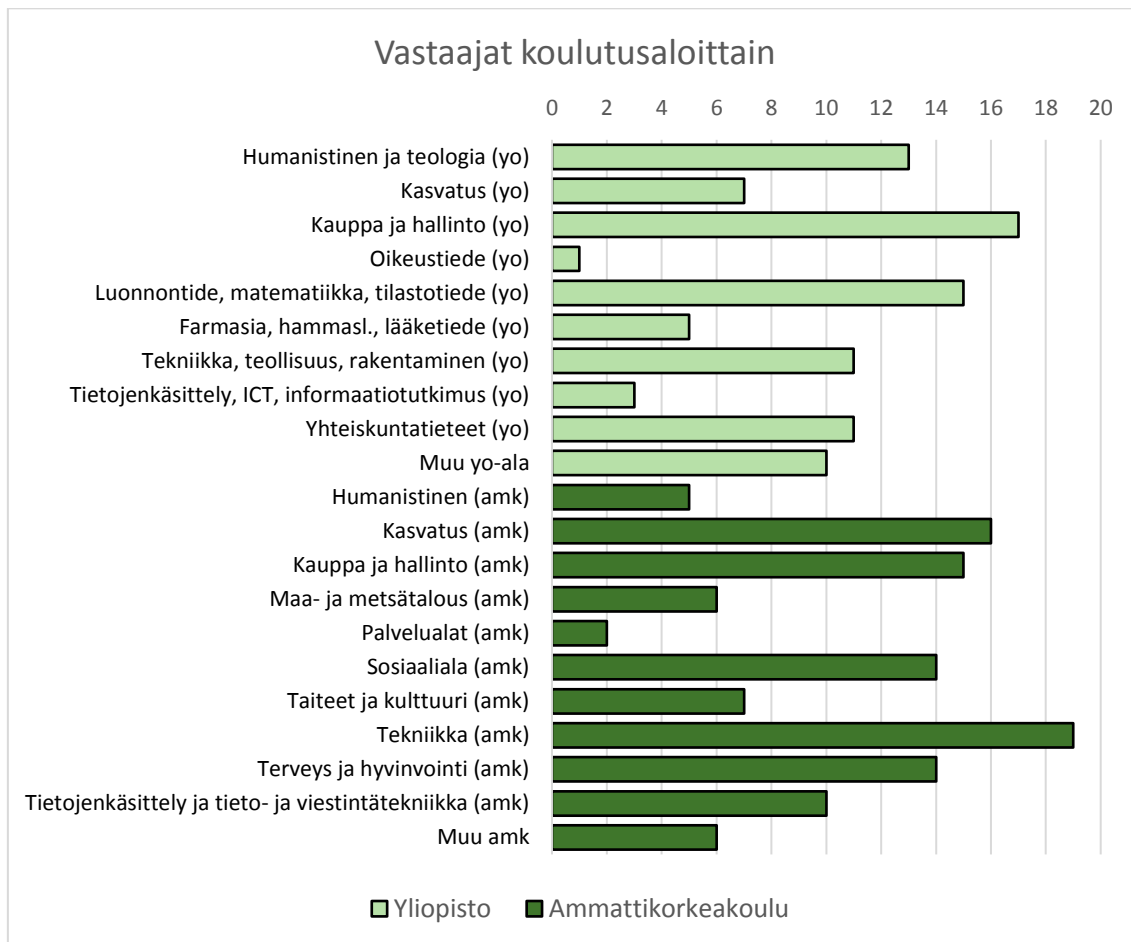
Kuvio 62. Opettajakyselyyn vastanneiden jakautuminen korkeakouluittain

Vastaajat olivat verrattain kokeneita opettajia, sillä 66 prosentilla vastaajista oli yli 10 vuoden opetuskokemus (kuvio 63). Enemmistö, noin 65 %, vastaajista oli naisia (kuvio 64). Vastaajia oli monipuolisesti eri aloilta (kuvio 65). Yliopisto-opettajia oli eniten vastannut kaupan ja hallinnon alalta (8 %) ja ammattikorkeakouluopettajia tekniikan alalta (9 %).

Kuvio 63. Opettajakyselyyn vastanneiden jakautuminen opetuskokemuksen mukaan

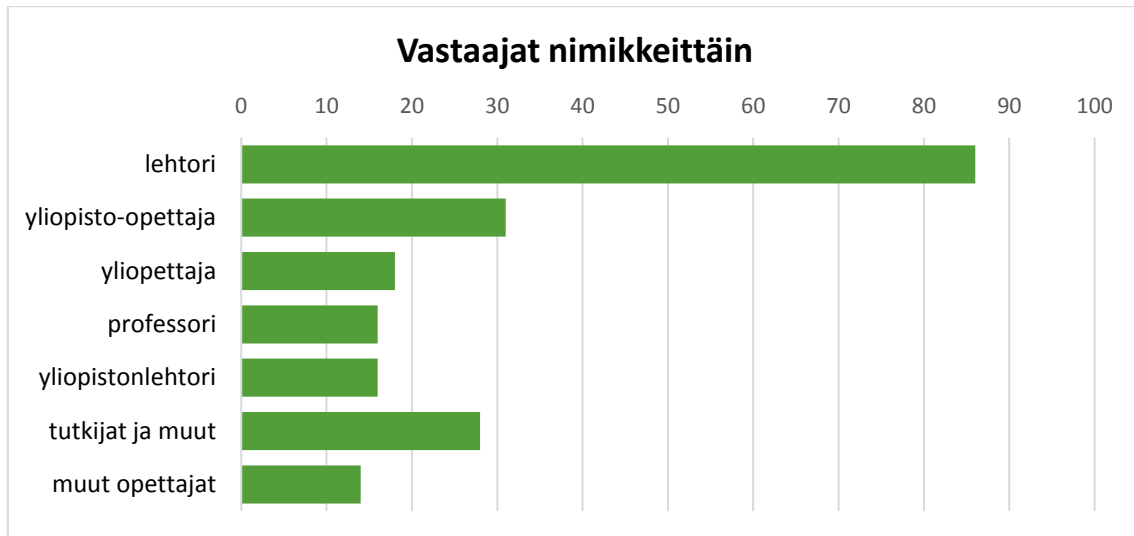
Kuvio 64. Opettajakyselyyn vastanneiden jakautuminen sukupuolen mukaan

Kuvio 65. Opettajakyselyyn vastanneiden jakautuminen koulutusaloittain

Vastaajilta kysyttiin myös nimikettä. Vastaajista suurin osa (42 %) työskenteli lehtorin nimikkeellä. Muilla nimikkeillä työskentelevät jakautuivat keskenään suhteellisen tasaisesti (kuvio 66) Ammattikorkeakoulussa lehtori onkin yleisin

opetushenkilökunnan nimike ja yliopistoissa opettajakunnan nimikkeistö vaihtelee enemmän.

Kuvio 66. Opettajakyselyyn vastanneiden jakautuminen nimikkeittäin

Monivalinta- ja asteikollisissa kysymyksissä aineistoa on ristiintaulukoitu ja tarkasteltu jakaumittain. Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopettajien vastauksia likertasteikollisiin kysymyksiin vertailtiin käyttäen järjestyslukujen keskiarvojen vertailuun perustuvaa epäparametrista Mann-Whitneyn U-testiä. Tilastollisesti merkitsevien jakaumaerojen kohdalla testin tulos on ilmoitettu suluissa. Tarkemmat testitulokset on ilmoitettu liitteissä 5-10. Tilastollisesti merkitseviä ryhmien vastausten eroja tarkasteltaessa suljettiin ”en osaa sanoa” -vaihtoehto pois tarkasteluista. Ristiintaulukoinneissa tarkasteltiin sen sijaan kaikkia vastausvaihtoehtoja. Kyselytutkimuksen avoimet vastaukset on analysoitu sisällönanalyysillä.

Miten korkeakouluopettajat määrittelevät saavutettavuuden?

Opettajille suunnatun kyselyn alussa vastaajia pyydettiin kirjoittamaan avokenttään, mitä heidän mielestään on saavutettavuus. Kysymyksen yhteydessä vastaajille tarjottiin OHO-hankkeessa käytetty saavutettavuuden määritelmä, ja osa vastaajista viittasi tähän määritelmään omassa vastauksessaan. Määritelmän saattoi myös tulkita ohjanneen vastauksia siihen, että saavutettavuus ymmärretään laajasti.

Kysymykseen vastattiin aktiivisesti, sillä 198 vastaajaa kirjoitti jonkinlaisen määritelmän. Vastaajien antamat määritelmät saavutettavalle korkeakoululle olivat monipuolisia ja niissä mainittiin monia erilaisia saavutettavuuden osa-alueita. Fyysinen esteettömyys mainittiin yli 80 vastauksessa. Esiin nousi myös digitaalisuus sekä opintojen soveltuvuus erilaisille opiskelijoille, jotka molemmat saivat useita kymmeniä mainintoja. Soveltuvuuden erilaisille opiskelijoille nähtiin tarkoittavan esimerkiksi erilaisten opetus- ja suoritusmuotojen kirjoa, toimivia tukipalveluita, positiivista

asenneilmapiiriä sekä sähköisten järjestelmien selkeyttä ja käytettävyyttä. Saavutettavuutta sanoitettiin hyvin monin eri tavoin:

“Sinne on hyvät yhteydet fyysisesti, sen tilat, sähköiset järjestelmät ja oppimisympäristöt ovat helppoja käyttää, eivätkä vaadi erityistaitoja. Opetusmenetelmät ovat opiskelijalähtöisiä ja monipuolisia ja tarjoavat erilaisia vaihtoehtoisia suoritustapoja. Asenneilmapiiri on avoin ja aktiivisen vuorovaikutteinen, myös kriittisen palautteen salliva.”

“Kaikkien on helppo tulla tarvittaessa paikalle. Järjestelmät toimivat hyvin ja opiskelu verkossa on vaivatonta.”

“Sellainen että niin fyysiset oppimisen tilat kuin asenneilmapiiri ja sähköiset järjestelmät ovat helposti saatavilla ja käytettävyydeltään helppoja. Apua ja tukipalveluja helposti saatavilla. Tilat avoinna myös oppijoiden omaehtoista työskentelyä ja harjoittelua varten. Tietoa toiminnasta infotaan säännöllisesti.”

“En där alla människor har lika stor möjlighet att delta i undervisningen i en miljö fri från alla former av trakasserier. En tillgänglig högskola innebär också att funktionshindrade kan röra sig i alla utrymmen.”

“Kaikilla opiskelijoilla on hyvät edellytykset opiskella ja valmistua ammattiin; kaikilla opettajilla on hyvät mahdollisuudet työskennellä ja kehittyä työssään; olosuhteet, tilat, välineet ja organisaation rakenteet ovat suunniteltuja niin, että saavutettavuus on huomioitu, mutta se ei ole "erillinen juttu" vaan sisäänrakennettuna kokonaisuuteen.”

“Sellainen jossa mikään fyysinen tai ei-fyysinen rakenne, käytäntö tms. ei estä kenenkään täysimittaista, yhdenvertaista osallistumista kaikkiin tarjolla oleviin asioihin, ja jossa jokainen saa tarpeeksi tukea erityistarpeisiinsa niin että osallistuminen mahdollistuu silloinkin kun se ilman tukea ei olisi mahdollista.”

“Yksilöllinen kohtaaminen on tärkeää. Laitteet, tilat, oppimisympäristöt ja opetusmenetelmät ovat vain nimellisiä työkaluja, jotka eivät ole määräävässä asemassa. Asenneilmapiiri sen sijaan on mielestäni keskiössä. Nyt asenteita leimaa kiire ja työtaakka, jotka peittävät alleen kaiken ja merkityksellinen kanssakäyminen jää nimelliseksi. Tätä on paikattu sähköisillä järjestelmillä, jotka eivät juuri auta tätä asiaa.”

Monille vastaajille saavutettavuus siis yhdistyi ennen muuta fyysiseen esteettömyyteen sekä digitaalisuuteen. Sähköisten järjestelmien käyttö sekä niiden yksinkertaisuus ja toimivuus mainittiin usein. Tämä ei ole yllättävää, sillä näihin kahteen teemaan saavutettavuus muutoinkin usein yhdistetään julkisessa keskustelussa.

Moni opettaja toi esille sen, että saavutettavuus on myös hyväksyvää, avointa ilmapiiriä sekä pedagogisia ratkaisuja. Vastanneiden käsitykset saavutettavuudesta olivat siis ylipäänsä laajat. Myös opiskelun mahdollistaminen ajasta ja paikasta riippumattomilla tavoilla sai useita mainintoja. Saavutettavuuden määrittelyn

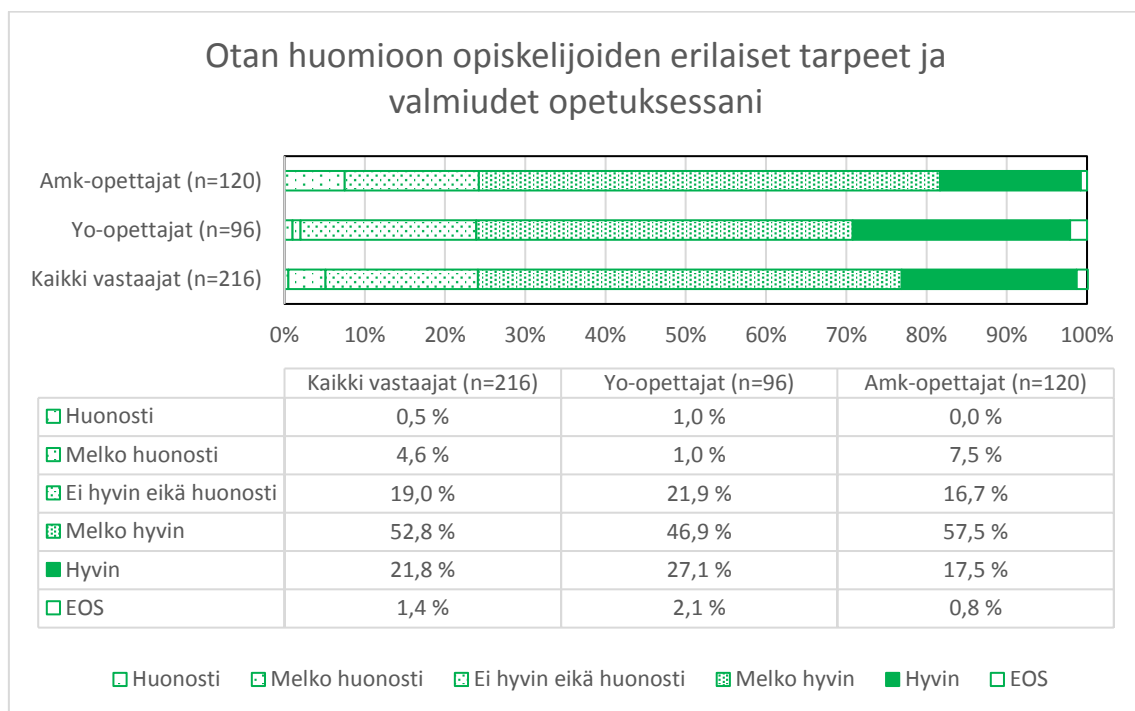

yhteydessä osa vastaajista lisäksi arvioi oman korkeakoulunsa saavutettavuutta. Toisaalta yksittäisissä vastauksissa saavutettavuus saatettiin liittää esimerkiksi vain henkilökunnan mahdollisuuksiin saada apuvälineitä omaan työhönsä. Yhdessä vastauksessa saavutettavuuden merkitys kyseenalaistettiin. Vastaaja kirjoitti: “Universities should be places of research and learning, not places where personal identity attributes of individual students are emphasized.” Kaiken kaikkiaan kyselyyn saatiin kuitenkin vain pari vastausta, joissa saavutettavuutta ei pidetty tärkeänä.

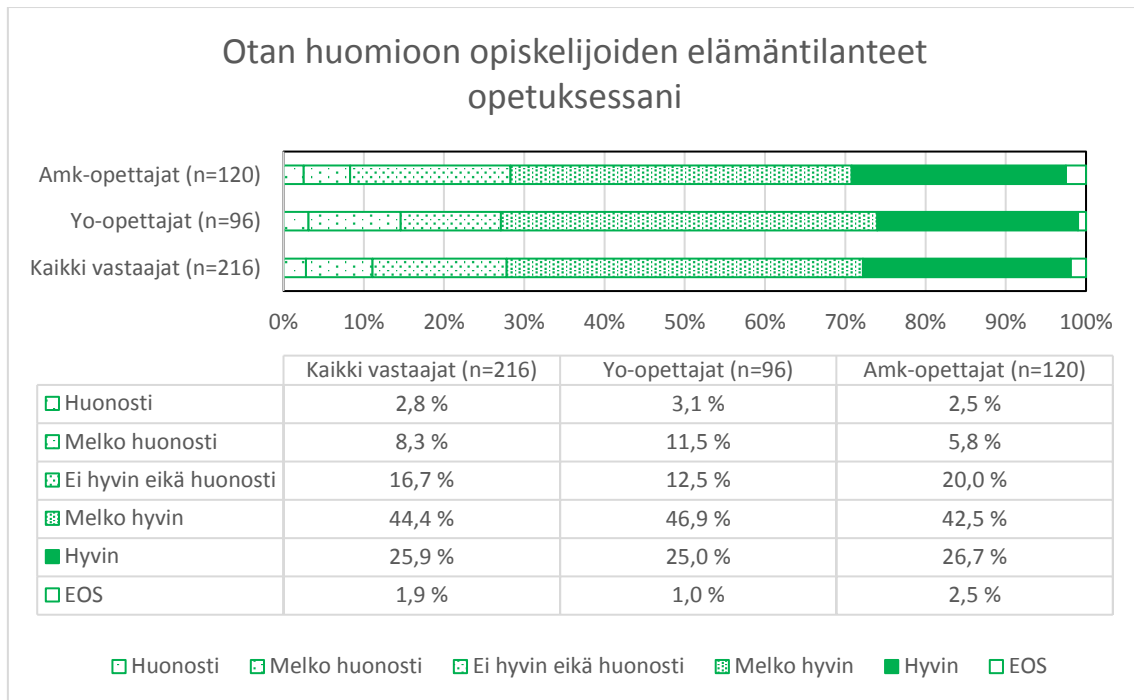
Pedagoginen saavutettavuus opettajien näkemysten mukaan

Kyselyn alussa selvitettiin kuuden väittämän avulla sitä, miten korkeakouluopettajat huomioivat saavutettavuuden omissa opetusmenetelmissään. Vastausten jakautumista tarkasteltiin myös vertailemalla yliopisto- ja ammattikorkeakouluopettajien vastauksia keskenään, mutta tässä osiossa vastaukset olivat hyvin samansuuntaisia eikä tilastollisesti merkitseviä eroja vastausten välillä ollut (liite 5).

Kyselyyn vastanneet korkeakouluopettajat kertoivat ottavansa varsin hyvin huomioon opiskelijoiden erilaiset tarpeet. Väitteen “otan huomioon opiskelijoiden erilaiset tarpeet ja valmiudet” arvioi toteutuvan hyvin tai melko hyvin noin kolme neljästä vastaajasta (kuvio 67). Opettajat kertoivat myös ottavansa hyvin huomioon opiskelijoiden erilaiset elämäntilanteet: kaikista vastaajista jälleen yli 70 % kertoi ottavansa tämän näkökulman huomioon hyvin tai melko hyvin (kuvio 68).

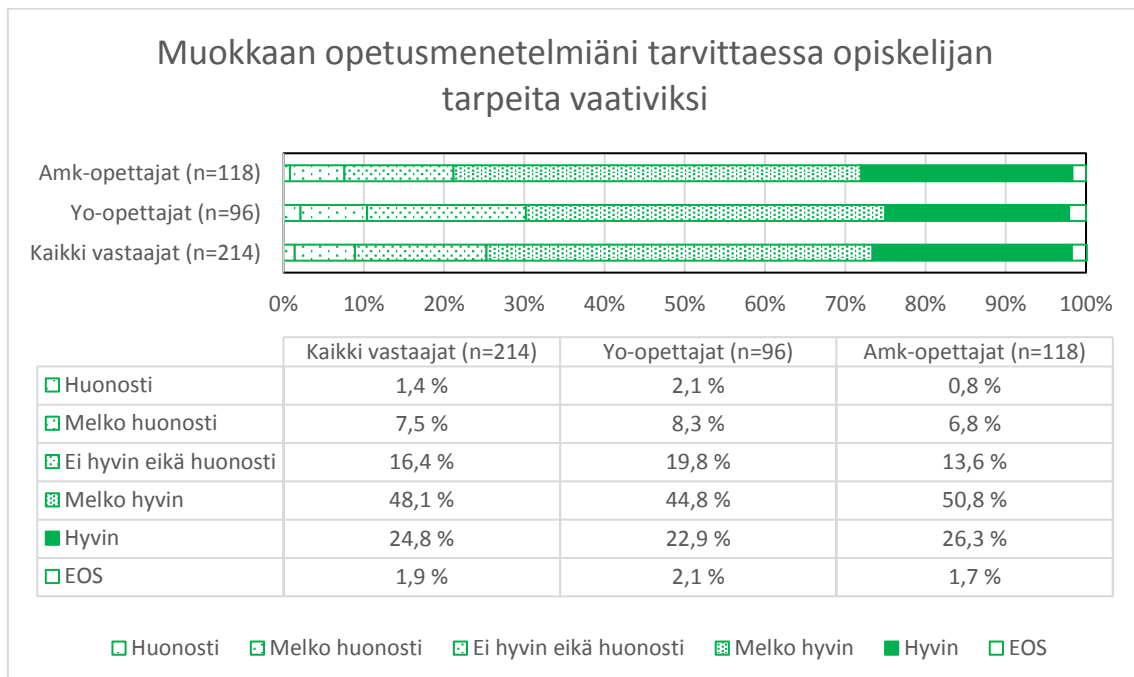

Kuvio 67. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen miten hyvin vastaaja ottaa huomioon opiskelijoiden erilaiset tarpeet ja valmiudet opetuksessaan

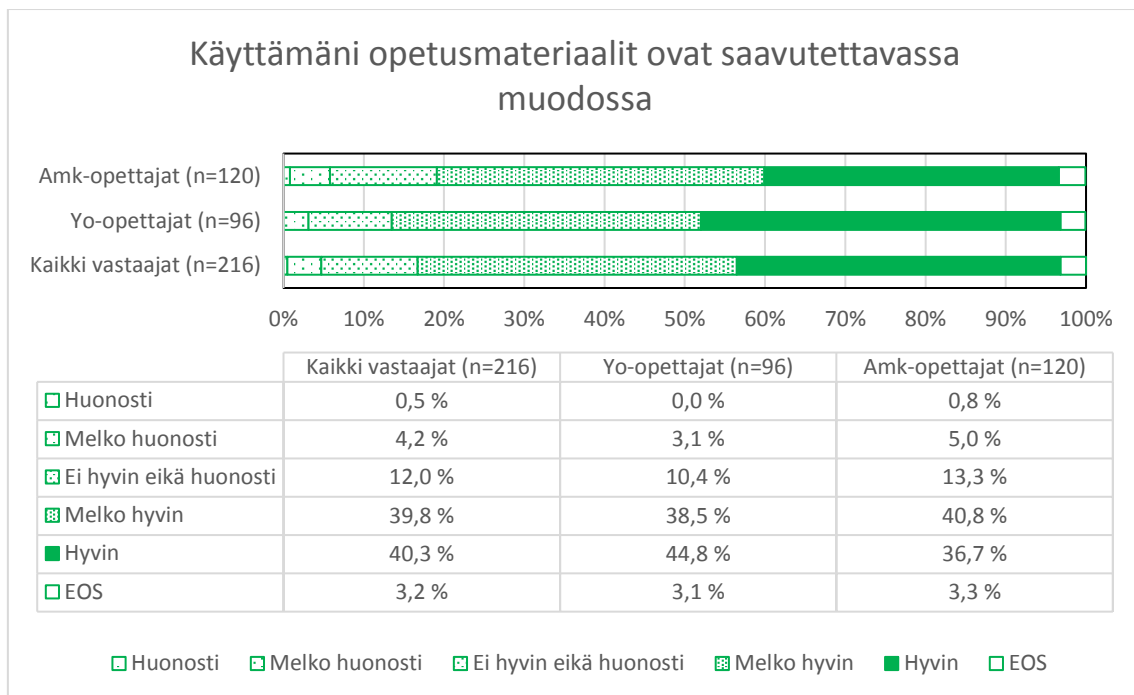

Kuvio 68. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen miten hyvin vastaaja ottaa huomioon opiskelijoiden erilaiset elämäntilanteet

Miten tämä huomioon ottaminen sitten käytännössä tapahtui? Tätä selvitettiin useamman väitteen avulla. Valtaosa, noin 73 % kaikista vastaajista kertoi muokkaavansa opetusmenetelmiään tarvittaessa opiskelijan tarpeita vastaaviksi (kuvio 69). Noin 80 % vastaajista kertoi, että heidän käyttämänsä opetusmateriaalit ovat saavutettavassa muodossa (kuvio 70).

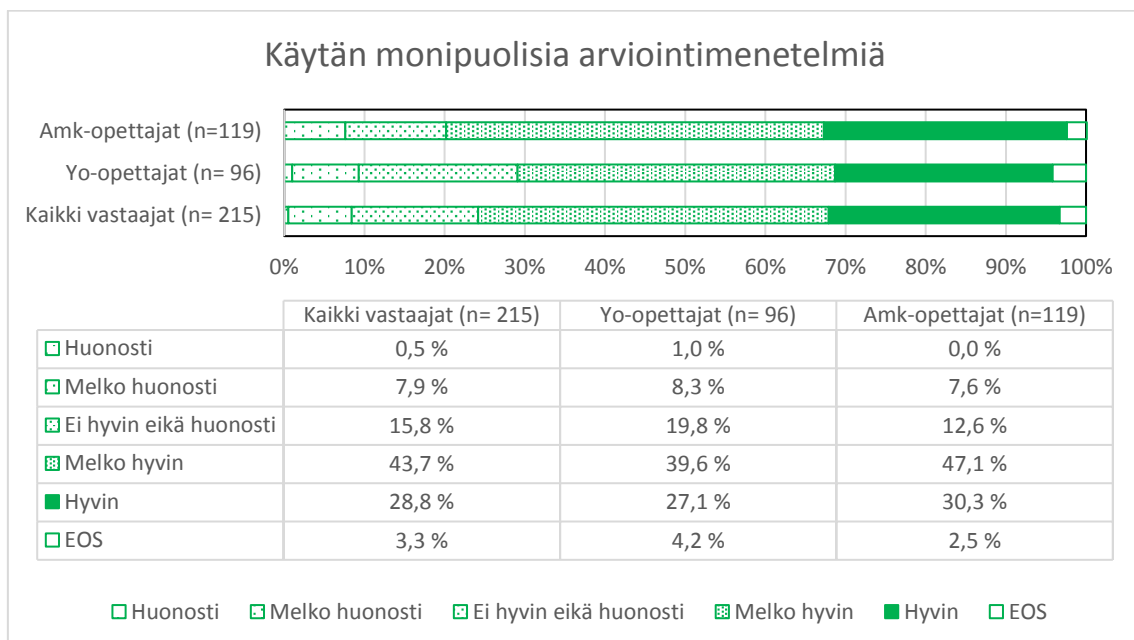

Kuvio 69. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen muokkaako vastaaja opetusmenetelmiään tarvittaessa opiskelijan tarpeita vaativiksi

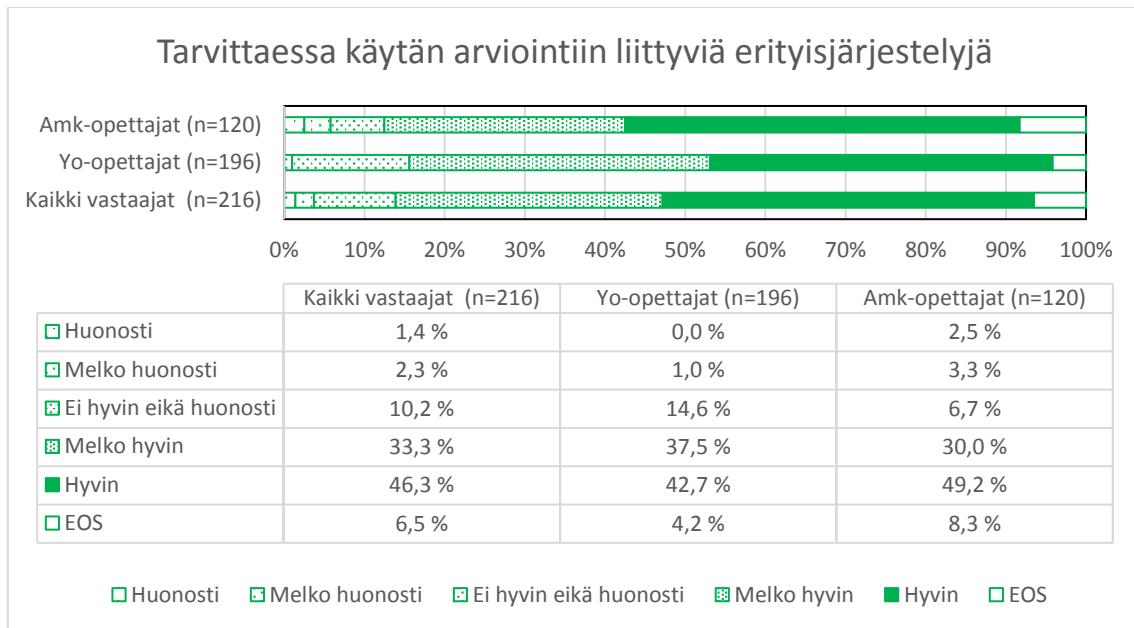

Kuvio 70. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen ovatko vastaajan käyttämät opetusmateriaalit saavutettavassa muodossa

Noin 72 % vastaajista kertoi käyttävänsä monipuolisia arviointimenetelmiä (kuvio 71), ja noin 80 % kaikista vastaajista käyttää kyselyn mukaan tarvittaessa arviointiin liittyviä erityisjärjestelyjä, kuten tarjoaa lisäaikaa tai apuvälineitä opiskelijalle (kuvio 72).

Kuvio 71. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen käyttääkö vastaaja monipuolisia arviointimenetelmiä

Kuvio 72. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen käyttääkö vastaaja tarvittaessa arviointiin liittyviä erityisjärjestelyjä

Vastaajien oli mahdollista kirjoittaa tarkempia kommentteja avoimeen kenttään. Yli puolet kyselyyn vastaajista, yhteensä 115 henkilöä, kirjoitti erittelevän vastauksen. Moni vastaaja kertoi avokentässä tarkemmin käyttämistään saavutettavista opetus- ja arviointimenetelmistä. Usea vastaaja käytti saavutettavia materiaaleja, joita oli saatavilla sähköisenä, ja joissain tapauksissa koko kurssin pystyi suorittamaan verkossa ilman läsnäolopakkoa. Ohjauksessa otettiin huomioon opiskelijoiden yksilöllisyys ja erilaiset tarpeet. Tyypillisimpiä saavutettaviksi mainittuja opetusmenetelmiä olivat materiaalien tarjoaminen Moodlen tai vastaavan sähköisen alustan kautta, mahdollisuus lisäajan saamiseen esimerkiksi tenttitilaisuudessa sekä erilaiset arviointimenetelmät. Monipuolisista arviointimenetelmistä kerrottiin esimerkiksi, miten kurssista annettu arvosana muodostui erilaisista tehtävistä, jolloin monenlaisten oppilaiden taidot voivat tulla paremmin esiin pelkän tentin sijaan.

“Videoin luennot perustasolta maisteritasolle. Ne ovat katsottavissa milloin tahansa ja yhteistoteutuksia useiden yliopistojen kanssa, ml. Avoin yliopisto. Käytän runsaasti ajankohtaista tilasto- ja somemateriaalia (esim. YouTube), moodlea vertais kommentointiin ja spesifiin opiskelijälähtöiseen informointiin, opiskelijaräätelöityjä suoritustapoja, vaativamman tason materiaalit englanniksi. Mielestäni nämä edistävät saavutettavuutta kursseillani niin suomalaisten kuin kv-opiskelijoiden suhteen.”

“Opetukseni tapahtuu pääosin verkkokurssien muodossa. Ne tarjoavat jonkin verran etuja saavutettavuuden kannalta, mutta samalla niissä on kuitenkin myös haasteita. Kurssien läpimenomäärät ovat suhteellisen suuria, mistä johtuen räätälöinti on nykyisen työajan puitteissa haastavaa. Kuitenkin esimerkiksi ajallinen jousto on helpommin mahdollista kuin luentokurssien opettamisessa.”

Vaikka saavutettavat opetusmenetelmät saivat kyselyssä kannatusta, ei niiden toteuttaminen silti ole ongelmaton. Ongelmakohdista esiin nousivat varsinkin suuret ryhmäkoot. Suurien ryhmäkokojen lisäksi hankalaksi koettiin sekin, ettei opettajilla usein ole ennen kurssin alkua tietoa ryhmän opiskelijoiden tarpeista, jolloin niihin ei voida valmistautua etukäteen. Vastaajat kertoivat:

”Minulla ei ole yleensä tarpeeksi tietoa opiskelijoiden valmiuksista, tarpeista tai elämäntilanteista, ne kun vaihtelevat ja minä tapaan heitä niin lyhyen aikaa. Haluaisin ottaa nämä kaikki paremmin huomioon, sillä niiden huomioimattamuus yleensä aiheuttaa minulle lopulta vain lisätyötä ja harmia, kun esim. yhdellä opiskelijalla on vaikea tilanne kotona, toisella ei ole tarpeeksi hyviä tietoteknisiä taitoja ja kolmannella ei ole opiskelumotivaatiota. En kuitenkaan pysty räätälöimään opetustani tarpeeksi tai joustamaan tarpeeksi, koska minulle ei ole annettu siihen tarpeeksi resursseja.”

”Erityistarpeiden ja elämäntilanteen huomiointi sekä opetusmenetelmien muokkaaminen on vaikeampaa nykyisen resurssipulan takia - ryhmäkoot ovat usein niin suuria että aika ei yksinkertaisesti riitä enää erityistarpeiden huomiointiin samalla tavalla kuin ennen kahden viime hallituksen koulutuksen rapauttamistoimia.”

Moni vastaaja koki ongelmalliseksi sen, miten tarjota opiskelijoille erilaisia joustoja, mutta olla silti tasapuolinen ja oikeudenmukainen. Opiskelijan vapauttaminen jostain suoritusmuodosta kokonaan ei välttämättä myöskään palvele opiskelijaa itseään esimerkiksi työelämätaitojen kannalta, kuten muutama vastaaja huomautti. Lisäksi muutama vastaaja toi esiin, että on kuitenkin tärkeää, että kaikki opiskelijat hallitsisivat opiskeltavat sisällöt: ”Yliopistossa on vaikeaa ja abstraktia tietoa ja jollakin tasolla sitä on pystyttävä hallitsemaan”, yksi vastaaja kirjoitti. Joissain vastauksissa toistui ajatus, että yksilöllisiä järjestelyjä ja joustoa on saatavissa, jos opiskelija sellaisia erikseen pyytää. Yksi vastaaja kirjoitti:

”Aikaresursseihin liittyvistä syistä johtuen kullekin opintojaksototeutukselle ei voida järjestää kuin yksi suoritusmuoto – joustavuus lähtee ensisijaisesti opiskelijasta. Hän voi osoittaa taitonsa vaihtoehtoisilla menetelmillä kunhan hoitaa itse poikkeusjärjestelyt esimerkiksi aikataulujen suhteen.”

Näin saavutettavuuden ja joustavuuden toteutuminen on kiinni opettajasta, mutta yksittäisen opiskelijan on ensin osattava pyytää tällaisia järjestelyjä. Muutama vastaaja nosti esiin myös opiskelija-aineksen muuttumisen entistä heterogeenisemmaksi viime vuosien aikana. Paitsi että opiskelijoilla on erilaisia taustoja ja yksilöllisiä tarpeita, myös mielenterveysongelmien lisääntyminen nousi esiin. Lisäksi moni opiskelija työskentelee toimeentulon tai opintojen jälkeisen työllistymisen varmistamiseksi opintojensa ohella. Se taas aiheuttaa kysymyksiä opintojen ja työskentelyn yhteensovittamisesta etenkin aikataulutuksen ja läsnäolon suhteen. Yksi vastaaja kertoi kauniisti pyrkivänsä olemaan

ensisijaisesti opiskelijoilleen ihminen ihmiselle ja tarjoavansa tarvittaessa apua tai ohjaavansa opiskelijoitaan avun piiriin. Kaikki tällainen tapahtuu kuitenkin opettajan omasta aktiivisuudesta ja pääosin työajan ulkopuolella työtuntien riittämättömyyden vuoksi.

“Silloin kun opiskelijan erityistarpeet ovat tiedossa, otan ne huomioon. Yleisin ongelma ovat masentuneet opiskelijat, joille ei oikein minkäänlaisilla järjestelyillä voi tehdä tietä helpommaksi. Heille voi vain tehdä selväksi, että terveys on tärkein asia, ja kurssit voi sitten selvittää myöhemmin.”

“Meillähän on säännöt siitä, miten ja mitä huomioidaan graaveissa tilanteissa. Elämäntilanteet otan toki aina huomioon, mutta joskus minun käsitykseni siitä, mikä on vakava elämäntilanne, poikkeaa opiskelijoiden käsityksestä.”

“Työssäkäyvien opiskelijoiden kohdalla minun on pakko sanoa, että en voi hyvin huomioida opiskelijoiden elämäntilanteita. Tänä päivänä näin on suurimmalla osalla. Jos joustat yhden työssäkäyvän kohdalla, niin näin on tehtävä jokaisen muunkin osalta. Moni ei haluisi olla läsnä yhdelläkään lähiopetuskerralla tämän vuoksi. Opiskelijat myös tekevät opintojen aikana pitkiäkin ulkomaan matkoja ja olettavat, että kaiken voisi kuitata korvaustehtävillä. Opiskelijan ajatusmalli siitä, että opiskelu on kuin kirjekurssin suorittamista tai yhtä sähköistä tenttimistä, ei vain toimi käytännössä. [...] Akateeminen vapaus kuulostaa helpolta ja kepeältä. Helposti unohtuu, että siihen kuuluu myös vastapuoli eli vastuu. [...] Mielenterveysongelmat, kovan stressin ja yllättävät tilanteet (esim. kolarissa oleminen, lähiomaisen kuolema, ero, lähiomaisen vakava sairastuminen) pyrin aina hyvin huomioimaan. [...] Itse ajattelen, että opettajana olisin kuitenkin aina ensisijaisesti ihminen ja tavattavissa oleva sellainen. Tunnustan ja tunnistan, että tämä on kyllä myös itselle haaste, koska tämä aihe määrittyy paljon varsinaisen opetustyön ja sen suunnittelemisen ulkopuolelle.”

“Yritän järjestää opetuksen kaikille saavutettavaksi ja antaa tarvittaessa henkilökohtaista tukea. Koe on kuitenkin koe ja se tulee kaikkien suorittaa samalla tavalla, ellei sitten ole selvää lääketieteellistä syytä poiketa normaalista. Tasa-arvon kannalta on tärkeää, että kaikki suorittavat kurssin samalla tavalla.”

“Opettajilla ei ole mahdollisuutta räätälöidä kovin yksilöllisesti opetusmenetelmiä. On myös hieman epäselvää, millaiset syyt ovat perusteltuja henkilökohtaisten opetusmenetelmien järjestämiseksi. Opetusmateriaalit tulee olla opiskelijan saavutettavissa, mutta myös luento/lähiopetus on yksi opetusmateriaalien jakamisen väylä - en koe, että myös niille opiskelijoille, jotka eivät pääse (tai vain tule) paikalla, tulisi tarjota samat materiaalit.”

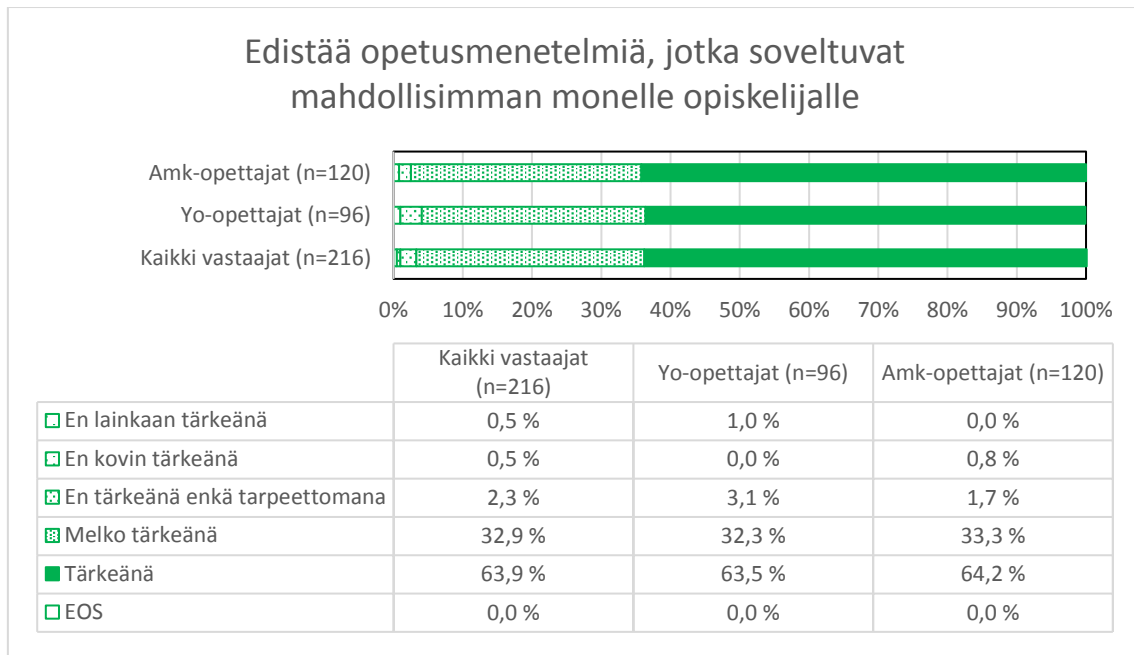
Esiin nousi myös se seikka, että korkeakouluissa opetustehtävissä olevat henkilöt voivat olla keskenään erilaisessa asemassa. Tämä koskee etenkin tuntiopettajia, jotka saavat korvauksen vain opetustunneista, joihin ei sisällytetä opetuksen suunnittelua eikä ohjaamista.

“Olen tuntiopettaja jolle maksetaan palkkaa vain opetustunneista. Opetuksen kehittäminen on hyvin vaikeaa näissä rajoissa ellei tee töitä ilman palkkaa. Pyrin ottamaan huomioon opiskelijoiden erilaiset tarpeet ja valmiudet käyttämällä erilaisia opetustapoja, -kanavia ja -materiaaleja. Valitettavasti käytössä olevat järjestelmät eivät tue riittävästi tätä ja osittain järjestelmien käyttö hidastaa opettajan työtä.”

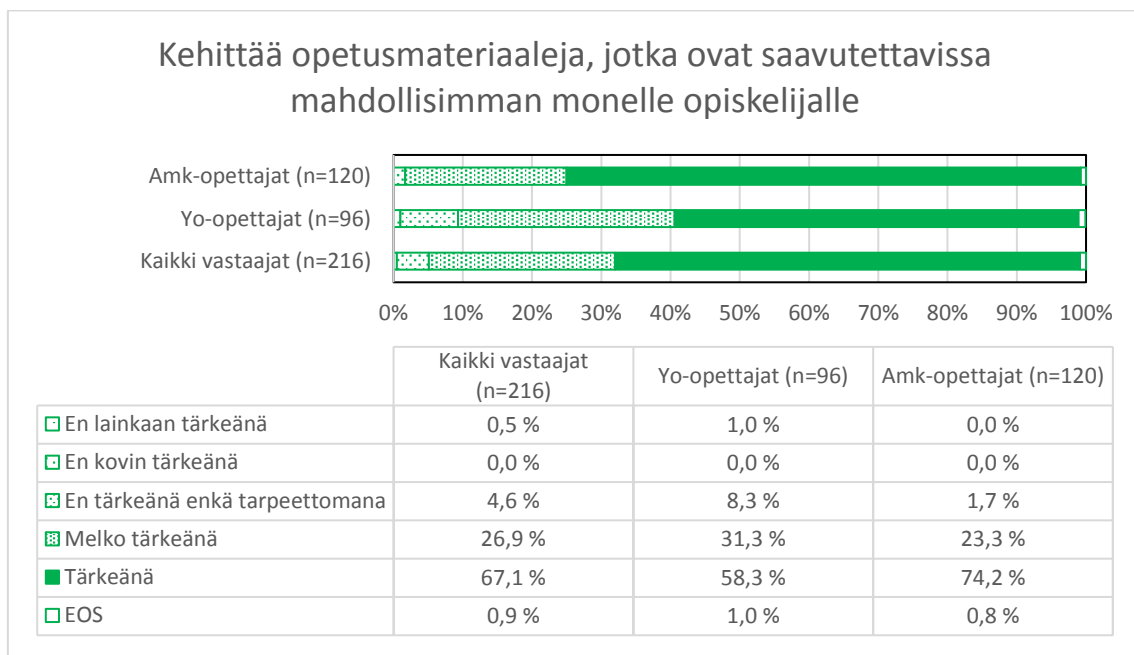
Kaiken kaikkiaan vastauksissa puhuttiin paljon resurssien puutteesta, joka tuntuu vaikuttavan koko korkeakoulutuksen kenttään. Resurssien puute vaikuttaa muun muassa tarjottuihin opetusmuotoihin sekä ryhmäkokoihin, minkä lisäksi aikaa opetuksen suunnitteluun ei välttämättä koettu olevan riittävästi. Resurssikysymykseen palataan tässä raportissa vielä myöhemmin.

Saavutettavuus opetuksen kehittämisessä

Sen jälkeen, kun kyselyssä oli kartoitettu käytettyjä opetusmenetelmiä, kysyttiin vastaajien näkemyksiä opetuksen kehittämisestä. Kolmen väittämän avulla selvitettiin, miten tärkeänä vastaajat pitivät eri tapoja opetuksen kehittämisessä. Ensin arviointiin väitettä: “Kuinka tärkeää on edistää opetusmenetelmiä, jotka soveltuvat mahdollisimman monelle opiskelijalle”. Monille soveltuvien menetelmien kehittämistä pidettiin verrattain tärkeänä: jopa yli 95 % kaikista vastaajista piti sitä tärkeänä tai melko tärkeänä (kuvio 73). Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopettajien vastauksissa ei ollut eroa (liite 6). Eri korkeakoulusektoreilla opettavien vastauksissa oli kuitenkin hieman eroa sen suhteen, miten tärkeänä vastaaja piti sellaisten opetusmateriaalien kehittämistä, jotka ovat saavutettavia mahdollisimman monelle opiskelijalle. Vastaajat olivat kyllä yksimielisiä asian tärkeydestä - noin 95 % vastaajista piti tätä tärkeänä tai melko tärkeänä - mutta vastauksissa oli aste-eroja (kuvio 74). Ammattikorkeakoulujen opettajista 74 % piti asiaa tärkeänä, yliopisto-opettajista 58 %. Vastaukset erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ($p=0,007$) (liite 6).

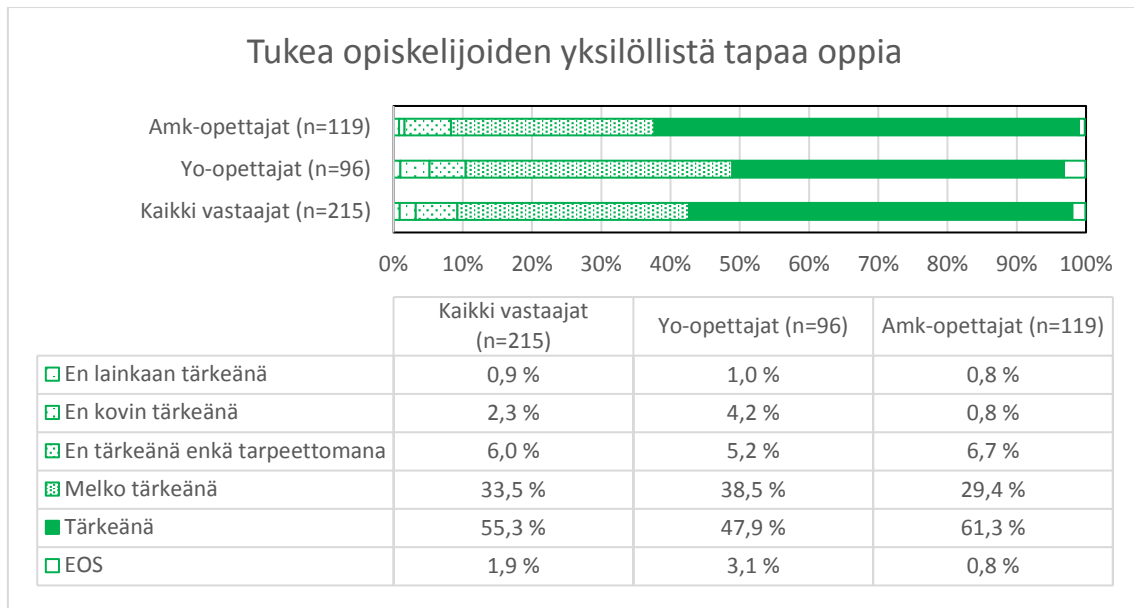
Kuvio 73. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka tärkeänä pitää sellaisten opetusmenetelmien edistämistä, jotka soveltuvat mahdollisimman monelle opiskelijalle

Kuvio 74. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka tärkeänä pitää sellaisten opetusmateriaalien kehittämistä, jotka ovat saavutettavissa mahdollisimman monelle opiskelijalle

Kolmantena väitteenä opettamisen kehittämiseen liittyen esitettiin: “Kuinka tärkeänä pidät tukea opiskelijoiden yksilöllistä tapaa oppia”. Yksilöllisen oppimisen tavan tukemista pidettiin varsin tärkeänä, sillä 55 % vastaajista piti tätä tärkeänä ja 33 % melko tärkeänä (kuvio 75). Ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opettajien vastaukset eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevällä tavalla (liite 6).

Kuvio 75. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka tärkeää on tukea opiskelijoiden yksilöllistä tapaa oppia

Avovastauksissa nousi esiin etenkin opiskelijoiden monenlaisuus. Moni vastaaja kirjoitti, miten opiskelijoiden monenlaisuus näkyi selvästi heidän päivittäisessä työssään, ja tämän vuoksi sen huomioiminen opetuksen kehittämisessä koettiin hyvin merkittäväksi. Kuten vastauksista kävi ilmi, erilaisten tarpeiden huomioiminen edesauttaa lopulta myös opiskelijoiden opinnoissaan etenemistä sekä valmistumista. Useinkaan opettajilla ei kuitenkaan ole etukäteistietoa kurssinsa opiskelijoista, ja etenkin niin sanotuilla massakursseilla yksilöllisten tarpeiden huomioiminen on hyvin vaikeaa.

“Elämäntilanteiden kirjo kasvaa yhteiskunnassa ja korkeakouluissa, eikä jämähtäminen aiemmin toimineisiin menetelmiin palvele tulevaisuuden oppimistarpeita.”

“Riittävän ajoissa saatu tieto erityisistä tarpeista antaa parhaan mahdollisuuden yksilöllisyyden huomioimiseen. Tätä pitäisi kehittää, vaikka lainsäädäntö meneekin koko ajan vastavirtaan, mitä tulee tiedon saantiin.”

“Massakurssien opettajana en pysty edes tutustumaan opiskelijoihin yksilöinä, joten opetuksen suunnittelussa mennään "keskiverto"-opiskelijan mukaan.”

Myös palautteen kerääminen opetuksen kehittämiseksi mainittiin. Kaikille opiskelijoille räätälöityä opetusta pidettiin mahdottomana, eikä jokaiselle yksilöllisesti räätälöity opetus tietenkään ole saavutettavuustavoitteidenkaan mukaista.

“On mahdotonta räätälöidä suuressa määrin. Minusta jokaisen opettajan, jokaisella kurssilla ei tulisi joutua pohtimaan kaikkien palvelemista. Tutkinto/koulutusohjelman tasolla tulisi olla erilaisia menetelmiä erilaisille opiskelijoille. Joillakin kursseilla ne sopivat yhdelle, toisella toiselle. Täysin

räätälöityyn tarjontaan opetusmenetelmissä ei ole mahdollista eikä mielekästä mennä.”

Ongelmana opetuksen kehittämisen tiellä nähtiin ennen muuta resurssien niukkuus, mikä mainittiin useissa vastauksissa.

“Tarvittaisiin paljon enemmän resurssia, jotta voisi kunnolla tukea opiskelijoiden yksilöllistä tapaa oppia. Ryhmäkoot ovat isoja.”

“Yksilöllinen tapa oppia menee liian pitkälle vietynä yksilöopetukseksi. Käytännön syy liittyy resursseihin. Työelämän vaatimukset ovat periaatteellinen tapa rajoittaa tiettyjä asioita. Työelämävalmiuksiin liittyy kyky oppia uutta itsenäisesti.”

“Opetuksen kehittämiseen olisi annettava enemmän aikaa ja muita resursseja, että voisimme kehittää opetusmenetelmiä ja opetusmateriaaleja, sekä tukea opiskelijoita paremmin. Opetuksen kehittämisen tulisi olla jokaisen opettajan arkinen asia, ei pelkästään jotain mikä tapahtuu jossain opetuksen kehittämisen ryhmässä jossain norsunluutornissa.”

Vaikka erilaisten oppimis- ja opetustapojen yhdisteleminen edesauttaa sitä, että eri tavoin oppivat opiskelijat saavat mahdollisimman paljon irti opetuksesta, on siinäkin silti vaikeutensa. Muutama vastaaja toi esiin sen, että opiskelijoilla itsellään voi olla tiettyjä käsityksiä opetuksesta ja siitä, millaisia opetusmuotoja kursseilla tulisi käyttää.

“En del studerande har en väldigt konservativ uppfattning om de rätta undervisningsmetoderna. Man ser det varje gång de uppmanas arbeta i grupp, t.ex. Jag tror att studerande inte riktigt vet vad inlärnigen innebär och det vet inte hur de själva lär sig.”

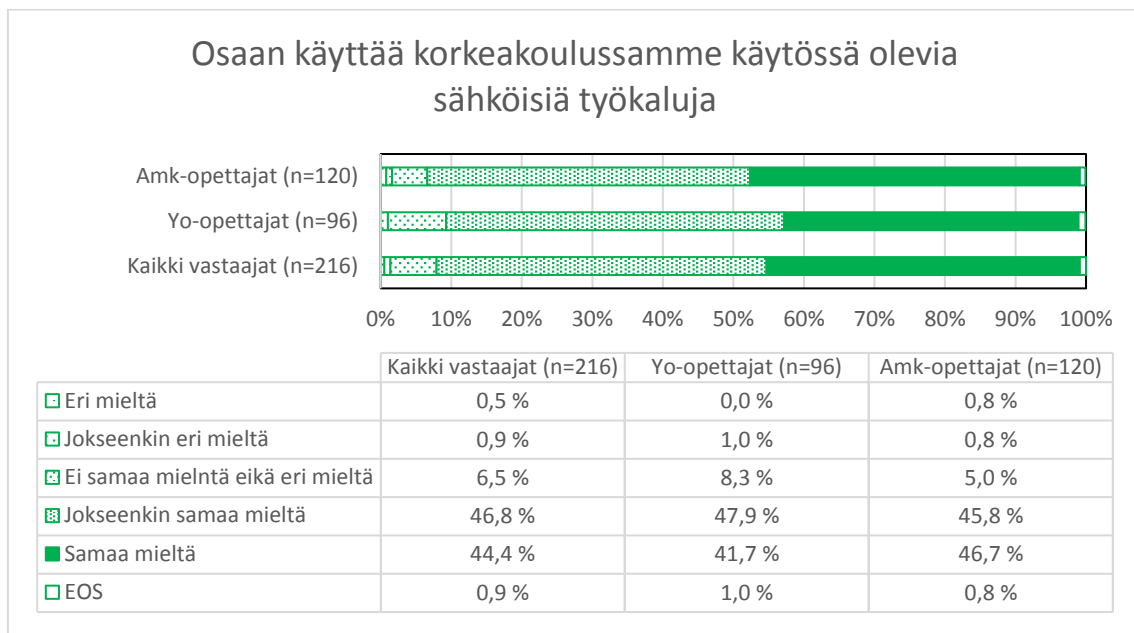
“Ryhmässä työskentely on meillä uusin ongelma. Opetustapana sitä käytetään paljon, mutta kaikki eivät ole siihen halukkaita tai kykeneviä. Kuka määrittelee, milloin opiskelija voidaan vapauttaa tiimityöskentelystä, milloin tiimityöskentelyyn on vain totuttauduttava.”

Arviot omasta osaamisesta ja resursseista

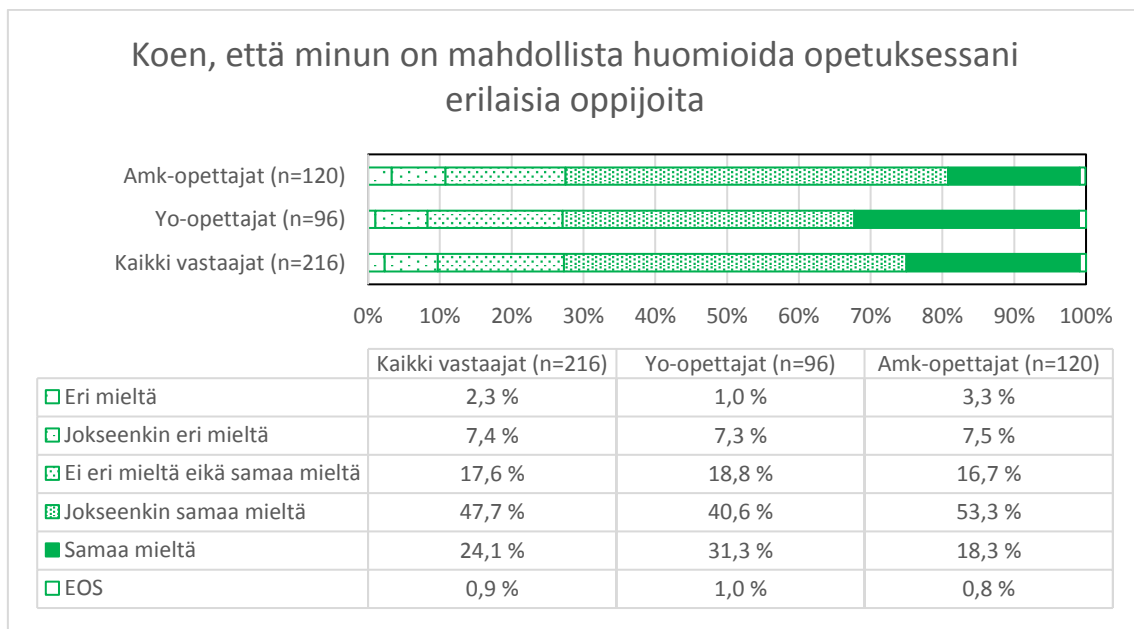
Kuten edeltä on selvinnyt, korkeakouluopettajat pitivät kyselyssä saavutettavia opetusmenetelmiä tärkeinä. Myös yksilöllisten oppimisen tapojen tukea pidettiin merkittävänä. Miten korkeakouluopettajat kokevat oman osaamisensa ja käytössään olevat resurssit? Tätä selvitettiin kuudella väittämällä.

Kyselyn perusteella korkeakouluopettajat osaavat käyttää heidän käytössään olevia sähköisiä työkaluja hyvin: noin yhdeksän kymmenestä katsoi osaavansa käyttää

näitä hyvin tai melko hyvin (kuvio 76). Aivan näin korkeaa osuutta ei kuitenkaan saatu, kun vastaajille esitettiin väite ”Koen, että minun on mahdollista huomioida opetuksessani erilaisia oppijoita”. Samaa tai jokseenkin samaa mieltä väitteen kanssa oli hieman yli 70 % vastaajista (kuvio 77). Ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opettajien vastaukset eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi liittyen näihin väittämiin (liite 7).

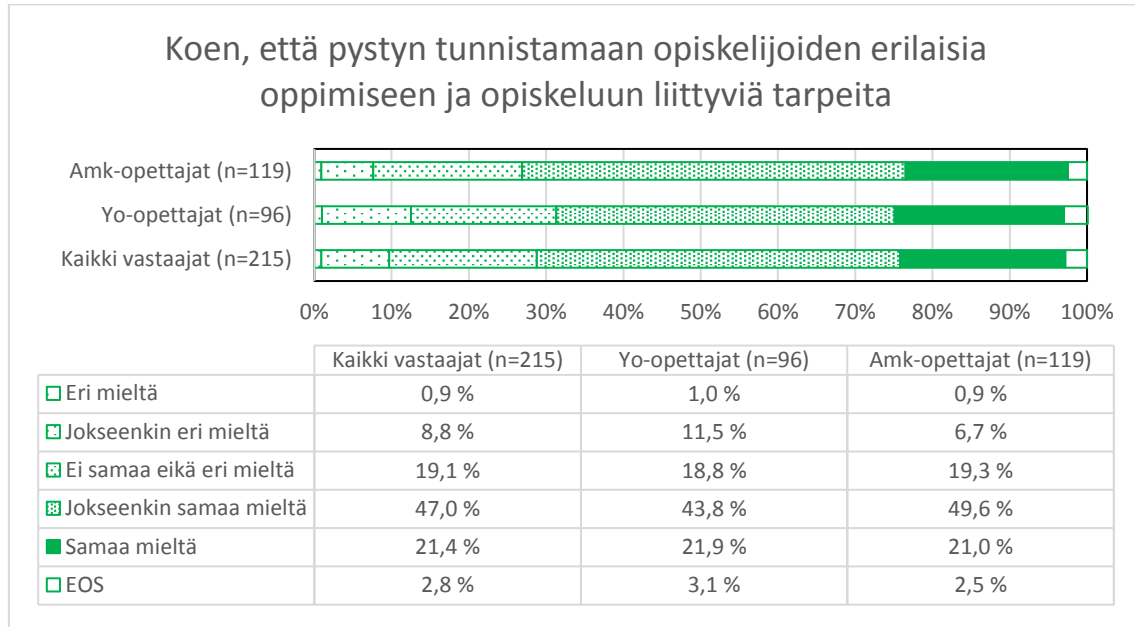

Kuvio 76. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka hyvin kokee osaavansa käyttää korkeakoulussa käytössä olevia sähköisiä työkaluja

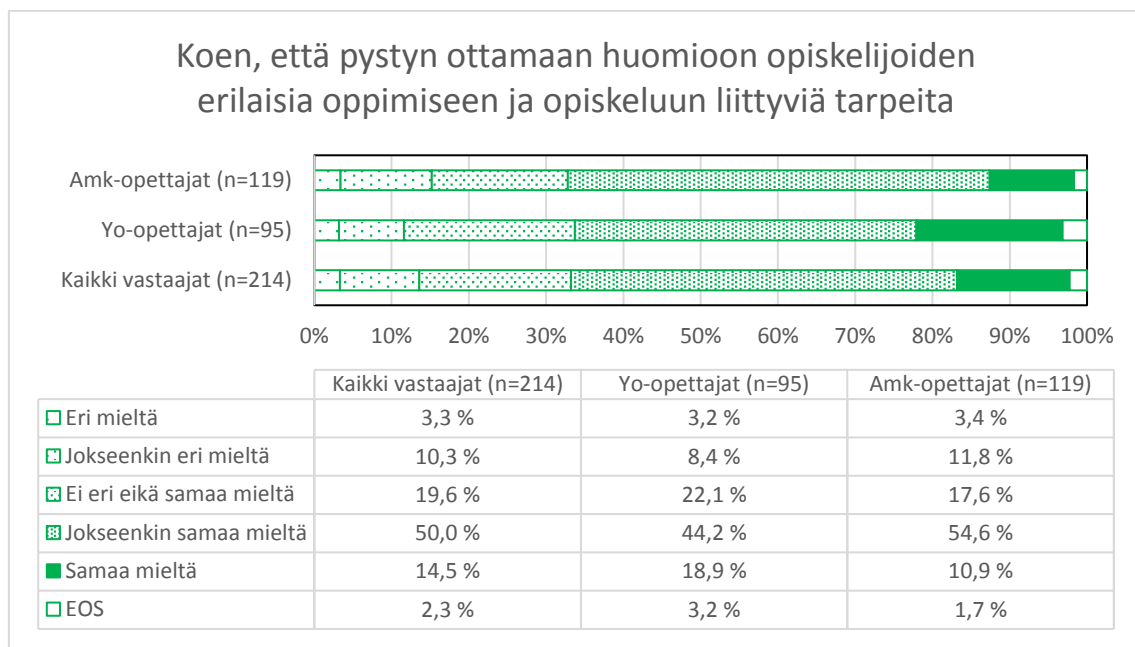

Kuvio 77. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka hyviksi kokee mahdollisuutensa huomioida opetuksessaan erilaisia oppijoita

Kaikista vastaajista noin 70 % oli samaa tai jokseenkin samaa mieltä väitteen kanssa siitä, että he kokevat pystyvänsä tunnistamaan opiskelijoiden erilaisia oppimiseen ja opiskeluun liittyviä tarpeita (kuvio 78). Näitä tarpeita koki pystyvänsä ottamaan huomioon noin 65 % kaikista vastaajista (kuvio 79). Ammattikorkeakoulu- ja yliopistopuolen vastauksissa ei näissä kysymyksissä ollut juurikaan eroa (liite 7).

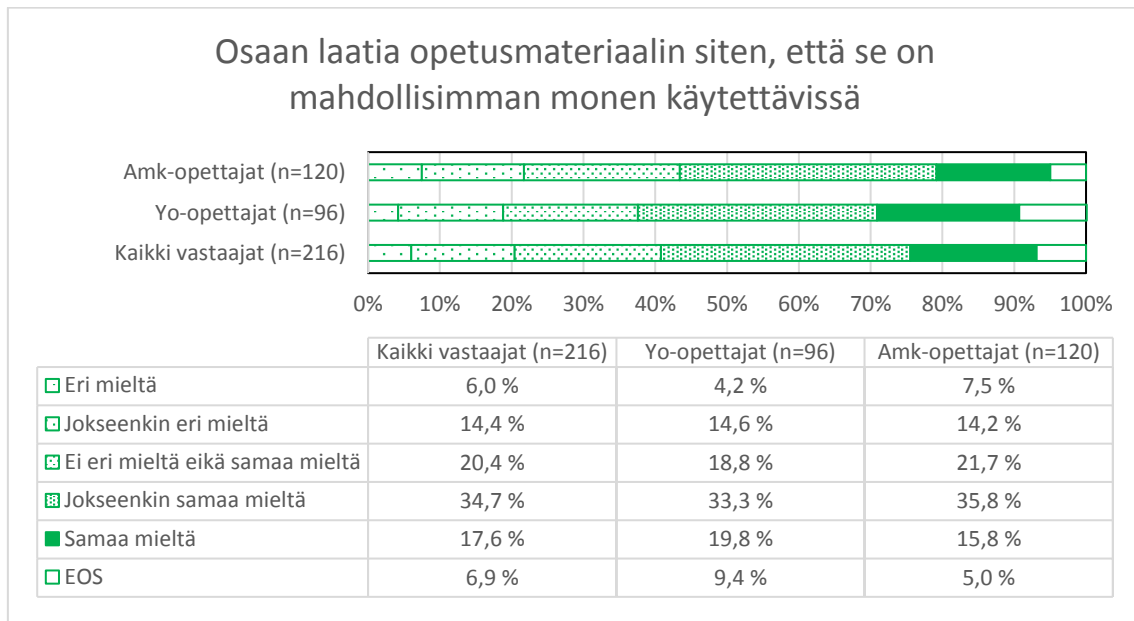

Kuvio 78. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka hyvin kokee pystyvänsä tunnistamaan opiskelijoiden erilaisia oppimiseen ja opiskeluun liittyviä tarpeita

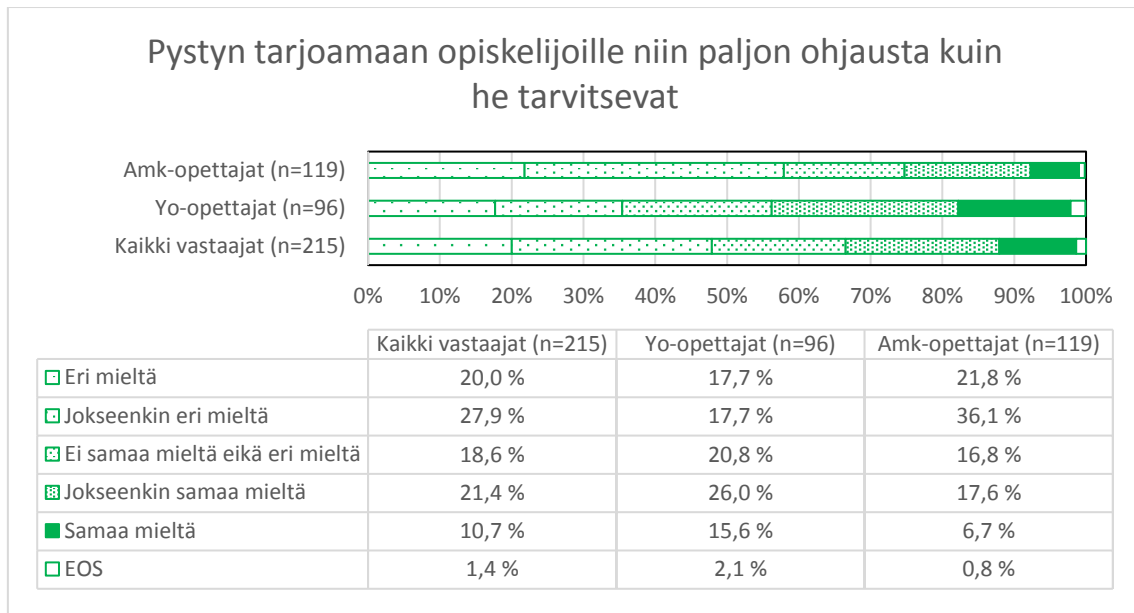
Kuvio 79. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka hyvin kokee pystyvänsä ottamaan huomioon opiskelijoiden erilaisia oppimiseen ja opiskeluun liittyviä tarpeita

Vastaajista noin puolet vastasi olevansa samaa tai jokseenkin samaa mieltä väitteen kanssa, jonka mukaan “osaan laatia opetusmateriaalin siten, että se on mahdollisimman monen käytettävissä (esim. luettavissa ruudunlukuohjelmalla).” Vastaukset hajaantuivat eri vaihtoehtojen välillä, eikä esimerkiksi 9 % yliopisto-opettajista (amk: 5 %) osannut ottaa väitteeseen kantaa (kuvio 80). Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopettajien vastausten välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa (liite 7). Muutama vastaaja kommentoi avokentässä, etteivät he tienneet, mikä on ruudunlukuohjelma.

Kuvio 80. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko osaavansa laatia opetusmateriaalin siten, että se on mahdollisimman monen käytettävissä

Viimeisenä tässä osiossa esitettiin väite: “Pystyn tarjoamaan opiskelijoille niin paljon ohjausta kuin he tarvitsevat”. Vastaukset jakoutuivat kaikkien vastausvaihtoehtojen välillä, ja kysymys kirvoitti myös useita kommentteja avoimeen kenttään. Väitteen kanssa samaa tai jokseenkin samaa mieltä oli kaikista vastaajista noin 30 % (yo: noin 40 %, amk: noin 25 %) (kuvio 81). Ammattikorkeakoulujen opettajista 58 % oli väitteen kanssa erimielisiä, kun yliopisto-opettajista eri tai jokseenkin eri mieltä oli noin 35 % vastaajista. Tässä kysymyksessä siis piirtyi esiin eroja ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen vastaajien välillä. Vastaukset erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ($p=0,004$) (liite 7).

Kuvio 81. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kokeeko pystyvänsä tarjoamaan opiskelijoille niin paljon ohjausta kuin he tarvitsevat

Yhteensä 97 vastaaja kommentoi avoimessa kentässä omaa osaamista ja käytössään olevia resursseja. Asiaa kommentoitiin muun muassa seuraavasti:

“[...] yliopistossa tarpeiden tunnistaminen on huomattavasti haastavampaa kuin ammattikorkeakoulussa, sillä opettaja kohtaa opiskelijat yksittäisillä opintojaksoilla, jolla voi olla 110 opiskelijaa. Vasta ammattiainekursseilla ryhmäkoko on pienempi. Paras mahdollisuus tunnistamiseen on kandityövaiheessa, jossa ohjaussuhde on henkilökohtainen. Ohjaukseen ei oikeastaan ole aiemmissa vaiheissa mahdollisuuksia eikä varsinkaan resursseja.”

“Opettajien työsuunnitelmia laadittaessa tulisi huomioida muutkin ohjaustavat kuin lähiopetustuntimäärä luokahuoneessa. Koska työsuunnitelmassani olevia tunteja on joka vuosi kiristetty, niin että jo tiukasta paketista on otettu "löysät pois", niin olen joutunut heikentämään opetukseni laatua, karsimaan kaikkea muuta opetuksen ulkopuolista (esim. opiskelijoiden sähköposteihin vastaamista), ja taiteilemaan koko ajan uupumuksen äärirajoilla. Opiskelijalaatu on samalla muuttunut koko ajan heterogeenisemmäksi, heillä on kaikenlaisia ongelmia itselläänkin, mikä on lisännyt opetuksen ulkopuolisen ohjauksen ja auttamisen tarvetta.”

Aihetta kommentoitiin muun muassa toteamalla, että joidenkin opiskelijoiden kohdalla mikään määrä ohjausta ei ole riittävästi, ja korkeakouluopettajien resurssit ohjaamisen tarjoamiseen ovat muutoinkin hyvin rajalliset. Etenkin ammattikorkeakoulujen niukentuneet resurssit saivat useita mainintoja. Moni vastaaja myös koki, että oman opetuksen kehittäminen saavutettavaan suuntaan oli niukkojen resurssien vuoksi tehtävä omalla ajalla.

“Kukahen pystyy tarjoamaan ohjausta niin paljon kuin "he tarvitsevat"? Opiskelijan tarve voi olla ihan valtava, jos puutteita on jo lukioajoilta asti perusteista. Mutta jos siis tarkoitetaan sellaista ohjausta, jonka olettaisi olevan ihan kurssille ja työnkuvaan kuuluvaa, niin ei, ei edes sitä. Ei sille ole otettu aikaa suunnitelmissa.”

“Ammattikorkeakoulujen rahoituksen leikkaukset vähentävät jatkuvasti opetukseen käytettävissä olevia resursseja. Ensimmäisenä tämä tuntuu kaikenlaisten erityisjärjestelyjen vaikeutumisena, koska opettaja käytännössä toteuttaa ne omalla ajallaan eli hyvää hyvyttään. Kaikki opettajat eivät ole siihen halukkaita.”

“Mikään maailman aika ei riitä vastaamaan ohjauksen tarpeeseen. Pitää vaan realistisesti katsoa mihin työaika riittää.”

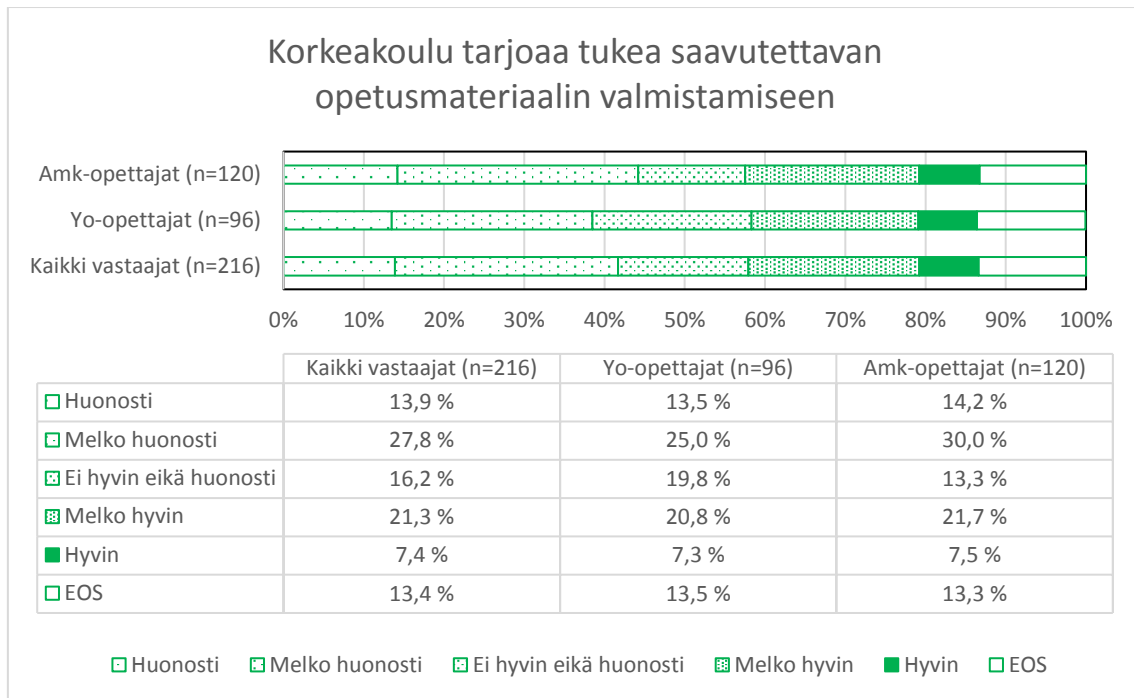
“Ryhmäkoot kasvavat koko ajan ja resurssit pienenevät, joten vaikka opettaja haluaisi räätälöidä suoritustapoja mahdollisimman monipuolisiksi ja erilaiset oppijat huomioiviksi, se ei useinkaan ole mahdollista. Tai on, jos opettaja repii ajan ja voimat tähän omasta selkänahastaan.”

“Studerande behöver enormt mycket handledning. Vi lärare är få, vi arbetar under enorm press - vi ska undervisa, söka extern finansiering, sköta allt mer om administration och dessutom borde vi forska för att kunna ge 'på forskning baserad högre utbildning'.”

Tältä osin kyselytulokset piirsivätkin melko lohduttoman kuvan ohjaamisresursseista - ja resursseista laajemminkin. Vastaajat katsoivat tarvetta ohjaukselle olevan paljon, mutta he eivät pystyneet työssään vastaamaan tähän tarpeeseen edes kohtuullisessa määrin.

Korkeakoulun tuki saavutettavuuden kehittämiseen

Korkeakoulun tarjoamaa tukea saavutettavuuden edistämiseen selvitettiin korkeakouluopettajilta seitsemän väitteen avulla. Ensimmäinen väite kuului: “Korkeakoulu tarjoaa tukea saavutettavan opetusmateriaalin valmistamiseen.” Vastaukset olivat kirjavia ja ne jakautuivat kaikkien vaihtoehtojen välille. Epätietoisia oli noin 13 % vastaajista. Noin 40 % kertoi väitteen toteutuvan huonosti tai melko huonosti, hieman alle 30 % arvioi tämän toteutuvan hyvin tai melko hyvin. Loput olivat arvioineet väitteen toteutuvan “ei hyvin eikä huonosti” (kuvio 82). Ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opettajien vastaukset eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi (liite 8).

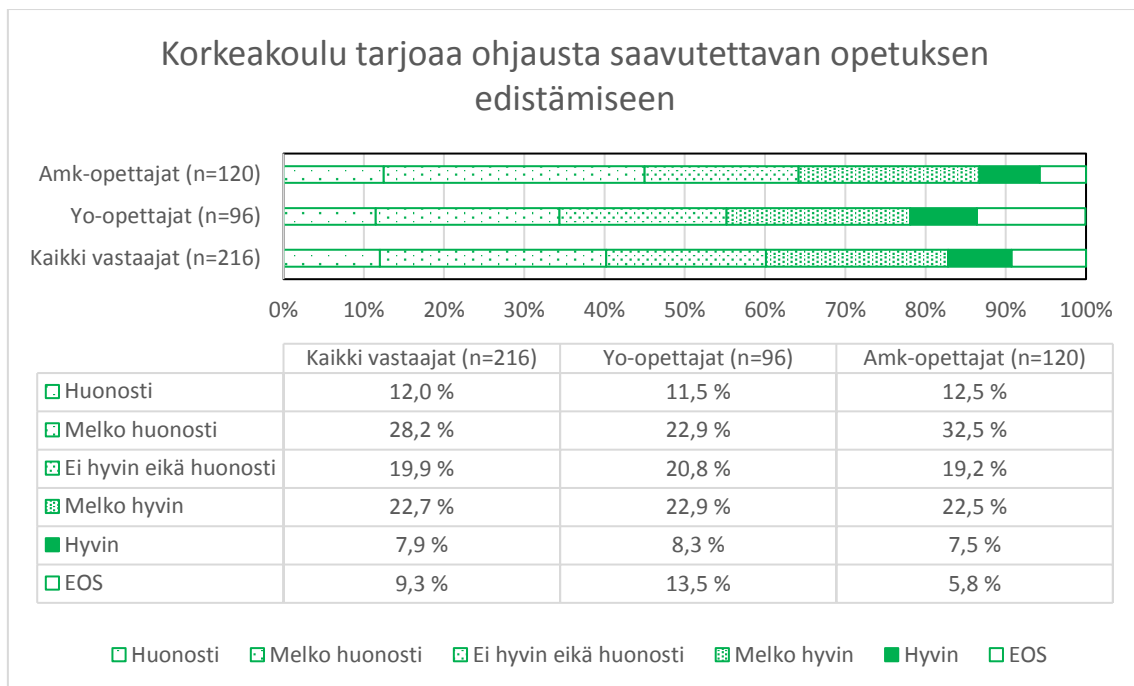
Kuvio 82. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen miten hyvin korkeakoulu tarjoaa tukea saavutettavan opetusmateriaalin valmistamiseen

Vastaavia arvioita sai väite ”Korkeakoulu tarjoaa ohjausta saavutettavan opetuksen edistämiseen”. Alle 30 % katsoi väitteen toteutuvan hyvin tai melko hyvin; huonosti tai melko huonosti sen näki toteutuvan noin 40 % (kuvio 83). Ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opettajien vastaukset eivät eronneet toisistaan juurikaan (liite 8). Avovastauksista kävi ilmi, että kaikki korkeakouluissa opetusta antavat henkilöt eivät myöskään ole keskenään tasa-arvoisessa asemassa tuen saamisen suhteen. Yksi vastaaja kirjoitti:

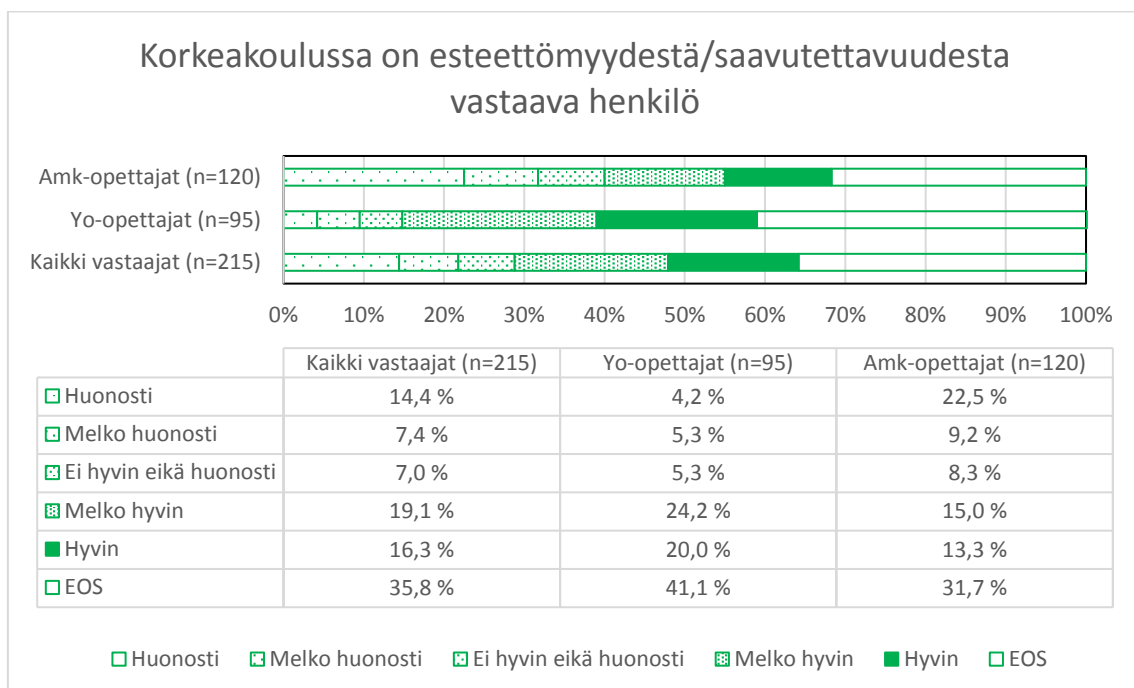
”Näihin on vaikea vastata kun olen tuntiopettaja eikä minulle juurikaan kuulu kurssit tai tuet opetuksen saavutettavuuden lisäämiseksi. Ylipäätään ei juurikaan kerrota mihin tähdätään. Opiskelen asiat ja välineet itse ja käytän niitä välineitä joita on pakko käyttää sopivat ne opetettavaan aiheeseen tai eivät. Ei täällä välitetä tukea.”

Kyselyn suurin epätietoisien osuus saatiin väitteeseen ”Korkeakoulussa on esteettömyydestä/saavutettavuudesta vastaava henkilö”. Yliopisto-opettajista yli 40 % ja ammattikorkeakoulujen opettajista yli 30 % ei osannut ottaa väitteeseen kantaa. Loppujen vastaajien kohdalla vastaukset jakautuivat kaikkien vaihtoehtojen välillä (kuvio 84). Vastaukset kertovat osaltaan epätietoisuudesta, mutta myös siitä, että tilanteet eroavat toisistaan paljonkin eri korkeakoulujen välillä. Yliopisto-opettajat arvioivat tilanteen kuitenkin ammattikorkeakouluopettajia positiivisemmin ja ero oli tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,000$) (liite 8).

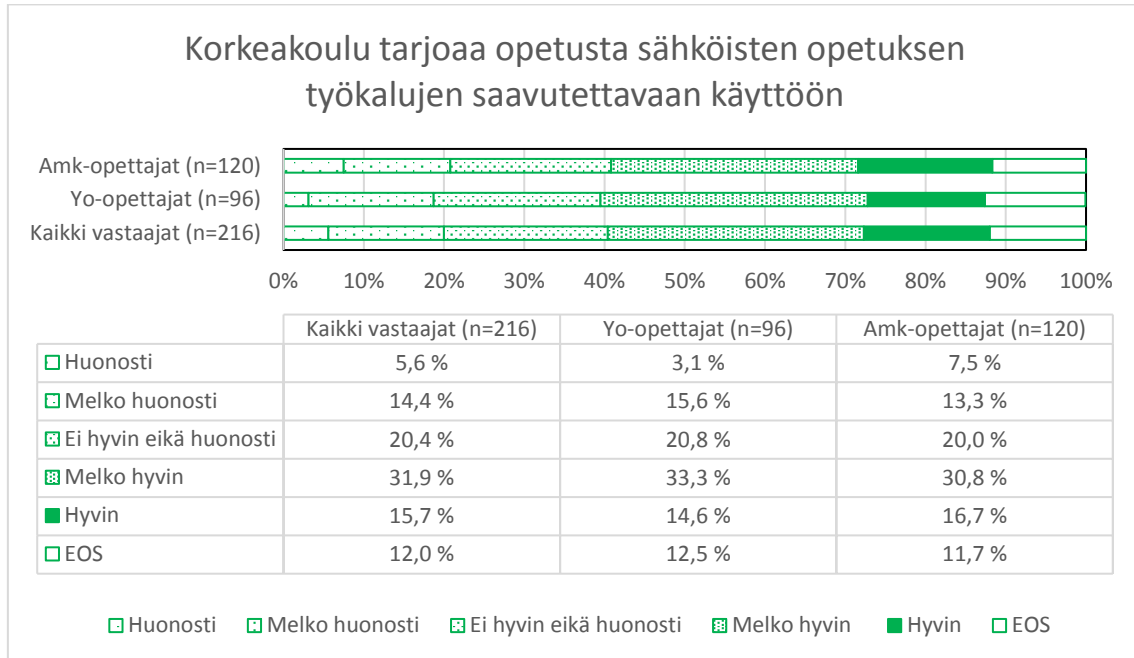
Kuvio 83. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen miten hyvin korkeakoulu tarjoaa ohjausta saavutettavan opetuksen edistämiseen

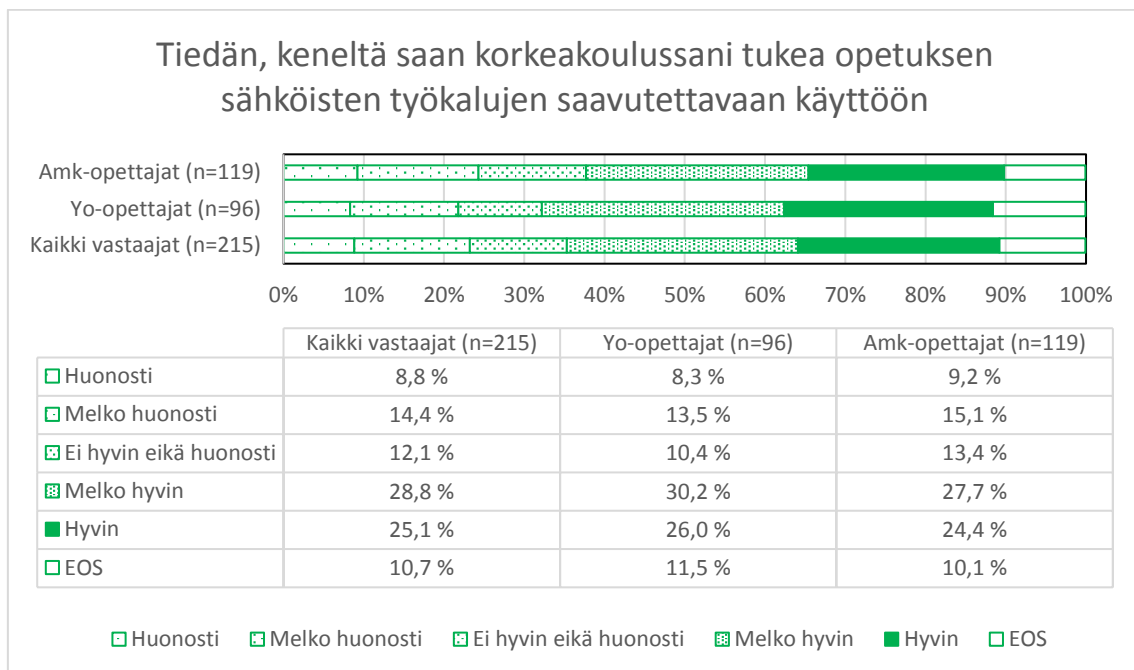
Kuvio 84. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen onko korkeakoulussa esteettömyydestä/saavutettavuudesta vastaava henkilö

Seuraava väite kuului: "Korkeakoulu tarjoaa opetusta sähköisten opetuksen työkalujen saavutettavaan käyttöön". Hyvin tai melko hyvin tämän näki toteutuvan noin 45 % kaikista vastaajista, ja noin 20 % näki tämän toteutuvan huonosti tai melko huonosti. 20 % vastaajista vastasi "ei hyvin eikä huonosti" (kuvio 85). Tämän jälkeen kysyttiin vielä

tarkemmin tarjotusta tuesta esittämällä väite ”Tiedän, keneltä saan korkeakoulussani tukea opetuksen sähköisten työkalujen saavutettavaan käyttöön”. Hyvin tai melko hyvin tämän koki toteutuvan hieman yli puolet kaikista vastaajista (kuvio 86). Näiden kysymysten osalta ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opettajien vastaukset olivat lähellä toisiaan (liite 8).

Kuvio 85. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen tarjoaako korkeakoulu opetusta sähköisten opetuksen työkalujen saavutettavaan käyttöön

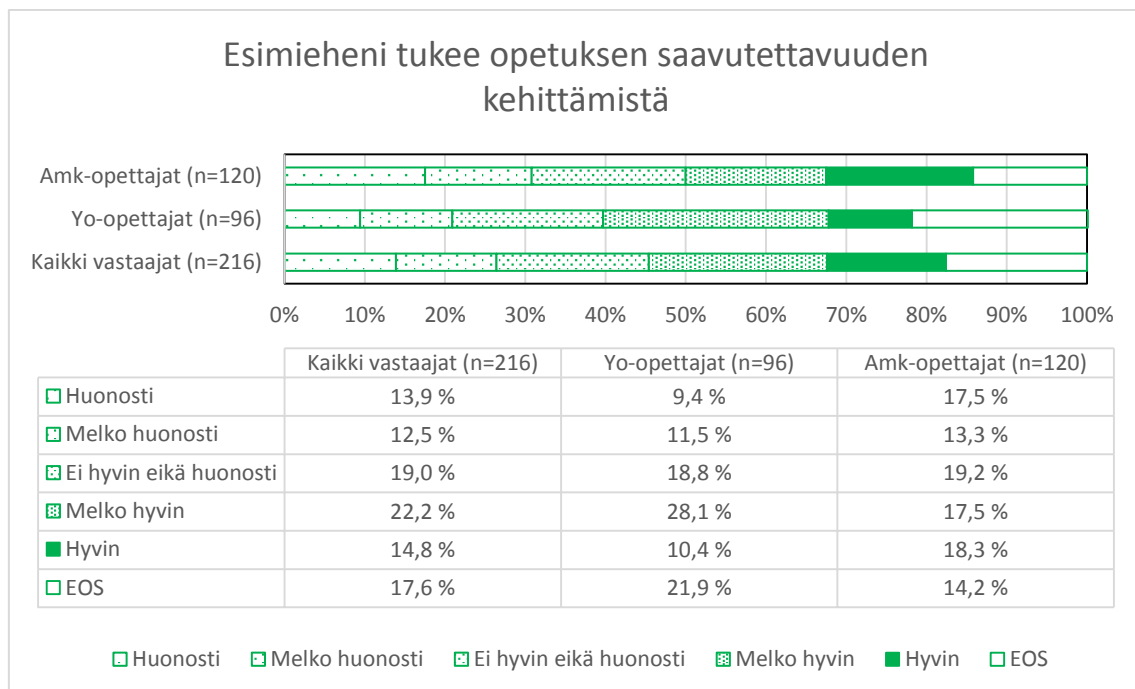

Kuvio 86. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen tietääkö, keneltä saa korkeakoulussa tukea opetuksen sähköisten työkalujen saavutettavaan käyttöön

”Vi har broschyrer och infopaket, men problemet är uppföljningen och implementeringen. Vissa lärare har också en arrogant attityd till människor med t.ex. inlärnings svårigheter, de anser att dessa ska ej studera vid ett universitet.”

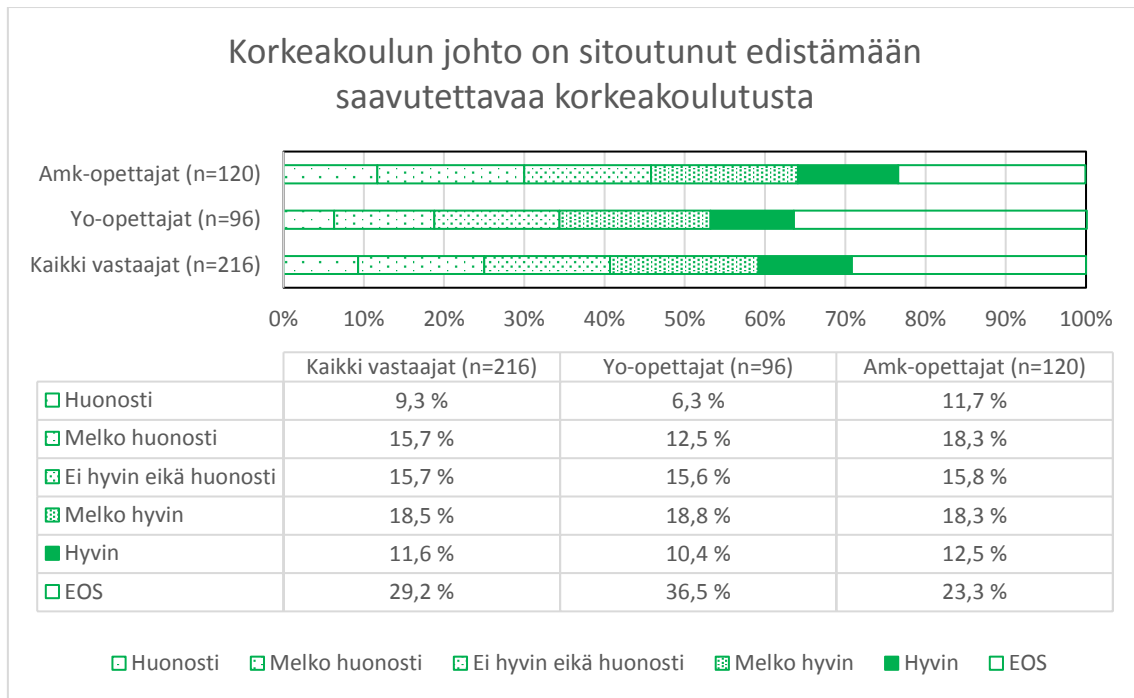
”Osa henkilöstöstä kehittää opetusta, ovat edelläkävijöitä. Näitä henkilöitä pitäisi palkita tai huomioda. Osa henkilöstöstä (opettajat ja hallintohenkilöstö) ovat viime vuosisadalla opetuksen suhteen.”

”Esimieheni tukee opetuksen saavutettavuuden kehittämistä” -väitteeseen hyvin tai melko hyvin -arvion antoi hieman alle 40 % kaikista vastaajista; liki 18 % ei osannut ottaa väitteeseen kantaa (yo: 21,9 %; amk: 14,2 %). Noin neljännes katsoi, että väite toteutui huonosti tai melko huonosti (kuvio 87). Ammattikorkeakoulujen opettajat vastasivat näin yliopisto-opettajia useammin, mutta ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä. (liite 8)

Kuvio 87. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen tukeeko esimies opetuksen saavutettavuuden kehittämistä

Vastaajat eivät nähneet kovin positiivisesti korkeakoulun johdon sitoutumista saavutettavuuden edistämiseen. Kun tätä kysyttiin väitteellä ”Korkeakoulun johto on sitoutunut edistämään saavutettavaa korkeakoulutusta”, näin katsoi tapahtuvaksi (hyvin tai melko hyvin -vaihtoehdon valinneet) alle kolmannes vastaajista. Vastaukset jakautuivat melko tasaisesti kaikkien vastausvaihtoehtojen välille, eikä 30 % kaikista vastaajista osannut ottaa siihen kantaa lainkaan (kuvio 88). Epätietoisuus oli suurempaa yliopistojen puolella, sillä yliopisto-opettajista noin 36 % ja ammattikorkeakoulujen opettajista 23 % ei osannut ottaa asiaan kantaa. Ero ei ollut kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä (liite 8).

Kuvio 88. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen onko korkeakoulun johto sitoutunut edistämään saavutettavaa korkeakoulutusta

Kiinnostava yksityiskohta on kuitenkin se, että niin tyytyväisyyttä kuin tyytymättömyyttä oman korkeakoulun tarjoamaan tukeen saattoi kuitenkin löytyä saman korkeakoulun sisältä. Tämän vuoksi ei voida suoraan ajatella, että osassa korkeakouluista asiat olisi hyvin ja toisissa huonosti. Esimerkiksi Hämeen Ammattikorkeakoulusta (HAMK) saaduissa 26 vastauksessa 8 henkilöä arvioi korkeakoulun tuen saavutettavan opetuksen edistämiseen toteutuvan huonosti, kun taas 9 vastaajaa kertoi tämän toteutuvan hyvin. Loput eivät joko osanneet ottaa kantaa tai valitsivat vaihtoehdon, jonka mukaan väite toteutui ”ei hyvin eikä huonosti”. Muista korkeakouluista saatiin myös samansuuntaisia vastauksia. Vastaajamäärät yksittäisistä korkeakouluista olivat kuitenkin melko pieniä, jolloin yksittäisen vastaajan merkitys korostuu.

Osion avokenttään saatiin 75 vastausta. Kyselyyn saaduista vastauksista voi päätellä, että opettajien keskuudessa on melko paljon tyytymättömyyttä siihen tukeen, jota he korkeakoulultaan saavat saavutettavuuteen liittyen. Paljon on myös epätietoisuutta siitä tuesta, jota he voisivat saada kehittääkseen omaa osaamistaan. Kovinkaan selvää ei välttämättä ole sekään, onko heidän omissa korkeakouluissaan esimerkiksi saavutettavuusasioista vastaavaa henkilöä. Tämä johtaa siihen, että moni opettaja kokee olevansa saavutettavuuteen liittyvien kysymyksien kanssa yksin, kuten eräs vastaaja kirjoitti:

”Aika usein kokee olevansa yksin kehittämässä jotain kurssia saavutettavammaksi, eikä tietoa mahdollisesta tuesta ole helposti löydettävissä, vaikka sellaista ehkä olisikin saatavilla. Yliopiston tulisi mainostaa näitä palveluja myös opettajille, jolloin ehkä monilla olisi pienempi kynnyks alkua kokeilla uutta toimintatapaa.”

Kyselyn perusteella korkeakouluopettajat kaipaavat lisää tietoa ja tukea saavutettavuuden edistämiseen. Moni vastaaja kertoi, ettei tiedä mistä tukea tai ohjeita voisi saada, vaikka sellaisia kenties jossain olisikin tarjolla. Opettajat haluaisivat tukea hyvin monenlaisiin saavutettavuutta edistäviin opetusmenetelmiin, mutta etenkin digitaalisuus nousi esiin, kuten näissä kahdessa vastauksessa:

”Sähköisten työkalujen kehittäminen on mainittu strategiassa. Opettajille ei kuitenkaan ole osoitettu riittävästi resursseja uusien, sähköisten opetusmenetelmien oppimiseen, opetuksen suunnitteluun ja uusien menetelmien käytön aloittamiseen.”

”Digitaalisiin välineisiin saa erittäin hyvin tukea ja siihen on nimetty henkilöitä ja resursseja, mutta kun puhutaan saavutettavasta materiaalista, välineistä jne. Niin tilanne on täysin eri.”

Kuten yllä olevista lainauksista käy ilmi, juuri digitaalisuuteen on korkeakouluissa kyllä panostettu, mutta se ei vielä tarkoita sitä, että kaikki korkeakouluopettajat osaisivat käyttää uusien alustojen ominaisuuksia. Saavutettava opetusmateriaali on kuitenkin paljon muutakin kuin vain sähköisesti jaetut Power point –kalvot tai kurssitietojen löytyminen verkosta. Osa opettajista kokee saavansa hyvin tukea digitaalisten alustojen ja järjestelmien käyttöön, mutta kaikkien kohdalla näin ei kuitenkaan ole. Lisäksi on huomioitava, että saavutettavat opetusmenetelmät ovat paljon pelkkää digitaalisuutta laajempi kysymys.

Osa vastaajista koki, että sanojen ja ideaalien tasolla heidän korkeakoulunsa on sitoutunut saavutettavuuteen, mutta se ei kuitenkaan näy käytännössä. Korkeakoulujen korkein johto sai monia suorasanaisia moitteita siitä, ettei saavutettavuuteen ole kiinnitetty huomiota.

”Yleisellä tasolla korkeakoulumme on toki sitoutunut saavutettavuuden tavoitteeseen, mutta käytännön sitoutuminen on nähdäkseni vielä hieman vajavaista. Erityisesti, kun puhe kääntyy korulauseiden sijaan rahallisiin resursseihin, tulee saavutettavuudesta helposti taakka.”

”Strategiassa en muista lukeneeni saavutettavuudesta. Viime aikoina on keskitytty digiloikkaan ja verkko-opetuksen kehittämiseen. Kehittämisen keskiössä tuntuu olevan resurssien säästäminen, ei saavutettavuus.”

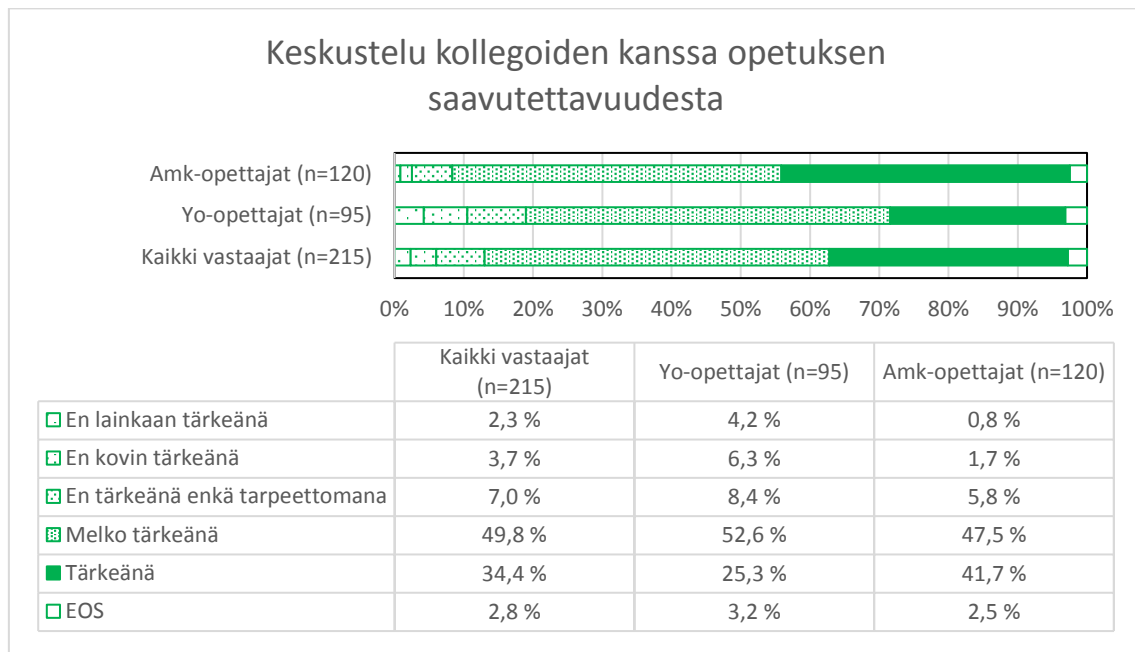
”Strategiset lauseet ja käskyt johdolta ei ole sitoutumista mihinkään. Resurssit, työnohjaus, motivointi ja palkitseminen puolestaan olisivat, jos toteutuisivat edes joltain osin.”

Siinä määrin kuin korkeakoulut ovat sitoutuneet saavutettavuuteen ja edistämiseen, se ei kuitenkaan tunnu juurikaan näkyvän korkeakouluopettajien arjen työssä. Moni epäili aiheeseen sitoutumista lähinnä kauniiksi juhlapuheiksi. Saavutettavuus, kuten moni muukin tärkeä tavoite, vaatisi kuitenkin myös resursointia tuekseen. Sitä opettajat eivät

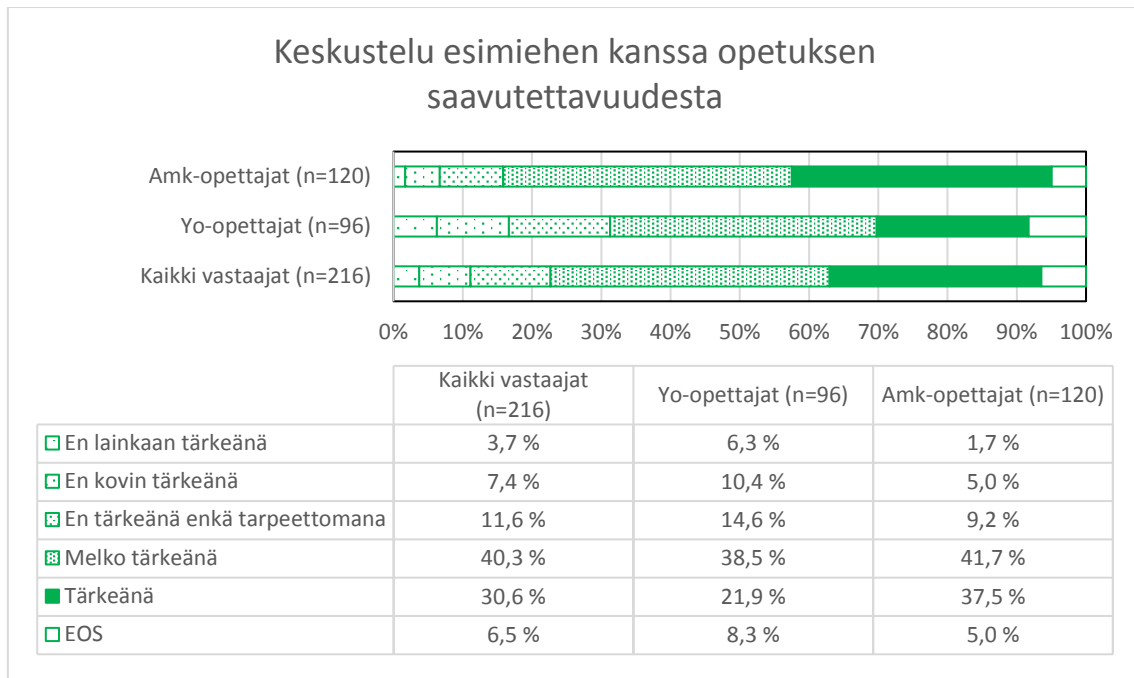
juuri nähneet tapahtuneen, jollei esimerkiksi fyysistä esteettömyyttä ja digitaalisuuden lisääntymistä lasketa tällaiseksi sitoutuneisuudeksi.

Korkeakoulun toimintakulttuuri opettajien silmin

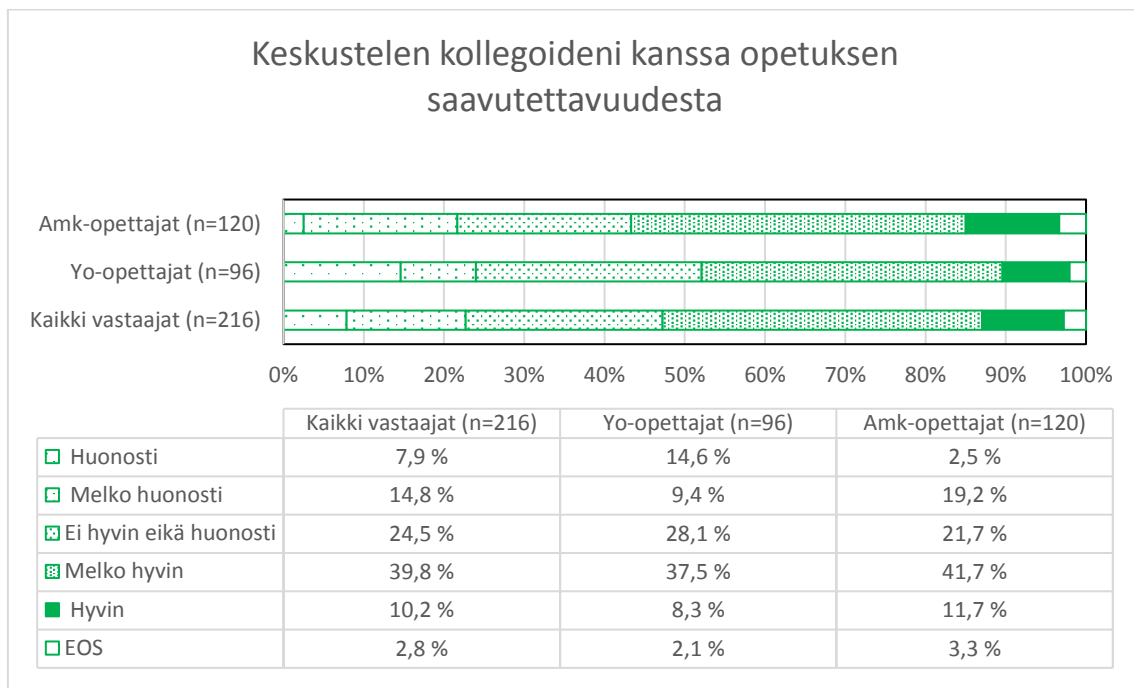
Seuraavaksi vastaajilta kysyttiin, mitä saavutettavuuteen liittyviä asioita korkeakoulunsa toimintakulttuurissa he pitivät tärkeinä, ja tämän jälkeen selvitettiin, miten saavutettava toimintakulttuuri heidän korkeakouluissaan toteutuu. Saavutettavuuteen liittyvistä aiheista keskustelemista pidettiin tärkeänä etenkin kollegoiden kanssa. Sitä piti tärkeänä yli 80 % kaikista vastaajista (kuvio 89). Esimiehen kanssa keskustelua piti tärkeänä noin 70 % vastaajista (kuvio 90). Ammattikorkeakoulujen opettajat pitivät kollegoiden kanssa saavutettavuudesta keskustelua tärkeämpänä kuin yliopisto-opettajat ($p=0,003$) (liite 9). Myös keskustelun esimiehen kanssa amk-opettajat kokivat tärkeämmäksi kuin yliopisto-opettajat ($p=0,002$) (liite 9). Kun kyselyssä pyydettiin arvioimaan väitteitä siitä, miten nämä keskustelut toteutuvat, vastaukset jakautuivat eikä yliopisto- ja ammattikorkeakouluopettajien vastauksissa ollut enää juurikaan eroa (liite 10). Noin 50 % katsoi kollegoiden kanssa saavutettavuudesta keskustelun toteutuvan hyvin tai melko hyvin (kuvio 91) ja vain noin 30 % katsoi keskustelun esimiehen kanssa toteutuvan hyvin tai melko hyvin (kuvio 92).

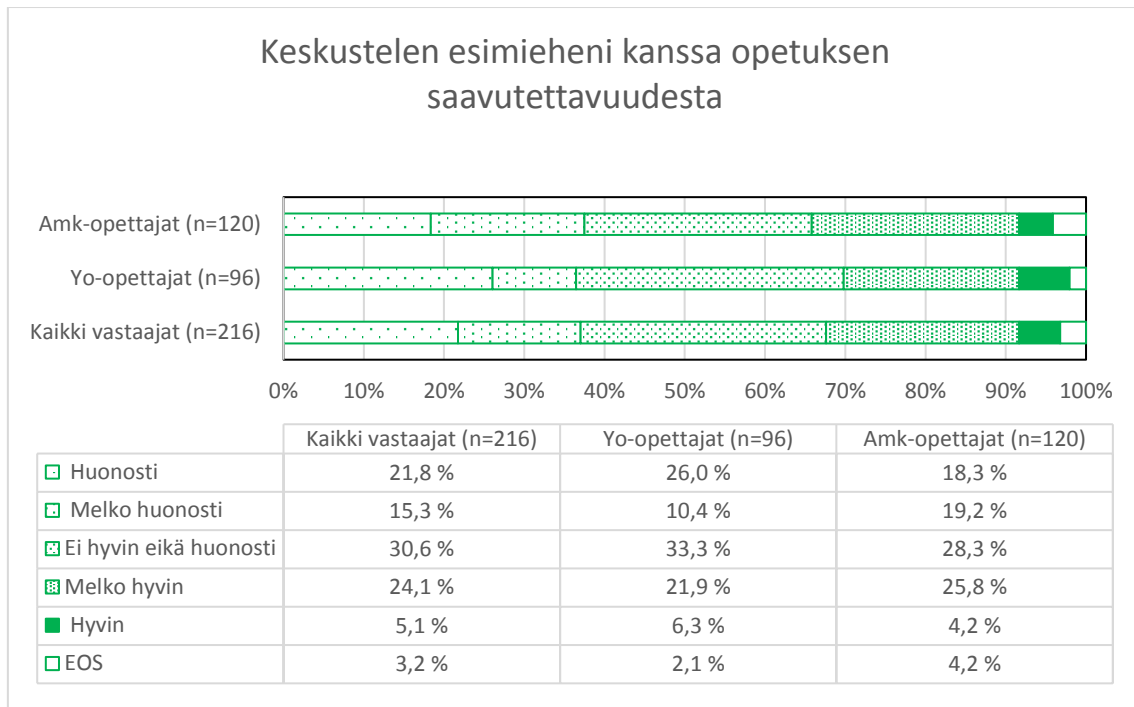
Kuvio 89. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka tärkeäksi kokee kollegoiden kanssa keskustelemisen opetuksen saavutettavuudesta

Kuvio 90. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen kuinka tärkeäksi kokee esimiehen kanssa keskustelemisen opetuksen saavutettavuudesta

Kuvio 91. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen keskusteleeko kollegoiden kanssa opetuksen saavutettavuudesta

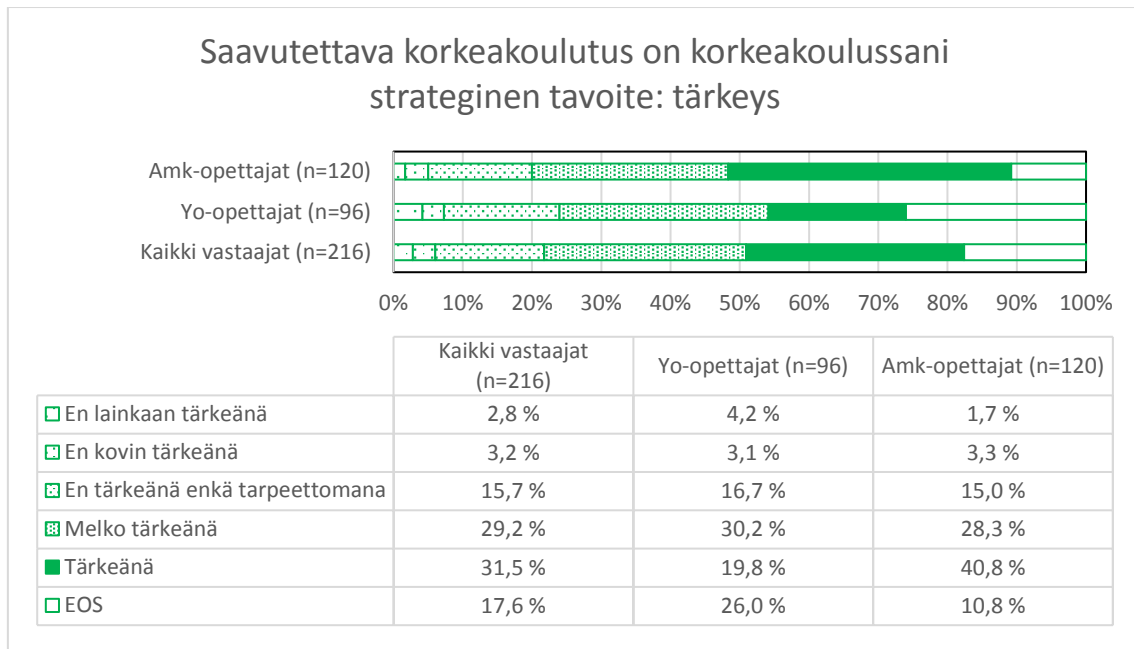

Kuvio 92. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen keskusteleeko esimiehen kanssa opetuksen saavutettavuudesta

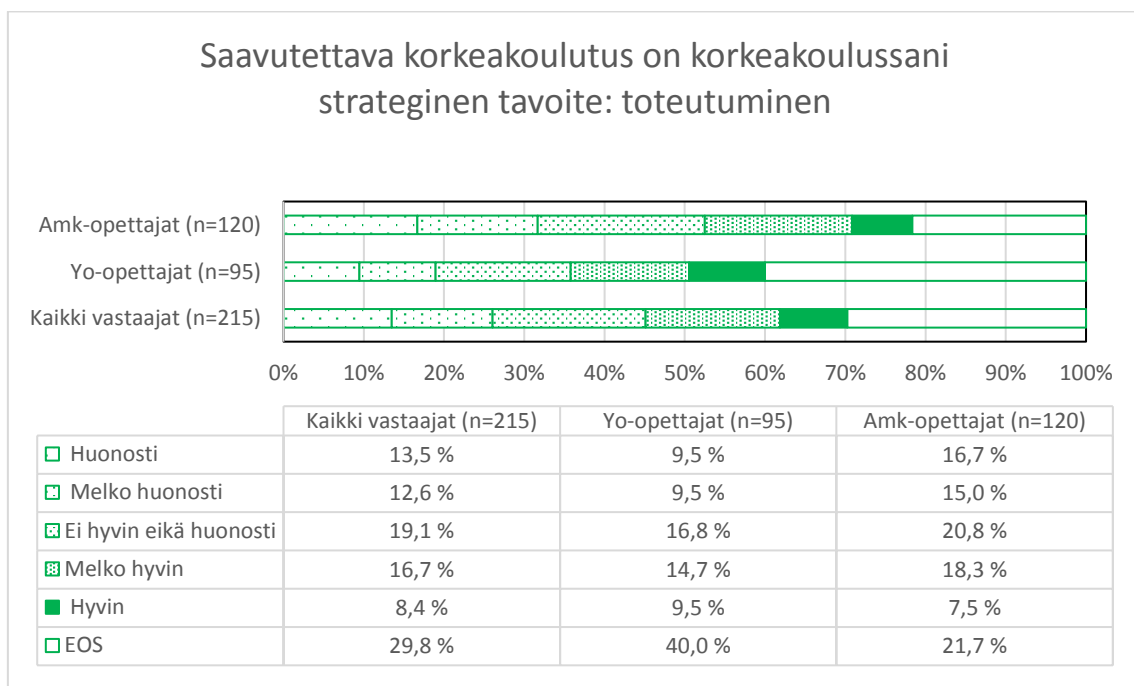
Korkeakoulun toimintaa ohjaavat niiden itselleen luomat strategiat. Kyselyssä kysyttiin, miten tärkeänä vastaajat pitivät sitä, että saavutettavuus huomioidaan korkeakoulun strategisena tavoitteena: tätä piti tärkeänä tai melko tärkeänä noin 60 % kaikista vastaajista, mutta myös epätietoisten määrä etenkin yliopistoissa oli korkea, kun noin 26 % yliopisto-opettajista ei osannut ottaa väitteeseen kantaa (kuvio 93). Ammattikorkeakoulu-opettajat kokivatkin yliopisto-opettajia tärkeämmäksi sen, että saavutettavuus on korkeakoulun strateginen tavoite ($p = 0,013$) (liite 9).

Epätietoisia oltiin myös siitä, onko saavutettavuus vastaajan oman korkeakoulun strateginen tavoite. Kun tätä kysyttiin väitteellä ”Saavutettava korkeakoulutus on korkeakoulussani strateginen tavoite”, 40 % yliopistojen ja 21 % ammattikorkeakoulujen opettajista ei osannut ottaa väitteeseen kantaa. Noin neljännes katsoi tämän olevan heidän korkeakoulussaan strateginen tavoite, jos näin päätellään valitusta vastausvaihtoehdosta ”toteutuu hyvin tai melko hyvin”. Noin joka neljäs taas katsoi väitteen toteutuvan huonosti tai melko huonosti (kuvio 94). Tilastollisesti merkitsevää eroa ei löytynyt eri korkeakoulusektoreiden edustajien vastausten väliltä (liite 10). Yksi vastaaja kritisoi: ”Strategia, tavoitteet, esimiehet, ylin johto ja prosessikuvaukset eivät auta lainkaan. Koen että kyseessä on resurssipula ja se ei ihanteilla ja kirjauksilla muutu muuksi.”

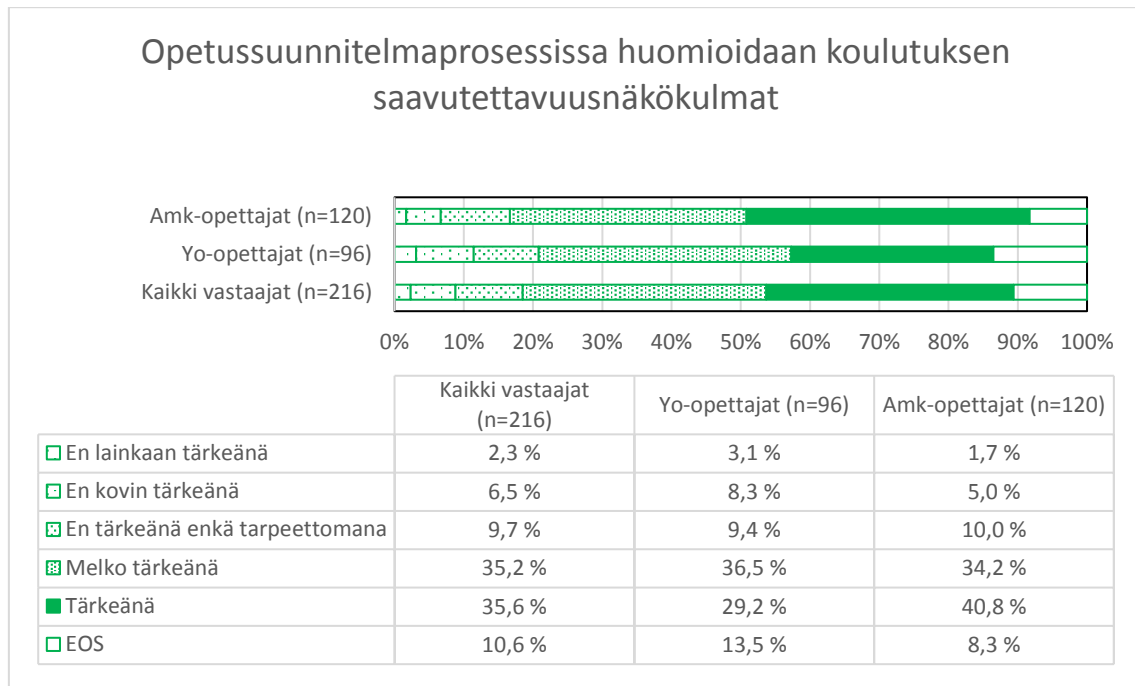
Kuvio 93. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, miten tärkeäksi kokee, että saavutettavuus on korkeakoulussa strateginen tavoite

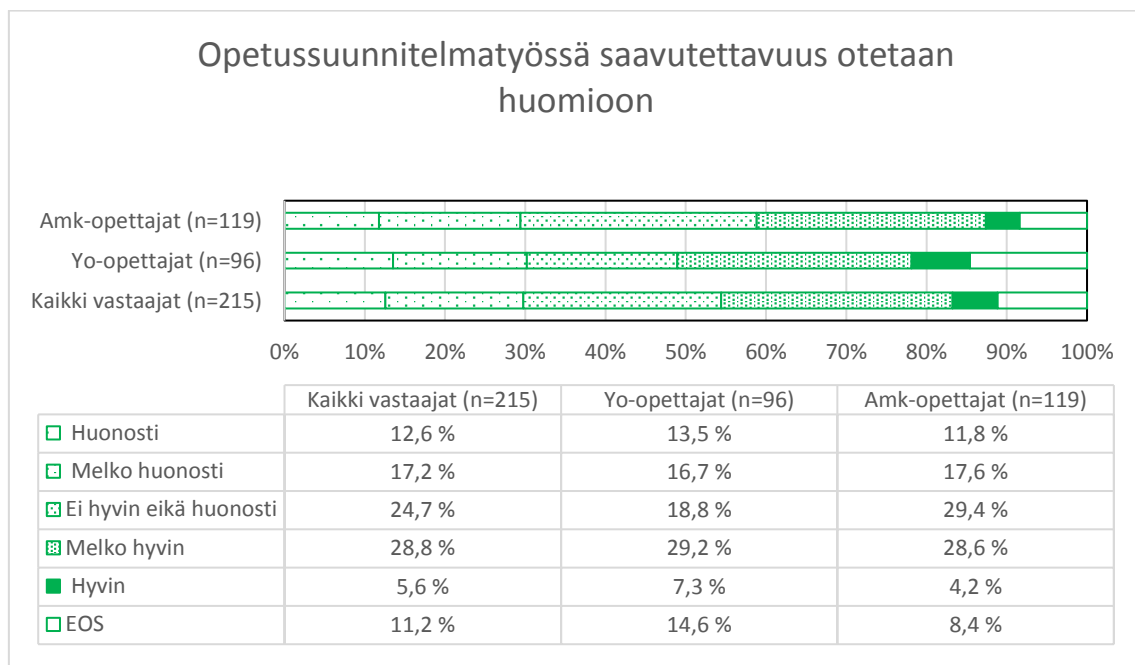
Kuvio 94. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, onko saavutettavuus korkeakoulun strateginen tavoite

Saavutettavuusnäkökulmien huomioimista opetussuunnitelmaprosessissa piti tärkeänä noin 70 % vastaajista. Alle 10 % kaikista vastaajista katsoi, ettei tämä ole tärkeää (kuvio 95). Asian toteutumisen suhteen tilanne ei kuitenkaan vaikuta olevan näin positiivinen, sillä kun kyselyssä pyydettiin arvioimaan väitettä saavutettavuuden huomioon ottamisesta opetussuunnitelmatyössä, vain reilu 30 % kaikista vastaajista katsoi tämän toteutuvan hyvin tai melko hyvin (kuvio 96). Ihanteiden ja niiden toteutumisen välillä oli

siis iso ero. Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopettajien vastaukset eivät eronneet toisistaan näihin kysymyksiin liittyen kovinkaan paljon (liitteet 9 ja 10).

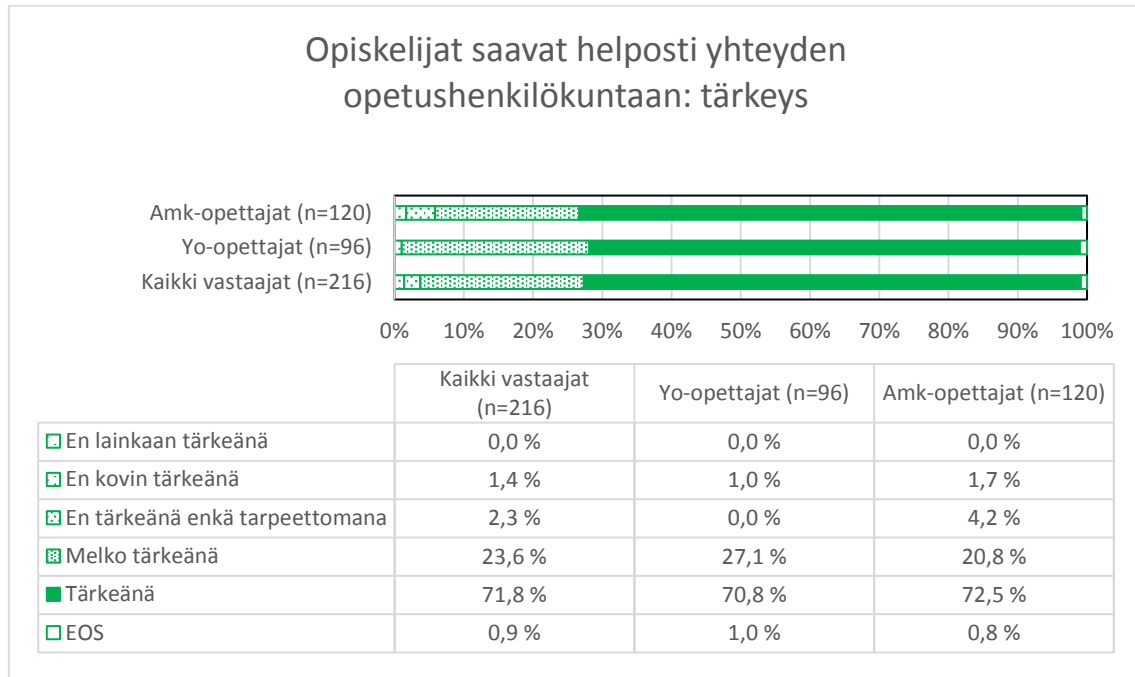
Kuvio 95. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, miten tärkeäksi kokee sen, että opetussuunnitelmaprosessissa huomioidaan koulutuksen saavutettavuusnäkökulmat

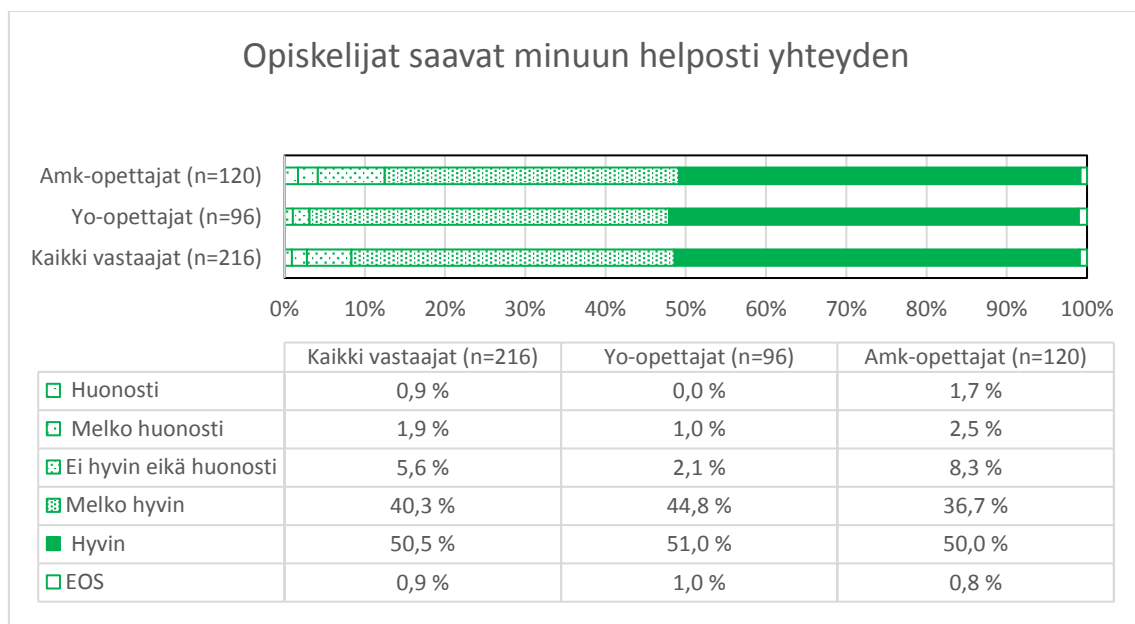
Kuvio 96. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, otetaanko opetussuunnitelmatyössä huomioon saavutettavuus

Vastaajista miltei kaikki pitivät tärkeänä opettajien lähestyttävyyttä. Väite kuului: "Opiskelijat saavat helposti yhteyden opetushenkilökuntaan". Yli 70 % piti tätä tärkeänä ja lähes 25 % melko tärkeänä (kuvio 97). Väitteen katsottiin myös toteutuvan

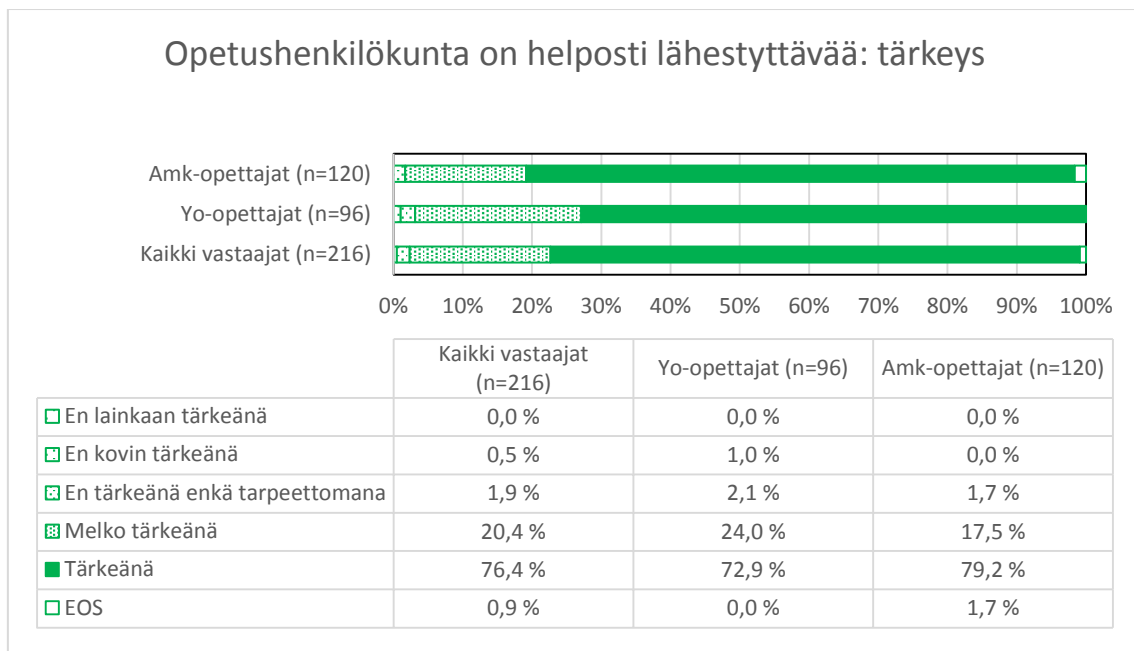
käytännössä. Kun vastaajille esitettiin väite “Opiskelijat saavat minuun helposti yhteyden”, yli 90 % kaikista vastaajista katsoi tämän toteutuvan joko hyvin tai melko hyvin (kuvio 98). Lisäksi tiedusteltiin, miten tärkeänä pitää sitä, että opetushenkilökunta on helposti lähestyttävää. Tätä piti tärkeänä tai melko tärkeänä yli 85 % vastaajista (kuvio 99). Ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opettajien vastaukset näihin väittämiin eivät eronneet toisistaan tilastollisesti merkitsevästi (liitteet 9 ja 10).

Kuvio 97. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, kuinka tärkeänä pitää sitä, että opiskelijat saavat helposti yhteyden opetushenkilökuntaan

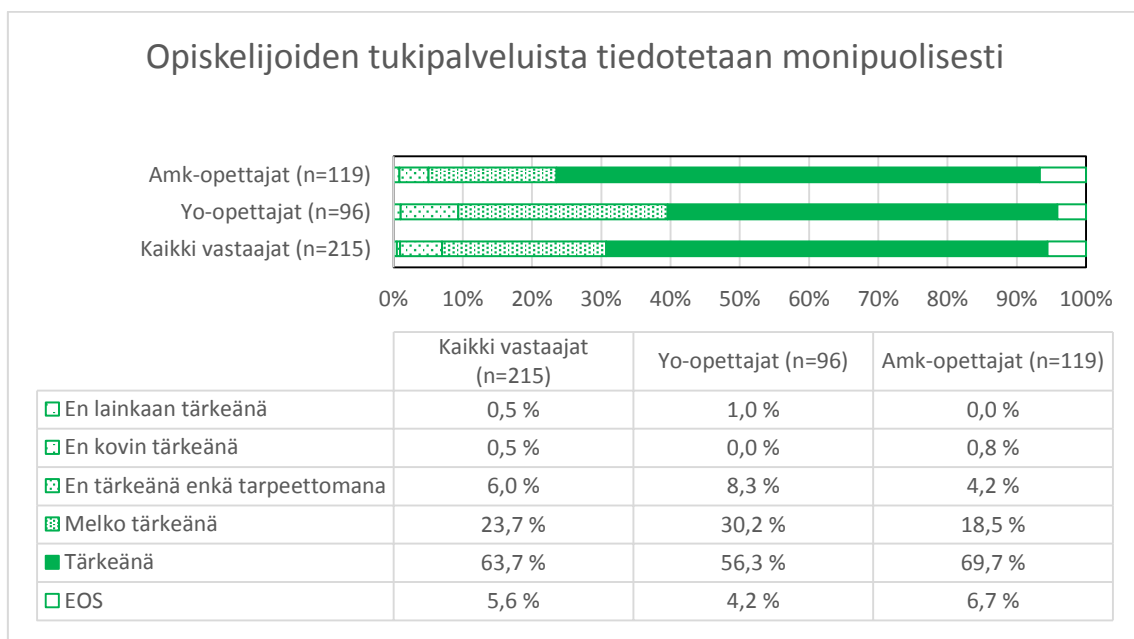

Kuvio 98. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, saavatko opiskelijat vastaajaan helposti yhteyden

Kuvio 99. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, kuinka tärkeänä pitää sitä, että opetushenkilökunta on helposti lähestyttävää

Tämän jälkeen kysyttiin vielä, miten tärkeäksi kokee, että opiskelijoiden tukipalveluista tiedotetaan monipuolisesti. Lähes 90 % vastaajista piti tätä tärkeänä tai melko tärkeänä (kuvio 100). Ammattikorkeakoulu-opettajat ilmaisivat yliopisto-opettajia voimakkaammin pitävänsä tukipalveluista monipuolisesti tiedottamista tärkeänä. ($p=0,015$) (liite 9).

Kuvio 100. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, kuinka tärkeänä pitää sitä, että opiskelijoiden tukipalveluista tiedotetaan monipuolisesti

Avoimissa kentissä vastaajat saivat kommentoida toimintakulttuuriin liittyviä teemoja. Toimintakulttuuriin liittyviin avokysymyksiin saatiin opettajakyselyssä vähemmän vastauksia kuin muissa teemoissa. Yhteensä 47 vastaaja kommentoi sitä, mikä toimintakulttuurissa on tärkeää. 29 vastaaja vastasi siihen, miten toimintakulttuuriin liittyvät kohdat toteutuvat. Avokentissä käsiteltiin opettajien ja opiskelijoiden välistä kommunikointia sekä opettajien lähestyttävyyttä etupäässä koettujen ongelmien kautta. Asiaa kommentoitiin muun muassa näin:

“Opetushenkilökunnan lähestyttävyys on ehkä kaikkein tärkein asia: jos opiskelija ei uskalla lähestyä opettajaa tarpeineen, ei niitä saa mitenkään tietoon. Masennus ja laiskuus ovat kovin eri asioita, mutta joskus näyttäytyvät opettajalle hyvin samankaltaisena "saamattomuutena", mistä ei siis välttämättä ole ollenkaan kyse.”

“Huomionarvoista on, että tilanne on todellisuudessa menossa juuri päinvastaiseen suuntaan. Saavutettavuus ei ole millään lailla mukana strategian toteutuksissa, ja uusien tilojen myötä opiskelija ei voi ex tempore tulla opettajan luo ongelmineen vaan pitää varata aika ja kokouspaikka, koska henkilökunnan tiloihin EI SAA TUODA opiskelijoita - eikä edes voi tuoda, koska yhdessä salissa voi istua 50 eri alojen opettajaa ja muuta henkilökuntaa. Siinä ei kukaan mielellään puhu arkaluontoisista asioista. Tämä on selvästi vähentänyt opiskelijoiden halua tulla ongelmineen opettajien luokse.”

Yksi vastaaja kertoi lähestyttävyyden tärkeydestä seuraavasti:

“Vaikka opetukseni tapahtuu pääosin verkossa, olen aktiivisesti opiskelijoihin yhteydessä. Pyrin olemaan helposti lähestyttävä ja tekemään yhteydenotosta inhimillistä. Avun pyytäminen on toisinaan isoin ja vaikein askel, joten omassa työskentelyssäni pyrin madaltamaan sen kynnyksen mahdollisimman pieneksi. Muut osa-alueet tukevat mahdollisuuksia tehdä saavutettavuuden eteen töitä, mutta selkeästi tärkeimpänä pidän avointa ja rehellistä kommunikaatiota opiskelijoiden kanssa.”

Miten saavutettavuus toteutuu? Ja missä asioissa se ei toteudu?

Kyselyn lopuksi vastaajia pyydettiin kertomaan avokentässä, missä asioissa saavutettavuus heidän näkemyksensä mukaan toteutuu, ja missä erityisesti olisi vielä kehitettävää. Luultavasti ennen näitä avovastauksia täytetyt kysymykset ohjasivat vastaajia pohtimaan saavutettavuuden kehittämistä laajasta näkökulmasta. Kysymyksiin saatiin runsaasti vastauksia, sillä 131 vastaaja arvioi sanallisesti sitä, missä saavutettavuus toteutuu, ja 135 vastaaja arvioi saavutettavuuden kehittämiskohteita.

Onnistumisia koettiin olevan etenkin fyysisen esteettömyyden saralla. Vastauksissa kerrottiin esimerkiksi käytössä olevista hisseistä, sähköisistä ovista ja

muutoinkin fyysisesti saavutettavista tiloista. Toinen selvä kohde, jossa saavutettavuuden nähtiin toteutuvan, olivat digitaaliset alustat ja oppimisympäristöt, joiden käyttö onkin viime vuosina korkeakouluissa huomattavasti lisääntynyt. Vastauksissa moni vastaaja mainitsikin digitaaliset oppimisympäristöt ja verkkokurssit saavutettavuutta edistävänä seikkana. Myös kontaktiopetuksen on merkityksellisyys tuli kuitenkin esiin.

“Verkon kautta käytettäviä opinto- ym. palveluita on kehitetty toimiviksi ja tietoa on tarjolla opiskelijoille ja henkilökunnalle paljon. Verkko-opiskelua on lisätty ja joustavia suoritusmahdollisuuksia on tarjolla, tosin vaihtelevasti.”

“Kirjasto on auki 24/7, osa ohjelmistoista on saatavissa, luentojen videoiminen on yleistymässä ja moodlen käyttö monipuolistuu. Sähköinen tentti antaa mahdollisuuden valita tenttimisajankohdan vapaammin, 24/7 sekin.”

“Lisääntynyt verkko-opetus on monelle eri elämäntilanteissa oleville saavutettavaa. Vaikeampaa voi olla säilyttää lähiopetusta niille, jotka sitä kaipaavat tai tarvitsevat.”

Mainintoja saivat myös melko yleisiksi tulleet erityisjärjestelyt, kuten esimerkiksi mahdollisuus lisäaikaan tenttitilanteessa. Muutoinkin opintasuorituksien tekemiseen oli usean vastaajan mukaan mahdollista saada erilaisia vaihtoehtoja, kuten suullinen tentti kirjallisen sijaan. Näin yksilölliset tarpeet on mahdollista ottaa huomioon.

“Saavutettavuusyhdyshenkilö on olemassa. Tietoa saa, jos sitä jaksaa hakea. Jos opiskelija mainitsee erityistarpeesta, sen pystyy yleensä toteuttamaan.”

“Korkeakoulussani saavutettavuus toteutuu siinä, että opiskelijoiden on mahdollista omasta aloitteesta sopia korkeakoulun kanssa erilaisia saavutettavuuteen liittyviä järjestelyitä.”

“I flexibiliteten kring när och hur studerande kan genomföra kurser inom vårt ämne. Vi erbjuder både möjlighet till närstudier och distansstudier beroende på vilken livssituation studerande befinner sig i.”

Moni vastaaja koki lisäksi opetushenkilökunnan olevan helposti lähestyttävissä, ja myös toimivat tukipalvelut mainittiin osassa vastauksista.

“Ainakin siinä että opetushenkilökunta on helposti lähestyttävää ja heihin saa hyvin yhteyden. Osa tiloista ja oppimisympäristöistä on toimivia ja saavutettavia monipuolisesti. Uusia opetusmenetelmiä tukevia koulutuksia tarjotaan hyvin.”

Vaikka moni saavutettavuuden ulottuvuus tuli mainituksi toimivana käytänteenä, myös kehittävää löytyi runsaasti. Yhtenä ongelmana vastaajat nostivat esiin saavutettavuuden

kehittämisen epäjohtonmukaisuuden. Tällä tarkoitettiin esimerkiksi sitä, että saavutettavuutta ei otettu systemaattisesti huomioon kaikessa toiminnassa ja opetussuunnitelmatyössä. Systemaattisesti ei välttämättä ollut tarjolla myöskään erilaisia oppimistiloja ja -tapoja. Jo yhden korkeakoulun sisällä saattaa olla paljon eroavaisuuksia eri tiedekuntien tai oppiaineryhmien välillä.

Vaihtelevuus koski myös fyysisiä tiloja: vaikka edellä juuri fyysistä saavutettavuutta pidettiin toteutuvana, mainitsi moni vastaaja kuitenkin sen myös kehittämiskohteena. Avokonttoreita suosiva tilasuunnittelu sekä opiskelijoilta lukitut opettajien tilat eivät kannusta opiskelijoita poikkeamaan opettajien luona keskustelemassa omasta tilanteestaan. Tämä vähentää opetushenkilökunnan lähestyttävyyttä.

Fyysisen saavutettavuuden esiintulo sekä onnistuneena sekä kehittämisen kohteena kuvannee sitä, miten erilaisia tilanteita eri korkeakouluissa ja myös yhden korkeakoulun sisällä voi olla. Osassa korkeakoulun rakennuksista esteettömyys voi olla otettu huomioon hyvin, mutta samalla korkeakoululla voi olla käytössään myös esimerkiksi vanhoja arvorakennuksia, joiden muuttaminen esteettömiksi voi olla vaikeaa. Lisäksi sisäilmaongelmat saivat mainintoja. Yksi vastaaja kirjoitti kiinnostavasti:

”Itse olen huolissani psyykkisten ja ”näkymättömien” fyysisten rajoitteiden suhteen. Voimme aina testata pääseekö pyörätuolilla tilaan tms., mutta esimerkiksi opiskelijoiden kykyä osallistua astma- ja allergiaoireiden takia opetustiloihin ja opetusryhmiin ei voi kokeilla.”

Kiinnostavaa kyllä, korkeakouluopettajat toivat vastauksissaan esiin myös sen, miten ongelmat saavutettavuuden edistymisessä saattavat johtua myös opettajista itsestään. Syinä haluttomuuteen tehdä muutoksia saavutettavampaan suuntaan nimettiin etenkin resurssipulasta johtuva tarve tehdä asioita entiseen tapaan. Myös se tunnustettiin, että korkeakouluopettajat ovat varsin kirjava joukko, eikä saavutettavuuden edistäminen ole kaikille tärkeää.

”Todellisen yksilöllisen oppimisen tukeminen kangertelee usein resurssien takia. Lisäksi henkilökunnan joukossa on hyvin erilaisia tekijöitä, monet ovat hyvin avoimia ja valmiita tekemään oman osansa saavutettavuuden normalisoimiseksi, kun taas toiset jarruttavat voimakkaasti. Erityisesti uskon tämän johtuvan työtaakkojen epätasapainosta, on vaikea olla mukana muutoksessa jos nykyisenkin tilanteen ylläpito vaatii kohtuuttomasti henkilökohtaista resurssia.”

”Paljon on viime vuosina edistetty. Tehdään lukitesteauksia ja pohditaan yhdessä tukitoimia. Kuitenkin tuntuu, että opetushlöstö mielummin keskittyy siihen ”helppoon ja eteenpäin menevään” opiskelijaan ja opiskelijan haasteet ovat heille vain lisätyötä. Tasapäistetään ilman tasa-arvoa tai yhdenvertaisuutta, koska ei ajatella syvällisemmin esteettömyyttä.”

Vastanneet korkeakouluopettajat pitivät kehittämiskohteena myös osaamisen kehittämistä. Tukea ja koulutusta kaivattiin esimerkiksi sähköisten järjestelmien käyttöön sekä esimerkiksi opetusmateriaalien laadintaan, kuten alla olevassa lainauksessa:

“Materiaalien laatijoille voisi olla paremmin ohjeistusta. Pientä parannettavaa olisi varmasti kauttaaltaan.”

“Käytössä on oppimisalusta, jolla kurssimateriaalit jaetaan ja kurssista tiedotetaan ja sinne palautetaan harjoitukset. Myös arviointi on mahdollista tehdä siellä. Tosin väline ei toimi opettajan kannalta kovinkaan hyvin, vaan vanhat tavat toimia ovat joiltain osin opettajalle parempia myös tiedonsaannin kannalta.”

Osassa vastauksista tuotiin esiin se, että opettajia saatettiin kannustaa opetuksen kehittämiseen, mutta siihen ei välttämättä ollut saatavilla resursseja.

“I have been encouraged to make my course accessible to students coming from other areas of specialty (interdisciplinary), I have been allowed to develop tools for multicultural grouping of students and other pedagogical experiments. I have virtually full autonomy about how I develop my course, but only limited time to do so - this year I have funding to develop on-line learning tools, though!”

Korkeimman johdon kyselyn tulokset

Kolmas ryhmä, jolle saavutettavuuskysely tehtiin, olivat suomalaisten korkeakoulujen rehtorit ja vararehtorit. Korkeakoulujen korkeimmalle johdolle osoitettu kysely oli suppeampi kuin opiskelijoille ja opetushenkilöstölle tarkoitettu kysely. Rehtoreilta ja vararehtoreilta kysyttiin kuudesta eri aihealueesta, jotka olivat:

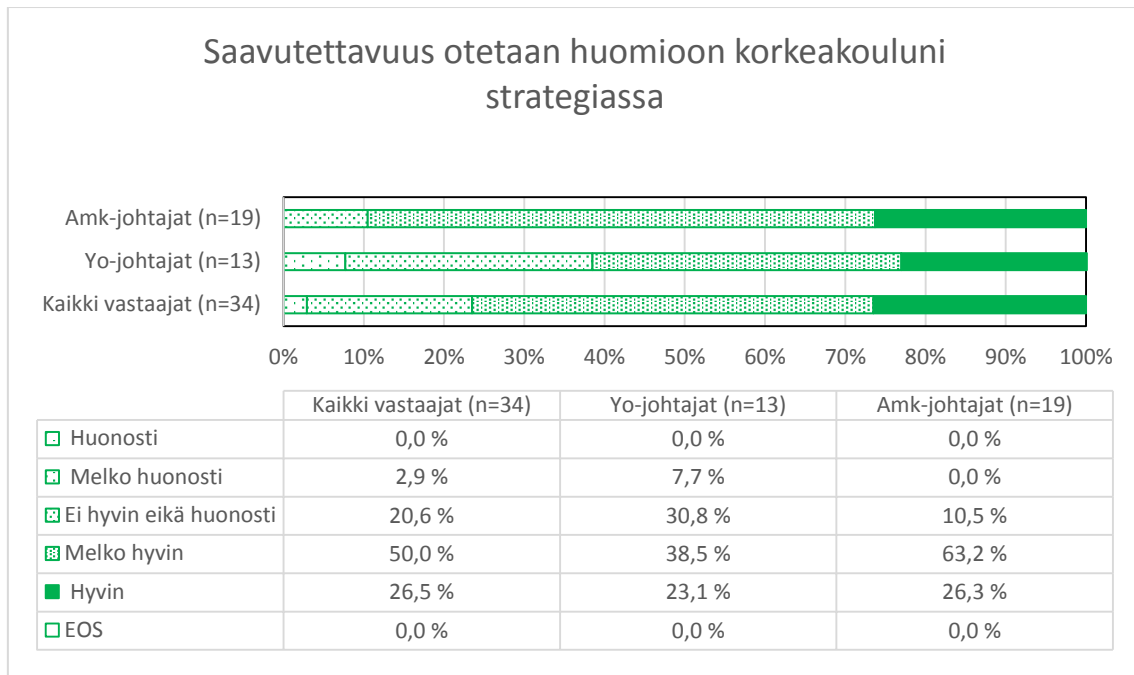
1. Korkeakoulun strategiat
2. Budjetointi
3. Henkilöstön osaamisen kehittäminen
4. Tilojen saavutettavuus
5. Sähköiset järjestelmät
6. Terveys- ja hyvinvointipalvelut

Kustakin aihealueesta esitettiin kaksi asteikkokysymystä, joista ensimmäinen koski aiheen nykytilannetta ja toinen tulevaisuutta. Poikkeuksena oli sähköisiä järjestelmiä käsitellyt osio, jossa oli näiden kysymysten lisäksi vielä erikseen kysymys saavutettavuusdirektiivistä. Vastaajilla oli lisäksi mahdollisuus avata vastauksiaan lisää avokentissä, joita oli jokaisen osa-alueen yhteydessä.

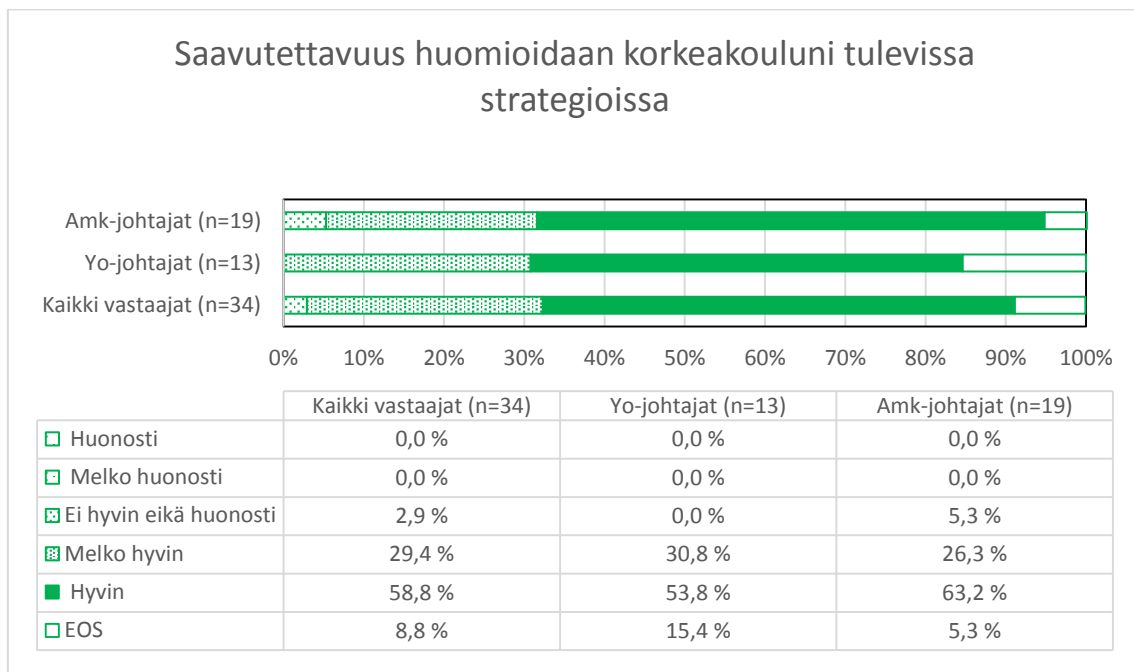
Kysely toteutettiin syksyllä 2018. Kyselyn toteutus erosi kahdesta muusta kyselystä siinä, että vastauskutsut lähetettiin suoraan korkeakoulujen rehtoreille ja vararehtoreille, joten kyselyyn ei haettu vastauksia yleisesti esimerkiksi sähköpostilistojen kautta. Kutsu kyselyyn lähetettiin 106 korkeakoulujohtajalle, ja kyselyyn saatiin vastaukset 34 henkilöltä. He edustivat 16 ammattikorkeakoulua ja 9 yliopistoa. Kaksi vastaajaa ei kertonut, missä korkeakoulussa he työskentelivät. Heidän vastauksensa näkyvät yhteenlasketuissa vastauksissa, mutta heitä ei ole voitu laskea mukaan ammattikorkeakoulu- tai yliopistovastaajiin.

Saavutettavuuden huomioiminen korkeakoulujen strategioissa

Ensimmäiset väitteet kuuluivat ”Saavutettavuus otetaan huomioon korkeakouluni strategiassa” sekä ”Saavutettavuus huomioidaan korkeakouluni tulevilla strategioilla”. Vastaajien näkemykset olivat positiivisia: kaikista vastaajista lähes 80 % katsoi saavutettavuuden strategisen huomioimisen toteutuvan hyvin jo nyt (kuvio 101). Ammattikorkeakoulujohtajien vastaukset olivat hieman positiivisempia kuin yliopistojohdajien. Tulevaisuuden suhteen vastaajat olivat optimistisia, sillä yksikään ei vastannut, että saavutettavuuden huomiointi tulevilla strategioilla toteutuisi huonosti tai melko huonosti. Epätietoisuutta oli kuitenkin jonkin verran, sillä muutama vastaaja ei osannut ottaa väitteeseen kantaa (kuvio 102).

Kuvio 101. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, huomioidaanko saavutettavuus korkeakoulun strategiassa

Kuvio 102. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, huomioidaanko saavutettavuus korkeakoulun tulevissa strategioissa

Vastauksia avattiin lisää avokentässä. Vastauksista kävi ilmi muun muassa se, että saavutettavuuden paikka strategiassa ymmärrettiin eri tavoin. Yksi vastaaja esimerkiksi kirjoitti, miten saavutettavuus on lakisääteinen velvollisuus korkeakouluille, eikä sitä sen vuoksi tarvitse erikseen nostaa strategiaan: ”Saavutettavuus on lakisääteinen lähtökohta, joten sitä ei erikseen mainita strategiassa”, vastaaja kirjoitti. Toisen mielestä

saavutettavuus on yksi asia monien muiden tärkeiden asioiden joukossa, jolloin sen mainitseminen olisi liiallista yksityiskohtiin menemistä.

“[Korkeakoulumme] strategisena aikeena on maailma, jossa ketään ei jätetä. Tämä pitää sisällään myös saavutettavuusnäkökulman. Teema on tärkeä myös strategian uudistamistyössä. Olemme myös käynnistäneet sisäisenä hankkeena saavutettavuuden laaja-alaisen parantamisen.”

“Yliopiston strategian mukaan opiskelija on keskiössä ja sen toteuttamiseksi on tehty erilaisia toimenpiteitä saavutettavuuden parantamiseksi (sekä mm. teknisiä ratkaisuja että henkisiä). Uudessa strategiassa tavoitteet sanoitetaan tarkemmin ja modernimmin.”

“Strategiatyössä pitäisi kyllä keskittyä siihen, miten korkeakoulu pärjää globaaleilla koulutusmarkkinoilla. Vaikka saavutettavuus näin ymmärrettynä on tärkeä, se on yksi niiden monien muiden tärkeiden asioiden joukossa joiden mainitseminen suoraan strategiatekstissä olisi liian yksityiskohtiin menemistä. Riippuu tietysti siitä, miten pitkä strategiateksti kirjoitetaan. Meidän strategiassamme lähdetään opiskelijakeskeisyydestä ja erityisryhmien saavutettavuus on siinä keskeisesti vaikkakin auki kirjoittamattomasti mukana.”

Vastauksien perusteella voidaan päätellä, että saavutettavuuden huomioiminen vaikuttaa tarkoittavan eri vastaajille eri asioita. Jollekin se merkitsee sitä, että aiheeseen liittyviä kysymyksiä on implisiittisesti mainittu strategiassa, kun taas toiselle kyse voi olla enemmänkin saavutettavuuden hengestä, ei sanatarkasta maininnasta.

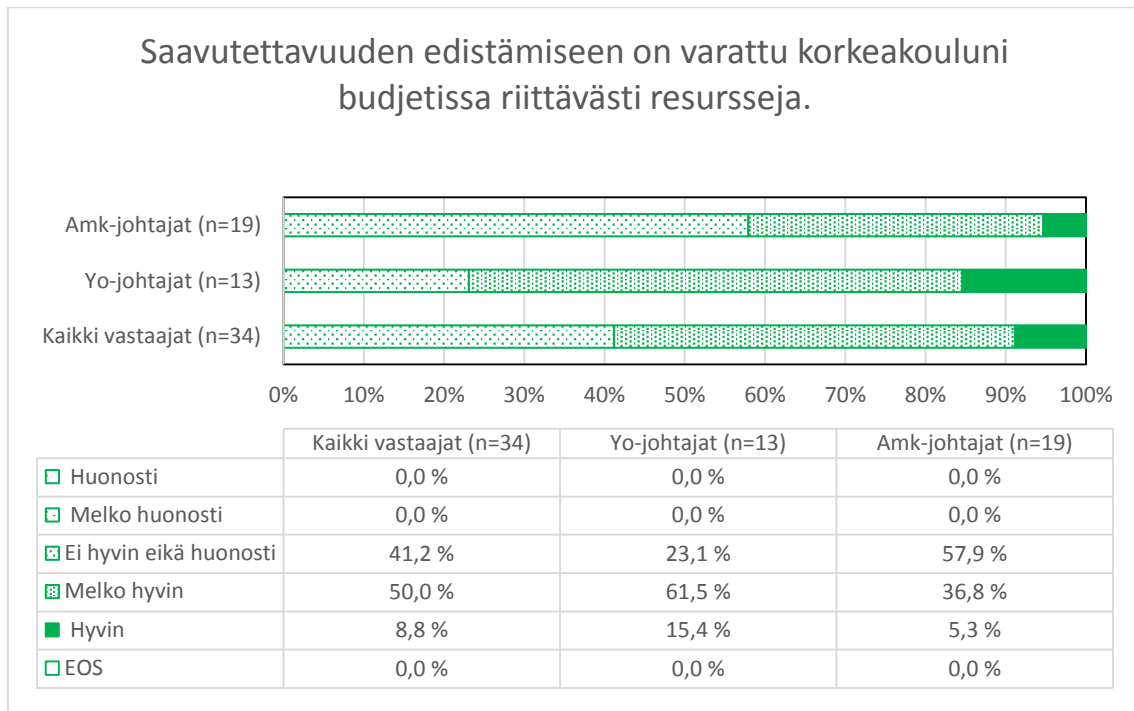
Penttilän saavutettavuusselvityksessä vuonna 2012 kysyttiin korkeakouluilta, “mainitaanko esteettömyys/saavutettavuus korkeakoulun yleisessä strategiassa” (Penttilä 2012, 13-14). Tuolloin 75 % yliopistoista ja 60 % ammattikorkeakouluista vastasi, että teemaa ei mainita strategiassa. Jos korkeimman johdon kyselyymme antamia vastauksia on uskomisen, on tilanne parantunut muutamassa vuodessa huomattavasti. Kysymyksen muotoilut ovat kuitenkin erilaisia, ja tässä OHO!-hankkeen kyselyssä osa vastaajista näki, että saavutettavuus voidaan huomioida strategiassa myös ajatuksen tasolla, vaikkei sitä erikseen mainittaisi.

Budjetoiminen saavutettavuuteen

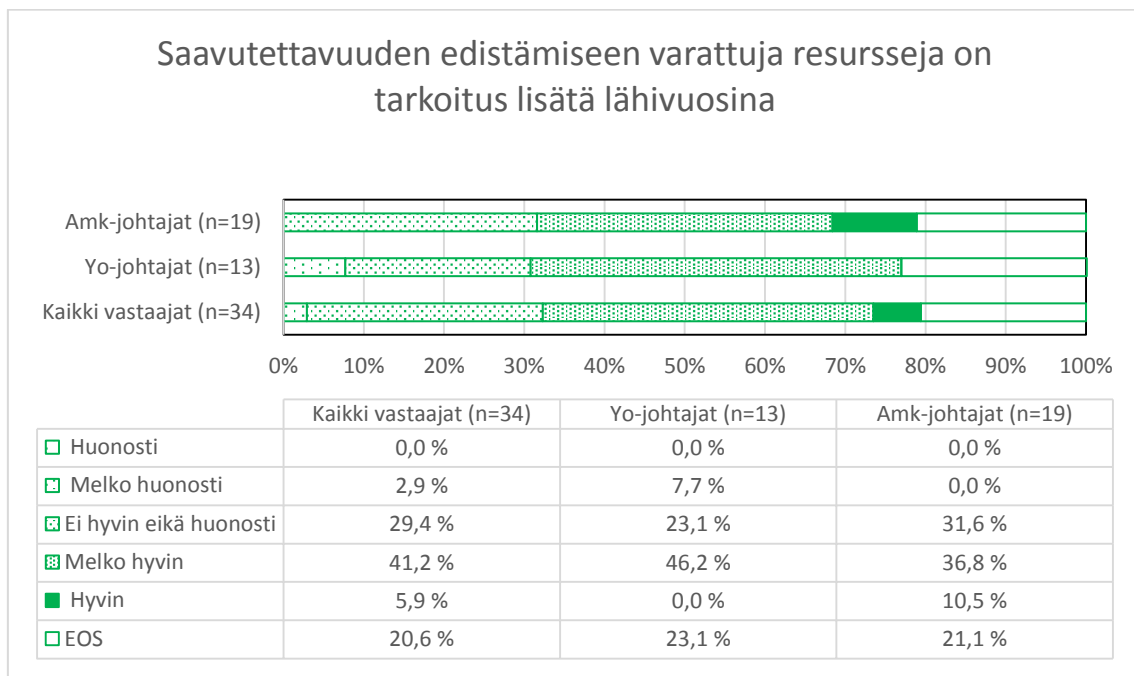
Seuraavaksi vastaajat pääsivät kommentoimaan väitteitä liittyen korkeakoulujen budjetteihin. Ensimmäinen väite kuului: “Saavutettavuuden edistämiseen on varattu korkeakouluni budjetissa riittävästi resursseja.” Tämän jälkeen esitettiin väite, jonka mukaan “saavutettavuuden edistämiseen varattuja resursseja on tarkoitus lisätä lähivuosina”.

Vastaajista yksikään ei katsonut, etteikö resursseja olisi tällä hetkellä riittävästi, sillä kukaan ammattikorkeakoulujen tai yliopistojen johtajista ei katsonut ensimmäisen väitteen toteutuvan huonosti tai melko huonosti. Sen sijaan “ei hyvin eikä huonosti” valitsi noin neljännes yliopistijohtajista ja yli puolet ammattikorkeakoulujohtajista.

Ammattikorkeakoulujen puolella nykyiseen budjetointiin suhtauduttiin siis yliopistoja kriittisemmin. En osaa sanoa -vastauksia ei annettu yhtäkään (kuvio 103).

Kuvio 103. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, onko saavutettavuuden edistämiseen varattu korkeakoulun budjetissa riittävästi resursseja

Kuvio 104. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, onko saavutettavuuden edistämiseen varattu korkeakoulun budjetissa riittävästi resursseja

Sen sijaan kysymykseen siitä, aiotaanko saavutettavuuteen kohdennettuja resursseja lähivuosina lisätä, noin viidennes vastaajista ei osannut ottaa kantaa. Noin 40 % vastaajista katsoi väitteen pitävän paikkansa melko hyvin (yo: 46 %, amk: 36 %), ja hieman alle kolmannes vastasi ”ei hyvin eikä huonosti” (kuvio 104).

Avovastauksissa saavutettavuuteen budjetoimista lähestyttiin kahdesta näkökulmasta. Osa vastaajista kertoi niistä osa-alueista, joiden kautta saavutettavuus on huomioitu budjetissa, esimerkiksi tilakustannuksina. Osa taas kertoi rahoituksen ongelmista, joiden vuoksi saavutettavuuteen budjetoiminen on vaikeaa. Muutama vastaaja nimesi myös mahdollisia kehittämiskohteita.

”Budjetissa ei panostusta tähän [saavutettavuuteen] ole mahdollista lisätä. Opettajalla mahdollisuus päättää, miten opetukseen varatut resurssit käytetään. Opinto-ohjaukseen on varattu riittävästi resurssia korkeakoulussamme.”

”Saavutettavuus huomioidaan pääosin osana tila- ja laitekustannuksia, näitä ei kuitenkaan eritellä.”

”Saavutettavuuden edistäminen kytkeytyy osaksi normaalia toimintaa”

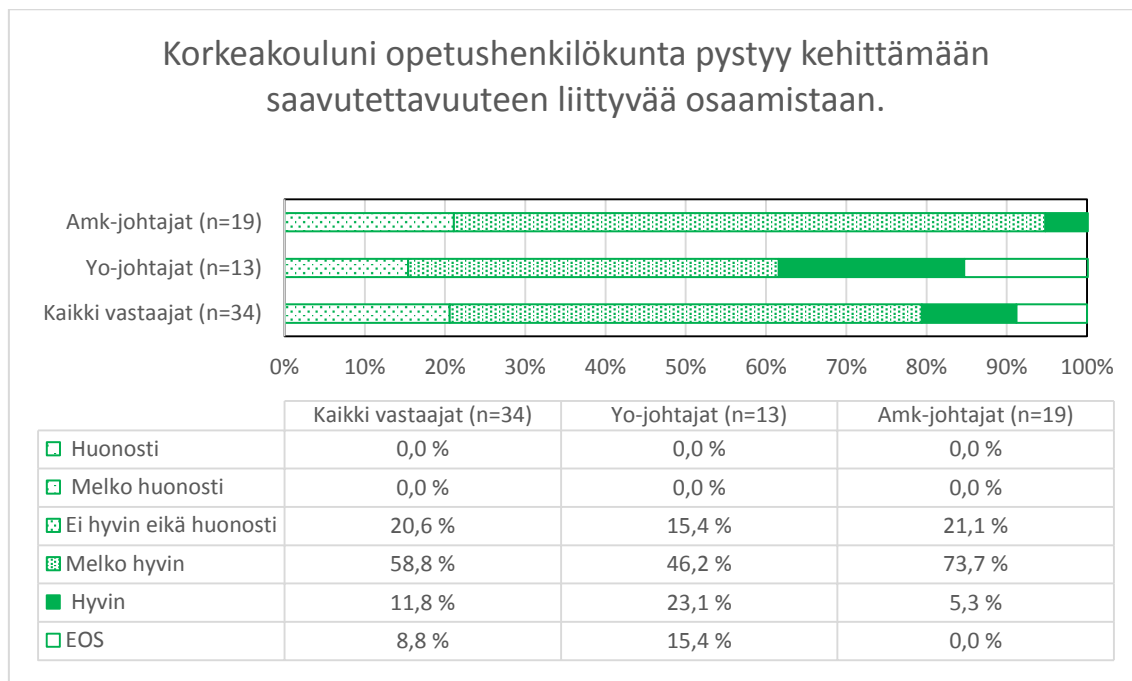
”Saavutettavuutta tulisi edistää osana laajempaa kokonaisuutta (esim. digitaaliset oppimismuodot), budjettileikkausten keskellä siihen on haastavaa osoittaa erikseen voimavaroja. Yliopistojen tulospohjainen rahoitusmalli ei kannusta eikä anna riittävästi mahdollisuuksia tällaisten yksittäisten asioiden edistämiseen.”

Johdon näkemykset henkilöstön osaamisesta

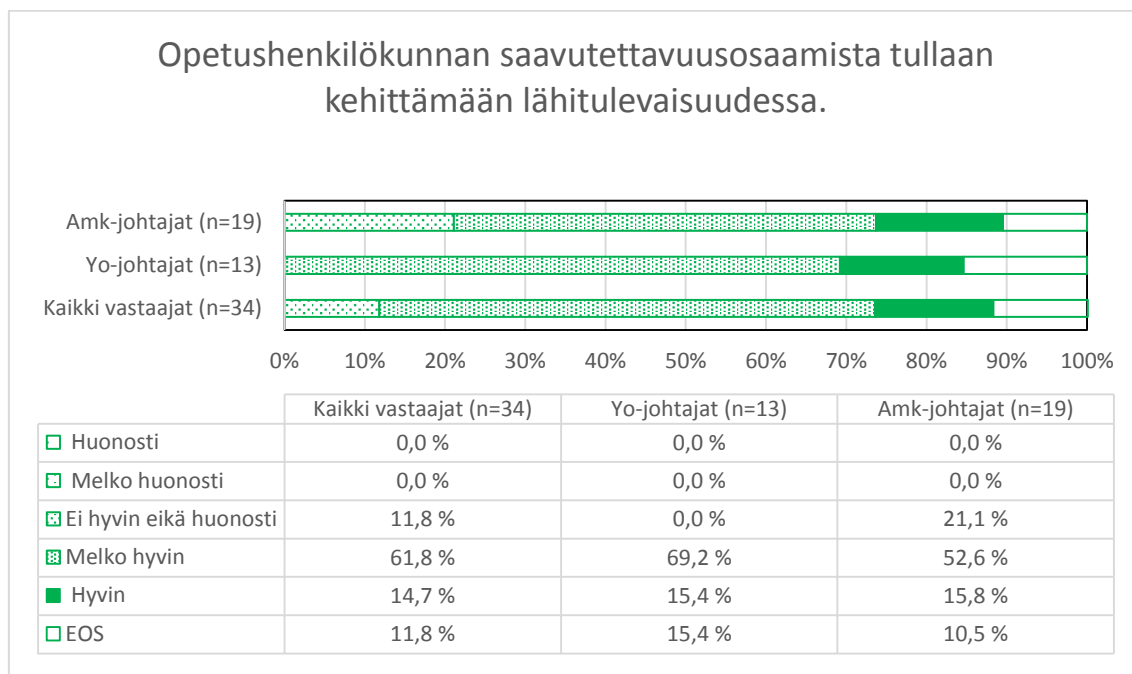
Vastaajille esitettiin väite: ”Korkeakouluni opetushenkilökunta pystyy kehittämään saavutettavuuteen liittyvää osaamistaan” sekä tämän jälkeen väite ”Opetushenkilökunnan saavutettavuusosaamista tullaan kehittämään lähitulevaisuudessa.” Näihin kysymyksiin johdon edustajat vastasivat verrattain positiivisesti. Vastaajista yli 60 % katsoi nykytilannetta kuvaavan väitteen pitävän paikkaansa melko hyvin, joskin erot ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä olivat suuret: yliopistijohtajista näin katsoi 46 %, amk-johtajista 73 %. Vastaavasti taas suurempi osa yliopistijohtajista katsoi väitteen pitävän paikkansa hyvin, joten vastauksissa oli lähinnä aste-eroja. Kuitenkin epätietoisuus oli yliopistopuolella suurempaa kuin ammattikorkeakouluissa. Yliopistojohdosta osa ei osannut ottaa väitteeseen kantaa, kun ammattikorkeakoulujen korkeimmasta johdosta näin ei vastannut kukaan. Kukaan ei katsonut väitteen toteutuvan huonosti tai melko huonosti (kuvio 105).

Osaamisen kehittämiseen lähivuosina suhtauduttiin myös positiivisesti, sillä kukaan ei katsonut väitteen pitävän paikkaansa huonosti tai melko huonosti. Suurin osa vastaajista katsoi, että väite ”opetushenkilökunnan saavutettavuusosaamista tullaan kehittämään lähitulevaisuudessa” pitää paikkansa melko hyvin (59 %). Yliopistoissa oltiin

kuitenkin optimistisempia kuin ammattikorkeakouluissa. Kaikista vastaajista neljä vastaajaa ei osannut ottaa väitteeseen kantaa (kuvio 106).

Kuvio 105. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, pystyykö korkeakoulun opetushenkilökunta kehittämään saavutettavuuteen liittyvää osaamistaan.

Kuvio 106. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, tullaanko opetushenkilökunnan saavutettavuusosaamista kehittämään lähitulevaisuudessa.

Vastaajilla oli lisäksi mahdollisuus kirjoittaa avokenttään kuvaus siitä, miten henkilöstö voi kehittää omaa osaamistaan saavutettavuuskysymyksissä. Moni vastaaja kertoi erilaisista koulutuksista, joita opetushenkilöstölle on tarjolla. Lisäksi vastaajat kertoivat, että tietoa oli saatavilla niin verkossa kuin myös erilaisten tiedotuslistojen kautta. Eräs vastaaja pohti, että kaikki eivät ole kiinnostuneita tällaisista koulutuksista, joten jatkossa tulisi kiinnittää huomiota siihen, miten koulutukset tavoittaisivat myös nämä henkilöt.

“Mahdollisuus kouluttautumiseen on jokaisella opettajalla. Henkilökohtaisen ohjauksen järjestelmä on toimiva ja sitä kautta erityistä tukea tarvitsevat saadaan hyvin selville.”

“Henkilöstön tietämystä saavutettavuuden ja esteettömyyden monimuotoisuudesta ja tukea esimerkiksi erilaisten oppijoiden kohtaamiseen on pyritty lisäämään. Saavutettavuusnäkökulmat osana opetussuunnitelman ja opetuksen käytännön järjestämisen ja lukujärjestystyön pyritään pitämään mielessä. Teemat ovat esillä myös yliopistopedagogisessa koulutuksessa. Yliopisto on panostanut voimakkaasti koulutuksen kehittämiseen osana strategian toimeenpanosuunnitelmaa. Saavutettavuuden sanoittaminen selkeämmin osana/osaksi opetuksen kehittämisinvestointeja voisi olla kehittämiskohteena.”

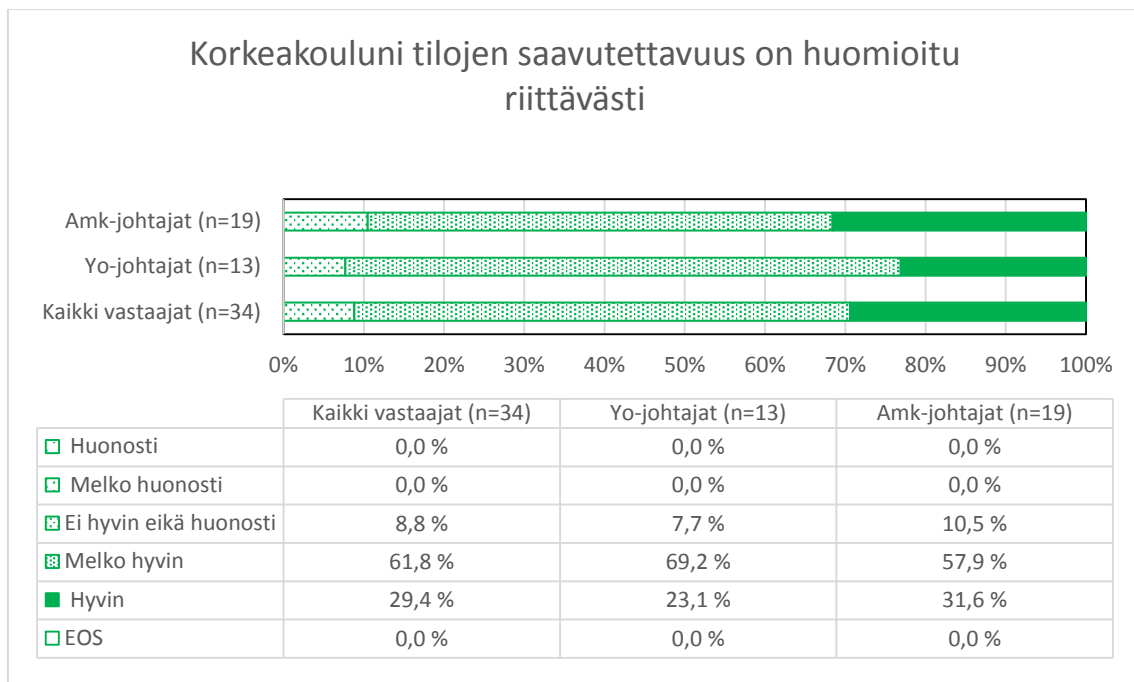
“Opetushenkilöstön osaamista kehitetään erityisesti oppimistehtävien selkokielistämisessä.”

“Ehkä suurin muutos tarvitaan suhtautumisessa saavutettavuuteen. Tässä on edelleen koulutuskohtaisia eroja.”

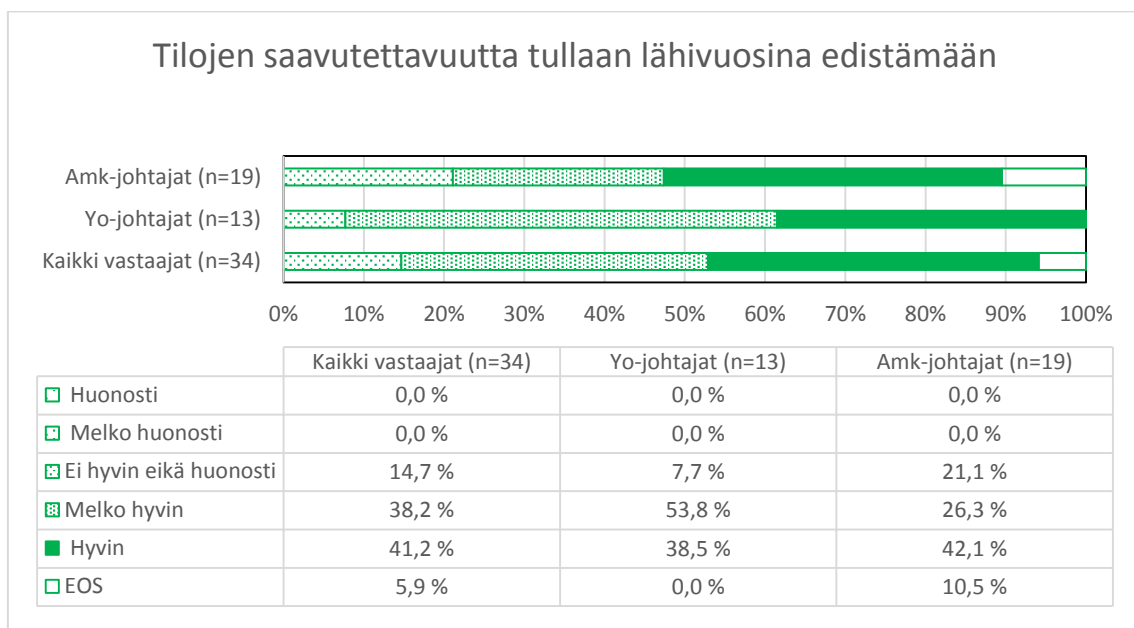
Tilojen saavutettavuus

Seuraavaksi korkeakoulujohdolta kysyttiin fyysisten tilojen saavutettavuudesta. Ensimmäinen väite kuului: “Korkeakouluni tilojen saavutettavuus on huomioitu riittävästi”. Vastaajista enemmistö katsoi väitteen toteutuvan melko hyvin (yo: 69 %; amk: 57 %). Yksikään vastaaja ei valinnut vaihtoehtoja “huonosti” tai “melko huonosti” (kuvio 107). Tältä pohjalta korkeakoulujen fyysinen saavutettavuus siis vaikuttaa toteutuvan hyvin.

Johtoa pyydettiin myös arvioimaan väitettä “Tilojen saavutettavuutta tullaan lähivuosina edistämään”. Tämäkään väite ei saanut yhtään negatiivista arviota. Kaikista vastaajista lähes 80 % katsoi väitteen pitävän paikkansa hyvin tai melko hyvin (kuvio 108).

Kuvio 107. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, onko korkeakoulun tilojen saavutettavuus huomioitu riittävästi.

Kuvio 108. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, tullaanko tilojen saavutettavuutta lähivuosina edistämään

Avovastauksissa kiinnitettiin huomiota etenkin rakennusten korjaustarpeisiin:

”Tilojen saavutettavuutta arvioidaan eri näkökulmista. Esimerkiksi ohjauksen ja hyvinvoinnin työryhmässä saavutettavuuteen ja esteettömyyteen liittyviä asioita käsitellään säännöllisesti ja kehittämissuositukset välitetään edelleen vastuushenkilöille tiedoksi ja toimenpiteitä varten.”

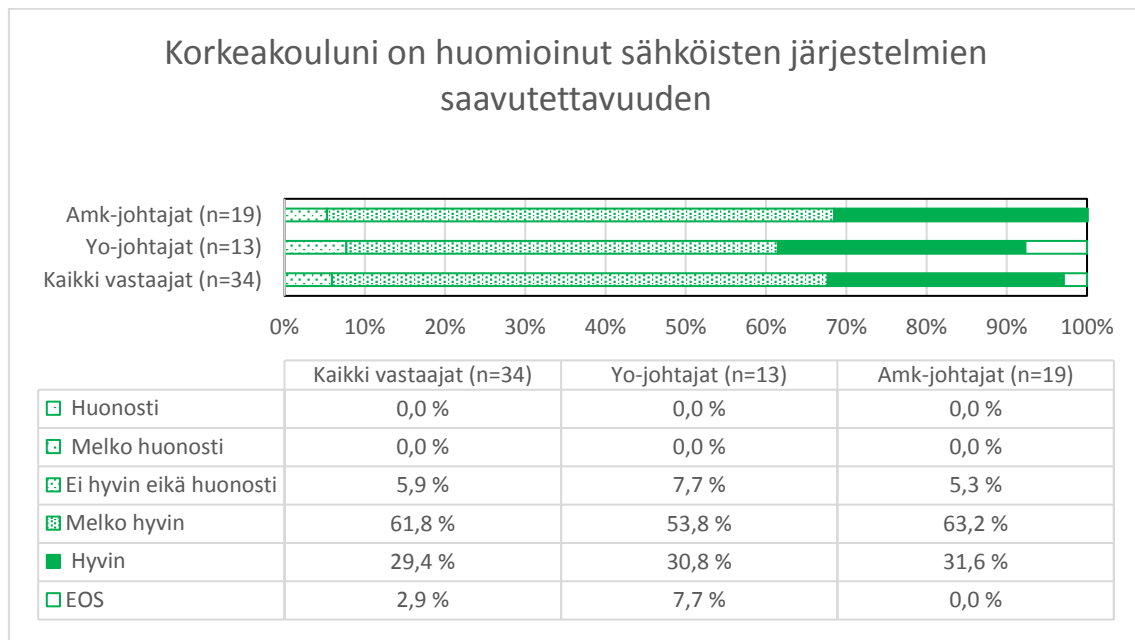
“Uusien rakennusten kohdalla tämä ei niinkään ole ongelma mutta vanhojen arvorakennusten kohdalla kylläkin. Remonttien yhteydessä tilojen fyysistä saavutettavuutta parannetaan.”

“Edistämistä tehdään systemaattisesti, mutta esimerkiksi äkilliset rakennusten korjaustarpeet ja tarve käyttää rajallisesti saatavilla olevia väistötiloja vaikeuttavat pitkäjänteistä työtä ja lisäävät toimijoiden kirjoa ja sitä kautta häiritsevät yhtenäisen toimintakulttuurin luomista ja kehittämistyötä. Saavutettavuuden huomiointi tällaisissakin tilanteissa kuitenkin edistyy.”

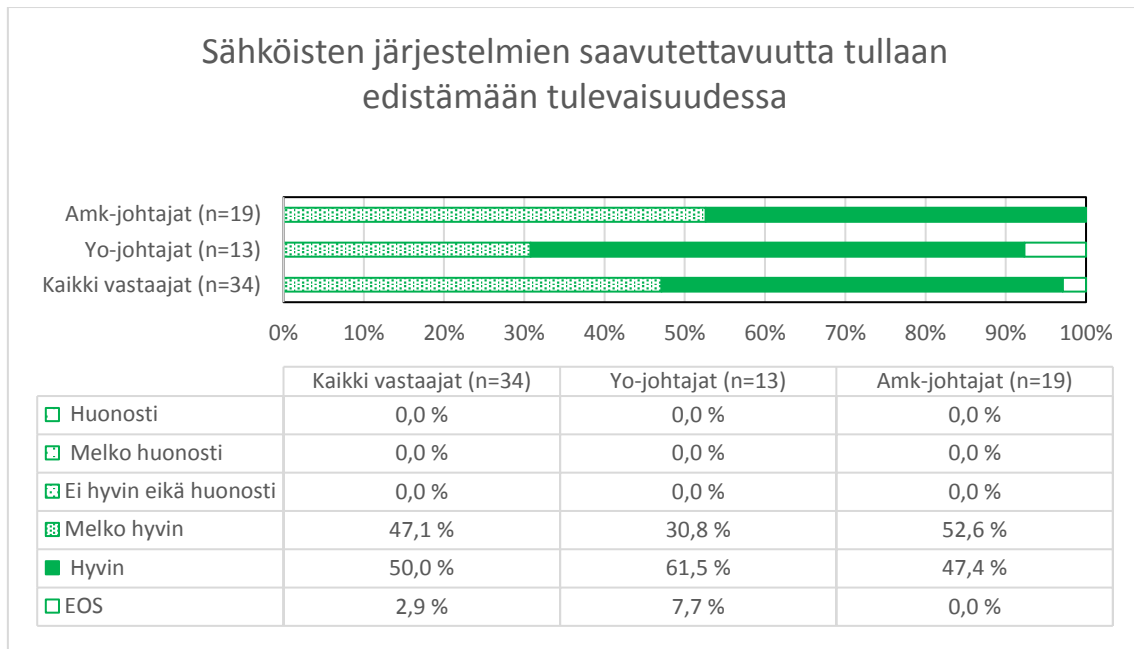
Avovastauksissa huomioitiin fyysinen saavutettavuus myös kulkuoikeuksien suhteen. Parissa vastauksessa mainittiin se, miten esimerkiksi kirjastojen tilat olivat opiskelijoiden käytössä vapaasti kulkulätkien ansiosta.

Sähköisten järjestelmien saavutettavuus

Rehtoreille ja vararehtoreille esitettiin väite “Korkeakouluni on huomionut sähköisten järjestelmien saavutettavuuden”. Yksi yliopistojohtaja ei osannut ottaa väitteeseen kantaa, mutta kaikki muut arvioivat väitteen pitävän paikkansa joko hyvin (31 %), melko hyvin (59 %) tai ei hyvin eikä huonosti (6 %) (kuvio 109). Eroja ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä ei juuri ollut. Tämän jälkeen kysyttiin väitteen muodossa, tullaanko sähköisten järjestelmien saavutettavuutta edistämään tulevaisuudessa. Vastaajat olivat miltei yksimielisiä siitä, että näin tulee tapahtumaan: 96 % katsoi väitteen pitävän paikkansa hyvin tai melko. Vain yksi yliopistojohtaja oli arvioinut, ettei hän osannut ottaa väitteeseen kantaa (kuvio 110).

Kuvio 109. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, onko korkeakoulu huomionut sähköisten järjestelmien saavutettavuuden

Kuvio 110. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, tullaanko järjestelmien saavutettavuutta edistämään tulevaisuudessa

Tässä osiossa kysyttiin vastaajilta myös sitä, onko heidän korkeakouluissaan perehdytty saavutettavuusdirektiivin vaatimuksiin. Saavutettavuusdirektiivi velvoittaa julkishallinnon toimijoita, siis myös korkeakouluja, huolehtimaan siitä, että niiden verkkopalvelut ovat saavutettavia. Direktiivi astui voimaan huhtikuussa 2019, siis muutamia kuukausia saavutettavuuskyselyn johdon osuuden toteuttamisen jälkeen.

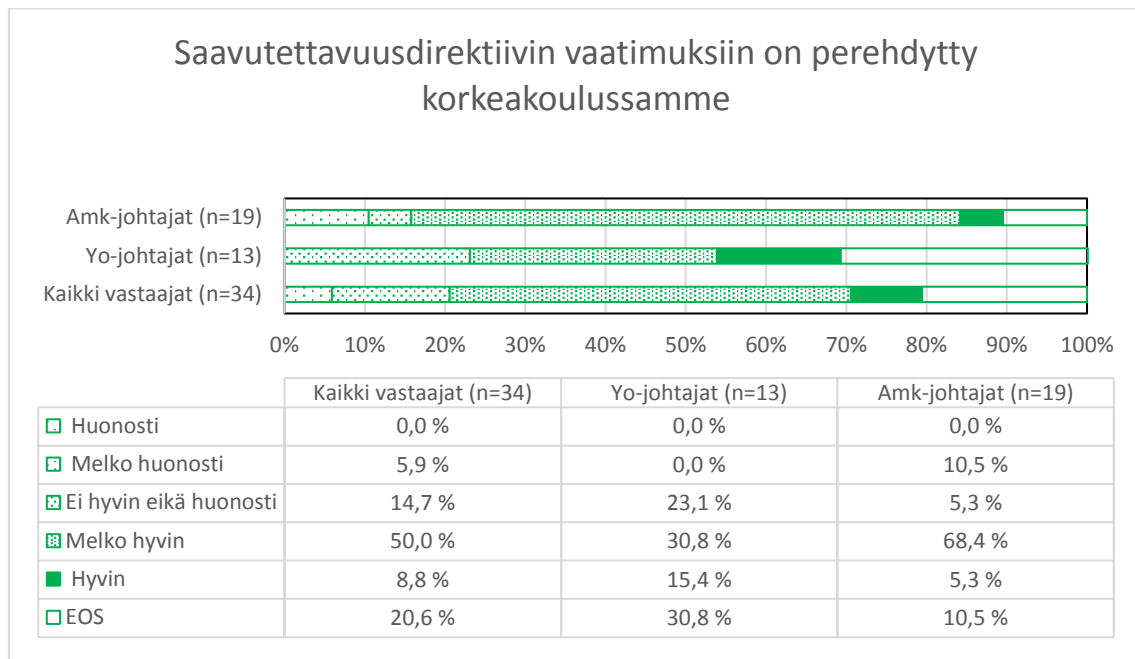
Tässä kysymyksessä vastaajien antamat vastaukset erosivat toisistaan, ja ammattikorkeakoulut erottuivat kysymyksen kohdalla edukseen. Yli 70 % amk-johtajista katsoi väitteen pitävän paikkansa hyvin tai melko hyvin, kun yliopistojen kohdalla luku oli 45 %. Noin 30 % yliopistajohtajista ei osannut ottaa väitteeseen kantaa (kuvio 111). Voidaan olettaa, että jos kysely tehtäisiin nyt, johdon käsitykset saavutettavuusdirektiivistä saattaisivat olla toiset direktiivin käyttöönoton aikataulun vuoksi. Verkkopalveluiden on noudatettava saavutettavuusvaatimuksia porrastetusti syksystä 2019 alkaen.

Yhdessä avovastauksessa kuvattiin, miten vastaajan korkeakoulussa oli jo ryhdytty toimiin direktiivin vuoksi:

”Nettisivujen uudistuksessa otettu huomioon. On perustettu sisäinen kehitysprojekti saavutettavuusdirektiivin vaatimusten täyttämiseksi. Tehtävää on esim. oppimisalustojen selkeydessä ja videomateriaalien tekstittämisessä.”

Avovastauksissa kehittämiskohteina pidettiin edelleen esimerkiksi sisältöjen selkiyttämistä, ja osassa korkeakoulujen suuret verkkosivu-uudistukset olivat parhaillaan työn alla. Muutoksien nähtiin kuitenkin tekevän palveluista entistä selkeämpiä ja saavutettavia. ”Lähes kaikki oleelliset tietojärjestelmät ovat tulossa uudistusvaiheeseen. Ajasta ja paikasta riippumattomien oppimisympäristöjen kehittäminen on ja tulee olemaan voimallista”, yksi vastaaja kuvaili. Sähköinen

tenttiminen ja laajemminkin palveluiden sähköistäminen saivat myös mainintoja avovastauksissa. Tämän jo itsessään nähtiin tekevän palveluista saavutettavampia.

Kuvio 111. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, tullaanko järjestelmien saavutettavuutta edistämään tulevaisuudessa

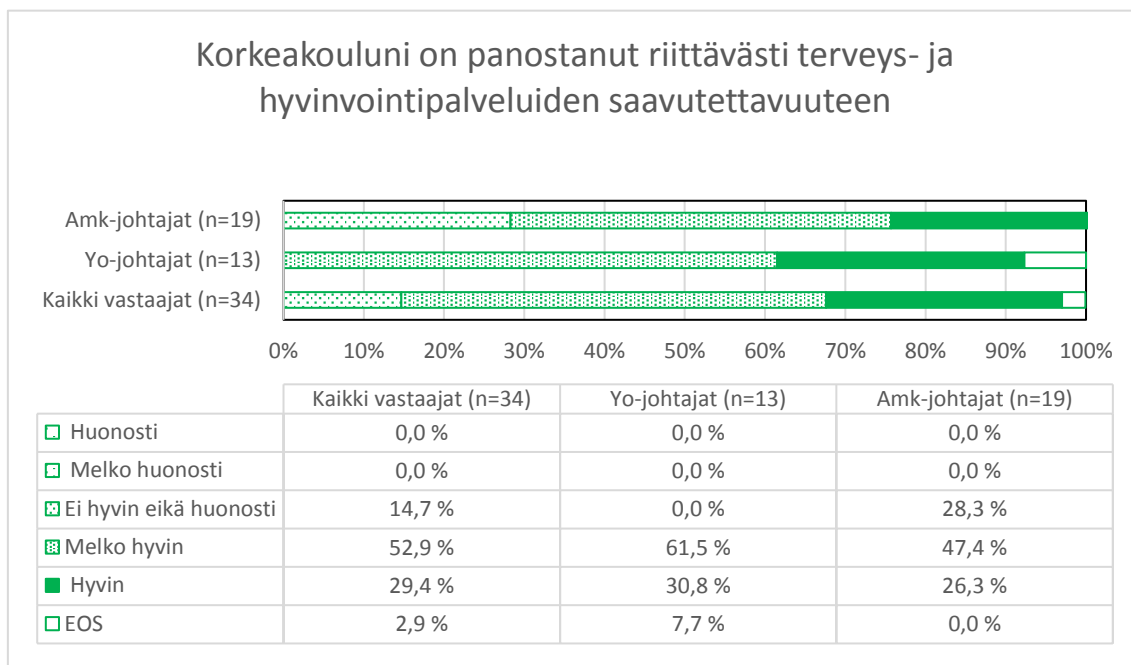
Terveys- ja hyvinvointipalveluiden toteutuminen

Viimeisenä johdon edustajia pyydettiin vielä arvioimaan terveys- ja hyvinvointipalveluihin liittyviä väittämiä. Ensimmäinen väite kuului: "Korkeakouluni on panostanut riittävästi terveys- ja hyvinvointipalveluiden saavutettavuuteen". Vastaukset olivat kauttaaltaan positiivisia, sillä yli 80 % kaikista vastaajista arvioi väitteen pitävän paikkansa hyvin tai melko hyvin. Loput valitsivat vaihtoehdon "ei hyvin eikä huonosti" (15 %) tai "en osaa sanoa" (3 % eli yksi vastaaja) (kuvio 112). Tämän jälkeen pyydettiin arvioimaan väitettä "Korkeakouluni tulee tulevaisuudessa lisäämään terveys- ja hyvinvointipalveluiden saavutettavuutta". 12 % kaikista vastaajista ei osannut ottaa kantaa, mutta muuten tulevaisuus nähtiin melko valoisana. Kaksi kolmesta vastaajista katsoi väitteen pitävän paikkansa hyvin tai melko hyvin, ja "ei hyvin eikä huonosti" -vaihtoehdon valitsi joka viides. Yliopisto- ja ammattikorkeakoulujohdon välillä oli kuitenkin eroa, ja väitettä arvioitiin kauttaaltaan hieman positiivisemmin yliopistojen kuin ammattikorkeakoulujen puolella (kuvio 113).

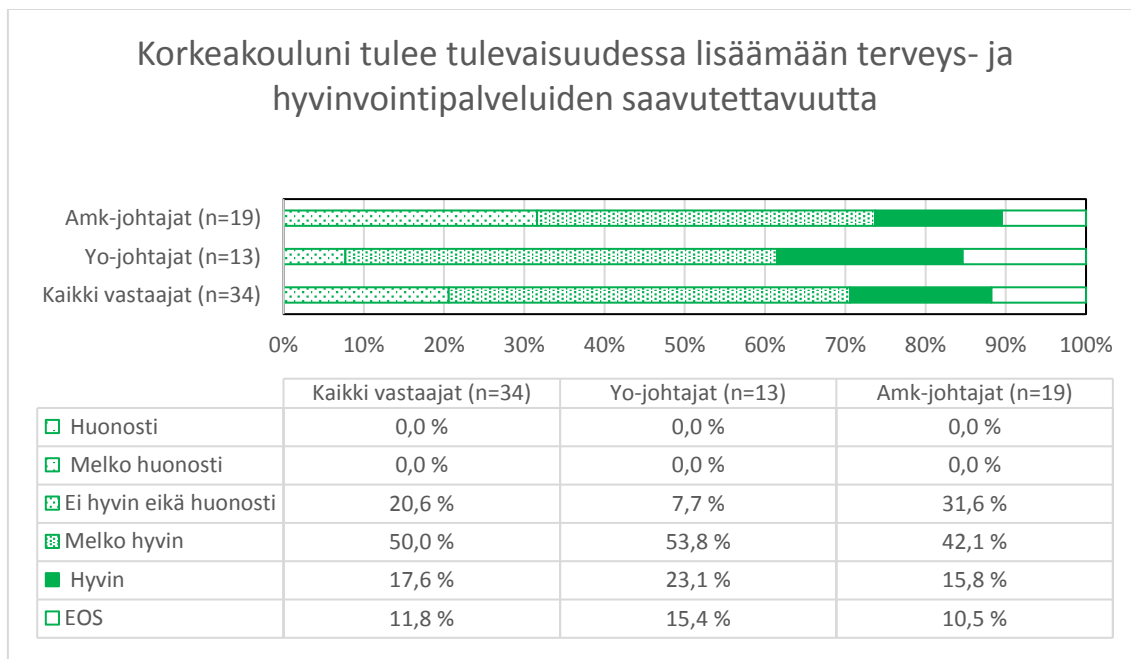
Avovastauksissa moni kertoi, miten heidän johtamissaan korkeakouluissa on panostettu esimerkiksi opinto-ohjaukseen ja opintopsykologien palveluihin. YTHS:n palveluiden ulottaminen ammattikorkeakoulujen puolelle nosti vastaajien joukossa toiveita tilanteen edistymisestä lähitulevaisuudessa. Yksi vastaaja tosin piti kysymystä epärelevanttina, sillä ennen YTHS:n palveluiden laajentamista amk-opiskelijoiden

terveyspalvelut kuuluivat kunnalliselle terveydenhoidolle. Alla oleva lyhyt lainaus tiivistää kohtaan saadut avovastaukset:

“Resurssien mukaan palveluja lisätään. Jo nyt hyvällä tasolla.”

Kuvio 112. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, onko korkeakoulu panostanut riittävästi terveys- ja hyvinvointipalveluiden saavutettavuuteen

Kuvio 113. Vastausten jakautuminen eri korkeakoulusektorien vastaajien kesken sen suhteen, tullaanko tulevaisuudessa lisäämään terveys- ja hyvinvointipalveluiden saavutettavuutta

Kyselytuloksien yhteenvedot

Opiskelijakyselyn lyhyt yhteenvedo

Korkeakouluopiskelijoille suunnatun saavutettavuuskyselyn tulokset osoittavat, että vaikka korkeakoulujen saavutettavuus on viime vuosina parantunut, ei korkeakouluja koeta edelleenkään täysin saavutettaviksi. Kehitettävää paikannettiin niin fyysisessä, sosiaalisessa kuin psyykkisessäkin saavutettavuudessa. Suurimmat ongelmat näyttävät liittyvän opiskelijoiden erilaisten elämäntilanteiden tunnistamattomuuteen, ohjauksen puutteeseen sekä tiedotukseen ja tiedonkulkuun.

Fyysinen saavutettavuus

Selvityksessä korkeakoulujen fyysistä saavutettavuutta kartoitettiin tiloihin ja sähköisiin järjestelmiin liittyneillä kysymyksillä.

Korkeakoulujen fyysiset tilat koettiin yleisellä tasolla varsin saavutettaviksi. Opiskelijoista noin 90 % kertoi kykenevänsä liikkumaan korkeakoulunsa opetus- ja yleisissä tiloissa ongelmitta. Yli 85 % koki myös voivansa osallistua kaikkeen korkeakoulunsa yleisissä ja opetustiloissa tapahtuvaan toimintaan hyvin tai melko hyvin. Myös opasteet koettiin laajalti saavutettaviksi, joskin niissä nähtiin enemmän ongelmia kuin liikkumisessa yleisesti: kuitenkin yli 75 % tähänkin kysymykseen vastanneista opiskelijoista oli sitä mieltä, että korkeakoulun opasteet olivat selkeitä. Avovastaukset toivat kuitenkin esiin monia aikaisemmissakin selvityksissä ilmenneitä ongelmia tilojen saavutettavuudesta. Etenkin vanhoissa rakennuksissa nähtiin edelleen esteitä liikunta- ja aistivammaisten liikkumiselle. Opasteiden heikkoa näkyvyyttä kommentoitiin näkövammaisten vastauksissa, mutta epäselvät tai puuttuvat opasteet haittasivat myös muiden opiskelijoiden liikkumista korkeakoulujen tiloissa. Aistiyliherkkyyksistä kärsivien opiskelijoiden vastauksissa esiin nousi esimerkiksi kirkkaaseen valaistukseen ja hajusteiden käyttöön liittyviä ongelmia. Muita usein esiin nousseita ongelmia olivat muun muassa heikko sisäilma ja sukupuolineutraalien wc-tilojen puute.

Fyysisiä tiloja koskeneiden vastausten valossa opiskelijat näyttävät olevan pääosin tyytyväisiä tilojen saavutettavuuteen. Korkeakouluissa saavutettavuustyötä onkin tehty erityisesti fyysisen esteettömyyden näkökulmasta, minkä vuoksi monen yliopiston ja ammattikorkeakoulun kampuksen suunnittelussa on otettu huomioon myös liikuntavammaisten liikkuminen. Kyselyn tulokset kertovat kuitenkin myös siitä, ettei fyysisten tilojenkaan esteettömyyttä ole kyetty aina toteuttamaan tyydyttävästi, esimerkiksi silloin kun esteettömyyden vaatimukset ovat ristiriidassa vanhojen rakennusten suojeluperiaatteen kanssa. Lisäksi tilojen esteettömyyttä ei ole aina ajateltu muiden kuin liikuntavammaisten näkökulmasta. Esimerkiksi aistiyliherkät, suomen kieltä osaamattomat ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat opiskelijat saattavat kohdata korkeakoulujen tiloissa ongelmia, joita korkeakoulujen saavutettavuussuunnittelussa ei välttämättä ole otettu huomioon. Tilojen saavutettavuuden kehittäminen saattaakin edellyttää korkeakouluilta opiskelijakunnan moninaisuuden laajempaa tunnistamista.

Sähköisten järjestelmien saavutettavuus koettiin heikommin toteutuvaksi kuin fyysisten tilojen saavutettavuus, joskin eri digitaalisten järjestelmien välillä nähtiin paljon vaihtelua. Saavutettavimpina digitaalisina järjestelminä koettiin verkko-opinimisympäristöt ja niihin liitetyt materiaalit (esimerkiksi erilaiset tekstit ja videot), joita neljä viidestä vastaajasta piti saavutettavina. Myös korkeakoulujen verkkosivujen (noin 76 % vastaajista) ja teknisten laitteiden (noin 70 %) saavutettavuuteen oltiin verrattain tyytyväisiä. Sisäiseen viestintään tarkoitettuja intranet-sivuja sen sijaan piti saavutettavina vajaa kaksi kolmasosaa vastaajista. Sähköisen tenttimisen saavutettavana näki vain hieman yli puolet vastaajista. Sekä intranet-sivujen käyttöön että erityisesti sähköiseen tenttimiseen liittyi paljon epätietoisuutta. Moni opiskelija ei osannut kertoa intranet-sivujen saavutettavuudesta, koska käytti niitä opiskelussaan vain vähän, jos lainkaan. Suuri osa opiskelijoista oli myös tietämätön korkeakoulunsa tarjoamista sähköisen tenttimisen mahdollisuuksista. Näiden digitaalisten järjestelmien käyttöön liittyvä tietämättömyys on jo itsessään merkki niiden puutteellisesta saavutettavuudesta. Kyselyn tulokset tuovatkin esiin, että digitaalisten järjestelmien saavutettavuudessa olisi panostettava entistä enemmän selkeään tiedottamiseen ja perehdyttämiseen.

Pedagoginen saavutettavuus

Kyselyyn osallistuneista noin 70 % kertoi olevansa tyytyväisiä opetushenkilöstöltä opintoihinsa saamaan ohjaukseen. Tämä on enemmän kuin Villan ja Kivisalmen (2016, 35) kyselyssä, jossa vain vajaa puolet vastanneista koki korkeakoululta saamansa tuen ja ohjauksen hyväksi tai erittäin hyväksi. Eroa saattaa selittää erilaiset kysymyksenasettelut sekä erityisryhmiin kuuluneiden vastaajien suuri osuus Villan ja Kivisalmen kyselyssä. Avoimissa vastauksissa opintojen ohjausta kommentoineet vastaajat nostivat esiin opetushenkilökunnan kiireisyyden sekä epäselvän tiedotuksen ja tiedonsaannin puutteellisen ohjauksen taustalla. Opettajien koettiin olevan liian kiireisiä antamaan opiskelijoille yksilöllistä ohjausta. Toisaalta monelle oli epäselvää, keneltä ohjausta voisi saada. Näyttääkin siltä, että ohjauksen saavutettavuuden kohentamisessa olisi ohjauksen riittävällä resursoinnilla ja tiedonkulun parantamisella keskeinen sija.

Opetusjärjestelyihin liittyvään tiedotukseen oli tyytyväisiä noin 65 % vastaajista. Osuus on hivenen suurempi kuin Villan ja Kivisalmen (2016, 22) kyselyssä, jossa 63 % yliopisto-opiskelijoista ja 59 % amk-opiskelijoista piti korkeakoulun tiedottamista hyvin saavutettavana. Tiedotuksen keskeisiksi ongelmiksi nimettiin kyselyssämme sen katkonaisuus ja epäselvyys sekä lyhyellä varoitussajalla tulevat tiedotukset opetusjärjestelyiden muutoksista. Myös henkilökunnan sähköpostikommunikaatiota toivottiin ripeämmäksi. Opetusmenetelmiin koki olevansa tyytyväinen niin ikään noin 70 % vastaajista, kuten myös opetusmateriaalien saavutettavuuteen ja arviointimenetelmien soveltuvuuteen. Kuitenkin opetukseen liittyi monia aspektoja, joihin opiskelijat olivat vähemmän tyytyväisiä. Vain hieman yli puolet vastaajista näki, että kontaktiopetuksen ja itsenäisen opiskelun tasapaino toteutui hyvin tai melko hyvin. Noin 44 % koki voivansa suorittaa opintonsa yksilöllisellä tavalla ja vain noin kolmannes koki saavansa riittävästi palautetta. Avoimissa vastauksissa kiitettiin muun muassa verkko-opintojen mahdollistamaa opiskelun itsenäistä suunnittelua, mutta toisaalta oltiin huolestuneita kontaktiopetuksen alati vähenevästä määrästä. Kontaktiopetuksen

ja itsenäisen opiskelun tasapainon koettiin monessa vastauksessa olleen kääntyneen jo liiaksi jälkimmäiseen puoleen.

Erityisjärjestelyjä oli hakenut noin kuudennes vastaajista, joista kolme neljästä oli myös saanut hakemansa järjestelyn. Kuitenkin erityisjärjestelyihin liittyy paljon tietämättömyyttä. Esimerkiksi noin kolmannes vastaajista ei osannut sanoa onko opetusmateriaalin saaminen etukäteen mahdollista. Vielä suurempi osuus oli epätietoisia harjoittelupaikkojen saavutettavuuteen liittyvistä kysymyksistä. Avoimissa vastauksissa moni vastaaja kertoikin, ettei ollut ajatellutkaan kysymyksenasetteluissa mainittuja erityisjärjestelyjen muotoja. Opiskelujärjestelyjen saavutettavuutta voisikin selvästi edistää tiedottamalla erityisjärjestelyistä laajemmin ja seikkaperäisemmin. Tämä edesauttaisi myös sitä, että opetushenkilökunta olisi paremmin tietoinen opiskelijoiden oikeudesta erityisjärjestelyihin.

Korkeakoulun tuki ja toimintakulttuuri

Korkeakoulujen saavutettavuutta on viime vuosikymmeninä pyritty parantamaan erilaisin opiskelijoille suunnatuin tukipalveluin, kuten opintopsykologeihin ja esteettömyysyhdyshenkilöihin. Lisäksi opiskelijoiden opintojen tukena on myös erilaisia opiskelun suunnitteluun liittyviä palveluita. Kyselymme mukaan nämä palvelut ovat saavuttaneet suuren osan opiskelijoista. Saavutettavimmat tiedustelluista tukimuodoista olivat sähköisten palveluiden tuki sekä opintoneuvonta, jotka saavutettaviksi koki noin 60 % vastaajista. Vajaa kymmenes koki nämä palvelut huonosti saavutettaviksi. Esteettömyysyhdyshenkilöstä tarjolla olevan tiedon saavutettavuuteen oli tyytyväisiä neljä kymmenestä, kuten myös psykologin palvelun ja opettajatuutorin saavutettavuuteen. Kolmanneksen mielestä korkeakoululta oli hyvin tai melko hyvin saatavilla tukea vaikeaan elämäntilanteeseen. Kansainvälisen vaihdon saavutettavuudesta tarjolla olevaan tietoon sekä opiskelutaitojen kehittämisen tukemiseen oli tyytyväisiä yhtä suuri osuus vastaajista. Vähiten tyytyväisyyttä oli erityisjärjestelyistä, kuten lisääjasta tai apuvälineiden käytöstä, liittyvän tiedon sekä oppimisvaikeuksiin tarjolla olevan tuen saavutettavuudesta. Näiden tukimuotojen saavutettavuuteen oli tyytyväisiä vain noin neljännes vastaajista.

Tietämättömyys korkeakoulun tarjoamista tukimuodoista on merkillepantavaa. Erityisen selvästi tietämättömyys tulee esille kysymyksissä esteettömyysjärjestelyistä. Esimerkiksi 22 % vastaajista kertoo, että tietoa esteettömyysyhdyshenkilöstä on tarjolla huonosti. Kun lisäksi yli 35 % vastaajista on valinnut vaihtoehdot ”en osaa sanoa” tai ”ei hyvin eikä huonosti”, voi noin kahden kolmesta katsoa olevan vailla selkeää tietoa siitä, kuka heidän korkeakoulussaan esteettömyysasioita hoitaa. Vielä suurempi osuus vastaajista on tietämätön opiskelun erityisjärjestelyihin tarjolla olevasta tuesta. Myös saavutettavammiksi katsottujen tukimuotojen, kuten it-tuen tai opintoneuvonnan, kohdalla merkittävä vähemmistö ei osaa kertoa mielipidettään saavutettavuudesta. Kaikki opiskelijat eivät välttämättä tarvitsekaan kaikkia korkeakoulun tarjoamia tukimuotoja, mutta laajempi tietoisuus korkeakoulun tarjoamasta tuesta olisi silti toivottavaa.

Korkeakoulun toimintakulttuurin osalta samanarvoisuuden koettiin toteutuvan paremmin kuin yhteisöllisyyden. Kolme neljästä vastaajasta koki samanarvoisuuden toteutuvan korkeakoulussaan hyvin tai melko hyvin, mutta yhteisöllisyyden

toteutumiseen tyytyväisiä oli vain kaksi kolmesta. Opetushenkilökunnan kanssa vuorovaikutuksen koki saavutettavaksi noin kolme neljästä, mutta opiskelijayhteisö koettiin vaikeammin saavutettavaksi. Vaikka selvästi enemmän kuin puolet vastaajista tuntee kuuluvansa joukkoon muiden opiskelijoiden kanssa ja on ystäväystynyt muiden kanssa, on vastaajista merkittävä vähemmistö sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeaksi ja ystäväystymisen haastavaksi kokevia opiskelijoita. Syyt vuorovaikutuksen ongelmiin vaihtelevat poikkeuksellisesta elämäntilanteesta terveydentilan tai vamman aiheuttamiin haittoihin.

Kyselyssä tuli esiin mielipiteenilmaisun vapauden ja vaikutusmahdollisuuksien välinen epäsuhta. Vastaajat kokivat vapautensa esittää mielipiteitä huomattavasti suuremmaksi kuin vaikutusmahdollisuutensa. Moni koki, ettei korkeakoulussa otettu heidän palautettaan esimerkiksi opetuksesta tai opetusjärjestelyistä riittävästi huomioon. Vaikuttamiskysymykseen liittyy keskeisesti kysymys tiedottamisesta. Vaikka suuri vastaajien enemmistö koki korkeakoulunsa tiedotteiden tavoittavan heidät hyvin ja koki opetushenkilökunnan hyvin saavutettavaksi ja lähestyttäväksi, nähtiin tiedonkulussa silti paljon parantamisen varaa. Opetushenkilökunnalta toivottiin esimerkiksi selvempää ja nopeampaa kommunikointia opiskelijoidensa kanssa.

Opettajakyselyn lyhyt yhteenveto

Kyselyymme saatujen vastauksien perusteella korkeakouluopettajat ovat varsin motivoituneita kehittämään saavutettavaa opetusta ja erityisesti opettajat pitivät itseään lähestyttävinä. Vastanneet korkeakouluopettajat pitivät saavutettavuuden teemoja tärkeinä, sillä melkein 90 % kaikista vastaajista piti tärkeänä tai melko tärkeänä tukea opiskelijoiden yksilöllistä tapaa oppia.

Kuitenkin saavutettavuuden edistämiseen osoitetut resurssit, etenkin ajalliset resurssit, koettiin riittämättömiksi. Tämä tuli esiin erityisesti siinä, etteivät vastaajat kokeneet heillä olevan tarpeeksi aikaa riittävän ohjauksen tarjoamiseen. Lisäksi vastanneet opettajat kokivat korkeakoulun tarjoaman tuen saavutettavuuden edistämiseen puutteelliseksi, minkä lisäksi tästä tuesta ylipäättään oltiin epätietoisia.

Voidaankin todeta, että toiveet ja todellisuus eivät usein kohdanneet toisiaan. Vastanneet opettajat pitivät toimintakulttuurin saavutettavuutta tärkeänä asiana, mutta sen ei nähty toteutuvan hyvin. Tästä poikkeuksena tosin oli opettajan oma lähestyttävyys, jota vastanneet opettajat pitivät hyvänä. Kaiken kaikkiaan yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen väliset erot olivat opettajakyselyssä pieniä.

Esitettyjä johtopäätöksiä on suhteutettava laajempaan kuvaan sekä vastaajien taustaan. On varsin todennäköistä, että kyselyyn vastanneet korkeakouluopettajat ovat melko sitoutuneita saavutettavuuteen tai ovat olleet arjessaan saavutettavuuskysymyksien kanssa tekemisissä. Tämä voi osaltaan selittää melko myönteistä asennetta saavutettavuutta kohtaan. Aiempien selvityksien, sekä myös OHO!-hankkeessa tekemisämme kyselyissä kävi kuitenkin ilmi, että kaikki korkeakouluopettajat eivät suhtaudu esitettyihin kysymyksiin tai saavutettavuuden edistämiseen niin positiivisesti.

Kyselyssä tuli ilmi, että korkeakouluopettajat pitävät nykyisiä opiskelijoita varsin moninaisena ryhmänä, ja opettajat tunnistivat omassa työssään monenlaisia tähän

liittyviä haasteita. Esimerkiksi oppimisvaikeudet sekä lisääntyvät mielenterveyden ongelmat nousivat esiin. Erilaiset elämäntilanteet, kuten opintojen ja työnteon yhdistäminen mainittiin myös. Jotta opiskelijoiden moninaisuus voitaisiin huomioida paremmin, painottivat vastanneet opettajat etenkin resurssien merkitystä.

Johdon kyselyn lyhyt yhteenveto

Korkeakoulujen johdolle osoitettu saavutettavuuskysely oli suppeampi kuin opiskelijoille ja opettajille tehty kyselyt. Koska vastaajia kyselyssä oli vain 34, korostuvat yksittäisen vastaajan mielipiteet.

Korkeimman johdon kyselyssä erottui selvästi vastauksien positiivisuus etenkin suhteessa opiskelijoiden ja opettajien kyselyihin, vaikka esitetyt kysymykset poikkesivatkin eri ryhmien kyselyiden välillä. Tässä mielessä korkeimman johdon kyselyyn saatuja vastauksia ei voida suoraan verrata korkeakoulun opiskelijoiden ja opettajien antamiin vastauksiin. Korkeakoulujen johtoon kuuluvat henkilöt kuitenkin olivat lähes kautta linjan positiivisempia tai optimistisempia kuin opettajat ja opiskelijat.

Korkeimman johdon edustajat pitivät esimerkiksi korkeakouluopettajien mahdollisuuksia oman osaamisensa kehittämiseen verrattain hyvinä, ja myös tukipalveluiden ja fyysisen saavutettavuuden nähtiin toteutuvan hyvin. Kiinnostavaa on, että vaikka johdon edustajat katsoivat saavutettavuuden tulevan verrattain hyvin huomioon otetuksi korkeakoulujen strategioissa, paljastivat avovastaukset silti näkemysten erilaisuuden. Osa vastaajista katsoi, että saavutettavuus olisi strategiaan sisällytettynä liian yksityiskohtaista ja saavutettavuuden mukanaolo strategiatekstissä saattoi tarkoittaa myös vain "saavutettavuuden hengen" tai ajatuksen mukana oloa, vaikkei sitä sanana olisikaan strategiaan kirjattuna.

Korkeakoulujen korkein johto katsoi, että saavutettavuuden edistämiseen on budjetoitu keskimäärin riittävästi, mutta avovastauksissa tuotiin esiin myös rahoituksen varsin niukkaa tilannetta, mikä asettaa monia rajoituksia myös saavutettavuuden edistämiselle.

Pohdintaa

Edellä on esitetty saavutettavuuskyselyiden tulokset, jotka piirtävät monipuolisen kuvan korkeakoulujen saavutettavuudesta 2010-luvun lopussa. Mutta mitä tuloksista voidaan päätellä? Tässä osiossa analysoidaan edellä esitettyjä kyselytuloksia. Esiin nousevat keskeiset tulokset, minkä lisäksi vertaillaan opiskelijoiden, opettajien ja johdon edustajien vastauksia.

Penttilän vuoden 2012 selvityksessä esiin nousseista saavutettavuuden haasteista moni on edelleen korkeakouluissa arkipäivää. Kyselyidemme valossa edelleen kehitettäviä teemoja ovat esimerkiksi opettajien pedagoginen osaaminen, opetushenkilöstölle tarjottu tuki, tiedotus sekä saavutettavuuden kehittämisen järjestelmällisyys. Myös asenteissa ilmeni edelleen ongelmia. On kuitenkin myös aihealueita, joilla on 2010-luvulla menty eteenpäin. Näin on ennen muuta digitaalisuuden kohdalla. Digitaalisuus on korkeakouluissa lisääntynyt kuten muuallakin yhteiskunnassa. Osittain juuri digitaalisuus on noussut saavutettavuuskeskustelun kärkeen etenkin saavutettavuusdirektiivin vuoksi. Kyselyissä tulikin ilmi, että sähköisten järjestelmien käyttöön on opettajille tarjolla tukea. Kyselyiden toteuttamisen jälkeen voimaan tullut saavutettavuusdirektiivi luultavasti edelleen kehittää nimenomaan digitaalista saavutettavuutta. On kuitenkin hyvä muistaa, että muiden osa-alueiden, kuten fyysisten rakenteiden, opetuksen ja oppimisen sekä asenteiden saavutettavuus vaativat yhtälailla huomiota.

Pieniä eroja ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä

Tässä selvityksessä vertailtiin eri korkeakoulusektoreilla opiskelevien ja työskentelevien kokemuksia tarkastelemalla vastausten jakaumien eroja sekä tilastollisesti merkitseviä eroja. Fyysiseen saavutettavuuteen liittyen ammattikorkeakoulu- ja yliopisto-opiskelijoiden vastaukset myötäilivät hyvin paljon toisiaan eikä tilastollisesti merkitseviä eroja löytynyt. Sähköisten järjestelmien saavutettavuutta yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijat kuitenkin arvioivat hieman eri tavoin. Erityisesti korkeakoulun ulkoisten internetsivujen ja sisäisten intranetsivujen saavutettavuus jakoi eri korkeakoulusektoreilla opiskelevia. Yliopisto-opiskelijat arvioivat pystyvänsä käyttämään korkeakoulunsa internet- ja intranetsivuja huonommin kuin ammattikorkeakouluopiskelijat. Sen sijaan verkko-oppimisympäristöt ja niihin liittyvät opiskelumateriaalit yliopisto-opiskelijat kokivat saavutettavimmiksi kuin ammattikorkeakouluopiskelijat. Nämä erot ovat kiinnostavia ja kertovat siitä, että sähköisiin järjestelmiin ja oppimateriaaleihin liittyen molemmilla korkeakoulusektoreilla olisi vielä kehitettävää.

Opetuksen ja ohjauksen saavutettavuuteen liittyvistä teemoista ammattikorkeakouluopiskelijat kokivat mahdollisuutensa suorittaa opintojakso tai kurssit yksilöllisellä tavalla yliopisto-opiskelijoita paremmiksi. Sen sijaan yliopisto-opiskelijat arvioivat käytettyjen opetusmenetelmien soveltuvan heille useammin kuin

mitä ammattikorkeakouluopiskelijat arvioivat. Lisäksi yliopisto-opiskelijat kokivat ammattikorkeakouluopiskelijoita useammin, että opetusjärjestelyihin liittyvät tiedotteet tavoittivat heidät. Selkein ero vastauksissa oli liittyen kontaktiopetuksen ja itsenäisen opiskelun sopivaan suhteeseen, johon yliopisto-opiskelijat vastasivat myönteisemmin kuin ammattikorkeakouluopiskelijat. Yliopisto-opiskelijat suhtautuivat ammattikorkeakouluopiskelijoita positiivisemmin myös käytettyihin arviointitapoihin.

Korkeakoulun opintoihin tarjoamaan tukeen liittyen ammattikorkeakouluopiskelijat suhtautuivat yliopisto-opiskelijoita myönteisemmin siihen, että korkeakoulusta saa tukea vaikeassa elämäntilanteessa. Myös väite mahdollisuudesta saada tukea opettajatuutorilta jakoi eri korkeakoulusektorilla opiskelevia. Ammattikorkeakouluopiskelijat suhtautuivat väitteeseen positiivisemmin kuin yliopisto-opiskelijat.

Ammattikorkeakouluopiskelijat kokivat pystyvänsä yliopisto-opiskelijoita huonommin osallistumaan opiskelijoiden vapaa-ajan toimintaan. Myös kokemukset asiallisesta ja tasapuolisesta kohtelusta vaihtelivat ja ammattikorkeakouluopiskelijat arvioivat negatiivisemmin väitteet siitä, onko korkeakoulun henkilökunta kohdellut asiallisesti tai kohdellaanko opetustilanteissa tasapuolisesti. Tiedonkulussa ja viestinnässä löytyi myös eroja ja ammattikorkeakouluopiskelijat suhtautuivat yliopisto-opiskelijoita negatiivisemmin siihen, saavatko he tarvittaessa helposti yhteyden opetushenkilökuntaan sekä siihen, tavoittavatko korkeakoulun tiedotteet heidät hyvin. Useissa avovastauksissakin esiin tulleet maininnat resurssien vähenemisestä ja leikkauksista erityisesti ammattikorkeakoulusektorilla kuvastuvat näissä vastauksissa ammattikorkeakouluopiskelijoiden varauksellisempina kokemuksina eri opetusmuotojen sopivaan suhteeseen ja opetushenkilökunnan saavutettavuuteen.

Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopettajien vastaukset erosivat myös jonkin verran toisistaan tiettyihin teemoihin liittyen. Omien opetuskäytäntöjen saavutettavuutta arvioitiin hyvin samansuuntaisesti eikä tilastollisesti merkitseviä eroja ollut. Sen sijaan ammattikorkeakouluopettajat pitivät yliopisto-opettajia tärkeämpänä sellaisten opetusmateriaalien kehittämistä, jotka ovat saavutettavia mahdollisimman monelle opiskelijalle. Opetushenkilöstöä eri korkeakoulusektoreilla jakoi myös väite ”Pystyn tarjoamaan opiskelijoille niin paljon ohjausta kuin he tarvitsevat”. Ammattikorkeakouluopettajat olivat yliopisto-opettajia harvemmin tästä väittämästä samaa mieltä. Yliopisto-opettajat arvioivat sen toteutuvan ammattikorkeakouluopettajia paremmin, että korkeakoulussa on esteettömyydestä/saavutettavuudesta vastaava henkilö. Ammattikorkeakouluopettajat puolestaan kokivat yliopistokollegoitaan tärkeämmäksi sen, että kollegoiden kanssa keskustellaan saavutettavuudesta. Myös keskustelun esimiehen kanssa ammattikorkeakouluopettajat kokivat tärkeämmäksi kuin yliopisto-opettajat. Ammattikorkeakoulu-opettajat kokivat myös tärkeämmäksi sen, että saavutettavuus on korkeakoulun strateginen tavoite ja ilmaisivat yliopisto-opettajia voimakkaammin pitävänsä tärkeänä sitä, että opiskelijoiden tukipalveluista tiedotetaan monipuolisesti.

Eri korkeakoulusektorien johdon vastausten jakautumista tarkasteltiin myös rinnakkain. Joitakin eroja painotuksissa oli havaittavissa ja keskeisin huomio kiinnittyi siihen, että yliopistojen vastaajat ainakin tässä kyselyssä kokivat olevansa ammattikorkeakouluvastaajia epätietoisempia saavutettavuusasioista. Lisäksi ammattikorkeakoulujohtajat vastasivat kautta linjan hieman maltillisemmin

yliopistojohtajien arvioidessa toimintaa ja etenkin tulevaisuuden toimia ammattikorkeakoulujohtajia positiivisemmin.

Nämä opettajien ja johdon erilaiset painotukset vastauksissa kertovat korkeakoulujen erilaisista toimintaympäristöistä, mutta myös asenteista ja siitä, miten saavutettavuus ymmärretään.

Korkein johto näkee asiat positiivisessa valossa

Kyselyt tehtiin kolmelle toisistaan eroavalle ryhmälle, eli korkeakoulujen opettajille, opiskelijoille sekä johdolle (rehtorit ja vararehtorit). Kun vertaillaan kolmen eri kyselyn vastauksia, on selvää, että eri ryhmien vastaukset eroavat toisistaan. Kenties silmiinpistävin eroavaisuus oli, että korkeimman johdon edustajien vastaukset olivat kaikilla osa-alueilla positiivisempia kuin opiskelijoiden tai opettajien. Seuraavassa pohdimme ilmiötä.

Kyselyiden perusteella korkeakoulujen johtajat näkevät saavutettavuustilanteen valoisammin kuin korkeakoulujen opiskelijat tai opetushenkilökunta. Tämä kävi ilmi kysymyksissä kautta linjan, eikä ero siis liittynyt vain johonkin yksittäiseen saavutettavuuden osa-alueeseen. Analyysissä on kuitenkin otettava huomioon kyselyiden erilaisuus, mikä rajoittaa vastauksien vertailumahdollisuuksia. Korkeakoulujen johdolta kysyttiin pitkälti rakenteisiin ja heidän päätösvallassaan oleviin asioihin liittyviä kysymyksiä esimerkiksi korkeakoulujen strategioista sekä rahoituksesta, kun taas opettajat ja opiskelijat vastasivat lähinnä omaan arkeensa liittyviin kysymyksiin. Tämä ero kysymyksenasettelussa on perusteltu, sillä korkeakoulujen rehtoreilla ja vararehtoreilla on myös valtaa ja vastuuta nimenomaan vaikuttaa omasta asemastaan saavutettavuuteen esimerkiksi strategisella tai budjetoinnin tasolla. Tätä kautta heidän toimintansa ja näkemyksensä vaikuttavat korkeakoulujen muuhun henkilöstöön sekä opiskelijoihin.

Yksi syy johdon vastauksien positiivisuuteen voi olla halu nähdä oman korkeakoulun tilanne optimistisesti. Voi myös olla, että johdon tasolta katsottuna tilanne vaikuttaa hyvältä. On kuitenkin selvää, että johdon asettamat tavoitteet tai strategioissa mainitut lauseet eivät vielä itsessään tarkoita saavutettavuuden toteutumista käytännössä. Johdon vastauksista kävi ilmi, että virallisella tasolla saavutettavuus nähtiin positiivisesti ja/tai siihen sitouduttiin, mutta käytännössä tämä ei välttämättä näy.

Kyselyssä etenkin korkeakouluopettajat toivoivatkin johtamisessa selkeämpää otetta saavutettavuustyöhön. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi resursoimalla, arvostamalla saavutettavuusosaamista sekä esimerkiksi palkitsemalla tällaisesta osaamisesta. Johdon vastauksissa kaiken kaikkiaan saavutettavuuden edistämisestä puhuttiin jonkin verran, mutta sen tueksi ei juuri esitetty käytäntöjä tai konkretiaa. Onkin syytä muistaa, että johdon kysely lähetettiin nimenomaan korkeakoulujen rehtoreille ja vararehtoreille, eli siihen eivät vastanneet laajasti esimiestehtävissä olevat henkilöt. Tulevaisuudessa voisikin olla hedelmällistä selvittää sitä, miten käytännön työtä lähempänä olevat lähiesimiehet ja vaikkapa eri yksiköiden johtajat näkevät korkeakoulujen saavutettavuuden.

Korkeakoulujen johto, opetushenkilöstö ja opiskelijat katsovat kaikki saavutettavuutta omista ja toisistaan eroavista näkökulmista. Kyselyn avulla saatiinkin arvokasta tietoa siitä, miltä asiat näyttäytyvät eri näkökulmista.

Fyysinen saavutettavuus toteutuu jo kohtuullisesti

Kyselyn kautta piirtyy kuva siitä, missä asioissa saavutettavuus toteutuu suomalaisissa korkeakouluissa ja missä asioissa on vielä parannettavaa. Selkeimpänä onnistumisen osa-alueena voidaan pitää korkeakoulujen fyysisiä ympäristöjä. Korkeakouluissa on jo melko hyvin otettu huomioon fyysinen esteettömyys. Parkkialueilla on invapaikkoja, ulko-ovilla on sähköiset avausmekanismit, hissit ovat käytössä portaiden ohella ja niin edelleen. Kun uusia rakennuksia valmistuu tai vanhoja remontoidaan, saavutettavuus otetaan huomioon.

Rakennuksien saavutettavuuden edistäminen on myös lakisääteinen velvollisuus, ja siinä mielessä sen toteutuminen onkin välttämätöntä. Rakennuksien esteettömyydestä on säädetty Valtioneuvoston asetuksella, ja Ympäristöministeriö on antanut siitä ohjeet. (Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä (241/2017); Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä, ks. Ympäristöministeriö) Fyysinen saavutettavuus onkin monille vastaajalle näennäisen helposti kommentoitava osa-alue, sillä siihen liittyvät kysymykset ovat pitkälti silmin havaittavia. Käytännössä ongelmat tulee kuitenkin havainneeksi vasta silloin, kun oma toiminta tiloissa hankaloituu tai estyy rakenteiden vuoksi.

Rakennusmääräyksistä huolimatta fyysisetkään ympäristöt eivät korkeakouluissa ole pelkästään saavutettavia, vaan ne voivat olla myös saavuttamattomia. Korkeakouluista löytyy yhä lukuisia ovia, joita liikuntavammaiset eivät saa helposti tai lainkaan auki, joskus ainoa keino päästä eri kerroksiin on käyttää portaita, ja kulkureitit esimerkiksi pyörätuolilla liikkuvalla voivat olla hankalia tai epäloogisia. Korkeakoulujen johtajat näkevät tilanteen kuitenkin melko optimistisesti, sillä heidän näkökulmastaan tilanne ikään kuin paranee remontti remontilta, uudisrakennus uudisrakennukselta. Heidän näkökulmastaan ongelmia tuottavat sen sijaan etenkin vanhat rakennukset, joita monilla korkeakouluilla on käytössään.

Osaamisen kehittäminen puhuttaa

Kyselyssä korkeakoulujen rehtorit katsoivat, että opetushenkilökunnalla on hyvät mahdollisuudet kehittää omaa osaamistaan saavutettavuudessa. Kyselyn valossa henkilökunta ei kuitenkaan koe, että se saisi korkeakoululta tukea osaamisen kehittämiseen. Yksi selitys voi olla, että johdon näkökulmasta henkilökunta on kyllä vapaa kehittämään omaa osaamistaan, mutta korkeakoulu itsessään ei välttämättä tarjoa siihen hyviä puitteita, tai osaamisen kehittäminen tulisi tehdä oma-aloitteisesti ja kenties työajan ulkopuolella. Tätä mieltä opetushenkilökunta ainakin vaikuttaa olevan. Useissa opettajien kirjoittamissa avovastauksissa toistui ajatus, että osaamisen

kehittäminen tulee tehdä omalla ajalla ja pitkälti oman kiinnostuksen pohjalta, eikä siihen suuntaan erikseen ohjata tai kannusteta.

Saavutettavuusosaamisen kehittämiseen ei kyselyyn saatujen vastauksien perusteella ole juurikaan varattu resursseja. Kenties yhden poikkeuksen muodostaa digitaalisuus, sillä sähköisten välineiden ja alustojen käyttöön vaikuttaa olevan tarjolla tukea varsin hyvin. Toki tämän suhteen on muistettava, että pelkkä palvelun sähköisyys tai sijainti internetissä ei vielä tee siitä saavutettavaa, vaan myös digitaalisten sisältöjen luomisessa ja käytössä tulisi ottaa huomioon erilaisia saavutettavuuden periaatteita (ks. saavutettavuusdirektiivi).

Asenteissa on vaihtelua - ja parannettavaa

Aiempien selvitysten ja kokemusten perusteella asenteet ovat yksi este saavutettavuuden toteutumisen tiellä. Tämän on todennut esimerkiksi Aalto yliopiston Salli Tuominen pitämässään webinaariesityksessä (Tuominen 21.8.2019) koskien henkilökohtaisia opintojärjestelyjä. Esityksessään hän toi esiin, miten henkilökohtaisten järjestelyiden toteuttaminen kohtaa usein negatiivisia asenteita korkeakoulun opetushenkilökunnan puolelta. Tyypilliset kommentit voivat olla esimerkiksi sellaisia, ettei joustoja tai yksilöllisiä järjestelyjä tulisi antaa, sillä työelämässäkään sellaisia ei ole, tai ettei yksilöllisiä järjestelyjä saanut opiskelija voi olla arvostelussa samalla viivalla muiden opiskelijoiden kanssa.

Tehdyssä saavutettavuuskyselyssä korkeakouluopettajien asenteet saavutettavuutta kohtaan olivat pääosin positiiviset. Tätä selittänee osaltaan vastaajajoukon valikoituminen. On todennäköistä, että opettajille suunnattuun kyselyyn ovat vastanneet ensisijaisesti ne opettajat, joilla on entuudestaan tietoa saavutettavuudesta, joille aihe on tärkeä tai jotka ovat työssään muutoin olleet tekemisissä saavutettavuuteen liittyvien kysymyksien kanssa. Kyselyssä opettajat näkivätkin itsensä hyvin lähestyttävänä, ja valtaosa kertoi toteuttavansa erilaisia saavutettavuutta edistäviä järjestelyjä sekä osaavansa ottaa saavutettavuusnäkökulman huomioon opetuksessaan ja laatiessaan opetusmateriaalia. Kaiken kaikkiaan vastanneiden korkeakouluopettajien asenteet saavutettavuutta kohtaan olivat positiivisia ja heillä oli halua kehittää saavutettavuutta omassa työssään. Käytännön arki loi kuitenkin heille tilanteita, joissa saavutettavuuden edistäminen oli haastavaa.

Muutamissa avovastauksissa korkeakouluopettajat sen sijaan toivat esiin sen, että heidän työyhteisössään on myös sellaisia henkilöitä, jotka eivät halua kehittää opetustaan saavutettavammaksi. Kukaan ei kuitenkaan itse myöntänyt olevansa tällainen henkilö. Kuitenkin kyselyyn saatiin myös pari yksittäistä kommenttia, joissa saavutettavuuden merkitys kyseenalaistettiin. Tällöin tuotiin esiin mielipide, jonka mukaan korkeakoulun tehtävänä on ensisijaisesti tuottaa korkeatasoista tutkimusta. Tällöin vaikuttaa siltä, ettei saavutettavuutta kenties ymmärretä koko laajuudessaan. Kun työ- ja opiskeluympäristöt ovat fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti saavutettavia, edistää se myös yhteisön jäsenien hyvinvointia ja osallisuutta, mikä taas tukee myös työn tuloksia.

Myös opiskelijoille suunnattu kysely toi esiin ongelmia asenteissa. Esimerkiksi yksi opiskelija kertoi, miten kurssin opettaja oli kieltäytynyt toteuttamasta yksilöllisiä järjestelyjä, jotka lain ja suositusten mukaan opiskelijalle olisivat kuuluneet. Sama

opettaja oli vielä kyseenalaistanut opiskelijan koko alavalinnan. Tällaisessa tilanteessa ei ole ihme, että opiskelijoilla voi olla hyvin korkea kynnys kertoa omista tilanteistaan ja tarpeistaan, vaikka niistä kertominen voisikin edesauttaa heidän suoriutumistaan opinnoissa. Opiskelijat voivat jännittää ja pelätä omista tarpeistaan kertomista ja tuen pyytämistä juuri asenteiden vuoksi, kun opettajan reaktiota ei voi etukäteen tietää. Kyselyn tuloksien perusteella pelko ei ole aiheeton.

Ongelmia asenteissa on havaittu myös aiemmissa selvityksissä, ja kyselymme perusteella tilanne ei ole ratkennut, vaikka tietoisuus saavutettavuudesta onkin levinnyt 2000-luvun aikana. Asenteiden muutoksessa on kyse pitkästä prosessista.

Joustavuuden ongelma

Toistuva teema opettajille sekä opiskelijoille suunnatuissa kyselyissä oli kysymys joustavuudesta. Tällä tarkoitetaan sitä, millaisia joustoja opiskelijan on mahdollista saada opinnoissaan esimerkiksi kurssien suorittamisessa. Kyselyssä kysymys vaikuttaa kulminoituvan läsnäoloon liittyviin kysymyksiin: milloin opiskelijoilla on läsnäolopakko, ja voiko poissaoloja – tai kokonaisen kurssin – suorittaa tai korvata muilla tavoin? Sekä opettajien että opiskelijoiden kyselyissä tuotiin kuitenkin esiin myös kasvokkaisen kohtaamisen ja kontaktiopetuksen merkitys. Erilaiset opetusmuodot ja opetustilanteet soveltuvat eri tavoin eri kursseille ja eri oppiaineisiin, mikä tunnustettiin molemmissa kyselyissä.

Opiskelijakyselyssä lukuisat vastaajat toivoivat, että opiskelu korkeakoulussa olisi joustavampaa. Kyselyssä nousi esiin varsinkin läsnäoloon liittyviä kohtia, kuten mahdollisuus etäosallistumiseen tai mahdollisuus valita vapaammin opiskeluaika, esimerkiksi katsomalla luento tallenteena verkosta. Monellakaan alalla tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, ja opettajien suhtautuminen etäosallistumiseen vaihtelee. Lisäksi monet opiskelijat toivoivat joustoja esimerkiksi kurssien suoritusmuotoihin tai ymmärrystä deadlinejen siirtämiseen.

Moni opiskelija perusteli tarvetta joustoille elämäntilanteellaan. Joustot olisivat tärkeitä esimerkiksi niille opiskelijoille, joilla on jokin vamma tai oppimisvaikeuksia. Heidän kohdallaan opiskelu voi olla hidasta, tai paikan päälle tuleminen ylipäättään on vaikeaa. Heidän lisäksi monilla muillakin opiskelijoilla voi kuitenkin olla kuormittava elämäntilanne, jolloin opintojen joustavampi suorittaminen koettiin tarpeelliseksi. Monen opiskelijan toimeentulo on riippuvainen opintojen ohella työskentelystä, mutta työn ja opintojen yhteensovittaminen on toisinaan vaikeaa. Kaikista opiskelijavastaajista 42 % kertoikin työskentelevänsä opiskelun ohessa. YTHS:n viimeisimmässä korkeakouluopiskelijoiden terveyskyselyssä vuodelta 2016 kaikista vastaajista noin 55 % kertoi, että heidän oli käytävä työssä oman toimeentulonsa turvaamiseksi. (YTHS 2016, kysymys 105) Molemmat luvut osoittavat, että opintojen ohella työskentely on tärkeä osa opiskelijoiden toimeentuloa ja arkea. Se ei voi olla vaikuttamatta myös heidän opiskeluunsa.

Avovastuksien perusteella usea vastaaja koki ongelmaksi sen, että läsnäolopakollisilla kursseilla ainoa vaihtoehto poissaolojen kertyessä saattoi olla koko kurssin jättäminen kesken. Jos taas poissaolon pystyi korvaamaan lisätehtävillä, saattoi lisätyömäärä olla opiskelijan mielestä kohtuuttoman suuri. Samantyyppinen ongelma oli myös perheellisillä opiskelijoilla. Yksi opiskelijavastaaja kirjoittikin kokevansa, ettei

opetushenkilökunnalla toisinaan tuntunut olevan käsitystä niistä olosuhteista, joissa osa opiskelijoista opiskelee.

Kysymys työn ja opiskelun yhteensovittamisesta tuskin tulee lähitulevaisuudessa ainakaan vähentymään, sillä opintorahan kuukausimäärä on viime vuosina pienentynyt ja opintorahan taso on laskenut. Lisäksi opintotuen muuttuminen entistä lainapainotteisemmaksi on saanut monet opiskelijat lainanoton sijaan mieluummin kustantamaan opiskelunsa työnteolla. Monelle opiskelijalle työn tekeminen opintojen ohella on taloudellinen välttämättömyys, mutta samalla se myös antaa työkokemusta, jota työelämään siirryttäessä opintojen jälkeen arvostetaan. Siksi olisikin tärkeää, että opiskelun ja työn yhteensovittamisesta keskusteltaisiin korkeakouluissa ja asiaan pyritäisiin etsimään ratkaisuja.

Opettajien näkökulmasta moni on valmis antamaan erilaisia joustoja opiskelijoille, mutta kysymys ei silti ole yksinkertainen. Opettajat kokivat haastavaksi esimerkiksi tilanteet, joissa tuli pohtia kenelle joustoja voidaan antaa ja millä perusteella. Esimerkiksi yksi vastaaja koki, ettei ole reilua antaa joustoja opiskelijalle, joka lomailee ulkomailla pitkään lukuvuoden aikana, ja moni opettaja onkin saanut kuulla urallaan mitä erilaisimpia selityksiä siitä, miksi esimerkiksi palautuspäivämääriä toivottiin siirrettävän. Kyselyssä välittyi opettajien näkemys, että joustojen saamiseksi opiskelijalla tulee olla *hyvä syy*, jollaisena ei pidetty ulkomaanmatkoja tai omaa huolimattomuutta.

Opettajien näkökulmasta yksi ongelma joustavuudessa ja esimerkiksi erilaisten suoritustapojen tarjoamisessa on resurssipula. Kun pulaa tuntuu olevan niin henkilökunnasta kuin ajastakin, usein tehokkain tapa opetuksen pitämiseen on tarjota opiskelijoille hyvin strukturoidut järjestelmät, joista ei voida poiketa. Kun opettaja joutuu pitämään niin sanottuja massaluentoja usealle sadalle opiskelijalle, erilaisten suoritushälytysten tarjoaminen ei välttämättä ole ajan puutteen vuoksi mahdollista. Tällöin opettajan on myös mahdotonta tuntea opiskelijoitaan niin hyvin, että tietäisi näiden tarpeista.

Kyselyn valossa vaikuttaa siltä, että kysymys joustavuudesta vaatisi korkeakouluissa avointa keskustelua opiskelijoiden ja opettajien välillä. Kun opettajien tarjoamat reunaehdot vaikuttavat tiukoilta, kannattaisi niitä perustella opiskelijoille. Samalla opiskelijoiden oman viestin tulisi myös kuulua opettajien suuntaan. Korkeakouluopiskelijoiden monenlaisuus lisääntyy, jolloin korkeakouluissa opiskelee enemmän opiskelijoita, joille joustot olisivat todella tärkeitä.

Kyselyyn saatujen vastauksien perusteella kysymys voi olla myös siitä, että opettajien ja opiskelijoiden odotukset korkeakouluopiskelusta saattavat erota toisistaan. Osalle opiskelijoista opiskelu korkeakoulussa, etenkin yliopistossa, merkitsee akateemista vapautta, kun taas opettajat muistuttavat myös vapauden toisesta puolesta, vastuusta. Opiskelijoiden odotukset ja korkeakoulussa opiskelun arki saattavat törmätä joidenkin opiskelijoiden kohdalla. Tämän vuoksi avoin keskustelu opettajien ja opiskelijoiden välillä olisi tarpeen. Jo opintojen alkuun kuuluvilla orientaatioviikoilla ja tuutoroinnilla voi olla tässä tärkeä rooli.

Lopuksi

Edellä esitetyt saavutettavuuskyselyiden tulokset ja niistä hahmotellut johtopäätökset osoittavat, ettei korkeakoulujen saavutettavuus ole vielä valmis, vaan kehitettävää on edelleen. Suurin osa opiskelijoista viihtyy opinnoissaan ja pystyy suorittamaan ne sujuvasti, mutta kaikkien kohdalla näin ei ole. Esimerkiksi johonkin vammaisryhmään kuuluminen tai oppimisvaikeudet, samoin kuin erilaisten elämäntilanteiden yhdistäminen kokopäiväiseen opiskeluun tuottavat lukuisille opiskelijoille tilanteita, joissa energiaa kuluu opiskelun sijaan opiskelun käytännön järjestämiseen. Näin ei kuitenkaan tarvitsisi olla. Pahimmillaan hankaluudet voivat johtaa opintojen keskeyttämiseen, mikä ei varmasti ole kenenkään edun mukaista. Saavutettavuuden edistämisessä on kyse pitkälti hyvinvoinnista. Saavutettavassa korkeakoulussa opiskelijoiden erilaiset elämäntilanteet ja ominaisuudet huomioidaan, ja tukea on tarvittaessa saatavissa. Hankalassa tilanteessa oleva opiskelija ei tällöin jää yksin etsimään apua intranetin syövereistä, jos sieltäkään.

Korkeakoulujen tekeminen saavutettavammiksi vaatii monesti tietoa, taitoa ja rahallisiakin resursseja, mutta pitkälle voi päästä jo avoimella asenteella. Opiskelijoiden moninaisuus, kuten ihmisten yleensäkin, on vallitseva tosiasia. Sen vuoksi asia tulee ottaa huomioon korkeakouluissa. Moni opettaja kokee joka tapauksessa arjessaan, että opiskelijoiden erilaiset elämäntilanteet ja henkilökohtaiset ominaisuudet vaikuttavat opetustyöhön.

Opiskelijoiden moninaisuutta ei kannattaisi ajatella vain resurssien kautta. Moniarvoisessa yhteiskunnassa korkeakouluissakin yhteisöt muodostuvat ihmisistä, joilla on erilaisia taustoja, kokemuksia ja ajatusmaailmoja. Saavutettavassa korkeakoulussa he voivat keskittyä opiskeluun, opettamiseen ja työskentelyyn, eivätkä saavuttamattomat rakenteet tai toimintaympäristöt estä kenenkään potentiaalin toteutumista.

Pieni sanasto

Erityisjärjestelyt ja yksilölliset järjestelyt

Erityisjärjestelyillä on perinteisesti tarkoitettu opiskelijan hakemia ja hänelle myönnettyjä mukautuksia opintojen suorittamiseen. Tyypillisiä esimerkkejä näistä järjestelyistä ovat lisääjän antaminen tentin tai tehtävän tekemiseen sekä mahdollisuus tietokoneen käyttöön tenttitilanteessa. Erityisjärjestelyistä puhutaan yleisesti monissa suomalaisissa oppilaitoksissa, mutta toisaalta yksilölliset järjestelyt voi nähdä käsitteenä neutraalimpana ja soveltuvan paremmin kaikkien käyttöön. Yksilölliset järjestelyt onkin viime vuosina käsitteenä vakiintunut. Usein erityis- ja yksilöllisiä järjestelyjä käytetään toistensa synonyymeinä, ja myös tekemissämme kyselyissä käytettiin ”erityisjärjestelyiden” käsitettä.

Erityisryhmät

Erityisryhmillä viitataan toisinaan saavutettavuuden kontekstissa niihin ihmisiin, joilla on jokin vamma, pitkäaikaissairaus tai mielenterveyden haasteita. Erityisryhmän käsitettä on käytetty etenkin osassa aiemmista selvityksistä, joissa on haluttu tarkastella nimenomaan erityisryhmiin kuuluvien opiskelijoiden kokemaa saavutettavuutta suhteessa suureen enemmistöön, joilla ei ole tällaisia toimintakyvyn rajoitteita. Erityisryhmän käsite on suhteellinen ja liikkuva, ja se muodostuu suhteessa ryhmään, jonka ei katsota kuuluvan ”erityisryhmiin”.

Saavutettavuus

Korkeakoulun saavutettavuus tarkoittaa, että korkeakoulun tilat, sähköiset järjestelmät, oppimisympäristöt, opetusmenetelmät ja asenneilmapiiri mahdollistavat henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan monenlaisten sekä erilaisissa elämäntilanteissa elävien opiskelijoiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden. Saavutettavuuden käsitettä on avattu enemmän tässä raportissa sivulta 5 alkaen.

Saavutettavuusdirektiivi

Saavutettavuusdirektiivi on astunut voimaan vuonna 2019, ja sen mukaan julkishallinnon toimijoiden, eli myös oppilaitosten, verkko- ja mobiilipalveluiden tulee olla saavutettavia. Direktiivin tarkoituksena on parantaa kaikkien mahdollisuuksia käyttää julkisia palveluita.

Lue lisää osoitteesta: saavutettavuusdirektiivi.fi

Yhdenvertaisuuslaki

Yhdenvertaisuuslain (Yhdenvertaisuuslaki 6 § (30.12.2014/1325)) mukaan yhdenvertaisuuden edistäminen on koulutuksen järjestäjien velvollisuus. Lain mukaan korkeakoulujen on ”arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma

tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on varattava oppilaille ja heidän huoltajilleen sekä opiskelijoille tai heidän edustajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä.”

Lue lisää osoitteesta: [Finlex.fi](https://finlex.fi)

Kirjallisuus ja lähteet

Jauhola, Laura & Vehviläinen, Jukka (2015). *Syrjintä koulutuksessa. Eryistarkastelussa kokemukset yhdenvertaisuuden toteutumisesta opintojen ohjauksessa eri vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten osalta*. Oikeusministeriön julkaisu. [Luettavissa verkossa.](#)

Kemppainen, Hannele (2017). *Opintojen esteettömyys Jyväskylän ammattikorkeakoulussa. Yhteiskunta, yrittäjyys ja verkostot toimintaterapiassa*. Esiselvityksen raportti 2017. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kähärä, Maiju & Pietilä, Paula (2015). *Yksilöllisyyttä, yhteisöllisyyttä ja yhdenvertaisuutta - Näkökulmia Turun korkeakoulujen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen*. [Luettavissa verkossa.](#)

Laaksonen, Elina (2005). *Esteetön opiskelu yliopistoissa*, Opetusministeriön julkaisu. [Luettavissa verkossa.](#)

Niemelä, Anna (2007). *”Joutuu vähän taisteleen”. Tutkimus vammaisten ja kuurojen nuorten koulutuspoluista*. Otus 29/2007.

Penttilä Johanna (2012). *Hitaasti, mutta varmasti? Saavutettavuuden edistyminen yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa 2000-luvulla*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu. [Luettavissa verkossa.](#)

Pietilä, Paula (2007). *Liikkumisen esteistä ajanhallintaan. Esteettömyyden hyvät käytännöt ja kovat kokemukset korkea-asteen oppilaitoksissa*. ESOK-verkosto. [Luettavissa verkossa.](#)

Saavutettavuusdirektiivi: [Luettavissa verkossa.](#)

Tuominen, Salli: OHO!-webinaari 21.8.2019: Henkilökohtaiset opintojärjestelyt korkeakoulussa - kokemuksia Aalto yliopiston kehittämisprosessista.

Smith, Andy & Sheena Bell (2015). *”Towards Inclusive Learning Environments (TILE): Developing the ‘Roadmap for the Inclusion of Students with Special Educational Needs in Vocational Education and Workplace Settings’”*. *Support for Learning*, 30:2, 150–160.

Taskinen, Elina (2008). *Korkeakouluopiskelijoiden lukivaikeudet ja hyvät käytännöt opiskelun tukemiseksi*. ESOK-verkosto. [Luettavissa verkossa.](#)

Villa, Tiia & Kivisalmi, Sanna (2016). *Korkeakoulujen saavutettavuus. Katsaus korkeakoulujen sosiaaliseen, psyykkiseen ja fyysiseen saavutettavuuteen opiskelijoiden näkökulmasta, Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö, OTUS 53/2016*, [Luettavissa verkossa.](#)

Villa, Tiia & Lavikainen, Elina (2015). *Eryinen polku tulevaisuuteen. Selvitys koulutus- ja urapoluista henkilöiltä, joilla on ADHD tai Aspergerin oireyhtymä*. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus. 52/2015. [Luettavissa verkossa.](#)

Vipunen 2018: Opetushallinnon tilastopalvelu.

Yhdenvertaisuuslaki (2014). [Luettavissa verkossa.](#)

Ympäristöministeriö: Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä: [Luettavissa verkossa.](#)

Sivuilta löytyvät oppaat

- Niina Kilpelä: Esteetön rakennus ja ympäristö

- Esteettömyys. Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä. Ympäristöministeriö 2018.

YTHS 2016: Kunttu, Kristina & Pesonen, Tommi & Saari, Juhani (2016).

Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2016. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 48. [Luettavissa verkossa.](#)

Liitteet

Kyselyiden vastauksien jakaumat

Liite 1. Opiskelijakyselyn väittämien jakaumien (asteikolla 1= toteutuu huonosti -5= toteutuu hyvin) vertailu ja tilastolliset merkitsevyydet eri korkeakoulusektorin vastaajien välillä osioissa rakennusten ja tilojen esteettömyys ja sähköiset järjestelmät ("en osaa sanoa" – vaihtoehto rajattu tästä tarkastelusta pois)

Rakennusten ja tilojen esteettömyys: väittämät	Yliopisto-opiskelijat	Amk-opiskelijat	Mann-Whitneyn U-testin tulos
Pystyn liikkumaan opiskelutiloissa (esim. luentosalit, luokkahuoneet) ongelmitta	n= 611 Mean rank* = 493,71	n= 378 Mean rank = 497,09	Z= -0,225; p=0,822
Pystyn liikkumaan korkeakoulun yleisissä tiloissa ongelmitta	n= 612 Mean rank = 490,26	n=374 Mean rank = 498,80	Z= -0,600; p=0,549
Korkeakoulun opasteet ovat minulle selkeitä (mm. koko, kontrasti, luettavuus digitaalisilla apuvälineillä)	n= 601 Mean rank = 488,00	n= 366 Mean rank = 477,43	Z= -0,617; p=0,537
Pystyn osallistumaan kaikkeen opintoihin liittyvään toimintaan opiskelutiloissa ongelmitta	n= 605 Mean rank = 495,23	n= 375 Mean rank = 482,86	Z= -0,770; p=0,442
Pystyn toimimaan korkeakoulun yleisissä tiloissa ongelmitta	n= 606 Mean rank = 482,00	n= 375 Mean rank = 504,31	Z= -1,324; p=0,186
Sähköiset järjestelmät: väittämät			
Pystyn tarkastelemaan korkeakouluni internetsivuja ongelmitta	n= 608 Mean rank = 459,63	n= 381 Mean rank = 551,44	Z= -5,296; p<0,000
Pystyn tarkastelemaan korkeakoulun sisäisiä intranetsivuja ongelmitta	n= 545 Mean rank = 436,16	n= 356 Mean rank = 473,71	Z= -2,236; p=0,025
Pystyn käyttämään korkeakouluni tiloissa olevia teknisiä laitteita ongelmitta	n= 581 Mean rank = 483,12	n= 363 Mean rank = 455,49	Z= -1,609; p=0,108
Pystyn käyttämään korkeakoulun verkko-oppimisympäristöjä ongelmitta	n= 602 Mean rank = 519,11	n= 387 Mean rank = 457,50	Z= -3,597; p<0,000
Verkko-oppimisympäristöihin liitetyt opiskelumateriaalit (mm. tekstit, videot) ovat helposti saavutettavissa	n= 603 Mean rank = 523,41	n= 386 Mean rank = 450,62	Z= -4,204; p<0,000
Sähköinen tenttiminen on minulle mahdollista	n= 491 Mean rank = 397,24	n= 304 Mean rank = 399,23	Z= -0,127; p=0,899

Pystyn käyttämään korkeakoulun muita sähköisiä järjestelmiä ongelmitta	n= 608 Mean rank = 501,46	n= 381 Mean rank = 466,73	Z= -2,007; p=0,045

* Järjestyslukujen keskiarvot

Liite 2. Opiskelijakyselyn väittämien jakaumien (asteikolla 1= toteutuu huonosti – 5= toteutuu hyvin) vertailu ja tilastolliset merkitsevyydet eri korkeakoulusektorin vastaajien välillä osiossa opetus ja ohjaus ("en osaa sanoa" –vaihtoehto rajattu tästä tarkastelusta pois)

Opetus ja ohjaus: väittämät	Yliopisto-opiskelijat	Amk-opiskelijat	Mann-Whitneyn U-testin tulos
Saan tarvittaessa opintoihin liittyvää ohjausta opetushenkilökunnalta	n= 591 Mean rank* = 493,00	n= 378 Mean rank = 472,49	Z= -1,169; p=0,243
Opetusjärjestelyihin liittyvät tiedotteet tavoittavat minut	n= 613 Mean rank = 528,10	n= 384 Mean rank = 452,54	Z= -4,237; p<0,000
Käytetyt opetusmenetelmät soveltuvat minulle	n= 613 Mean rank = 518,13	n= 384 Mean rank = 467,34	Z= -2,864; p=0,004
Itsenäistä opiskelua ja kontaktiopetusta on sopivassa suhteessa	n= 593 Mean rank = 524,16	n= 381 Mean rank = 430,44	Z= -5,242; p<0,000
Opetusmateriaalit ovat minulle saavutettavia	n= 616 Mean rank = 511,76	n= 382 Mean rank = 479,72	Z= -1,841; p=0,066
Minun on mahdollista saada luento- ja opetusmateriaalit etukäteen	n= 490 Mean rank = 402,89	n= 308 Mean rank = 394,10	Z= -0,540; p=0,589
Voin tarvittaessa suorittaa opintojaksot tai kurssit yksilöllisellä tavalla	n= 539 Mean rank = 417,59	n= 333 Mean rank = 467,11	Z= -2,891; p=0,004
Saan tietoa harjoittelupaikkojen esteettömyydestä ja saavutettavuudesta etukäteen	n= 334 Mean rank = 291,68	n= 247 Mean rank = 290,07	Z= -0,117; p=0,907
Opintosuoritusteni arviointitavat soveltuvat minulle	n= 580 Mean rank = 490,64	n= 373 Mean rank = 455,79	Z= -2,021; p=0,043
Saan riittävästi palautetta oppimisestani	n= 586 Mean rank = 476,81	n= 376 Mean rank = 488,80	Z= -0,669; p=0,503

* Järjestyslukujen keskiarvot

Liite 3. Opiskelijakyselyn väittämien jakaumien (asteikolla 1= toteutuu huonosti -5= toteutuu hyvin) vertailu ja tilastolliset merkitsevyydet eri korkeakoulusektorin vastaajien välillä osiossa korkeakoulun tuki ("en osaa sanoa" –vaihtoehto rajattu tästä tarkastelusta pois)

Korkeakoulun tuki: väittämät	Yliopisto-opiskelijat	Amk-opiskelijat	Mann-Whitneyn U-testin tulos
Saan korkeakoulun opiskelijapalveluista tarvittaessa apua opintoihini liittyvissä asioissa	n=498 Mean rank* = 404,05	n=324 Mean rank = 422,95	Z= -1,186; p=0,236
Tiedän keneen voin olla yhteydessä opiskelun esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvissä asioissa	n=465 Mean rank = 361,73	n=276 Mean rank = 386,62	Z= -1,571; p=0,116
Saan tarvittaessa tukea sähköisiin järjestelmiin liittyvissä ongelmissa	n= 492 Mean rank = 401,57	n= 321 Mean rank = 415,32	Z= -0,863; p=0,388
Minun on mahdollista saada korkeakoulustani tarvittaessa psykologin palveluita	n= 412 Mean rank = 318,11	n= 219 Mean rank = 312,03	Z= -0,414; p=0,679
Minun on mahdollista saada korkeakoulustani tukea vaikeassa elämäntilanteessa	n= 344 Mean rank = 267,93	n= 228 Mean rank = 314,52	Z= -3,405; p=0,001
Kansainväliseen vaihtoon liittyvistä esteettömyyspalveluista on tarjolla tietoa	n=307 Mean rank = 249,69	n=194 Mean rank = 253,08	Z= -0,264; p=0,792
Opiskeluun liittyvistä erityisjärjestelyistä (mm. lisäaika tentissä, tietokone tentissä) on saatavilla helposti tietoa	n=359 Mean rank = 290,54	n=233 Mean rank = 305,68	Z= -1,075; p=0,282
Minun on mahdollista saada korkeakoulustani tarvittaessa tukea opiskelutaitojen kehittämiseen	n=404 Mean rank = 335,73	n=262 Mean rank = 330,06	Z= -0,382; p=0,703
Minun on mahdollista saada korkeakoulustani tarvittaessa tukea oppimisvaikeuksiin	n=280 Mean rank = 235,74	n=206 Mean rank = 254,05	Z= -1,460; p=0,144
Minun on mahdollista saada tukea opettajatuutorilta	n=422 Mean rank = 329,00	n=274 Mean rank = 378,54	Z= -3,281; p=0,001

* Järjestyslukujen keskiarvot

Liite 4. Opiskelijakyselyn väittämien jakaumien (asteikolla 1= toteutuu huonosti – 5= toteutuu hyvin) vertailu ja tilastolliset merkitsevyydet eri korkeakoulusektorin vastaajien välillä osiossa korkeakoulun toimintakulttuuri ("en osaa sanoa" –vaihtoehto rajattu tästä tarkastelusta pois)

Korkeakoulun toimintakulttuuri: väittämät	Yliopisto- opiskelijat	Amk- opiskelijat	Mann Whitneyn U- testin tulos
Olen samanarvoinen muiden opiskelijoiden kanssa	n=585 Mean rank* = 478,41	n=366 Mean rank = 472,16	Z= -0,373; p=0,709
Olen osa korkeakouluni yhteisöä	n=594 Mean rank = 479,79	n=363 Mean rank = 477,70	Z= -0,120; p=0,905
Pystyn osallistumaan kaikkeen opintoihini liittyvään toimintaan	n=587 Mean rank = 477,36	n=358 Mean rank = 465,85	Z= -0,673; p=0,501
Koen, että minua kohdellaan tasapuolisesti opetustilanteissa	n=599 Mean rank = 502,21	n=375 Mean rank = 464,01	Z= -2,251; p=0,024
Koen, että korkeakouluni henkilökunta on kohdellut minua asiallisesti	n=606 Mean rank = 508,11	n=379 Mean rank = 468,84	Z= -2,338; p=0,019
Pystyn osallistumaan opiskelijoiden vapaa-ajan toimintaan	n=570 Mean rank = 468,34	n=334 Mean rank = 425,47	Z= -2,500; p=0,012
Tunnen kuuluvani joukkoon muiden opiskelijoiden seurassa	n=593 Mean rank = 473,32	n=379 Mean rank = 507,11	Z= -1,899; p=0,058
Olen löytänyt kavereita muista opiskelijoista	n=598 Mean rank = 488,19	n=383 Mean rank = 495,38	Z= -0,424; p=0,671
Koen olevani tervetullut mukaan ainejärjestöni toimintaan	n=541 Mean rank = 403,99	n=261 Mean rank = 396,33	Z= -0,469; p=0,639
Koen, että voin vapaasti ilmaista mielipiteitäni	n=580 Mean rank = 480,06	n=368 Mean rank = 465,73	Z= -0,841; p=0,401
Koen, että minulla on vaikutusmahdollisuuksia korkeakoulussani	n=547 Mean rank = 452,25	n=336 Mean rank = 425,31	Z= -1,562; p=0,118
Korkeakouluni tiedotteet tavoittavat minut	n=602 Mean rank = 513,40	n=381 Mean rank = 458,18	Z= -3,211; p=0,001
Saan tarvittaessa helposti yhteyden opetushenkilökuntaan	n=597 Mean rank = 531,52	n=383 Mean rank = 426,57	Z= -6,023; p<0,000
Opetushenkilökunta on helposti lähestyttävää	n=604 Mean rank = 505,24	n=381 Mean rank = 473,59	Z= -1,825; p=0,068

Voin avoimesti kertoa, millä tavalla oppiminen ja osallistuminen sujuu minulta parhaiten	n=550 Mean rank = 439,98	n=354 Mean rank = 471,96	Z= -1,891; p=0,059

* Järjestyslukujen keskiarvot

Liite 5. Opettajakyselyn väittämien jakaumien (asteikolla 1= toteutuu huonosti – 5= toteutuu hyvin) vertailu ja tilastolliset merkitsevyydet eri korkeakoulusektorin vastaajien välillä osiossa pedagoginen saavutettavuus ("en osaa sanoa" –vaihtoehto rajattu tästä tarkastelusta pois)

Pedagoginen saavutettavuus (Arvioi omia opetuskäytäntöjäsi saavutettavuuden näkökulmasta): väittämät	Yliopisto-opettajat	Amk-opettajat	Mann Whitney U-testin tulos
Otan huomioon opiskelijoiden erilaiset valmiudet ja tarpeet opetuksessani	n=94 Mean rank* = 112,20	n=119 Mean rank = 102,89	Z= -1,203; p=0,229
Otan huomioon opiskelijoiden elämäntilanteet opetuksessani.	n=95 Mean rank = 105,28	n=117 Mean rank = 107,49	Z= -0,278; p=0,781
Muokkaan opetusmenetelmiä tarvittaessa opiskelijan tarpeita vastaaviksi.	n=94 Mean rank = 100,05	n=116 Mean rank = 109,91	Z= -1,260; p=0,208
Käyttämäni opetusmateriaalit ovat saavutettavassa muodossa.	n=93 Mean rank = 111,10	n=116 Mean rank = 100,11	Z= -1,412; p=0,158
Käytän monipuolisia arviointimenetelmiä.	n=92 Mean rank = 99,47	n=116 Mean rank = 108,49	Z= -1,146; p=0,252
Tarvittaessa käytän arviointiin liittyviä erityisjärjestelyjä, kuten lisäaika, apuvälineet.	n=92 Mean rank = 97,02	n=110 Mean rank = 105,25	Z= -1,093; p=0,274

* Järjestyslukujen keskiarvot

Liite 6. Opettajakyselyn väittämien jakaumien (asteikolla 1= ei lainkaan tärkeää – 5= tärkeää) vertailu ja tilastolliset merkitsevyydet eri korkeakoulusektorin vastaajien välillä osiossa Saavutettavuus opetuksen kehittämisessä ("en osaa sanoa" –vaihtoehto rajattu tästä tarkastelusta pois)

Saavutettavuus opetuksen kehittämisessä (Kuinka tärkeänä pidät seuraavia asioita opetuksen kehittämisessä): väittämät	Yliopisto-opettajat	Amk-opettajat	Mann Whitney U-testin tulos

Edistää opetusmenetelmiä, jotka soveltuvat mahdollisimman monelle opiskelijalle.	n=96 Mean rank* = 107,78	n=120 Mean rank = 109,08	Z= -0,182; p=0,856
Kehittää opetusmateriaaleja, jotka ovat saavutettavia mahdollisimman monelle opiskelijalle.	n=95 Mean rank = 97,05	n=119 Mean rank = 115,84	Z= -2,696; p=0,007
Tukea opiskelijoiden yksilöllistä tapaa oppia.	n=93 Mean rank = 98,65	n=118 Mean rank = 111,80	Z= -1,758; p=0,079

* Järjestyslukujen keskiarvot

Liite 7. Opettajakyselyn väittämien jakaumien (asteikolla 1= täysin eri mieltä – 5= täysin samaa mieltä) vertailu ja tilastolliset merkitsevyydet eri korkeakoulusektorin vastaajien välillä osiossa Arviot omasta osaamisesta ja resursseista ("en osaa sanoa" –vaihtoehto rajattu tästä tarkastelusta pois)

Arviot omasta osaamisesta ja resursseista (Miten arvioisit omaa osaamistasi ja resurssejasi seuraavien asioiden suhteen): väittämät	Yliopisto-opettajat	Amk-opettajat	Mann-Whitneyn U-testin tulos
Osaan käyttää korkeakoulussamme käytössä olevia opetuksen sähköisiä työkaluja.	n=95 Mean rank* = 103,94	n=119 Mean rank = 110,34	Z= -0,837; p=0,402
Koen, että minun on mahdollista huomioida opetuksessani erilaisia oppijoita.	n=95 Mean rank = 113,79	n=119 Mean rank = 102,47	Z= -1,426; p=0,154
Koen, että pystyn tunnistamaan opiskelijoiden erilaisia oppimiseen ja opiskeluun liittyviä tarpeita.	n=93 Mean rank = 102,71	n=116 Mean rank = 106,84	Z= -0,526; p=0,599
Koen, että pystyn ottamaan huomioon opiskelijoiden erilaisia oppimiseen ja opiskeluun liittyviä tarpeita.	n=92 Mean rank = 108,29	n=117 Mean rank = 102,41	Z= -0,755; p=0,451
Osaan laatia opetusmateriaalin siten, että se on mahdollisimman monen käytettävissä (esim. luettavissa ruudunlukuohjelmalla)	n=87 Mean rank = 104,95	n=114 Mean rank = 97,99	Z= -0,873; p=0,383
Pystyn tarjoamaan opiskelijoille niin paljon ohjausta kuin he tarvitsevat.	n=94 Mean rank = 119,90	n=118 Mean rank = 95,82	Z= -2,912; p=0,004

* Järjestyslukujen keskiarvot

Liite 8. Opettajakyselyn väittämien jakaumien (asteikolla 1= toteutuu huonosti – 5= toteutuu hyvin) vertailu ja tilastolliset merkitsevyydet eri korkeakoulusektorin vastaajien välillä osiossa Korkeakoulun tuki saavutettavuuden kehittämiseen ("en osaa sanoa" –vaihtoehto rajattu tästä tarkastelusta pois)

Korkeakoulun tuki saavutettavuuden kehittämiseen (Miten arvioisit korkeakoulusi tarjoamaa tukea seuraavien asioiden kohdalla): väittämät	Yliopisto-opettajat	Amk-opettajat	Mann Whitney U-testin tulos
Korkeakoulu tarjoaa tukea saavutettavan opetusmateriaalin valmistamiseen.	n=83 Mean rank* = 95,57	n=104 Mean rank = 92,75	Z= -0,364; p=0,716
Korkeakoulu tarjoaa ohjausta saavutettavan opetuksen edistämiseen.	n=83 Mean rank = 102,37	n=113 Mean rank = 95,66	Z= -0,843; p=0,399
Korkeakoulussa on esteettömyydestä/saavutettavuudesta vastaava henkilö	n=56 Mean rank = 84,72	n=82 Mean rank = 59,10	Z= -3,806; p< 0,000
Korkeakoulu tarjoaa opetusta sähköisten opetuksen työkalujen saavutettavaan käyttöön	n=84 Mean rank = 96,22	n=106 Mean rank = 94,93	Z= -0,167; p=0,868
Tiedän, keneltä saan korkeakoulussani tukea opetuksen sähköisten työkalujen saavutettavaan käyttöön	n=85 Mean rank = 99,12	n=107 Mean rank = 94,42	Z= -0,601; p=0,548
Esimieheni tukee opetuksen saavutettavuuden kehittämistä	n=75 Mean rank = 92,80	n=103 Mean rank = 87,10	Z= -0,746; p=0,455
Korkeakoulun johto on sitoutunut edistämään saavutettavaa korkeakoulutusta	n=61 Mean rank = 81,12	n=92 Mean rank = 74,27	Z= -0,960; p=0,337

* Järjestyslukujen keskiarvot

Liite 9. Opettajakyselyn väittämien jakaumien (asteikolla 1= ei lainkaan tärkeää – 5= tärkeää) vertailu ja tilastolliset merkitsevyydet eri korkeakoulusektorin vastaajien välillä osiossa Korkeakoulun toimintakulttuurissa tärkeää ("en osaa sanoa" –vaihtoehto rajattu tästä tarkastelusta pois)

Korkeakoulun toimintakulttuurissa tärkeää (Kuinka tärkeänä pidät seuraavia	Yliopisto-opettajat	Amk-opettajat	Mann Whitney U-testin tulos

asioita korkeakoulusi toimintakulttuurissa): väittämät			
Keskustelu kollegoiden kanssa opetuksen saavutettavuudesta.	n=92 Mean rank* = 92,14	n=117 Mean rank = 115,11	Z= -3,008; p=0,003
Keskustelu esimiehen kanssa opetuksen saavutettavuudesta.	n=88 Mean rank = 87,62	n=114 Mean rank = 112,21	Z= -3,156; p=0,002
Saavutettava korkeakoulutus on korkeakoulussani strateginen tavoite.	n=71 Mean rank = 78,43	n=107 Mean rank = 96,85	Z= -2,471; p=0,013
Opetussuunnitelmaprosessissa huomioidaan koulutuksen saavutettavuusnäkökulmat	n=83 Mean rank = 89,96	n=110 Mean rank = 102,31	Z= -1,628; p=0,104
Opiskelijat saavat helposti yhteyden opetushenkilökuntaan	n=95 Mean rank = 107,39	n=119 Mean rank = 107,59	Z= -0,030; p=0,976
Opetushenkilökunta on helposti lähestyttävää	n=96 Mean rank = 102,92	n=118 Mean rank = 111,22	Z= -1,336; p=0,181
Opiskelijoiden tukipalveluista tiedotetaan monipuolisesti	n=92 Mean rank = 92,96	n=111 Mean rank = 109,50	Z= -2,428; p=0,015

* Järjestyslukujen keskiarvot

Liite 10. Opettajakyselyn väittämien jakaumien (asteikolla 1= toteutuu huonosti – 5= toteutuu hyvin) vertailu ja tilastolliset merkitsevyydet eri korkeakoulusektorin vastaajien välillä osiossa Korkeakoulun toimintakulttuurin saavutettavuuden toteutuminen ("en osaa sanoa" –vaihtoehto rajattu tästä tarkastelusta pois)

Korkeakoulun toimintakulttuurin saavutettavuuden toteutuminen (Miten seuraavat korkeakoulusi toimintakulttuuria kuvaavat asiat toteutuvat): väittämät	Yliopisto-opettajat	Amk-opettajat	Mann Whitneyn U- testin tulos
Keskustelen kollegoideni kanssa opetuksen saavutettavuudesta.	n=94 Mean rank* = 99,08	n=116 Mean rank = 110,70	Z= -1,445; p=0,149
Keskustelen esimieheni kanssa opetuksen saavutettavuudesta	n=94 Mean rank = 103,39	n=115 Mean rank = 106,32	Z= -0,360; p=0,719
Opiskelijat saavat minuun helposti yhteyden.	n=95 Mean rank = 110,90	n=119 Mean rank = 104,79	Z= -0,802; p=0,422

Opetussuunnitelmatyössä saavutettavuus otetaan huomioon.	n=82 Mean rank = 97,71	n=109 Mean rank = 94,71	Z= -0,384; p=0,701
Saavutettava korkeakoulutus on korkeakoulussani strateginen tavoite	n=57 Mean rank = 81,64	n=94 Mean rank = 72,58	Z= -1,265; p=0,206

* Järjestyslukujen keskiarvot

Kyselylomakkeet

Liite 11: Opiskelijakyselyn kyselylomake

Opiskelijakysely korkeakoulutuksen saavutettavuudesta

Hyvä opiskelija,

Kartoitamme korkeakoulutuksen saavutettavuutta suomalaisissa yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa. Vastaamalla tähän kyselyyn voit kertoa tärkeän mielipiteesi ja arviosi saavutettavuudesta ja sen toteutumisesta korkeakoulussasi.

Korkeakoulutuksen saavutettavuudella tarkoitamme tässä kyselyssä sitä, miten hyvin esimerkiksi

korkeakoulun tilat, sähköiset järjestelmät, oppimisympäristöt, opetusmenetelmät ja asenteellinen ilmapiiri mahdollistavat henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan erilaisten ja erilaisissa elämäntilanteissa elävien opiskelijoiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden.

Kyselyyn vastataan anonyyminä ja vastauksia käsitellään luottamuksellisesti. Vastaamiseen menee

aikaa noin 10–15 minuuttia ja vastata voi suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi. Lisätietoja kyselystä antaa hankekoordinaattori Reeta Lehto Turun yliopistosta. Häneen voi olla myös yhteydessä, mikäli

vastaaminen sähköisellä lomakkeella ei syystä tai toisesta ole mahdollista.

Yhteystiedot:

reeta.lehto@utu.fi

TAUSTATIEDOT

Sukupuoli:

- nainen
- mies
- muu

Minä vuonna olet syntynyt?

- vuonna:

Missä korkeakoulussa opiskelet? Jos opiskelet useammassa kuin yhdessä korkeakoulussa, valitse se, jossa ensisijaisesti nyt suoritat opintoja.

Millä koulutusalaalla opiskelet? Jos opiskelet useammalla koulutusalaalla valitse se, jolla ensisijaisesti nyt opiskelet. Mikäli olet epävarma, mikä ala sinun tulisi valita, valitse vaihtoehto "muu".

- Jos vastasit muu koulutusala, kertoisitko tarkemmin, mikä?

Minä vuonna olet aloittanut opintosi, joita suoritat tällä hetkellä?

- Vuonna:

Valitse ne kohdat, jotka kuvaavat elämäntilannettasi tällä hetkellä

- Työskentelen opintojen ohella
- Opiskelen päätoimisesti
- Olen suorittanut aikaisemmin yhden tai useampia tutkintoja
- Olen sairaslomalla
- Opiskelen terveydellisistä syistä osa-aikaisesti
- Minulla on huollettavia lapsia

Mitkä ovat ne korkeakoulusi rakennukset tai verkkoympäristöt, joissa sinä yleensä opiskelet. Voit mainita useita.

Kuinka suuri osa opinnoistasi on verkko-opintoja?

- kaikki
- suurin osa
- jonkin verran
- melko pieni osa
- ei lainkaan

Mitkä asiat ovat tukeneet opintojasi? (Voit mainita sekä korkeakouluusi liittyviä että muita asioita.)

Mitä haasteita olet kokenut opinnoissasi? (Voit mainita sekä korkeakouluusi liittyviä että muita asioita.)

SAAVUTETTAVUUS

Saavutettavuudella tarkoitamme tässä henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan erilaisten ja erilaisissa elämäntilanteissa elävien opiskelijoiden yhdenvertaisuutta.

Millainen on mielestäsi saavutettava korkeakoulu?

Arvioi, miten saavutettavuus toteutuu niissä rakennuksissa, joissa opiskelet tällä hetkellä

(Väitteet arvioidaan asteikolla 1-5: Toteutuu huonosti, toteutuu melko huonosti, ei toteudu hyvin eikä huonosti, toteutuu melko hyvin, toteutuu hyvin, en osaa sanoa)

- Pystyn liikkumaan opiskelutiloissa (esim. luentosalit, luokkahuoneet) ongelmitta
- Pystyn osallistumaan kaikkeen opintoihin liittyvään toimintaan opiskelutiloissa ongelmitta
- Pystyn liikkumaan korkeakoulun yleisissä tiloissa ongelmitta.
- Pystyn toimimaan korkeakoulun yleisissä tiloissa ongelmitta.

- Korkeakoulun opasteet ovat minulle selkeitä (mm. koko, kontrasti, luettavuus digitaalisilla apuvälineillä)

Jos edellä mainitut asiat eivät toteudu kohdallasi hyvin, kerro miksi.

Arvioi, miten korkeakoulusi sähköisten järjestelmien saavutettavuus toteutuu omalla kohdallasi.

(Väitteet arvioidaan asteikolla 1-5: Toteutuu huonosti, toteutuu melko huonosti, ei toteudu hyvin eikä huonosti, toteutuu melko hyvin, toteutuu hyvin, en osaa sanoa)

- Pystyn käyttämään korkeakoulun verkko-ympäristöjä ongelmitta.
- Verkko-oppimisympäristöihin liitetyt opiskelumateriaalit (mm. tekstit, videot) ovat helposti saavutettavissa.
- Pystyn käyttämään korkeakoulun muita sähköisiä järjestelmiä ongelmitta.
- Pystyn tarkastelemaan korkeakoulun internetsivuja ongelmitta.
- Pystyn tarkastelemaan korkeakoulun sisäisiä internetsivuja ongelmitta.
- Pystyn käyttämään korkeakoulun tiloissa olevia teknisiä laitteita ongelmitta.
- Sähköinen tenttiminen on minulle mahdollista.

Jos edellä mainitut asiat eivät toteudu kohdallasi hyvin, kerro miksi.

Arvioi, miten opetuksen ja ohjauksen saavutettavuus toteutuu omalla kohdallasi

(Väitteet arvioidaan asteikolla 1-5: Toteutuu huonosti, toteutuu melko huonosti, ei toteudu hyvin eikä huonosti, toteutuu melko hyvin, toteutuu hyvin, en osaa sanoa)

- Saan tarvittaessa opintoihin liittyvää ohjausta opetushenkilökunnalta.
- Opetusjärjestelyihin liittyvät tiedotteet (esim. aikataulumuutokset) tavoittavat minut.
- Käytetyt opetusmenetelmät soveltuvat minulle.
- Opiskelumateriaalit ovat minulle saavutettavia.
- Voin tarvittaessa suorittaa opintojaksot tai kurssit yksilöllisellä tavalla.
- Minun on mahdollista saada luento- ja opetusmateriaalit etukäteen.
- Saan tietoa harjoittelupaikkojen esteettömyydestä ja saavutettavuudesta etukäteen.
- Opintasuoritusteni arviointitavat soveltuvat minulle.
- Itsenäistä opiskelua ja kontaktiopetusta on sopivassa suhteessa.
- Saan riittävästi palautetta oppimisestani.

Jos edellä mainitut asiat eivät toteudu kohdallasi, kerro miksi.

Oletko hakenut erityisjärjestelyjä (esim. lisää aika tentissä) opinnoissasi?

- kyllä
- en

Toteutuivatko hakemasi erityisjärjestelyt?

- kyllä
- en

Voit halutessasi kommentoida tai perustella erityisjärjestelyihin liittyviä vastauksiasi tarkemmin tässä.

Arvioi, miten korkeakoulusi opintoihin tarjoama tuki toteutuu kohdallasi seuraavissa asioissa.

(Väitteet arvioidaan asteikolla 1-5: Toteutuu huonosti, toteutuu melko huonosti, ei toteudu hyvin eikä huonosti, toteutuu melko hyvin, toteutuu hyvin, en osaa sanoa)

- Saan korkeakoulun opiskelijapalveluista tarvittaessa apua opintoihini liittyvissä asioissa.
- Tiedän keneen voin olla yhteydessä opiskelun esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvissä asioissa.
- Saan tarvittaessa tukea sähköisiin järjestelmiin liittyvissä ongelmissa.
- Minun on mahdollista saada korkeakoulustani tarvittaessa psykologin palveluita.
- Minun on mahdollista saada korkeakoulustani tarvittaessa tukea vaikeassa elämäntilanteessa.
- Kansainväliseen vaihtoon liittyvistä esteettömyyspalveluista on tarjolla tietoa.
- Opiskeluun liittyvistä erityisjärjestelyistä (mm. lisäaika tentissä, tietokone tentissä) on saatavilla helposti tietoa.
- Minun on mahdollista saada korkeakoulustani tarvittaessa tukea opiskelutaitojen kehittämiseen.
- Minun on mahdollista saada korkeakoulustani tarvittaessa tukea oppimisvaikeuksiin.
- Minun on mahdollista saada tukea opettajatuutorilta.

Jos edellä mainitut asiat eivät toteudu kohdallasi hyvin, kerro miksi.

Arvioi korkeakoulusi toimintakulttuuria seuraavissa asioissa.

(Väitteet arvioidaan asteikolla 1-5: Toteutuu huonosti, toteutuu melko huonosti, ei toteudu hyvin eikä huonosti, toteutuu melko hyvin, toteutuu hyvin, en osaa sanoa)

- Olen samanarvoinen muiden opiskelijoiden kanssa.
- Olen osa korkeakouluni yhteisöä.
- Pystyn osallistumaan kaikkeen opintoihin liittyvään toimintaan.
- Pystyn osallistumaan opiskelijoiden vapaa-ajan toimintaan.
- Tunnen kuuluvani joukkoon muiden opiskelijoiden seurassa.
- Koen, että minulla on vaikutusmahdollisuuksia korkeakoulussani.
- Koen, että minua kohdellaan tasapuolisesti opetustilanteissa.
- Koen olevani tervetullut mukaan ainejärjestöni toimintaan.
- Koen, että voin vapaasti ilmasta mielipiteitäni.
- Koen, että korkeakouluni henkilökunta on kohdellut minua asiallisesti.
- Korkeakouluni tiedotteet tavoittavat minut.
- Saan tarvittaessa helposti yhteyden opetushenkilökuntaan.
- Opetushenkilökunta on helposti lähestyttävää.
- Olen löytänyt kavereita muista opiskelijoista.

- Voin avoimesti kertoa, millä tavalla oppiminen ja osallistuminen sujuu minulta parhaiten.

Jos edellä mainitut asiat eivät toteudu kohdallasi hyvin, kerro miksi.

Missä asioissa saavutettavuus mielestäsi toteutuu korkeakoulussasi?

Missä asioissa saavutettavuutta tulisi vielä kehittää korkeakoulussasi?

Suuri kiitos vastauksistasi! Mikäli haluat vielä kertoa jotakin korkeakoulutuksen saavutettavuuteen liittyvää tai antaa palautetta, voit tehdä sen tässä.

Liite 12: Opettajakyselyn kyselylomake

Kysely saavutettavuudesta opetushenkilöstölle

Hyvä vastaaja,

kartoitamme korkeakoulutuksen saavutettavuutta suomalaisissa yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa. Vastaamalla tähän kyselyyn, voit kertoa tärkeän mielipiteesi ja arviosi saavutettavuudesta ja sen toteutumisesta korkeakoulussasi.

Korkeakoulutuksen saavutettavuudella tarkoitamme tässä sitä, miten hyvin esimerkiksi korkeakoulun tilat, sähköiset järjestelmät, oppimisympäristöt, opetusmenetelmät ja asenteellinen ilmapiiri mahdollistavat henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan erilaisten ja erilaisissa elämäntilanteissa elävien opiskelijoiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden.

TAUSTATIEDOT

1. Sukupuoli:
  - nainen
  - mies
  - muu
2. Minä vuonna olet syntynyt?
  - vuonna:
3. Missä korkeakoulussa ensisijaisesti työskentelet?
4. Millä koulutuslallalla ensisijaisesti työskentelet?
5. Kuinka monta vuotta olet työskennellyt korkeakoulualalla tehtävissä, joihin sisältyy opetusta?
  - ____ vuotta
6. Millä nimikkeellä työskentelet tällä hetkellä?

SAAVUTETTAVUUS

Korkeakoulutuksen saavutettavuudella tarkoitamme tässä sitä, miten hyvin esimerkiksi korkeakoulun tilat, sähköiset järjestelmät, oppimisympäristöt, opetusmenetelmät ja asenteellinen ilmapiiri mahdollistavat henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan erilaisten ja erilaisissa elämäntilanteissa elävien opiskelijoiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden.

7. Millainen on mielestäsi saavutettava korkeakoulu?

PEDAGOGINEN SAAVUTETTAVUUS

8. Arvioi omia opetuskäytäntöjäsi saavutettavuuden näkökulmasta.
(Väitteet arvioidaan asteikolla 1-5: Toteutuu huonosti, toteutuu melko huonosti, ei toteudu hyvin eikä huonosti, toteutuu melko hyvin, toteutuu hyvin, en osaa sanoa)
  - Otan huomioon opiskelijoiden henkilökohtaiset ominaisuudet opetuksessani.
  - Otan huomioon opiskelijoiden elämäntilanteet opetuksessani.
  - Muokkaan opetusmenetelmiä tarvittaessa opiskelijan tarpeita vastaaviksi.
  - Käyttämäni opetusmateriaalit ovat saavutettavassa muodossa.

9. Tähän voit perustella tai kommentoida tarkemmin edellä antamiasi vastauksia.

10. Kuinka tärkeänä pidät seuraavia asioita opetuksen kehittämisessä?

(Väitteet arvioidaan asteikolla 1-5: En lainkaan tärkeänä, en kovin tärkeänä, en tärkeänä enkä tarpeettomana, melko tärkeänä, tärkeänä, en osaa sanoa)

- Edistää opetusmenetelmiä, jotka soveltuvat mahdollisimman monelle opiskelijalle.
- Kehittää opetusmateriaaleja, jotka ovat saavutettavia mahdollisimman monelle opiskelijalle.
- Tukea opiskelijoiden yksilöllistä tapaa oppia.

11. Tähän voit perustella tai kommentoida tarkemmin edellä antamiasi vastauksia.

12. Miten arvioisit omaa osaamistasi ja resurssejasi seuraavien asioiden suhteen?

(Väitteet arvioidaan asteikolla 1-5: Eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, jokseenkin samaa mieltä, samaa mieltä, en osaa sanoa)

- Osaan käyttää korkeakoulussamme käytössä olevia opetuksen sähköisiä työkaluja.
- Koen, että minun on mahdollista huomioda opetuksessani erilaisia oppijoita.
- Koen, että pystyn tunnistamaan opiskelijoiden erilaisia tarpeita.
- Koen, että pystyn ottamaan huomioon opiskelijoiden yksilöllisiä tarpeita.
- Osaan laatia opetusmateriaalin siten, että se on mahdollisimman monen käytettävissä (esim. luettavissa ruudunlukuohjelmalla).
- Pystyn tarjoamaan opiskelijoille niin paljon ohjausta kuin he tarvitsevat.

13. Tähän voit perustella tai kommentoida tarkemmin edellä antamiasi vastauksia.

KORKEAKOULUN TARJOAMA TUKI SAAVUTETTAVUUDEN EDISTÄMISEEN

14. Miten arvioisit korkeakoulusi tarjoamaa tukea seuraavien asioiden kohdalla?

(Väitteet arvioidaan asteikolla 1-5: Toteutuu huonosti, toteutuu melko huonosti, ei toteudu hyvin eikä huonosti, toteutuu melko hyvin, toteutuu hyvin, en osaa sanoa)

- Korkeakoulu tarjoaa tukea saavutettavan opetusmateriaalin valmistamiseen.
- Korkeakoulu tarjoaa ohjausta saavutettavan opetuksen edistämiseen.
- Korkeakoulussa on esteettömyydestä/saavutettavuudesta vastaava henkilö.
- Korkeakoulu tarjoaa opetusta sähköisten opetuksen työkalujen käyttöön.
- Tiedän, keneltä saan korkeakoulussani tukea opetuksen sähköisten työkalujen käyttöön.
- Esimieheni tukee opetuksen kehittämistä.
- Yliopiston johto on sitoutunut edistämään saavutettavaa korkeakoulutusta.

15. Tähän voit perustella tai kommentoida tarkemmin edellä antamiasi vastauksia.

SAAVUTETTAVUUTTA EDISTÄVÄ TOIMINTAKULTTUURI

16. Kuinka tärkeänä pidät seuraavia asioita korkeakoulusi toimintakulttuurissa?

(Väitteet arvioidaan asteikolla 1-5: En lainkaan tärkeänä, en kovin tärkeänä, en tärkeänä enkä tarpeettomana, melko tärkeänä, tärkeänä, en osaa sanoa)

- Keskustelu kollegoiden kanssa opetuksen saavutettavuudesta.
- Keskustelu esimiehen kanssa opetuksen saavutettavuudesta.
- Saavutettava korkeakoulutus on korkeakoulussani strateginen tavoite.
- Opetussuunnitelmaprosessissa huomioidaan koulutuksen saavutettavuusnäkökulmat.
- Opiskelijat saavat helposti yhteyden opetushenkilökuntaan.
- Opetushenkilökunta on helposti lähestyttävää.

17. Tähän voit perustella tai kommentoida tarkemmin edellä antamiasi vastauksia.

18. Miten seuraavat korkeakoulusi toimintakulttuuria kuvaavat asiat toteutuvat?
(Väitteet arvioidaan asteikolla 1-5: Toteutuu huonosti, toteutuu melko huonosti, ei toteudu hyvin eikä huonosti, toteutuu melko hyvin, toteutuu hyvin, en osaa sanoa)

- Keskustelen kollegoideni kanssa opetuksen saavutettavuudesta.
- Keskustelen esimieheni kanssa opetuksen saavutettavuudesta.
- Opiskelijat saavat minuun helposti yhteyden.
- Opetussuunnitelmatyössä saavutettavuus otetaan huomioon.
- Saavutettava korkeakoulutus on korkeakoulussani strateginen tavoite.

19. Tähän voit perustella tai kommentoida tarkemmin edellä antamiasi vastauksia.

20. Missä asioissa saavutettavuus mielestäsi toteutuu korkeakoulussasi?

21. Missä asioissa saavutettavuutta tulisi vielä kehittää korkeakoulussasi?

22. Suuri kiitos vastauksistasi! Mikäli haluat vielä kertoa jotakin korkeakoulutuksen saavutettavuuteen liittyvää tai antaa palautetta lomakkeesta, voit tehdä sen tässä.

Liite 13: Johdon kyselyn kyselylomake

Kysely saavutettavuudesta korkeakoulujen johdolle

Hyvä vastaaja,

kartoitamme korkeakoulutuksen saavutettavuutta suomalaisissa yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa. Kysymys on ajankohtainen uuden saavutettavuusdirektiivin vuoksi. Vastaamalla tähän kyselyyn, voitte kertoa mielipiteenne ja arvionne saavutettavuudesta ja sen toteutumisesta korkeakoulussanne.

Kysely on osa OHO!-hanketta, joka on opetus- ja kulttuuriministeriön 2017–2019 toteuttama hallituksen kärkihanke korkeakoulutuksen kehittämiseksi. Hankkeen kolmannen työpaketin tavoitteena on selvittää ja edistää korkeakoulutuksen saavutettavuutta. Tämän korkeakoulujen johdolle suunnatun kyselyn lisäksi olemme jo selvittäneet korkeakouluopiskelijoiden ja -opettajien näkemyksiä saavutettavuudesta.

Näiden kyselyjen tuloksia tuodaan esiin tämän kyselylomakkeen kysymysten yhteydessä.

Saavutettavuuden käsite on määritelty kyselyssä laajasti. Korkeakoulutuksen saavutettavuus kuvaa sitä, miten hyvin esimerkiksi korkeakoulun tilat, sähköiset järjestelmät, oppimisympäristöt, opetusmenetelmät ja asenneilmapiiri mahdollistavat henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan erilaisten ja erilaisissa elämäntilanteissa elävien opiskelijoiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden.

Kyselyssä on kuusi osiota, joista jokaisessa on kaksi asteikkokysymystä. Asteikkokysymyksiä voi halutessaan täydentää avoimella vastauksella. Kyselyyn vastaaminen vie 5-15 minuuttia.

Lisätietoja: Hankekoordinaattori Aleksi Huhta (aleksi.huhta@utu.fi / +358 40 757 5131)

1. **Korkeakoulunne:**
2. **SAVUTETTAVUUS STRATEGIASSA: Miten hyvin saavutettavuus otetaan huomioon korkeakoulunne strategiassa?** Asteikko 1-5, toteutuu huonosti – toteutuu melko huonosti – ei toteudu hyvin eikä huonosti – toteutuu melko hyvin – toteutuu hyvin – en osaa sanoa)
  - a. Saavutettavuus otetaan huomioon korkeakouluni strategiassa
  - b. Saavutettavuus huomioidaan korkeakouluni tulevissa strategioissa
3. **Kuvaile, miten saavutettavuus on näkynyt korkeakoulunne strategiatyössä ja miten saavutettavuus ja esteettömyys tulisi ottaa huomioon korkeakoulunne strategisessa suunnittelussa.**
4. **BUDJETTI JA RESURSSIT:** Opettajakyselyyn vastanneet olivat halukkaita kehittämään saavutettavaa opetusta ja asiaa pidettiin tärkeänä, mutta huolta oli ajallisten resurssien riittävyydestä. Esimerkiksi vain kolmannes vastaajista koki, että he pystyivät antamaan opiskelijoilleen riittävästi ohjausta. **Miten saavutettavuus otetaan huomioon budjettityössä?** (Asteikko 1-5, toteutuu huonosti – toteutuu melko huonosti – ei toteudu hyvin eikä huonosti – toteutuu melko hyvin – toteutuu hyvin – en osaa sanoa)
  - a. Saavutettavuuden edistämiseen on varattu korkeakouluni budjetissa riittävästi resursseja.

- b. Saavutettavuuden edistämiseen varattuja resursseja on tarkoitus lisätä lähivuosina.
5. **Kuvaile, miten saavutettavuus on otettu huomioon budjetissa ja resurssien jaossa ja miten saavutettavuus tulisi budjetissa ottaa huomioon.**
6. HENKILÖKUNNAN OSAAMISEN KEHITTÄMINEN: Suurin osa kyselyyn vastanneista opettajista arvioi osaavansa opettaa saavutettavasti. Myös osaamisen edelleen kehittämiseen oli halukkuutta, joskin korkeakoulujen tähän tarjoamassa tuessa nähtiin eroja. Kolmannes opettajista toi esiin, että heidän korkeakoulunsa tarjoaa ohjausta saavutettavan opetuksen kehittämiseen, 40 % taas kertoi tukea olevan tarjolla huonosti tai melko huonosti. Osaamisen kehittämiseen saatavasta tuesta oli myös paljon epätietoisuutta. **Kuinka hyvin korkeakoulussa on huomioitu opetushenkilöstön mahdollisuudet kehittää saavutettavuuteen liittyvää osaamistaan?** (Asteikko 1-5, toteutuu huonosti – toteutuu melko huonosti – ei toteudu hyvin eikä huonosti – toteutuu melko hyvin – toteutuu hyvin – en osaa sanoa)
  - a. Korkeakouluni opetushenkilökunta pystyy kehittämään saavutettavuuteen liittyvää osaamistaan.
  - b. Opetushenkilökunnan saavutettavuusosaamista tullaan kehittämään lähitulevaisuudessa.
7. **Kuvaile, miten opetushenkilökunnan saavutettavuuteen liittyvää osaamista on kehitetty ja miten sit tulisi tulevaisuudessa kehittää.**
8. FYYSISET TILAT. Opiskelijoilta (N=1011) tiedusteltiin, miten saavutettavina he pitävät korkeakoulunsa fyysisiä tiloja. Suuri enemmistö koki tilat hyvin saavutettaviksi. Avovastauksissa ongelmiakin nousi esiin, erityisesti erityisryhmiin kuuluvien vastauksissa. Esimerkiksi opasteiden näkyvyydessä ja vanhojen rakennusten esteettömyydessä huomattiin puutteita. **Miten korkeakouluni tilojen fyysinen saavutettavuus on huomioitu?** (Asteikko 1-5, toteutuu huonosti – toteutuu melko huonosti – ei toteudu hyvin eikä huonosti – toteutuu melko hyvin – toteutuu hyvin – en osaa sanoa)
  - a. Korkeakouluni tilojen saavutettavuus on huomioitu riittävästi.
  - b. Tilojen saavutettavuutta tullaan lähivuosina edistämään.
9. **Kuvaile, miten tilojen saavutettavuutta edistetään korkeakoulussanne ja miten tilojen saavutettavuutta tulisi jatkossa kehittää.**
10. SÄHKÖISET JÄRJESTELMÄT: Opiskelijakyselyssä sähköisten järjestelmien saavutettavuuteen oltiin pääosin tyytyväisiä, mutta kehitettävääkin löydettiin. Vastauksissa toivottiin mm. sähköisen tenttimisen laajentamista, internet- ja intranet-sivujen selkeyttämistä ja useiden päällekkäisten verkkoalustojen käytöstä luopumista. Opetushenkilökunta arvioi oman sähköisiin järjestelmiin liittyvän osaamisensa varsin hyväksi. Sähköisten työkalujen saavutettavaan käyttöön moni toivoi kuitenkin lisäperehdytystä. **Miten hyvin korkeakoulussa on huomioitu sähköisten järjestelmien saavutettavuus?** (Asteikko 1-5, toteutuu huonosti – toteutuu melko huonosti – ei toteudu hyvin eikä huonosti – toteutuu melko hyvin – toteutuu hyvin – en osaa sanoa)
  - a. Korkeakouluni on huomionnut sähköisten järjestelmien saavutettavuuden.
  - b. Sähköisten järjestelmien saavutettavuutta tullaan edistämään tulevaisuudessa.
  - c. Saavutettavuusdirektiivin vaatimuksiin on perehdytty korkeakoulussamme.

- 11. Kuvaile miten sähköisten järjestelmien saavutettavuutta edistetään korkeakoulussanne ja miten sitä tulisi tulevaisuudessa kehittää.**
12. TERVEYS JA HYVINVOINTI. Opiskelijakyselyssä tuli esiin, että toimivat terveys- ja hyvinvointipalvelut edistävät opiskelijoiden kokemusta sujuvasti etenevistä korkeakouluopinnoista. Toisaalta palvelujen saavutettavuuteen liittyvien ongelmien, kuten opintopsykologipalvelun ruuhkautuneisuuden, koettiin haittaavan opintoja. Palveluiden saatavuuteen liittyi myös epätietoisuutta. Vajavaista tietoa oli esimerkiksi tuesta, jota korkeakoulu voisi antaa vaikeassa elämäntilanteessa. Opettajille tehdyssä kyselyssä tuli esiin myös työhyvinvoinnin merkitys. Esimerkiksi kiireen aiheuttaman stressin nähtiin monessa avovastauksessa vaikuttavan heikentävästi suorituskyykyyn.
Miten saavutettavia korkeakoulunne terveyden ja hyvinvoinnin palvelut ovat (esim. opinto- ja työpsykologipalvelut)? (Asteikko 1-5, toteutuu huonosti – toteutuu melko huonosti – ei toteudu hyvin eikä huonosti – toteutuu melko hyvin – toteutuu hyvin – en osaa sanoa)
  - a. Korkeakouluni on panostanut riittävästi terveys- ja hyvinvointipalveluiden saavutettavuuteen.
  - b. Korkeakouluni tulee tulevaisuudessa lisäämään terveys- ja hyvinvointipalveluiden saavutettavuutta.
- 13. Kuvaile, miten korkeakoulussanne on panostettu terveys- ja hyvinvointipalveluiden saavutettavuuteen ja miten palveluiden saavutettavuutta tulisi tulevaisuudessa kehittää.**
- 14. Suuri kiitos vastauksistanne! Mikäli haluatte vielä kertoa jotakin korkeakoulutuksen saavutettavuuteen liittyvää tai antaa palautetta lomakkeesta, voitte tehdä sen tässä.**